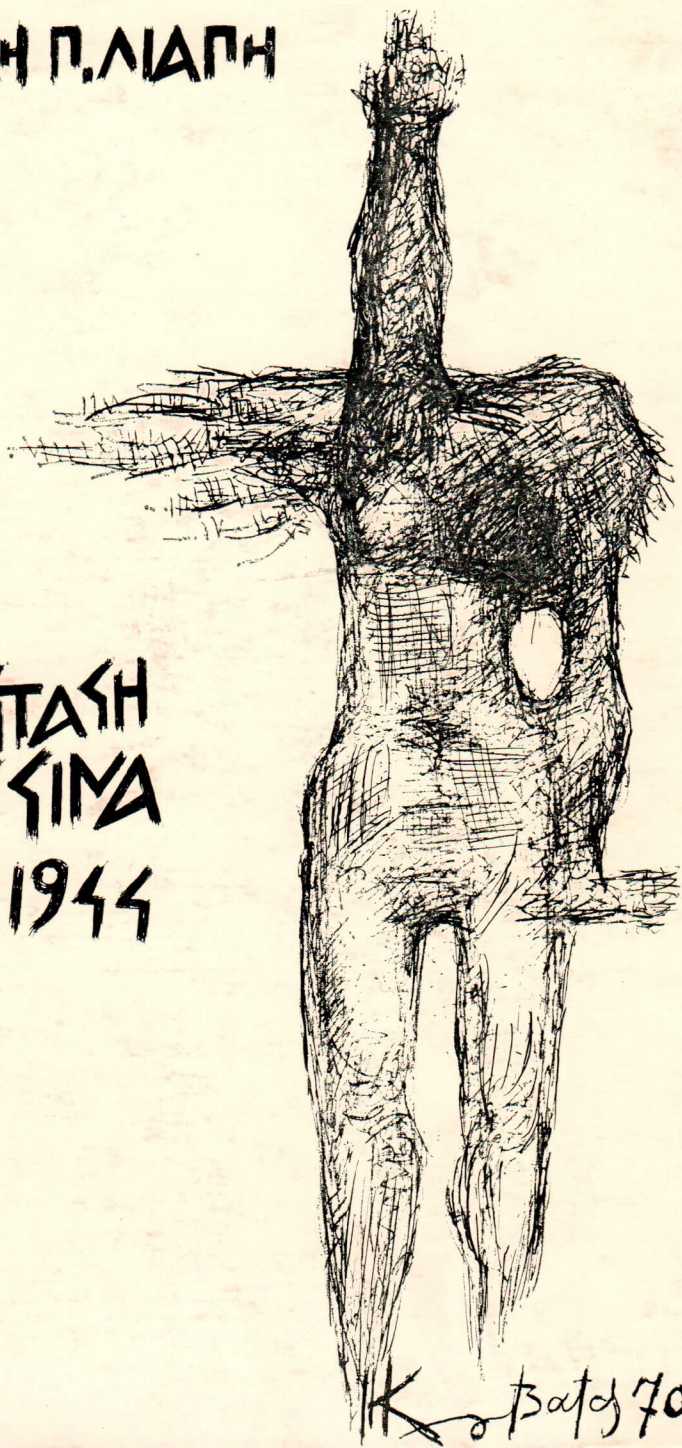

ΒΑΓΓΕΛΗ Π. ΛΙΑΠΗ

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΕΛΛΕΥΣΙΜΑ
1941 + 1944

K. Batz 70

ΒΑΓΓΕΛΗ Π.ΛΙΑΡΗ

II

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΕΛΛΕΥΣΙΜΑ
1941 + 1944

ΠΡΩΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

1975

Παίνεμα σοῦ ταιργιάζει Ἐλευσινιώτη ἀδερφέ μου,

Ἄγωνιστή, Λιονταρομάχο, Διγενῆ!

Παλαίστρα σου, βουνὰ καὶ Πόλη.

Ἔκανες καὶ ξερίζωσε ὁ ξένος καὶ νόπιος φασισμός.

Ἄγωνίστηκες καὶ ξεθρόμισε ὁ τόπος, τὴ μαύρη σκλαδιά,
ἔθοήθηρες κι' ἀνάσανε ὁ Λαός, τῆς λευτεριᾶς ἀγέρα.

Βαγγέλης Π. Λιάπης

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

“Όσα περιέχονται ἐδῶ, γίναντε ὅπως τὰ περιγράφαω.

Τὰ ἔκανε νὰ ἐκδηλωθοῦνε, ὁ πόθος τῆς λευτεριάς κάθε λεύ-
τερης ὑπαρξῆς καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιβίωσης τοῦ ἀνθρώπου σιὰ
μαῦρα χρόνια 1941 - 1944.

Τὰ πρόσωπα ἐδῶ, εἶναι ὅλα ὑπαρκτά. Μερικά τὰ σημειῶνω
μὲ τὸ μικρὸ τους ὄνομα. Γιὰ ἄλλα, χρησιμοποιοῦ μόνον ἐπώνυμο.
Μερικά μὲ ψευδώνυμο καὶ ἄλλα, μὲ στοιχεῖα τοῦ Ἀλφράδῃτου.
Πιστεύω πὼς ἔτσι κυλάει ἀνετα ἡ ἐξιστούρηση καὶ κρατιέται ζε-
σιὸ τὸ ἐνδιαφέρον.

Τὸ κάθε τι, μπορεῖ νὰ γίνεῖ μιὰ ἀνθρώπινη ἱστορία. Ἀπό-
φυγα τὴν ξερὴ ἱστορία καὶ προσπάθησα νὰ δώσω, ὅσο τὸ μπορῶ,
κάποια λογοτεχνικὴ μορφή καὶ μιὰ τομὴ σὲ βάνθος, τῆς ἀνθρώ-
πινης ψυχῆς. Γιὰ νὰ ὠφεληθῇ περισσότερο ὁ Ἀναγνώστης.

Δὲν ἀκολουθῶ χρονολογικὴ σειρὰ, γιατί δὲν σκοπεύω νὰ
γράψω ἱστορία. Θέλω νὰ ἀφήσω ἓνα νιοκουμέντιο. Βλέπω πὼς
πάει νὰ σβῆσῃ μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικώτερες καὶ ἀξιόλογες ἐποχὲς
ποῦ γνώρισε ἡ Ἐλευσίνα. Θέλω νὰ σώσω τὸ χαμὸ μιᾶς δόξας.

Ἐπάρχει ἀκόμα κάποιο κατὰλειπο φόβου τῶν Ἀγωνιστῶν
τῆς Ἀντίστασης. Εἶναι ἀπὸ τὸ διωγμὸ τοῦ φασισμού ποῦ καὶ με-
τὰ τὴν ἀπελευτέρωση τῆς χώρας, κατάρφερε καὶ σιάνθηκε, σιὸν
τόπο μέσα. Ἄς λείψῃ ἐπὶ τέλους κάθε φόβος. Εἶναι ντροπὴ νὰ
κισιτέφουμε σήμερα, ὅταν οἱ ἴδιοι ἐμεῖς σπάσαμε ἀλνυοίδες καὶ
χειροπέδες, τότε ποῦ τὸ τέρας κυριαρχοῦσε τοῦ Κόσμου.

Ἐάν πάντοτε ὁ ντόπιος ἀδερφώνεται μὲ τὸν ξένο φασισμό καὶ ἀφανίζει τὴ Χώρα, ἀποστολὴ καὶ μοῖρα τοῦ λεύτερου ἀνθρώπου νὰ μάχεται γιὰ τὸ ξερίζωμά του.

Ποτὲ μὴ φοβηθῆς, ὅταν ὁ δρόμος πὸν ἀκολουθᾷς εἶναι σοστός.

Χρόνια τὰ γραφιά μου τὰ κρατοῦσε φημισμένα, ἡ τελευταία ντόπια νιοροπή, πὸν μακάρι νὰ μὴ ξαναγνωρίσῃ ὁ τόπος ἄλλη.

Ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ δῆ τὸ φῶς μιὰ ὠραία ἔκφραση:

ΛΕΥΤΕΡΙΑ — ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ.

Παρακαλῶ τοὺς φίλους τῆς Ἀντίστασης νὰ μὲ βοηθήσουνε σὲ μερικὰ περιστασιακὰ πὸν μοῦ διαφεύγουνε. Εἶναι ἀπαραίτητο, κάποιον ἐλικὸ ἀκόμα πὸν θὰ συμπεριλάβω στὸ δεύτερο τεῦχος γιὰ νὰ ὀλοκληρώσω τὸ ἔργο μου.

Ἐλευσίνα 15 Μάρτη 1974

Βαγγέλης Παν. Διάσης

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Νέοι μὲ χθεσιῇ ἐξουσία, θαρεῖτε πὼς καιοικεῖτε ἅλαρα κάστρα.
Ἐγὼ δὲν εἶμαι πού εἶδα δύο κυρίαρχους σειρὰ νὰ πέφτουν;
Καὶ τοῖτο αὐτὸν πού κυβερνᾷ θὰ δῶ νὰ πέφτη γρήγορα κι' ἄιμα.
Μὴ καὶ σοῦ φαίνομαι πὼς τρέμων ἢ σκιάζομαι τοὺς νέους Θεούς;

(Αἰσχύλος: «Προμηθεὺς Δεσμώτης»)

Στην ιστορική του πορεία ο άνθρωπος, ξεστράτισε πολλές φορές. Ἀπόβαλε τὸν ἀνθρωπισμὸ του καὶ ἔγινε χτιῆνος. Ἀπάνω πὺ πῆγαινε νὰ ἀποχτήσει **συνείδηση** τῆς ἄγριας του κατάστασης καὶ νὰ ἀρχίση νὰ σκέφτεται ἀμυδρὰ τρόπους νὰ τὴν ἀποβάλῃ, ἀνάλογους δρόμους νὰ ἀκολουθήσῃ, ξανὰ ἀποχτηνώνεται, γυρίζει τὰ μπρὸς πίσω στὶς ἀρχικὲς ἄγριες ρίζες.

Ἀπὸ πολὺ παληὰ, κάθε τόσο, παθαίνει τὴν ἀρρώστεια νὰ σκοτώνῃ, ἄνθρωπος τὸν ἄνθρωπο! Ἔτοι γιὰ τὸ τίποτα! Μετὰ πάλι ὁ ἴδιος, βλέπει καὶ καταριέται τὸ κακό, ἀποφασίζει, ὀρκίζεται νὰ γίνῃ ἀδερφός, νὰ ξαπλώσῃ τὴν ἀγάπῃ. Καὶ ὕστερα πάλι, γιὰ τὸ τίποτα, κυλιέται στὸ ἴδιο του τὸ αἷμα!

Εἶχανε πιστέψει οἱ ἄνθρωποι, πὺς ὕστερα ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, πάει πειά, θεραπεύσαμε τὴν κατάρα τοῦ πολέμου. Νᾶτοι ὅμως οἱ γερμανοὶ στὰ 1939, γεμίσανε τὸ κεφάλι τους ἔγκλημα, στρέψανε πίσω πάλι τὸν πρὸς τὰ μπρὸς δρόμο τοῦ κόσμου, γινήκανε ἕνα μάτσο χτιῆνοι, φονιάδες, κακοῦργοι ὡμοί, σφάζανε, σκοτώσανε ἀθώους, κάψανε σὲ φούρνους σωρὸ, ριμάξανε τὴν Οἰκουμένη. Γινήκανε οἱ φονιάδες τοῦ κόσμου! Γκρεμίσανε ὅσα μὲ τόσο μόχτο εἶχε φτιάξει ὁ ἄνθρωπος καλὰ.

Ἡ κοσμοθύελλα πὺ σάρωσε τόπους καὶ Λαούς, ἔφτασε καὶ σὲ μᾶς. Ἡ Ἑλλάδα ἀντιστάθηκε. Δὲν λογάριασε, ὅπως πάντα, τὴ δύναμη τοῦ νέου κατακτητῆ. Ἀρκεῖ πὺ ἦτανε ὀχτρὸς καὶ ἐρχότανε νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Εἶναι στὸ αἷμα τῆς, τῆς μοίρας τῆς νὰ ἀντιστέκεται. Δὲν ὑπολογίζει μπροστὰ σὲ

ὅποια κακιά δύναμη κι' ἄς εἶναι ὅσο θέλει μεγάλη. Πιστεύει πὼς ἡ Ἐπίστασις πού εἶναι ἐνέργεια, ὅταν ἔχει ἠθικὰς βάσεις, εἶναι πράξις Θεϊκιά, καὶ σὶν Θεὸ μπροστά, τίποτα δὲν ἀντιβγαίνει. Ἄς ἦτανε οἱ γερμανοὶ κατακτητὲς τῆς Εὐρώπης τότε. Ἡ Ἑλλάδα τοὺς ἀντιστάθηκε.

Ἄποιοις ἐρευνήσι τὴ θύελλα καὶ θελήσι νὰ σημειώσι τὴν ἀλήθεια, πρέπει νὰ παραδεχτῆ καὶ νὰ ὑποστηρίξι, πὼς τὸ πρῶτο τοὺς ξέφτισμα οἱ ληστιάδες τοῦ κόσμου γερμανοὶ ναζίδες καὶ ἰταλοὶ φασίστες, τὸ πάθανε ἐδῶ σὶν Ἑλλάδα. Ἄπο τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀρχή. Ἄποτερα ὁ κατήφορος, ἀναγκαῖα ἀπόληξι τοῦ κάθε φονιά.

Στὸν κοσμοχαλασμὸ πού ἦρθε, σκοτεινίασε ὁ νοὺς τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλοι τρέχει ἕνα δρόμο πού νομίζει σωστὸ κι' ἀντὶς γιὰ σωτηρία, τραβάει ἴσια στὸν ἀφανισμό του. Ἄλλοι εἶδανε τοὺς ἄλλοις κακούργους, προδότες χωρὶς αἰτία. Ἔτοι, τόσο εὐκόλα! Σὲ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς παγκόσμιας καταστροφῆς, σὶν ἀπελπισία καὶ τὴν ἀβεβαιότητά τοὺς οἱ ἀνθρώποι, κυνηγημένοι ἀπο πολλὰς μεργιὰς, τρέχανε νὰ σωθοῦνε δῶθε - κείθε. Νὰ σώσουνε τοὺς δικούς τοὺς, τὰ ἔχει τοὺς. Ἄγνωστος ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας σὶν σκοτάδι τοῦ πολέμου. Ἄντὶς γιὰ σωτηρία, φτάσανε πολλὰς φορὰς κατὰφαστα σὶν θάνατο, σὶν αὐτοκαταστροφή. Πόσο εὐκόλος ὁ θάνατος! Ἄπο σκοτωμὸς γιὰ τὸ τίποτα! Πόσο ἡ ζωὴ φτηναίνει ὅταν ὁ ἀνθρώπος γίνεται χτηνός!

Μερικοὶ δὲν ἀντέξανε σὶν κακό. Ἄποκύσανε! Ἄλλοι χάσανε τὸν ἑαυτό τοὺς ὀλότελα καὶ γίνανε ἄβουλα ὄργανα τοῦ ὀποιοῦδήποτε κακούργου κατακτητῆ καὶ ἐκμεταλλευτῆ. Ἄλλοι γινήκανε ποιοτὶ συνεργάτες του, ἀφομοιωθήκανε καὶ σὸν ἐχτροὶ οἱ ἴδιοι, θανατώσανε ἀδέρφια γιὰ χάρη τοῦ σφετεριστῆ τοῦ κόσμου. Τότες οἱ Ἑλληνες σκοτωθήκανε ἀδερφὸς μὲ ἀδερφὸ. Ἄλλοι βρήκανε τὴν περίστασις κατὰλληλη, γιὰ νὰ πέσουνε σὶν μαῦρο ἐμπόριο τοῦ κάθε τροφίμου καὶ ἔτσι στραγγίξανε καὶ τὸ τελευταῖο ἀπομεινάρει αἶμα ζωῆς ἀπο τὸν ἀδερφὸ.

Κοσμοχαλασιὰ ἡ Γῆς. Σκοτάδι ὁ νοὺς τοῦ ἀνθρώπου. Ἄπο

λες οἱ ἀξίες, ὅσες στερέωσε μὲ νοῦ καὶ αἷμα στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων καὶ τὶς τοποθέτησε σὲ στέρεες βάσεις, γερὰ ὄροσημα πορείας γιὰ νέα προβλήματα, κατακτήσεις καὶ νέες ἀξίες, σκόνη γινήκανε ξαφνικὰ μὲ μιᾶς. Ὁ ἴδιος βρέθηκε ἀνεργάτιτος, χωρὶς μπούσουλα. Καὶ ἔτρεχε μπροστὰ στὰ στραβά, νὰ βρῆ προστασία, στὸ πού τὸν πήγαινε ὁ φόβος!

Ἄλλοι ἀντισταθήκανε στὸ μεγάλο κακό. Ἄλλοι φύγανε γιὰ ἄλλοῦ, νὰ συνεχίσουνε τὴν Ἀντίσταση. Πολὺ θαυμάζω αὐτοὺς πού μείνανε ἐδῶ καὶ παλαίψανε μὲ τὸ θεργιό, μέσα στὸ σκλαβωμένο τόπο. Διγενῆδες στὸ πέτρινο ἄλῳνι μέσα κι ἄς ἔπεφταν πάνω στὸ κονταρομάχημα. Πιστεύω πὼς μόνον αὐτοὶ εἶδανε σωστὰ μέσα στὴ σκοτεινιά τοῦ νοῦ. Οἱ πῶ πολλοὶ φτάσανε φάτσα στὸ θάνατο. Δὲν τοὺς ἔνοιαξε. Τὸν εἶδανε καταπρόσωπο μὲ ψηλὰ τὸ κεφάλι. Ὅρθιοι μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια. Τόσο, πού κι ὁ θάνατος τοὺς θαύμαξε καὶ τοὺς φοβήθηκε. Ἐτούτων τὸ μυαλό, δὲν τὸ σκότισε ἡ παγκόσμια φουρτούνα. Διατηρήσανε τὸ ἀνθρώπινο μεγαλεῖο τους, ἀδειλιαστοὶ, ἴδιοι Θεοί. Εἶδανε τὸ κακό, τὸ χτιμήσανε σωστὰ καὶ τοῦ σταθήκανε κόντρα. Τὸ κακό τὰ σάσπισε, φοβήθηκε, ὕστερα τρόμαξε, ἔφυγε καὶ χάθηκε!

Μόνον αὐτοὶ κερδίσανε, γιὰτὶ μείνανε σωστοὶ ἄνθρωποι!

Ἐπιβάλλεται νὰ στορίση κανεὶς μερικὰ ἀπὸ τὰ περιστατικά τῆς κατοχῆς, σχετικὰ μὲ τοὺς Ἡρωες, τοὺς κιωτῆδες, τοὺς πωλημένους, τοὺς μαυραγορίτες, ὅσα γινήκανε ἐδῶ στὸν τόπο μας, ὅπως τὰ εἶδα καὶ τὰ ἔζησα. Ἐπιβάλλεται νὰ τονιστοῦνε θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ στοιχεῖα μαζί, γιὰ νὰ ἀποχτήση ἡ εἰκόνα τὸ βάθος τῆς. Τὰ περισσότερα πᾶνε νὰ ξεχαστοῦνε. Βλέπω ὅτι κανένας δὲν σκοπεύει νὰ τὰ διηγηθῆ. Μετὰ τὴν ἀπελευτέρωση τῆς Πατρίδας ἀπὸ τὸ ναζισμὸ καὶ τὸ φασισμὸ, ἦρθε καὶ ἄλλη μαύρη ἐποχή. Τότε θεωροῦσαν γιὰ παράνομο, αὐτὸν πού πολέμησε τὸ φασισμὸ γιὰ νὰ δοῦμε λευτεριά. Τὴν Ἀντίστασή του, τὴ θεώρησαν προδοσία. Οἱ Ἡρωες τῆς Ἀντίστασης ἀναγκάστηκαν νὰ κλείσουν τὸ στόμα. Ὁ χρόνος, ἄρχισε νὰ παίρνη τὴ Γενιά τῆς κατοχῆς, μαζί καὶ τὰ περιστατικά. Ἐπιβάλλεται νὰ μείνουν μερικὰ, ὅταν ἐμεῖς

πού τὰ ζήσαμε θὰ ἔχουμε φύγει γιὰ πάντα. Ἄς φωνάζη καὶ ἄς βρουχιέται ὁ φασισμός. Χρειάζεται νὰ μείνη ἡ φωνὴ τῆς λευτεριάς αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Νὰ τὴ δοῦνε οἱ κατοπινοὶ μας νὰ μὴ ντρέπονται γιὰ μᾶς.

Ἡ ἐξιστόρηση πού θέλω νὰ ἐπιχειρήσω, ἔχει κάποια ὠφέλεια. Ὁ κάθε μεταγενέστερος θὰ μπορέσῃ νὰ βοηθηθῇ στὴ στάθμιση τῶν περιστατικῶν. Θὰ βγάλῃ συμπεράσματα πὺρ κοντὰ στὴν ἀλήθεια καὶ πὺρ μακρὰ ἀπὸ παραποιήσεις καὶ λάθη. Ὅσα ἔγιναν σὲ ἕναν τόπο, τὰ ἴδια καὶ στὸν ἄλλο. Ἡ Ἀντίσταση δὲν παρουσιάζεται μὲ διαφορετικὲς μορφές. Εἶναι μία, ὅμοια παντοῦ. Ἄν ξαπλώσῃς τὴν ἐξιστόρηση ἐτούτῃ σὲ ἄλλους τόπους, χωράει ἄνετα, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς εἶναι παντοῦ ὁ ἴδιος ὅπως καὶ τὰ μέσα. Ὅσο ὅμως κι ἂν εἶναι ἀλήθεια αὐτό, πάντα θὰ διακρίνης τὸ τοπικὸ στοιχεῖο, ἀφοῦ αὐτοὶ πού πρωτοστάτισαν στὴν Ἀντίσταση στὸ τόπο σου εἶναι οἱ γνωστοί, οἱ φίλοι, οἱ στενοὶ δικοὶ σου. Τότε ζωντανεύουνε ἄλλοιῶς τὰ γεγονότα.

Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα, ὑπάρχει μὰ ἀντιλογία πού δὲν μπόρεσαν τὰ χρόνια νὰ μετριάσουν τὴν ἔντασή της. Ἀπὸ τὴ μὰ μεργιὰ λένε, πὺρ χωρὶς θυσίες καὶ αἵματα, λευτεριά δὲν κερδίζεται, ὅτι σωστὴ ἢ ἀντιμετώπιση τῆς σκλαβιάς μὲ τὴν Ἀντίσταση. Ἡ ἄλλη πλευρὰ ἀντιλέει πὺρ ἄδικα προκαλοῦσαμε τὸν κατακτητὴ καὶ δίκαια μᾶς ἔστηνε στὸν τοῖχο. «Μία καὶ σκλαβώθηκες, θὰ μείνης σκλάβος. Μόνος του θάρθη ὁ καιρὸς νὰ λευτερωθῆς. Ἄλλοι θὰ σὲ λευτερώσουν. Ἐσὺ δὲν μπορεῖς». Ἀπὸ τὴ μὰ οἱ Ἀντιστασιακοί, οἱ Ἀντάρτες, ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἐθνικόφρονες, οἱ νομιμόφρονες, οἱ συντηρητικοί. Οἱ δυὸ πλευρὰς ἀντιλένε τὰ ἀντίθετα καὶ ὑποστηρίζουνε τὰ δικά τους. Καὶ ὁ ἀντίλογος κρατάει ἀκόμα.

Δὲν εἶναι τοῦ σκοποῦ μου νὰ μπῶ στὴν ἀντιλογία καὶ νὰ κρίνω τίς ἀντίθετες θέσεις. Ὑποστηρίζω χωρὶς συζήτηση, τὴν Ἀντίσταση. Πιστεύω, ὅτι μόνον αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ ταίριαζε τότε σὲ μᾶς τοὺς Ἕλληνες. Δὲν σκοπεύω νὰ κάνω πολιτικὴ συζήτηση. Περιορίζομαι, μόνον, στὸ ὅτι ἦταν τότε ἕνα φουρτουνιασμένο σκοτάδι, γεμάτο καταστροφὴ, μί-

σος καὶ ἔγκλημα. Θὰ ἦτανε πολὺ τολμηρὸ καὶ δύσκολο μα-
ζὶ νὰ κρίνη κανένας μὲ ψυχρὴ λογικὴ γεγονότα ἑνὸς ἀνα-
στατωμένου κόσμου. Μόνον αὐτὸ ἀποτελεῖ κάποια δικαιολο-
γία γιὰ ἐκείνους ποὺ στὴν κατοχὴ, χάσανε κάπως τὰ σωστά
ἀχνάρια τῆς ἀξίοπρεπῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ κείνους
ὅμως ποὺ μὲ ἔργα ἀκολουθήσανε τὸ δρόμο τοῦ κατακτητῆ,
τοὺς προδότες αὐτούς, καμιά δικαιολογία.

Θαυμάζω αὐτοὺς ποὺ στὸν ἀφανισμό τῆς κατοχῆς, εἶδα-
νε σωστά, ζυγιάσανε μὲ ἀκρίβεια καὶ ψυχραιμία. Βαδίσανε
ἴσια. Εἶναι αὐτοί, ποὺ καὶ σκλάβοι ἰσχυρότατου κατακτητῆ,
ἀντισταθῆκανε μέσα στὸν τόπο τους. Ἀντισταθῆκανε τοῦ ἐ-
χτροῦ. Ἡ Ἀντίστασή τους, ἔφερε αὐτὸ ποὺ φέρνει ἢ κά-
θε Ἀντίσταση. Αὐτοὺς ποὺ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς σκλαβωμέ-
νης Χώρας, ξεφτίσανε τὰ πρῶτα ξέφτια στὸ ἐγκληματικὸ ὕ-
φασμα τοῦ φασισμοῦ καὶ τοῦ ναζισμοῦ. Αὐτοὺς ποὺ ἡ θυ-
σία καὶ τὸ αἷμα τους, ἔγινε νὰ φεγγίσῃ τὸ πρῶτο φέγγος
λευτεριάς τοῦ κόσμου, μέσα στὸ σκοτάδι τῆς Παγκόσμιας δου-
λείας.

Θὰ ἦτανε πολὺ ἄδικο νὰ μὴν ἐκφράσῃ κανεὶς γι' Αὐτούς,
θαυμασμό καὶ εὐγνωμοσύνη!

Ἄνασασμός μου ὁ πόλεμος καὶ λογισμός μου ἐκεῖνος
 Κάτου κι ἀπάνου πόλεμος, καὶ γιόμισε κι ὁ κόσμος
 ρημάδια καὶ ξεβράσματα. Καὶ ἡ πλάση, Λάμια· κι ὅπου
 ρίχνω τὸ μάτι, ὅπου γυρνῶ τὴ θύμηση, ὄλοένα
 τὸν πόλεμο θὰ στοχαστῶ, τὸ χάρο θ' ἀγναντέψω.
 Βροχὴ ἀπὸ αἶμα ἀγρόβρεξε, κι οἱ ἀνεμικὲς οἱ μπόρες
 χυθήκανε καὶ φρυάξανε, καὶ οἱ χῶρες ἀπομείναν
 χῆρες πὺ δέρνονται σκυφτὲς πρὸς τάφους νιοσκαμένους.
 Καὶ ποταμοὺς καὶ θάλασσες καὶ λίμνες τὰ καρφώνει
 πάγος πὺ μόνο θάνατος ἔτσι σκληρὸ τὸν ἔχει.
 Καὶ ἦρθε σεισμός ξεριζωτῆς σ' ἀνατολὴ καὶ δύση,
 κάστρων καὶ πύργων χαλαστής.....

(Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ, λόγος ἔνατος)
 Τοῦ Κωσιτῆ Παλαμᾶ

Μαυρίλα, έκρήξεις οὐ ὅλες τὶς στρατιωτικὲς Μονάδες, Φωτιῆς καὶ μαῦροι καπνοὶ αὐτοκαταστροφῆς, παντοῦ γύρω ζωομένη ἡ Ἀθήνα, τὸ τελευταῖο Σαββατόβραδο πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῶν γερμανῶν στὴν Πρωτεύουσα. Λιγοστοὶ στὸ δρόμο, βιαστικοὶ ὄλοι, σκοτεινοί. Πρὶν ἀκόμα μὴ ὁ ἥλιος στὸ ἔβγα τοῦ Ἀπρίλη στὰ 1941, ἡ Ἀθήνα νέκρα σωστή.

Εἶχα τελειώσει τὴ βάρδεια μου στὴ στρατιωτικὴ Ὑπηρεσία ποὺ ὑπηρετοῦσα. Κατάμονος πῆγαινα στὸ σπίτι μου, τὴν ἔρημιά παρέα. Οἱ ἐντολὲς ἦτανε νὰ τηλεφωνήσουμε τὸ πρωτὶ καὶ θὰ παίρναμε διαταγές. Μιὰ μαύρη νύχτα, χωρὶς ὕπνο, ἀτέλειωτη προσμονὴ θανάτου.

Τὸ πρωτὶ τῆς Κυριακῆς, γερμανοὶ μοτοσυκλετιστές, μπῆκανε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ πολλὰς πλευρές. Τὸ Ραδιόφωνο, συνέχεια τὸν Ἐθνικὸ Ὑμνο. Συνέχεια... Ἡ Ἀστυνομία μὲ αὐτοκίνητα περιφέρεται στοὺς ἔρημους δρόμους. Μὲ μεγάφωνα καλεῖ τοὺς Πολίτες νὰ κλειστοῦνε στὰ σπίτια τους.

Στις ἔντεκα τὸ πρωτὶ, πῆρα ἐντολὴ νὰ παρουσιασθῶ στὴν Ὑπηρεσία, μὲ πολιτικὴ περιβολή. Μαζὶ τὸ περίστροφο καὶ πολλὰς σφαῖρες ρεζέρβα. Τράβηξα πεζὸς τοὺς ἔρημους δρόμους. Ἀργὰ καὶ ποῦ, κανένας βιαστικός. Πουθενὰ αὐτοκίνητο. Συγκοινωνία καμιά. Μιὰ Ἀθήνα πεθαμένη. Στὴν Ὑπηρεσία κανένας Ἀξιωματικός. Μόνον ὁ Διοικητὴς Στρατηγὸς Στάης. Τοὺς Ἀξιωματικούς τοὺς εἶχε διώξει καὶ ἔμενε μόνος μὲ μερικοὺς στρατιῶτες. Μᾶς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τὰ καταστρέψουμε ὅλα. Καὶ ἔβλεπε νὰ σπᾶνε, νὰ τσακίζουνε.

Δὲν ἀφήσαμε τίποτα. Ἐγγραφα, ἀπόρρητες Διαταγές, Σχεδιαγράμματα ἐπιχειρήσεων, στρατιωτικοὶ χάρτες, ὀχυρωματικὲς γραμμές, ναρκοπέδια, μηχανήματα, κρυπτογραφικοὶ Κώδικες, ἔπιπλα, ὅλα πολεμιστές. Καὶ ὅταν ὅλα αὐτὰ πού λίγο πρὶν ἦταν ζωντανὰ καὶ δυνατὰ, μεταβλήθηκαν σὲ ἄμορφους σωρούς ἀπὸ σπασμένα καὶ σκιομένα, ἦρθε ἀπόκοντα καὶ ἡ σειρά τῆς φωτιᾶς. Καίγαμε καὶ ἡ καρδιά μας, φωτιά καιγότανε τὸ ἴδιο καὶ ἔκλαιγε δάκρυ καφτό. Οἱ γλῶσσες τῆς βιαστικὰ τὰ ἔκαναν ὅλα στάχτη καυτὴ πού τὴ σκόρπαγε ὁ ἀγέρας.

Ἦρθε ἡ ὥρα γιὰ τὰ τηλέφωνα τῆς μυστικῆς συνεννόησης. Τὸ δικό μου, δεῦτερο στὴ σειρά, τὸ κατάστρεψα μόνος μου. Ἦθελα νὰ κάνω γλυκὸ τὸ θάνατό του. Πολὺ βαρεῖα ἦ καρδιά μου. Ἀπὸ τὸ καλώδιό του, εἶχε περάσει ὀλόκληρη ἡ πρόσφατη πολεμικὴ ἱστορία καὶ ἡ τελευταία δόξα τῆς Ἑλλάδας στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας. Εἶχε πάρει μέρος σὲ πολλὰς λεπτές, σοβαρὲς καὶ ἀπόρρητες συνεννοήσεις. Ἐνα τηλέφωνο στρατιώτης, μαχητῆς καὶ ἥρωας τοῦ τελευταίου πολέμου, φίλος καὶ συμπολεμιστής. Ἐνα σπασμένο ἀκουστικό, ἀνακατεμένο μὲ τὰ συντρίμματα κάτω. Ἐνα καλώδιο μὲ ξεφτισμένη ἄκρη περισσεύει στὸν τοῖχο. Ὅλα σπασμένα, τσακισμένα καταγῆς καὶ τὰ πατᾶς. Πῆρα ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ σπασμένο ἀκουστικό, κάτι ἀπὸ τὸ σκοτωμένο σύντροφο στὸ πεδίο τῆς μάχης. Μιὰ ταυτότητα ἡρωϊσμοῦ! Ἐνα φυλαχτὸ σωστῆς πορείας.

Ὅλα στὴν Ὑπηρεσία, ἔπασαν «ὕπερ Πατρίδος». Προτιμώτερος χίλιες φορὲς ἕνας τέτοιος θάνατος, παρὰ μιὰ ζωὴ σκλάβου καὶ ὑπηρέτη, ὁποιουδήποτε κατακτητὴ καὶ ἀφέντη.

Μᾶς κάλεσε ὁ Στρατηγός. Μᾶς διάταξε νὰ φύγουμε. Ἡ Ὑπηρεσία μας λέει, εἶχε τελειώσει. Ἡ Πατρίδα, μᾶς ἔδινε ἄδεια ἐπ' ἀόριστον.

— Παιδιά μου, ὅλα πλέον ἐτελείωσαν. Ἐστὲ βέβαιοι ὅτι ἐπράξατε τὸ καθῆκον σας ὡς τίμιοι Ἕλληνες. Αἱ ἡμέραι ὅπου ἀκολουθοῦν, εἶναι πολὺ σκοτειναί. Προσπαθήσατε νὰ διατηρήσετε μέσα σας τὴν Ἑλλάδα. Νὰ τὴν τιμῆσετε, ὅπως μέχρι σήμερον ἐπράξατε, ἐπαξίως καὶ πρὸς δόξαν Τῆς. Μὴ τὴν προ-

δώσετε. Μὴ τὴν ντροπιάσετε. Κατὰ τὴν δύσκολον αὐτὴν ἐποχὴν ἢ ὁποία ἀκολουθεῖ, σταθῆτε πραγματικοὶ Ἑλληνας καὶ νὰ εἶσθε βέβαιοι ὅτι θὰ αἰσθάνεσθε ὑπερήφανοι, ὅταν πάλιν θὰ φωτισθῇ ὁ Παρθενῶν μὲ τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας. Σημειώσατε ὅμως καὶ τοῦτο. Καμὰ παραχώρησις εἰς τὸν κατακτητὴν. Θεωρήσατέ τον, ἐχθρὸν τῆς Πατρίδος καὶ πράξατε ἀναλόγως. Φύγετε τώρα. Καλὴ τύχη εἰς ὅλους καὶ σύντομα λευτεριά.

Σήκωσε σὰν γιὰ χαιρετισμὸ τὰ χέρια του. Εἶχε κόψει ἀπότομα τὸ λόγο. Κάτι σὰν κόμπος, τοῦ ἔκλεινε τὸ στόμα. Πισωγύρισε νὰ μπῆ στὸ Τοῦνελ, στὸ Γραφεῖο του. Κανέναν δὲν σάλεψε. Μᾶς κατάλαβε ὅλους. Γύρισε τὰ πίσω - μπρός. Μᾶς πέρασε ἀπὸ τὸ μάτι, σιωπηλοὺς, ὄρθιους, ἀκούνητους. Τοῦ ἤρθε νὰ κλάψῃ. Τὸ ἔπνιξε μὲ δυσκολία.

— Ἰσως σᾶς εἶπα ἄστοχα λόγια. Γιὰ σήμερα χρειάζεται σύναισις. Δὲν εἶναι ὁ καιρὸς γιὰ δράση. Γιὰ σήμερα τουλάχιστον, εἶναι ματαιοπονία. Κρατηθῆτε γιὰ τώρα. Πολὺ σύντομα θὰ σημάνῃ προσκλητήριον γιὰ νέες δράσεις, ἠρωϊσμοὺς καὶ θυσίαι. Πρόκειται γιὰ τὸ μεγάλο προσκλητήριον τῆς ἐλευθερίας. Σὲ αὐτό, κανεῖς νὰ μὴ λείψῃ. Εἶναι τότε ποὺ οἱ Ἑλληνας μεγαλουργοῦν.

Μπήκε ἀπότομα στὸ Τοῦνελ. Ἐμεῖς πίσω του γερῆ μάζα, χωρὶς διάθεση νὰ ξεμακρύνῃ κανεῖς. Κεφάλι αὐτός, κορμὶ ἐμεῖς δυνατὸ, ἀποφασισμένον.

Εἶχαμε ἀφήσει ἀκατάστρεφτο ἓνα ραδιόφωνο ποὺ μετέδιδε ἀπὸ τὸ σταθμὸ τῆς Ἀθήνας τὸν Ἐθνικὸ μας Ὑμνον συνεχῆ. Ἀπότομα σταμάτησε. Ἡ ἀναπνοή μας κόπηκε. Ἀκούσαμε κάτι γερμανικά. Ἐνας μὲ μιὰ πέτρα τοῦ ἔκοψε τὴ φωνή. Γύρισα κατὰ τὴν Ἀκρόπολη. Ἡ σημαία μας ἀκόμα στὸ κοντάρι της. Πῆρα ἀνάσα. Βλέπαμε τὸ ἡλιόλουστο πανόραμα τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν Λυκαβηττὸ ψηλά, ποὺ στὰ Τουνέλια του μέσα, ἦταν ἐγκαταστημένη ἡ Ὑπηρεσία μας. Ἡ Ἀθήνα ξεψύχαγε μέσα σὲ ἓνα ζεστὸ Ἀπριλιάτικο φῶς! Μαζί της ἡ Ἑλλάδα ὅλη! Κάτι μοῦ ἐμπόδιζε τὸ λαϊκὸ καὶ κατάπινα συνέχεια.

Ένα μικρὸ στρατιωτικὸ αὐτοκίνητο ἀνηφόριζε, πνιγμένο στὴ σκόνῃ. Σταμάτησε στὸ μικρὸ ἴσιωμα, μπροστὰ στὴ βαρεὰ σιδερένια πόρτα τοῦ Τοῦνελ. Κατεβήκανε βιαστικοὶ δυὸ γερμανοί. Πρῶτῃ φορὰ βλέπαμε γερμανὸ στρατιώτῃ. Ὁ Ένας τους ἦτανε βαθμοφόρος μὲ κάτι σαρδέλλες στὸ μανίκι. Στὸ περιλαίμιο φιγουράριζαν ἡ ἀναίδεια, ὁ φτόνος, τὸ μῆσος, γνήσια σημάδια τοῦ ναζισμοῦ. Σὲ καθαρὴ Ἑλληνικὴ, ζήτησε νὰ τοῦ ποῦμε ποιὸς ἦτανε ἐδῶ ὁ Ἀρχηγός μας. Τοῦ εἶπαμε ὅτι εἶναι Στρατηγὸς καὶ βρίσκεται μέσα στὸ Τοῦνελ, στὸ Γραφεῖο του.

— Ἐσεῖς ὅλοι τί εἶστε;

— Στρατιῶτες τῆς Ὑπηρεσίας.

— Νὰ πάῃ ἓνας νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ νὰ βγῆ ἔξω νὰ μοῦ παραδώσῃ τὴν Ὑπηρεσία. Ὅλοι μουγκοί. Καμιά κίνηση ἀπὸ πουθενά. Μιὰ φωνὴ ἀπὸ τὸ μπουλουῖκι.

— Οἱ στρατιωτικοὶ κανονισμοὶ μας, ἀλλὰ καὶ οἱ δικοὶ σας, λένε ὅτι ὁ κατώτερος πάει στὸν ἀνώτερο.

Κατάλαβε. Δίπλα στὰ πόδια του κάπνιζε ἀκόμα ἓνα ἀποκαΐδι. Ἡ στάχτη καφτὴ σωρός. Παντοῦ συντρίματα. Τὰ παρατηροῦσε. Τὰ χέρια στὶς τσέπες, καίδευουν ζεστὸ σίδηρο. Στεναχωρημένος παρακάλεσε νὰ τὸν ὀδηγήσουμε. Τοῦ δεῖξαμε τὴν πόρτα τοῦ Τοῦνελ.

— Μέσα ἐκεῖ εἶναι τὸ Γραφεῖο τοῦ Στρατηγοῦ.

Προχώρησε. Ὁ ἄλλος γερμανὸς κοντὰ του. Πίσω τους ἓνα σῶμα ἡμεῖς, μπουκάρουμε στὸ Τοῦνελ, ἔτοιμοι γιὰ ὅλα κ' ἄς γινότανε ὅ,τι ἤθελε.

Ὁ Στρατηγὸς ἤρεμος στὸ ἄδειο γραφεῖο του. Ὁ γερμανός, στάθηκε μπροστὰ του προσοχὴ. Χαιρέτισε κλαρίνο. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἄλλος. Ὁ Ὀρθιος ὁ Στρατηγός, ἀμίλητος. Στεφάνι γύρω τους ὅλοι ἡμεῖς.

— Στρατηγέ, οἱ γερμανοὶ εἶναι ἤδη κύριοι τῆς Πόλεως. Ἐχω ἐντιολὴ τοῦ Διοικητοῦ μου νὰ παραλάβω τὴν Ὑπηρεσίαν. Ἦλθαμε ὡς φίλοι...

— Καλὰ - καλὰ. Τὸν ἀντίκοψε ἀμέσως μὲ μιὰ κίνηση τοῦ χεριοῦ του ὁ Στρατηγός, σὰν γιὰ νὰ πάψῃ. Τοῦ ἔδειξε

τὴν μοναδικὴν καρτέκλα. Ἀμίλητος ὕστερα, σὺν κανέναν νὰ μὴν ὑπῆρχε ἐκεῖ, προχώρησε νὰ φύγη. Ἀνοίξαμε τόπο, σπάσαμε τὸν κύκλο. Μπήκε μπροστά. Μὲ τὸ κεφάλι ψηλά. Ἐμεῖς πίσω του ἕνα σῶμα.

Στὴν Ἀκρόπολι ἡ κόκκινη σημαία, αἶμα ἀπὸ τὰ ἐκατομμύρια φόνους. Κόπηκε καὶ ἡ τελευταία πνοή! Ὅλα εἶχανε τελειώσει!

Κατηφορίσαμε τὸ λόφο γιὰ τὴν Πόλι. Στὴν ὁδὸ Σκουφᾶ κοντὰ σὶν Ἅγιο Διονύσιο ξεκόψανε οἱ πρῶτοι.

— Καλὴ τύχη παιδιά.

Τὸ μπουλουκι λιανεύει καὶ σὲ κάθε λιάνεμά του :

— Καλὴ τύχη!

Στὸ τέλος γίναμε ἕνας - ἕνας. Ὁ καθένας τραβοῦσε τὸ δρόμο του στὴ σκλαβωμένη Πολιτεία. Ὅπου τὸν πήγαιναν τὰ βήματα, ἡ ψυχὴ του, οἱ ἰδέες... Μακάρι ὅλοι νὰ τράβηξαν σωστὸ δρόμο, σωστὲς ἰδέες!

Περπατοῦσα μόνος. Κύτταζα γύρω ἀφηρημένος. Ὅλα χρωματισμένα θλίψη. Σπίτια μὲ κλειστὰ παράθυρα μέρα ὥρα. Δρόμοι ἐρημιά. Τὰ δέντρα, ὁ Οὐρανὸς λερωμένος κ' ἄς ἦτανε ἥλιος. Περπατοῦσα σκυφτός. Σκέψεις σκοτιάδι βαθύ. Πρὸς τὰ ποῦ νὰ πάω; Σὲ ποῖο δρόμο;

— Μὴ ντροπιάσης τὴν Ἑλλάδα. Στάσου Ἑλληνας! Ἡ φωνὴ τοῦ Στρατηγοῦ.

Νόμιζα πὼς πεθαίνω. Ἐτσι λοιπὸν νοιώθουνε οἱ σκλάβοι; πεθαμένοι; ὅλοι οἱ σκλάβοι ἔχουνε τὸ θάνατο γιὰ μοῖρα τους;

— Στάσου Ἑλληνας. Σκλάβος Ἑλληνας, δὲν ἀκούστηκε. Δὲν τοῦ πάει. Ἄν σὲ δέσουνε, σοῦ κλείσουνε τὸ στόμα, μονάχα ὑλικά θὰ τὸ πετύχουνε. Ἡ ψυχὴ δὲν δένεται, οὔτε μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴ σκλαβώση. Πάλι ὁ Στρατηγός!

Ἡ ἀρβύλα μου, χτυποῦσε τὴν ἄσφαλτο. Ἑλληνας ἡ ἀρβύλα. Μαύρη ἡ ἄσφαλτος, μαύρη σὺν τὸ μαῦρο κατακτητή. Ἡ ἀρβύλα, μοῦ ἔδειξε τὸ δρόμο τῆς Ἀντίστασης. Ὁ τόπος φωτίστηκε. Ἐβλεπα μπροστά. Ὅλα λέγανε πὼς δὲν χάθηκαν ὅλα. Ἡ σκλαβιά δὲν εἶναι τὸ τέλος. Ἰσα - ἴσα, μέσα στὴ

σκλαβιά, μπορείς νὰ ἀγωνιοιῆς, νὰ νικήσης. Περπατοῦσα στὴν ἔρημη Ἀθήνα. Ἀποφάσισα νὰ ζήσω ἀντρίκια τὴ σκλαβιά μου. Ἑλληνικά! Νὰ ἀντισταθῶ! Ἔγινα ἕνα κομμάτι τῆς Ἀντίστασης! Μπῆκα στὸν ἀγῶνα! Ἐθρεψα τὶς ἰδέες της, σῶμα καὶ ψυχὴ. Ὁχι! Δὲν θὰ περάση ὁ φασισμός!

Ἡ ἀρβύλα εἶδε σωστὰ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμῇ....

Τώρα χτυπάει πιδ γρήγορα τ'ονειρο μὲς τὸ αἷμα.

Τοῦ κόσμου ἢ πιδ σωσιτὴ στιγμὴ σημαίνει:

Ἐλευθερία,

Ἕλληνες μὲς τὰ σκοτεινὰ δείχνουν τὸ δρόμο:

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Γιὰ σένα θὰ δακρῦση ἀπὸ χαρὰ ὁ ἥλιος.

ἽΟδυσσεάας ἽΕλύτης

Σκλαβωμένη ἡ Χώρα ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο. Παντοῦ δυστυχία. Μὲ τὸ μπάσιμο τῶν γερμανῶν, τὰ τρόφιμα ξαφανιστήκανε. Ἀρπάξανε τὶς Ἀποθήκες. Τίποτα γιὰ τὸ Λαό. Ἄδεια τὰ ράφια στὰ μπακάλικά. Τίποτα νὰ βρῆς φαγόσιμο. Τὸ χρῆμα ἔχασε κάθε ἀξία. Τίποτα μὲ αὐτὸ δὲν μπορεῖς νὰ ἀποχτήσης. Ροῦβλια τὰ λεφτά. Τώρα βρήκανε τὸν καιρὸ οἱ ὀφειλέτες νὰ ξοφλήσουνε τὰ χρέη τους. Ὅλες οἱ οἰκονομίες τοῦ φτωχοῦ μεροκαματιάρη, τῆς κοπέλλας ποῦ δούλευε στὴ Φάμπρικα καὶ τῆς ὑπηρέτριας ποῦ μοχτοῦσε μὲ τὴν παραξενιὰ τῆς Κυρᾶς της, χαθήκανε μὲ μιᾶς καὶ ὄλοι τους αὐτοὶ εἶδανε κόπους καὶ ἰδρωτὰ ἀπὸ σκληρὴ δουλειὰ νὰ τὰ παίρνη ὁ ἄνεμος. Σὲ μὰ στιγμὴ!

Οἱ γερμανοί, μᾶς πετάξανε ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια. Ἐμεῖς στὰ ὑπόγεια καὶ στὶς ἀποθήκες. Ἀκόμα ὅμως εἶναι ἡ ἀρχή. Τὸ ἠθικὸ κρατιέται. Ἴσως δὲν ἔχει ἀκόμα καταλάβει ὁ σκλάβος τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ποῦ τὸν βρῆκε καὶ ποῦ βαδίζει τὸ κακό. Ἀλλὰ ἡ ντροπὴ τῆς σκλαβιάς φούντωνε κάθε μέρα. Κάθε τόσο, κάτι νέο σοῦ ἔκανε πῶς σφυχτὰ τὰ δεομά.

Ἡ ντροπὴ τοῦ αἰῶνα ποῦ ὀνομάζεται φασισμὸς καὶ ναζισμὸς, καταμάτωσε καὶ ρίμαξε τὴν Εὐρώπη, σάρωσε τὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴν Ἀσία, ρίχνει τὴν καταστροφὴ στὴ Χώρα μας. Μὲ τὰ πρῶτα κρύα τοῦ φοβεροῦ χειμῶνα τοῦ 41, ἄρχισε τὸ μαρτύριο τῆς πείνας. Ὅλοι τρέχουνε παντοῦ νὰ βροῦνε κάτι. Μόνο τρόφιμα καὶ πᾶνε ὅπου νᾶναι.

Ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸ τίποτα. Εἶχε γεννηθῆ ἕνα ἀνθρωπόμορ-

φο χτήνος καὶ θέλησε νὰ ματοβάψη τὸν κόσμον. Ξαφνιάστηκε ἡ Οἰκουμένη. Δὲν τῆς πέρναγε ἀπὸ τὸ νοῦ. Πόσο θὰ ντρέπεται κάποτε ὁ ἄνθρωπος καὶ θὰ αἰσθάνεται ἀποτροπιασμό γιὰ τὸ κατάντημά του ἐτούτο καὶ πόση φρίκη γιὰ τὰ ἐγκλήματα ἐνὸς χτήνους ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων!

Νὰ φτάση ὁ ἄνθρωπος στὸ σημεῖο νὰ μὴ μπορῇ νὰ κυκλοφορήσῃ μέσα στὴν Πόλη μετὰ τὴς ἑφτά τὸ βράδυ, γιατί ἄλλοι ἄνθρωποι τὸ ἀπαγορεύουν. Νὰ μὴ μπορῇ νὰ πηγαίνει ἀπὸ Πόλη σὲ Πόλη, νὰ μὴ μπορῇ νὰ ὀρίσῃ τὸν ἑαυτό του! Νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ στερηθῆται ἕνα κομμάτι ψωμί! Νὰ φτάση νὰ ζῆ τὴ ζωὴ του μὲ διαρκῆ προσιονὴ θανάτου, χωρὶς αἰτία! Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ πολὺ ἀπλὰ καὶ καθόλου σπουδαῖα, γιὰ τὸ τίποτα. Γιατὶ τὸ θέλησαν μερικοὶ τρελλοί. Δὲν θὰ μπορούσαν τάχα οἱ ἄνθρωποι νὰ βροῦν ἐξ ἀρχῆς τρόπο νὰ ἀπόφυγε ὁ κόσμος τὴ ντροπὴ καὶ τὴν καταστροφὴ;

Οἱ σκλάβοι, μὲ κλειστὸ στόμα καὶ σφιγμένα δόντια, δαγκώνουνε ἕνα μῖσος ἐνάντια στὸν αἴτιο, στὸν ὅποιο αἴτιο. Στὴν ἡγεσίᾳ τῆς Ἀνθρωπότητος πού ἄφησε καὶ γίνηκε τὸ κακὸ. Ἀναλογίζεται ὁ σκλάβος Ἕλληνας, ἂν ἡ σκλαβιά ἐτούτῃ πού γνωρίζει τώρα, μοιάζει καθόλου μὲ τὴς πρωτινῆς πού γνωρίσανε οἱ Πατεράδες καὶ οἱ Παπποῦδες καὶ δὲν τῆς βρίσκει καμὰ ὁμοιότητα. Βρίσκει μόνον, ὅτι ὅσο πὺδ φρικτὴ τοῦ κάνει τὴ ζωὴ ὁ κατακτητῆς, τόσο πὺδ πυργώνεται μέσα του ἡ θέληση νὰ ἀποτινάξῃ τὸ ζυγὸ μὲ ὅποιο τρόπο.

Νὰ τὸ νόημα τῆς Ἀντίστασης τοῦ σκλαβωμένου Ἕλληνα:

Νὰ διώξῃ τὸν κατακτητὴ κι' ἄς τὸν βρῆ ὁ θάνατος. Ἄλλος δρόμος κανένας. Κάθε ὑποχώρηση, περίσσια δυστυχία. Κάθε συνεννόηση μαζί του, ταπείνωση καὶ ντροπὴ. Πουθενὰ κανένας συμβιβασμός. Ὁ μόνος δρόμος πού θὰ μπορέσῃ νὰ σὲ βγάλῃ σὲ καλὸ τέρμα, ἡ Ἀντίστασι! Ἔστω κι' ἂν πεθάνῃς!

Αὐτὰ πιστεύαμε καὶ ἔτσι σκεπτόμαστε στὸ μπάσιμο τοῦ φοβερώτερου χειμῶνα τοῦ 1941 τοῦ πὺδ μαύρου ἀπὸ ὅσους γνώρισε ποτὲς ἡ Χώρα, στὴς χιλιάδες τὰ χρόνια πού ζεῖ καὶ ὑπάρχει. Ἦτανε ἕνας χειμῶνας βαρὺς, μαῦρος χωρὶς φῶς,

χωρίς καθόλου ψωμί. Χωρίς φωτιά στο σπίτι. Κρῦος καὶ μαῦρος! Κουβαλοῦσε πείνα καὶ θάνατο σωρό. Χιλιάδες οἱ πεθαμένοι ἀπὸ πείνα, ἀρρώστειες καὶ κρῦο. Οἱ ἄνθρωποι χάσανε τὸ κρεβάτι τοῦ θανάτου τους. Σέ μιά γωνιά, ἔξω στὸ κρῦο, σ' ἓνα σταυροδρόμι, στὸ πεζοδρόμιο, στὴ μέση τοῦ δρόμου, βρίσκει τὸν κόσμο, ὀμαδικὰ ὁ θάνατος. Ὁ ἄνθρωπος κατάντησε σκουπίδι γιὰ μάζεμα μὲ τὸ αὐτοκίνητο τῆς καθαριότητος. Τὰ σκουπιδιάρικα, ἀφήνουνε τὰ βουνὰ ἀπὸ σκουπίδια στοὺς δρόμους καὶ φορτώνουνε ὄσους τῆ νύχτα βρῆκε ὁ θάνατος στὸ δρόμο. Γιομίζουνε τὰ κασόνια πτώματα καὶ βιαστικὰ γιὰ τὸν ὀμαδικὸ τάφο, ἀδειάζει σάρκα ἀνθρώπου ἢ ἀνατροπή! Βιάζει ὁ καιρὸς. Ἄλλοι στοὺς δρόμους πεθαμένοι, περιμένουνε τὴ σειρά τους, σκουπίδια καὶ κείνοι νὰ ἀδειάσουνε στὸν ὀμαδικὸ τάφο μὲ τὴν ἀνατροπή. Χιλιάδες οἱ ἀνώνυμοι πεθαμένοι. Δὲν παίρνει ὁ καιρὸς ἀτομικὰ ψαλίσματα. Μόνο μιά γρήγορη ἀναγνώριση χωρὶς διαδικασίες. Μερικὲς φορές, ὄχι κι' αὐτή.

Τρέχει ὁ θάνατος. Βιαστικὸ τὸ σκουπιδιάρικο φορτηγὸ νὰ τὸν προφτάση. Νὰ τουμπάρη μονομεμῆς τοὺς πολλοὺς φορτωμένους μὴ καὶ βρωμίσουνε καὶ βρῆ ὁ θάνατος συντροφισσες ἀρρώστειες στὸν ἀνθρωποαφανισμό.

Οἱ ζωντανοὶ βλέπουνε τὰ φορτωμένα σκουπιδιάρικα. Στεγνὸ τὸ μάτι. Ἄς βλέπει νὰ ἐξέχη ἀπὸ τὸ σιδερένιο κασόνι κάποιο κεφάλι, κανένα πόδι ἢ ἓνα χέρι κρεμασμένο ἔξω, σὰν γιὰ τελευταῖο χαιρετισμὸ. Στεγνὸ τὸ μάτι τοῦ ζωντανοῦ! Κανένα δάκρυ. Μόνο τὸ μῖσος. Γιὰ τὸν αἴτιο. Καὶ αὔριο, πάλι τὰ ἴδια. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα πάλι. . . Καὶ ὅσο ὁ θάνατος ἄδικος, τόσο τὸ μῖσος δίκαιο. Γιὰ τοὺς πεθαμένους, κανένα δάκρυ ὁ ζωντανός. Γιὰ τὴν αἰτία τοῦ κάθε θανάτου, τὸ μῖσος φουντώνει.

Μᾶς ἀρπάξανε καὶ τὸ τελευταῖο τρῶφιμο. Καὶ τὸ στᾶρι γιὰ ὀπορὰ στὰ χωράφια. Καὶ αὐτὸ ἀκόμα. Βάνανε ταμπέλες σὲ χωράφια καλλιεργημένα πατάτα, νὰ μὴν πλησιάση οὔτε αὐτὸς ποὺ φύτεψε καὶ καλλιέργησε. Τὰ κάνανε δικά τους. Πουθενὰ τίποτα νὰ βάνης στὸ πεινασμένο στόμα. Σκύβει ὁ

ἄνθρωπος στή Μάννα Γῆς καὶ τῆς ζητάει τροφή νὰ φάη. Κλαίει ἡ Μάννα πὸν δὲν μπορεῖ νὰ θρέψη τὸ παιδί.

Στεγνὸ τὸ βυζί! Τὸ παιδί ρουφάει, ρουφάει τὴν ξερὴ ρόγα καὶ κλαίει! Τρέχουνε παντοῦ οἱ λιησμένοι νὰ βροῦνε νὰ φᾶνε καὶ τῶνε χορτάρια, ρίζες ἀπὸ λαχανίδες. Κλέβουνε ὅπου βροῦνε τὸν ἄγουρο καρπὸ καὶ τοὺς τρυπάει τὴν κοιλιά. Βράζουνε λαθοῦρι καὶ δῖκο, τροφὲς μέχρι τώρα γιὰ τὰ ζῶα τους. Ζῶα οἱ ἴδιοι σήμερα, βράζουνε λαθοῦρι καὶ δῖκο, τῶνε καὶ παθαίνουνε τύφλωση καὶ παράληση στὰ πόδια. Μαζεύουνε ἀρμυρίθρες ἀπὸ τὸ Καλλιμπάκι, τὶς βράζουνε ἀντὶς γιὰ χόρτα καὶ παθαίνουνε κόψιμο καὶ δυσεντερία. Ξεριζώνουνε βοῦρλα καὶ τῶνε τὴ ρίζα. Ἀπελπιόμενοι κλέβουνε τὸν κατακτητὴ καὶ αὐτὸς τοὺς σκοτώνει.

Μαῦρος μὲ θάνατο ὁ χειμῶνας τοῦ 1941. Μαυρίλα καὶ πείνα. Μιὰ φωνὴ γέννησαν. Θάνατος καὶ πείνα μαζί.

— Ντροπὴ στὸν ἄνθρωπο ὁ θάνατος ἀπὸ πείνα.

Καὶ ἄλλη φωνή:

— Νὰ ἀντισταθοῦμε τῆς πείνας! Ἔτσι θὰ νικήσουμε τὸ θάνατο πὸν καβάλησε τὰ φορτηγὰ καὶ κουβαλάει πεθαμένους.

Μπορεῖ καὶ ὁ πεινασμένος νὰ ἀντισταθῆ στὴν πείνα του. Παίρνουνε φωτιά οἱ ψυχές. Ἀπείναστες αὐτές. Ξαστερώνουνε οἱ ψυχές τὰ μάτια. Τώρα βλέπουνε ἄφοβα τὸ δύσκολο δρόμο.

— Νὰ ἡ σωστὴ πορεία, ἀδέρφια. Ἐλᾶτε ὅλοι μαζί νὰ νικήσουμε τὴν πείνα. Τρεχᾶτε οἱ πρῶτοι πεινασμένοι.

Τὰ λιπόσαρκα κόκκαλα τρίζουνε. Ἄλλοι βλέπουν τοὺς πρωτάρηδες τὰ ἀδέρφια. Μαζεύουνε τὴν ὄση δύναμη, στήνουν τὰ πόδια, βάζουν φωνή. Ἀκολουθᾶνε! Τὰ κόκκαλα πὸν τρίζουνε τρέχουν μπροστὰ καὶ φωνάζουν.

— Ντροπὴ ἀδέρφια ὁ θάνατος ἀπὸ πείνα. Ἐλᾶτε κοντά μας.

Ἄκουνε οἱ πολλοὶ τοὺς λίγους πρώτους. Ὠραία ἡ φωνή. Σηκώνουν κεφάλι. Ἀκολουθᾶνε. Γίνονται πολλοί. Τώρα βλέπουνε τὴ δύναμή τους. Γίνονται οἱ πρῶτοι πεινασμένοι

παράνομοι, μέσα στο σκοτάδι τῆς φασιστικῆς κατοχῆς. Ἡ Ἄν-
τίσταση σὴν πείνα τους, ἔκανε νὰ ἀκουστῇ ἡ φωνή τους δυ-
νατή. Οἱ παράνομοι νικήσανε τὴν πείνα. Τώρα τραγουδᾶνε
τὸ τραγούδι τῆς νίκης ποῦ εἶναι ἴδιο τῆς λευτεριάς.

— Ποτὲς δὲν χάνονται ὅλα. Στέκει. Δὲν μπορεῖς νὰ
πῆς πὼς ἦρθε τὸ τέλος. Ζεῖς, ἔστω ὅπως ζεῖς. Ἄς εἶναι πί-
κρα σωστὴ ἢ ζωὴ σου. Ζῆσε τὴν, πικρὴ ὅπως εἶναι. Κρατήσου
μὲ πείσμα κοντὰ τῆς. Αὔριο κάτι θὰ βρεθῇ. Προσπάθησε. Ἔ-
λα μαζί νὰ τρέξουμε. Θὰ βροῦμε ὅ,τι θέλουμε, γιατί εἴμα-
στε ἄνθρωποι καὶ μπορούμε. Κακὸ καὶ θὰ περάσῃ. Ἔλα μα-
ζί μας.

Οἱ φωνὲς φουντώνουνε. Γίνονται στέρεες, συνταράζου-
νε ψυχές. Οἱ μορφὲς τρανεύουνε. Ὁ σκελετὸς σαρκώνεται.
Γίνεται γίγαντας τρομερός. Καὶ οἱ φωνές, ὄλο νέες καὶ ποῦ
φοβερές! Ἄλλες φωνές. Ὅχι τῆς πείνας.

— Ἀγωνίσου μὲ ὅποιο τρόπο μπορεῖς. Μὲ ὅσα μέσα σοῦ
μείνανε. Μὲ τὴ δύναμη ποῦ διαθέτεις σήμερα. Δύναμη εἶναι,
ἔστω καὶ λίγη. Μὴ παραδίνεσαι. Ἄναπνέεις ἀκόμα. Κάνε
κακὸ στὸν κατακτητῆ. Ὅπου τὸν βρῆς, ὅπως τὸν βρῆς. Μέ-
ρα, νύχτα. Κατάστρεψε τὰ μέσα ποῦ μ' αὐτὰ σὲ ἔχει δεμένο.
Πάντα εἶναι ὠραῖο νὰ σπᾶς τὰ δεομά σου. Τότε ζεῖς, ζεῖς
πραγματικὰ καὶ ὠραῖα, ζεῖς λεύτερος ἀλλὰ καὶ ὠραῖα πε-
θαίνεις, Ἀκολούθα πιστὰ τὸ ποτάμι τῆς ζωῆς. Κύλα μαζί του
κολητός. Ὅπως σὲ ἔκλεψε ὁ κατακτητῆς, κλέψε τον καὶ ἐσύ.
Ὅτι, τοῦ κλέψης, ἀπὸ δικό σου ἦτανε. Πάρτουτο. Ὅλα αὐ-
τὰ θὰ σοῦ δώσουνε δύναμη, θὰ σὲ φοβηθῇ. Αὐτὸς σκοτώνει
γιατὶ εἶναι δειλός. Φοβᾶται ποῦ ἦρθε κλέφτης μέσα στὸ σπί-
τι σου. Ἐσύ, ὅπου τὸν βρῆς, σὴν Πόλη, στὸ δρόμο, —μόνο
του, μὲ πολλούς— κλέψε τον, κάνε του κακό. Στὴν ἀνάγκη
σκότωσέ τον. Σοῦκλεψε τὸ ψωμί, σοῦγινε βασανιστῆς, θέλει
νὰ σὲ ξεκάνῃ. Ἀφοῦ πιστεύεις πὼς τοῦ ἀνθρώπου ταιργιά-
ζει ἡ καλὴ ὄψη καὶ ὁ κατακτητῆς πῆρε τὴν κακιά, δίκαια
πρέπει νὰ ἀντιπᾶξῃς βία στὴ βία του. Ἐσὺ θὰ εἶσαι ὁ νικη-
τῆς. Πάντα τὸ καλὸ νικάει. Ἐνωθῆτε οἱ σκλαβωμένοι ὅλοι.
Ἄντρες, γυναῖκες, μικρὰ παιδιά, γέροι καὶ γρηῆς. Ὁ πόνος,

ἡ ἀρρώστεια, τὸ κρῦο, ἡ πείνα, ἀφοῦ ὑπάρχεις, θὰ πῆ πὼς μόνο σὲ βασανίζουνε. Ἐχτροὶ σὰν τὸν κατακτητὴ σου. Ἄγωνίσου καὶ θὰ καθοῦνε. Ζύμωσε τὴν ὑπαρξὴ σου μὲ τὸ δίκαιό σου. Τὴ σάρκα σου, τὸ αἷμα σου, κάνετα δίκαιο. Βάλε το μπροστὰ καὶ προχώρα. Φωτιὰ τὸ δίκαιο ποὺ καίει τὸ ἄδικο!

Ἔνα φοβερὸ ἀπόκοσμο βουητὸ στὶς ψυχές. Βουῖζει τὸ σύμπαντο στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, Φωνές ἀπόκοσμες ἀκούγονται, ἀπὸ αἰῶνες πίσω. Οἱ ἴδιες φωνές. Λευτεριά, λευτεριά! Ἄνοιγουμε τὰ μάτια. Μιὰ ἔκσταση κατέχει ὅλους.

— Ἐκδικηθῆτε μας. Φωνάζουν οἱ πεθαμένοι ἀπὸ πείνα.

Ἡ φωνὴ ἀκούγεται τώρα μυριόστομη. Σειοῦνται τὰ κοιμητήρια, τρέμουν τὰ κυπαρίσσια τῶν Νεκροταφείων. Χτυπᾶνε νὰ σπάσουν τὰ μυλίγγια. Εἶναι ἡ ὥρα ποὺ ὁ ἄνθρωπος κατακτάει τὴ σφοδρά του καὶ τὴν βλέπει. Ὁ κόσμος ποὺ ἀδικοκράτηκε τὸν περιβάλλει, τὸν σπρώχνει μπροστά.

— Δῶσε νόημα στὴ ζωὴ σου. Ἄγωνίσου. Αὐτὸ θὰ πῆ λευτεριά.

Μυργιάδες οἱ φωνές ἀπὸ τὰ κοιμητήρια καὶ τὰ μνήματα. Τὶς παίρνουν τὰ κυπαρίσσια, τὶς ἀρπάζει ὁ ἀγέρας τῆς σκλαβωμένης χώρας, ἀντηχᾶνε οἱ αἰῶνες!

— Στ' ἄρματα, στ' ἄρματα! Ἐμπρὸς στὸν ἀγῶνα.

— Ἄγωνίσου! Ἐλευτερώσου!

Ἡ ἐχθρότητα καὶ τὸ μῖσος κατὰ τοῦ κατακτητῆ, θεριέψανε τὶς ψυχές. Ὅλες ἔτοιμες. Καὶ ἄς παραμονεύανε γύρω-τριγύρω οἱ κίντυνοι μύργοι. Χαράστον ὅπου ὑπάρχει καὶ ἄς παραμονεύῃ ὁ θάνατος πίσω. Ἐτοιμες οἱ ψυχές. Κανένας ὁ πρῶτος τοὺς ὀδηγός. Μόνον ἡ ψυχὴ. Μόνη τῆς αὐτῆ, ὀδηγὸς στὸ ποῦ πρέπει. Πολλοὶ οἱ δρόμοι, ἕνας ὁ στόχος. Στὴν καρδιὰ τοῦ κατακτητῆ καταμεσίς! Χωρὶς προετοιμασία, χωρὶς σκέψη, χωρὶς προηγούμενη ὀργάνωση, χωρὶς Ἀρχὴ καὶ Ἀρχηγός. Ὁ καθένας καὶ Ἀρχηγός. Ἐτοι στὴν τύχη! Ἐτοι ἄρχισε ἡ Ἀντίσταση στὴ Χώρα. Τὴ γέννησε ἡ ἀνάγκη. Τροφὸς τῆς ἡ Ὄργάνωση, ποὺ τῆς ἔδωσε ἀνάστημα, τὴν πύργωσε ἄπαρτο κάστρο, μυργιοκέφαλη λερναία, ποὺ κατασπάραιξε τὸ βρωμερὸ κτῆνος.

Ἄν εἶσαι πολεμοστής, μὴ λυπᾶσαι, δὲν εἶναι σιὴν περιοχὴ τοῦ χρέους σου ἢ συμπόνια. Σκότῳνε τὸν ὄχτροῦ ἀνήλεα. Μέσα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ὄχτροῦ, ἄκου τὸ Θεὸ νὰ φωνάζει: «Σκότῳσε τὸ σῶμα τοῦτο, μ' ἐμποδίζει, σκότῳσέ το νὰ περάσω».

(«Ἀσκητικὴ» Νικ. Καζατζάκη)

Ὁ κάθε κατακτητὴς εἶναι πάντα μισητός. Ὁ ἄνθρωπος, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀγωνιστικὴ διάθεση ποὺ ἀπὸ χαρακτῆρα διαθέτει, ἀντιστέκεται στὸ κάθε κακό. Καὶ στὸν κατακτητὴ. Τὸ αἶσθημα τῆς Ἀντίστασης, ἐκδηλώνεται στὴν ἀρχὴ ἀτομικὰ καὶ ἀνεξάρτητα. Μόνον ὅταν φουσκώσει τὸ κύμα καὶ ἀφρίση θυμωμένο, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι φτάνει ἡ ὥρα τῆς ὁμαδικῆς καὶ ἐπομένως ὁργανωμένης Ἀντίστασης.

Τώρα τὴν ὑπαγορεύει μιὰ νέα ἀνάγκη. Τὸ ἄτομο τώρα δὲν ἱκανοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ζητάει κάτι πὺδ μεγάλο ἀπὸ τὶς ἀτομικὲς του δυνάμεις καὶ τὸ βρίσκει στὴν ὁμαδοποιημένη Ἀντιστασιακὴ πορεία. Αὐτὴ ἔχει δικιά της προσωπικότητα, διαφορετικὴ ἀπὸ τοῦ ἀτόμου. Δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τὶς ἀνεξάρτητες Ἀντιστασιακὲς ἐκδηλώσεις, ποὺ πάντα παίρνουνε τὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀτόμου ποὺ ἐνεργεῖ.

Στὴν ὁργανωμένη Ἀντίσταση, τὸ ἄτομο εἶναι μέλος ἑνὸς συνόλου καὶ ἐκτελεῖ ἐντολὲς μιᾶς ἄλλης προσωπικότητας. Στὴν ἀνεξάρτητὴ Ἀντίσταση, τὸ ἄτομο ὀλοκληρώνει μὲ τὶς πράξεις του τὴν Ἀντίσταση. Ἔτσι αἰσθάνεται.

Στὸν τόπο μας ἡ Ἀντίσταση, ἐκδηλώθηκε μὲ τὸν πάρα πάνω φυσιολογικὸ τρόπο. Πρῶτα παρατηρηθῆκανε μερικὰ μεμονωμένα περιπατικὰ μὲ ἥρωες, ἄτομα ποὺ δρούσανε χωρὶς προδιαγεγραμμένο πρόγραμμα ἢ ἀπώτερο σκοπὸ. Μετὰ ἀκολούθησε ἡ ὁμαδοποίηση, ἡ ὁργάνωση δηλαδὴ τῆς Ἀντίστασης.

Θὰ ἀναφέρω μερικὰ περιστατικὰ γιὰ νὰ γίνω πιδ συγκεκριμένος.

Τὸ πρῶτο:

Τὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο, ἔγινε συντρίμμα. Οἱ δοξασμένοι τῆς Ἀλβανίας, θλιβεροὶ πεζοπόροι ἑνὸς ἀτελείωτου δρόμου μέσα στὴν κατεχόμενη Χώρα. Τὰ κουρελιασμένα στρατιωτικὰ ρούχα καὶ τὰ οκιομένα ἄρβυλα, φτάνουνε κάποτε τὰ σύνορα τῆς Ἀτικῆς. Πορεύονται στὴν Πρωτεύουσα. Οἱ ψυχὲς βλέπουνε πὼς πάει νὰ τελειώσῃ ὁ δρόμος καὶ δίνουνε στὰ πρησμένα πόδια τὴ στερνὴ δύναμη.

Τὸ κάθε κακό, εἶναι τὶς πιδ πολλὲς φορὲς ἀπαντωτό. Ὁ καταχτητὴς ἔσπρησε μπλόκο στὰ δυτικὰ τῆς Πόλης, πάνω στὸ Δημόσιο δρόμο. Πιάνει τοὺς ἀνυποψίαστους στρατιῶτες καὶ τοὺς κλείνει στὸ γυμναστήριο. Πολλοὶ οἱ κρατούμενοι χωρὶς νερὸ καὶ ψωμί. Κανένας δὲν γνωρίζει τὰ σχέδια τοῦ γερμανοῦ. Τὸ ἔμαθε ὁ τόπος. Ξεσηκώθηκε! Καὶ ἔφτασε νὰ τοὺς κρατήσῃ ὅλους ὁ τόπος, γιὰτὶ ὅλοι ἀπὸ μόνονι τους, τρέξανε νὰ δώσουνε.

— Νὰ τοὺς πᾶμε νερὸ καὶ ψωμί.

Ὁ Γιώργης ὁ νερουλᾶς, μετᾶφερε ἕνα βυτίο, πόσιμο νερό. Κάθε μέρα τὸ ἀλλάζει μὲ ἄλλο γεμᾶτο. Τὸ ἔκανε χωρὶς πληρωμὴ, ὑπόδειξη, ἢ διαταγὴ. Μιὰ δική του ἐσωτερικὴ φωνὴ τὸν ἔσπρωξε.

Ὡς γιὰ ψωμί, ἔτρεξε ὅλος ὁ κόσμος. Τίποτα δὲν τοὺς ἔλειψε. Ἦτανε μιὰ ἐνέργεια ἑνὸς Λαοῦ ποὺ ἔτρεξε ἀπὸ μόνος του, χωρὶς διαταγὲς καὶ ὑποδείξεις.

Ἄλλὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ τὸ κακό. Νὰ μὴν τρέφεται τὸ στρατόπεδο ἀπὸ νέους κρατούμενους. Πάλι ὁ Λαὸς ἀπὸ μόνος του, ἔπιασε ψηλὰ τὸ δρόμο καὶ ξεστράτιζε τοὺς στρατιῶτες κατὰ τὰ μονοπάτια, τὰ χωράφια καὶ τὸ βουνό. Τὸ κακό, κόπηκε μὲ τὸ μαχαίρι. Ἄς νοιαστοῦμε τώρα γιὰ τοὺς κλεισμένους, ποὺ δὲν πληθαίνουνε πλέον.

Κάποια γρηγά, ἐτοίμασε κι ἔφερε κι αὐτὴ φαγητό. Στὸ πρόσωπο κάποιου κρατούμενου, φαντάστηκε τὸν ἐγγονό της. Τὰ δάκρυα, δὲν ἀφήσανε τὰ γέρικα μάτια νὰ δοῦνε τὸ λάθος.

Σπρώχνει τούς φρουρούς, πετάει τὴν κατσαρόλα τῆς, πέφτει ἀπάνω στὸ παιδί. Ὁ νέος ἀμίλητος, δέχεται τῆς γρηᾶς τὸ ἀγκάλιασμα καὶ τὰ φιλιὰ. Τὰ εἶχε χαμένα! Οἱ γερμανοὶ εἶδανε μὰ συγκινητικὴ σκηνή. Πῆραν τὸν κρατούμενο, συνοδεῖα τὴ σωτηρία του καὶ τούς ἔφεραν ἔξω, λεύτερους.

Πολλοὶ κρατούμενοι εἶδανε τὸ περιστατικό. Ἡ σκηνὴ ἔκανε φτερὰ στὰ ἔξω. Τὴν ἄλλη μέρα, πολλὲς γυναῖκες, στὴν εἴσοδο τοῦ γυμναστηρίου. Ὅλες ἦσαν «μητέρες» στρατιωτῶν καὶ ἤρθανε νὰ βροῦνε καὶ νὰ πάρουν τὰ «παιδιά» τους. Μόνον σὲ αὐτὲς καὶ σὲ ὄσους φέρνανε φαγητά, ἐπιτρέπανε τὴν εἴσοδο οἱ γερμανοί.

— Ἰχ Μάμα. Ἰχ Μάμα!

Καὶ ἡ εἴσοδος ἐπιτρέπεται. Μερικὲς τὸ ἐπαναλαμβάνου-
νε τὴν ἴδια μέρα. Οἱ σκηνὲς εἶναι ὅμοιες μὲ τὴν πρώτη τῆς
γρηᾶς. Μερικὲς γιὰ πὸ σιγουριά, φωνάζου-
νε κάποιο ὄνομα, κάνουν πὼς ψάχνου-
νε καὶ κάθε μέρα μὲ ἕνα ἀγκάλιασμα καὶ
μερικὰ φιλήματα ξένης πρὸς ξένο, βρίσκου-
νε πολλοὶ τὴ λευτεριά τους. Μὲ τὸν καιρὸ δὲν
χρειάστηκε κι αὐτό, γιὰτὶ οἱ
γερμανοὶ τὸ συνηθίσανε καὶ δὲν προσέ-
χανε. Τούς ἔφτανε ὅτι
μὰ γυναῖκα, κρατᾶει ἕνα κρατούμενο
μὲ συγκίνηση καὶ προ-
χωρεῖ πρὸς τὰ ἔξω καὶ αὐτὸ ἦταν ὅλο.

Εἶμαι ὅμως ὑποχρεωμένος στὸ σημεῖο τοῦτο, νὰ σημειώ-
σω κάτι πολὺ σημαντικό. Ἡ Μαργιώ, ἡ ὁμορφὴ λιγερὴ κο-
πέλλα τῆς κάτω γειτονιάς, πολὺ δραστήρια, ἐξυπνότατη καὶ
σπιρτόζα, παίρνει ἐνεργὸ μέρος στὶς ἀπελευθερώσεις αὐτοῦ
τοῦ εἴδους. Τρέχει κάθε μέρα στὸ κλειστὸ γυμναστήριο καὶ
χαρίζει μὲ τὸ ζεστό τῆς ἀγκάλιασμα, τὴ λευτεριά σὲ πολλοὺς
κρατούμενους. Κάθε μέρα παρουσιάζεται μεταμορφωμένη.
Πότε μαυροφόρα, πότε μὲ χωργιάτικα, πότε νέα, γρηᾶ, ἢ με-
σόκοπη. Λευτέρωσε τούς περισσότερους. Κάποτε δυὸ - δυὸ.
Κανένας λευτερωμένος δὲν ἔμαθε ποτὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς πού
τὸν λευτέρωσε, πολὺ περισσότερο τῆς ὠραίας Μαργιώς.

Σημείωσα εἰδικὰ τὴν περίπτωση τῆς Μαργιώς, γιὰτὶ βλέ-
πω ὅτι αὐτὴ ἀξιοποίησε περισσότερο τὴν ἐσωτερικὴ τῆς πα-

ρόρμηση με ἠθικὸ ὕψος, πού δὲν εἶχε δεχτεῖ ἀπὸ πουθενά, οὔτε ὑποδειξεις, οὔτε παρακλήσεις.

Ἐνα ἄλλο τυχαῖο περιστατικὸ, ἔκανε νὰ διαλυθῇ τὸ στρατόπεδο τῶν γερμανῶν στὸ κλειστὸ γυμναστήριον τῆς Πόλης μας. Κάποιο κρατούμενο, τὸν ἐγκαταλείψανε τὰ στρατιωτικά του ροῦχα κι εἶχε ἀπομείνει γυμνός. Τοῦ φέρανε καὶ φόρεσε πολιτικά. Οἱ γερμανοὶ τὸν εἶδανε μὲ πολιτικά, τὸν ἀφήσανε. Τὴν ἐπομένῃ, ἀπὸ τὰ συρματοπλέγματα τοῦ γυμναστηρίου πετάγονται μέσα, δέματα μὲ πολιτικά ροῦχα.

— Βγάλτε τὰ στρατιωτικά, φορέστε τὰ πολιτικά πού οἱ πετᾶμε, ἐλάτε στὴν εἴσοδο καὶ θὰ οἱ ἀφήσουν οἱ γερμανοὶ.

Κάθε δέμα μὲ πολιτικά ροῦχα, καὶ ἕνας λευτερώνεται. Σὲ λίγες μέρες διαλύθηκε τὸ στρατόπεδο!

Τὸ δεύτερο:

Δούλευα σὲ μιὰ Ὑπηρεσία ἐδῶ στὸν τόπο μου. Ἐνας φίλος, πού ὅπως μοῦ εἶπε ὕστερα, δὲν ἀνῆκε σὲ καμὰ ὀργάνωση, ἀλλὰ μόνον ἔκρυβε στὸ σπίτι του κάποιον Ἑγγλέζο, μοῦ ζήτησε νὰ κλέψω ἀπὸ τὰ Γραφεῖα, ἕνα χάρτη τῆς γύρω περιοχῆς, καὶ ἀπάνω νὰ σημειώσω μὲ ἀκρίβεια ὅλες τὶς θέσεις, ὅπου οἱ γερμανοὶ, εἶχανε τοποθετήσει τὰ ἀντιαεροπορικά τους κανόνια, προβολεῖς, ἀποθηκὲς ὑλικοῦ καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τους. Τὸ δέχτηκα χωρὶς κουβέντα, ἀρκεῖ πού ἦτανε γιὰ κακὸ τους.

Ἐψαξα καὶ βρῆκα, ἕνα λεπτομερέστατο σχεδιάγραμμα ὑπὸ κλίμακα ὀλόκληρης τῆς περιοχῆς, ἔμαθα τὶς θέσεις πού μὲ ἐνδιαφέρανε. Μὲ ἀκρίβεια, σημείωσα ὅλα στὸ χάρτη καὶ πῆγα νὰ παραδώσω στὸ φίλο μου τὸ στοιχεῖο. Μοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸ μεταφέρω στὴν Ἀθήνα. Τὸ δέχτηκα ἂν καὶ παρούσαίξε πολλοὺς καὶ μεγάλους κιντύνους. Θὰ ἔφτανε στὴν διεύθυνση πού μοῦ ἔδωσε, θὰ χτύπαγα τρεῖς φορές τὸ κουδούνι τῆς πόρτας, θὰ τὸ ἔδινα σὲ ὅποιον μοῦ ἀνοίγε, χωρὶς καμὰ κουβέντα καὶ θὰ ἔξαφανιζόμουν.

Στὸ Δαφνὶ ὁ κατακτητὴς, ἔχει στήσει γερὸ φυλάκιο. Τὰ ψάχνει ὅλα. Αὐτοκίνητα, ἀνθρώπους. Τὸ παράνομο στοιχεῖο ἔπρεπε νὰ περάσῃ. Ἐβγάλα τὴ σέλλα τοῦ ποδηλάτου μου,

ἔκανα τὸ χαρτὶ ρολό. Κάθησα ἀπάνω στὸ θάνατό μου καὶ μαζί του παρέα, προχώρησα καὶ πέρασα χωρὶς δυσάρεστα. Ἡ ἀποστολὴ πῆρε καλὸ τέλος, ὅπως εἶχε συμφωνηθῆ.

Πέρασε λίγος καιρὸς. Ὁ φίλος μου, ζήτησε νὰ τοῦ δώσω, λέει, τὰ βιογραφικά μου στοιχεῖα, νὰ τὰ στείλῃ ὅπου χρειαζότανε, νὰ λάβω εὐαρέσκεια, γιατί ὁ χάρτης μου εἶχε φτάσει στὸν προορισμό του καὶ κρίθηκε πολυτιμώτατος. Τοῦ ἔδωσα τότε νὰ καταλάβῃ, ὅτι ποτὲ δὲν τὸ σκέφτηκα αὐτό. Σκοπὸς μου δὲν ἦτανε νὰ κάνω κάτι γιὰ ὠφέλεια τῶν Συμμάχων καὶ μάλιστα μὲ ἀμοιβή, ἀλλὰ κυρίως καὶ ἀποκλειστικά, ἐπειδὴ αὐτὸ θὰ ἦτανε γιὰ κακὸ τοῦ κατακτητῆ μου.

— "Ακουσέ με, φίλε μου, σὲ παρακαλῶ πολὺ. Ἄλλίμονο ἂν σκοπὸς τοῦ καθενὸς εἶναι νὰ δράσῃ σήμερα γιὰ εὐαρέσκεις, ἀναγνωρίσεις καὶ δημοσιότητες. Χρέος ὅλων μας ἢ Ἄντίσταση, γιὰ τὴν Ἄντίσταση καὶ μόνο. Ποτὲ γιὰ πληρωμὴ. Αὐτὸς ὁ Λαὸς ποὺ βλέπεις νὰ ἀντιπέκεται σήμερα, τὸ κάνει μόνον ἀπὸ ἐσωτερικὴ παρόρμηση. "Οχι ἀποβλέποντας σὲ ὑπερινεὲς ἀπολαβές. Ὁ σκλάβος Λαὸς εἶναι σήμερα ἕνας ἄνθρωπος ποὺ στὸ κάθε λεπτὸ τῆς ζωῆς του, δίνει νόημα στὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασή του, μὲ ἀνάλογη συμπεριφορὰ. Αὐτὸ θὰ πῆ πὼς δουλεύει τὴ λευτεριά του, πολεμᾷ νὰ τὴν κατακτήσῃ. Θὰ τὸ πετύχῃ! Ἡ μοίρα τοῦ ἀνθρώπου φίλε μου, εἶναι νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ νικάῃ. Ἡ ἀντίσταση στὸ κακὸ, εἶναι μὰ ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς του διαστάσεις. Γι' αὐτὸ τὸν βλέπεις καὶ ἀγωνίζεται καὶ πεθαίνει, χωρὶς ποτὲ νὰ θέλῃ νὰ ἀκούγεται τὸ ὄνομά του. Τὸ μόνο ποὺ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ ἐπωνυμία του. Ὁ μόνος του ἔρωτας, σκοπὸς τῆς ζωῆς του, ἢ κατάκτηση τῆς λευτεριάς του μὲ ἀγῶνα, πόλεμο καὶ θάνατο. Σὲ ὅλα τὰ μεγάλα κατορθώματα θὰ βρῆς πάντοτε τὸ ἴδιο ὑπόβαθρο. Εἶναι ἡ μεγάλη συμβολὴ τοῦ πλήθους. Αὐτὸ τὸ πλῆθος ξεσηκώθηκε καὶ στερέωσε λευτεριά σὲ ὅλους τοὺς κοσμοχαρασμούς. Πάντα ὁ Λαὸς πρωτάρης καὶ ἀνώνυμος! Ἡ κάθε πράξη ἐλευθερίας ὅταν ἐκδηλώνεται μὲ καθολικότητα, εἶναι πάντοτε ἄθροισμα ἀπὸ μύργιους συγκλίνοντες ἀγῶνες καὶ θυσίες αὐτοῦ τοῦ Ἡρώα ἀνώνυμου πλήθους. Τοῦ Λαοῦ!

Εἶναι βλέπεις μιὰ ἀλήθεια πὸν πρέπει νὰ τονιστῆ πολὺ δυνατά, γιὰτὶ καὶ σήμερα, τὴν Ἀντίσταση τὴν παίρνει ἀπαρχῆς στὰ χέρια του αὐτὸ τὸ πολὺ ἀνώνυμο πλῆθος πὸν λέγεται Λαός. Ἡ μοῖρα τοῦ φτωχοῦ, νὰ μάχεται. Μόνον ἔτσι μπορεῖ νὰ ἐπιβίωσῃ. Ἀλλοιῶς καταποντίζεται, ἐξαφανίζεται. Πάντοτε αὐτοῦ ἡ θυσία καὶ ἡ ἡρωϊσμός, κάνουν νὰ πέφτῃ ὁ κάθε εἶδος κατακτητῆς, ἢ κράτος, ἢ κεφάλαιο λέγεται. Αὐτοσκοπὸς του ἡ Ἀντίσταση. Μόνον ἔτσι θὰ πάρῃ ξανὰ τὴν ἀρπαγμένη λευτεριά του ἀπὸ τὸν ὅποιοδῆποτε ἄρπαγα καὶ κλέφτῃ, ντόπιο ἢ ξένο, δὲν ἔχει σημασία. Φίλε μου χρειάζεται πολὺ μεγαλόπρεπο νὰ εἶναι τὸ Μνημεῖο πὸν θὰ τίσιῃ ἡ Χώρα γιὰ αὐτοὺς τοὺς ἀφανεῖς. Εὐρύχωρο ἄδειο κλινάρι πὸν νὰ μπορῇ νὰ χωράῃ τὴν μεγάλη ψυχὴ τους.

Μὲ ἄκουγε μὲ προσοχὴ. Μὲ κατάλαβε. Βρῆκε σωστὴ τὴ θέση πὸν ὑποστήριζα. Ἄλλαξε ιδέες. Ἀκολούθησε τὸ σωστὸ δρόμο. Τὸν συνάντησα, συναγωνιστῆ στὴν Ἀντίσταση, στὰ κατοπινὰ χρόνια.

Τέτοια περιστατικά, ἀμέτρητα στὴν κατοχὴ, πρὶν ἀκόμα ἀρχίσῃ ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἀντίστασις. Ἔβλεπες ἐκδηλώσεις ἀνεξάρτητες, σὰν στὴν τύχη. Ἦτανε γιὰτὶ τοῦ καθενὸς ἡ ψυχὴ, ζητοῦσε ἀπὸ μόνῃ τῆς τὸ δρόμο.

Ἄλλος μέσα στοῦ γερμανοῦ, τὸν δεύλευε τάχα καὶ στὰ κρυφά, ὕφαινε τὴ ζημιὰ του, χωρὶς κανενὸς τὴν ὑπόδειξη, ἢ ἐντολή. Ἄλλος μέσα στὴν πόλῃ, τοῦ χαλαεὶ κάθε μέσο, ὅποιο μπορεῖ. Τὸ μικρὸ παιδί, σπρωχμένο ἀπὸ ἄφαντῆ μέσα του δύναμη, ἀσύνειδη ἐκδήλωσις λεύτερης καταβολῆς, κλέβει ὅ,τι βρεῖ γερμανικό. Ἀρβύλες, σφαῖρες, ὄπλα, ρουχιισμό, κουράματα, κονσέρβες, ὅ,τι μπορέση, ὅ,τι τοῦ πέση στὰ χέρια!

Καὶ ἓνα ἄλλο πὸν μοῦ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωσι.

Ἐνας μικρὸς χώθηκε κρυφὰ σὲ ἓνα γερμανικὸ καταυλισμὸ αὐτοκινήτων. Εἶχε κλέψῃ ἓνα μπετόνι γεμάτο. Δὲν γνώριζε τὸ περιεχόμενο. Τὸ φορτίο γιὰ τὶς δυνάμεις τοῦ μικροῦ, ἦτανε βαρὺ. Ἀγκομαχοῦσε, ἀλλὰ τραβοῦσε. Κατάφερε καὶ τὸ ἔφτασε σὲ μέρος πὸν εἶδε πὼς εἶχε ἀσφάλεια τὸ ἔκρυψε. Τὸ μπετόνι ἦτανε γεμάτο μὲ λάδι μηχανῆς.

Θὰ προστέσω ὄμως ἀκόμα ἓνα, γιὰ τὸ βλέπω ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα αὐθόρμητης Ἀντίστασης.

Μερικοὶ μικροί, μαζεύανε σπασμένες γυάλινες μπουτίλιες καὶ τὶς πετοῦσαν πάνω στὴν ἄσφαλο.

Τοὺς ρώτησα:

— Γιὰ νὰ σκίζουμε τὰ λάστιχα τῶν γερμανικῶν Αὐτοκινήτων!!!

Ἀνεξάρτητη Ἀντιστασιακὴ ἐκδήλωση, ἀπετέλεσε καὶ ἡ ἐμφάνιση, αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, τοῦ σαλταδώρου. Ἐὰν ἡ δραστηριότητα τοῦ σαλταδώρου συνδυάζεται μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιβίωσης, ἡ πρωταρχικὴ αἰτία, ποὺ τὴν ἔκανε νὰ ἐκδηλωθῆ, ἦταν τὸ ἀτομικὸ Ἀντιστασιακὸ φρόνημα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἱκανοποίησις τῆς ἀνάγκης, δημιουργήθηκε ὕστερα.

Ἄλλὰ ἄς πάρουμε τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Μερικοὶ μικροί, παρουσιάστηκαν νὰ σαλταῖρουν σβέλλα πίσω ἀπὸ κινούμενα φορτωμένα γερμανικὰ αὐτοκίνητα καὶ γρήγορα, γρήγορα, πετάγανε κάτω ὅ,τι ἀπὸ τὸ φορτίο ὑπῆρχε, γιὰ νὰ τὸ ἀρπάξουν ἀμέσως ἄλλοι τῆς παρέας, ποὺ περιμένανε πὸ πέρα. Τὸ κλεμμένο, στὸ λεφτό, τὸ κατάνιεν ἡ Γῆς. Ἡ δουλειὰ στὶς ἀρχὲς ἔδειξε πολὺ καλὴ. Τὴν πῆραν οἱ πὸ μεγάλοι. Αὐτοὶ εἶναι οἱ σωστοὶ σαλταδῶροι. Δὲν ἔμεινε ρεζέρβα γιὰ ρεζέρβα στὰ γερμανικὰ φορτηγὰ αὐτοκίνητα. Ὑποστηρίζω, ὅτι ὁ σαλταδῶρος δὲν ἦταν κλέφτης. Ἡ Ἀντίσταση τὸν γέννησε, τὸν τράβηξε ἡ ἀνάγκη. Δὲν ἔκλεψε γιὰ τὴν κλοπή, ἢ γιὰ εὐκόλη ζωὴ ἀπὸ τὰ κλεμμένα. Δὲν ἦταν πρὸ παντὸς τεμπέλης καὶ τὸ ἔρριξε στὴν κλεψιά. Πρὶν ἀπὸ τὴν κατοχὴ, εὗρισκε δουλειά, δούλευε, ἔφερνε τὸ μεροκάματο στὸ σπίτι, ἦταν εὐχαριστημένος μὲ τὰ λίγα του. Σήμερα, πούθενά δουλειὰ νὰ δουλέψῃ. Ἄλλὰ καὶ ἂν δούλευε, πούθενά δὲν μποροῦσε νὰ βρῆ νὰ ἀγοράσῃ ψωμὶ μὲ τὰ μάρκα τοῦ γερμανοῦ καὶ τὶς «λαχανίδες», τὰ Ἑλληνικὰ χαρτονομίσματα. Ἐπρεπε νὰ βάνῃ μὲ ὅποιο τρόπο, στὸ χέρι, κάποιο εἶδος, ὅποιο νᾶναι. Ἐνα λάστιχο ἑξωτερικὸ αὐτοκινήτου, πολὺ εὐκόλα τὸ παίρνει ὁ μαυραγορίτης γιὰ νὰ τσουλίσῃ τὸ σαρᾶβαλο γκαζοζῆν καὶ νὰ μπορέσῃ νὰ κουβαληθῆ κάτι ἀπὸ

μακρυνούς τόπους. Αὐτὸς θὰ τοῦ ἔδινε μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ αὐτῆ, τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα. Καὶ πήδαγε οὐβέλτα ὁ σαλταδῶρος στὰ φορτηγὰ τοῦ γερμανοῦ, καὶ κάνανε φτερὰ οἱ ρεζέρβες.

Ἄλλὰ τὴ ρεζέρβα, τὴν περίμεναν καὶ στὴν Πρωτεύουσα ἄλλοι «ἔμποροι» (νέα ἐπαγγέλματα. Πόσα γέννησε ἡ κατοχὴ) τὴν κόβουνε φέτες γιὰ σόλες παπουτσιοῦ, νὰ βρῆ στὸ Μοναστηράκι νὰ παπουτσωθῆ ὁ Ξυπόλυτος σκλάβος. Ὁ σαλταδῶρος ἀπὸ ἐδῶ, θὰ εἰσπράξῃ λίρες χρυσές. Μὲ αὐτές, βρίσκεις ὅ,τι θέλεις.

Τὸ πρᾶγμα φούντωσε. Οἱ σαλταδῶροι γίνανε πολλοί. Ὁλοὶ τους ἄπιαστοι. Ὅταν ὅμως καταντοῦσε, νὰ ξεκινήῃ ἕνα φορτηγὸ γεμᾶτο καὶ νὰ φτάνῃ ἄδειο στὸ τέρμα του, ἀλυσίδα βλέπεις, στοὺς δρόμους οἱ σαλταδῶροι, τότες οἱ γερμανοί, φόρτωσαν μαζὶ μὲ τὸ φορτίο καὶ ἕναν ὄπλοφόρο στρατιώτη τους. Ἡ δουλειὰ κόπηκε μὲ τὸ μαχαίρι. Χάθηκε ὁ σαλταδῶρος αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Μερικοὶ τρέξανε νὰ βροῦνε ἄλλους τρόπους νὰ πορευτοῦνε. Ἄλλοι —οἱ πὸ θαρραλέοι— «χτυπήσανε» στὰ τραῖνα. Στὰ φορτηγὰ τραῖνα. Δυὸ τρεῖς θὰ σαλτάρουνε σὲ ἕνα βαγόνι. Θὰ τὸ παραβιάσουνε στὰ γρήγορα. Θὰ πετάξουνε ἔξω ὅ,τι βροῦνε ὅταν φτάσουνε σὲ ὠρισμένη περιοχὴ πού θὰ περιμένουνε ἄλλοι. Ἡ δουλειὰ εἶναι χοντρή. Παίζεις τὸ κεφάλι σου. Μιὰ ομάδα «χτύπησε» σὲ βαγόνι μὲ ὄπλα καὶ κασόνια οφαιρες. Χιλιάδες πεταχτήκανε ἔξω καὶ ἀπὸ τὰ δύο εἶδη. Ἦτανε χρειαζόμενα τῆς Ἀντίστασης. Αὐτοὶ πήγαιναν γιὰ εἶδος πού μποροῦσε μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ νὰ τοὺς δώσῃ ψωμί. Πέσανε ἀπάνω σὲ εἶδος πού δὲν τραβάει στὴν ἀγορά. Τραβοῦσε ὅμως γιὰ τὴν Ἀντίσταση. Καὶ αὐτὸ τοὺς ἔφτανε! Ἔστω κι ἂν δὲν ἔπαιρνες οὔτε μιὰ κουραμὰνα ψωμί.

Αὐτὰ καὶ μερικὰ ἄλλα παρόμοια περιστατικά, μὲ κάνουνε νὰ ὑποστηρίζω ὅτι ὁ σαλταδῶρος εἶναι παιδί πού τὸ γέννησε ἡ Ἀντίσταση καὶ ὕστερα τὸ πῆρε ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς. Ὅτι πολεμοῦσε τὸν κατακτητὴ καὶ προσπαθοῦσε νὰ ζήσει ἀπὸ ὅσα τοῦ ἔκλεβε. Κάποτε πρέπει κάποιος νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸν σαλ-

ταδῶρο. Πολὺ φοβᾶμαι ὅτι θὰ τὸν πάρῃ ὁ χαμὸς τῆς λησμονίας, κι αὐτόν, ὅπως παίρνει τόσοις πολλοὺς ἀφανεῖς ἥρωες καὶ λαϊκοὺς ἀγωνιστές. Ὁ σαλταδῶρος βλέπεις, δὲν ἤτανε φίρμα γιὰ νὰ τὸν γράψουνε τὰ βιβλία. Προκειμένου ὁμως νὰ τὸν ποῦνε κλέφτη, χίλιες φορές καλύτερα, παρέα μὲ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνωνύμων ἡρώων καὶ μαρτύρων.

Τὰ περιστατικά τῶν τραίνων ἦσαν λίγα. Εὐτυχῶς δὲν πιάστηκε κανένας. Μὲ τὰ πρῶτα κρούσματα —καὶ ἦσαν πολλὸ γερά— ὁ γερμανὸς ἔλαβε φοβερὰ μέτρα, πού ἦταν ἀπόλυτα ἀδύνατο νὰ μπορέσῃ καὶ νὰ πλησιάσῃ κανεῖς φορτηγὸ τραῖνο.

Τὸ μῖσος πὺδ πολὺ φουντώνει. Γίνεται κύμα φουσκωμένο, μ' ἀφρὸ μανίας. Μιά βουλή ὀρθώνεται. Τραβάει μπροστά. Στέκεται τοῦ κατακτητῆ καταμέτωπο! Τὴν εἶδε. Τὴν ἀκούει. Βουητὸς ἀγέρας κρύος γύρω του!

— Εἶμαι ἄνθρωπος. Ἔχω τὸν τόπο μου, ὅπως καὶ σύ. Τὸ σπίτι μου, ὅπως καὶ σύ. Μοῦ ἀνήκει μιὰ ζωὴ, ὅπως καὶ σὲ σένα. Σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πάνω στὴ γῆ. Ἄς εἶναι ἄσπροι, μαῦροι, κίτρινοι, κόκκινοι, ἀνήκει μιὰ ζωὴ. Κανένας δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὴν παίρνῃ τοῦ ἄλλου γιὰ δικιά του, ὅπουδὴποτε τῆς γῆς. Γιατί ἐσὺ γίνεσαι κλέφτης τοῦ τόπου μου, τοῦ σπιτιοῦ μου, τῆς ζωῆς μου; Γιατί ἔφιαξες σιδερένια ἐργαλεῖα πού σκοτώνουνε ἀνθρώπους καὶ καταστρέφουνε; Γιατί δὲν ἔφιαξες ἐργαλεῖα γιὰ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου; Εἶσαι φονιάς καὶ κλέφτης τῶν ἀνθρώπων. Καὶ δικός μου. Θὰ σὲ πολεμήσω! Θὰ σοῦ δεῖξω ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος. Ὅτι πὺδ ψηλὰ ἀπὸ τὰ φονικά σου ὄργανα, μάθε το ἀπὸ μένα τὸ σκλάβο σου, στέκει ἢ ἀδούλωτη ψυχὴ μου. Μὲ τίποτα δὲν δαμάζεται. Τίποτα δὲν τὴν ἐξαφανίζει. Οὔτε τὰ τάνκς καὶ τὰ κανόνια σου. Θὰ σὲ μάθω ἐγὼ ὅτι ἡ ὕλη σου εἶναι φθαρτὴ, σκάρτη. Ὅτι ἡ ιδέα τῆς ἀξιοπρέπειας καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ

ἥλιος μου! Ὁ Θεὸς ποῦ προσκυνάω! Κατακτητὴ ταπεινέ, παραμέρισε τὰ παληοσίδερά σου νὰ περάσω. Εἶναι ὁ τόπος ἐδῶ, ὅπου γεννήθηκα καὶ μεγάλωσα. Πολλοὶ Λαοὶ στὸν κόσμο μέχρι σήμερα, μὲ ἄκουσαν, μὲ γνώρισαν καὶ ζήτησαν νὰ μὲ ἔχουν δικιά τους. Ὅλοι ὅσοι μὲ πῆραν ζοῦνε εὐτυχισμένοι.

Βάρβαρε. Μὲ λένε Ἐλευθερία. Παραμέρισε νὰ περάσω.

Ἄμέσως ἄρχισε ὁ πόλεμος στὸ ποιός θὰ φάη τὸν ἄλλο.

Τοῦτο ἐκδηλώθηκε, μόλις πέρασε τὸ πρῶτο ξάφνιασμα καὶ ἄρχισε ὁ σκλάβος νὰ βλέπη, ὅτι δὲν ἦτανε χαμένος.

Ἦτανε μερικὸς μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὸ πέσιμο τῆς Κρήτης.

Τ' εἶναι τὸ κακὸ πού γίνεται στοῦ Λιάκου τῆ γυναῖκα;
 Πένι' ἄρβανίταις τὴν κρατοῦν καὶ τρεῖς τὴν τυραννοῦνε
 «Λιάκαινα δὲν παντρεύεσαι; νὰ πάρης Τοῦρκον ἄντρα;»
 «Κάλλιο νὰ διῶ τὸ αἶμα μου τῆ γῆ νὰ κοκκινήσῃ
 παρὰ νὰ διῶ τὰ μάτια μου Τοῦρκος νὰ τὰ φιλήσῃ.

(Δημοτικό)

Ἡ Ἀντίσταση ὑφαίνει τὸ γερὸ κορμί της. Γρήγορα τὴν κατάλαβε ὁ τόπος. Ταχὺ τὸ ξάπλωμά της. Γιὰ τὴν ὀργάνωσίν της θὰ ἀσχοληθῶ λεπτομερέστερα στὸ δεύτερο τεῦχος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου.

Βρισκόμαστε στὶς ἀρχὲς τῆς Ὀργάνωσης.

Ὁ γερμανὸς φρούραρχος τῆς πόλης μας, ζήτησε ἀπὸ τὴ Δημαρχία νὰ τοῦ παραδώσουνε κατάσταση νεαρῶν κοριτσιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν, γιὰ νὰ προσφέρουνε, λέει, ὑπηρεσία καμαριέρας οἱ κοπέλλες μας, σὲ γερμανοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς ἀεροπορίας, στὸ ἐδῶ ἀεροδρόμιο, καὶ οἱ ἄντρες σὲ ὅποιες ἄλλες δουλειῆς εἶχανε ἀνάγκη. Ἡ ἐργασία ἦτανε ὑποχρεωτική. Τὸ ἴδιο εἶχε ζητήσει καὶ ἀπὸ τὸν Ἐπόπτη ἐργασίας τοῦ τόπου.

Ὁ κόσμος ἀναστατώθηκε. Τὸ πρᾶγμα μιλοῦσε ἀπομόνο του. Κοντὰ στὴ σκλαβιά, εἰδικώτερα γιὰ τὶς κοπέλλες, καὶ ἡ ἀτίμωση, γιὰ νὰ γίνῃ ὀλοκληρωμένος ὁ ἀφανισμός.

Οἱ Μαννάδες βάνανε τὰ νύχια. Κατεβάσανε τὰ μάγουλα, αὐλάκια κόκκινες πληγές.

— Ποτὲ τὰ κορίτσια μας. Καλύτερα πεθαμένες. Στὴν ἀνάγκη νὰ πᾶμε ἐμεῖς. Τὰ κορίτσια μας ποτές!

Ἡ Ἀντίσταση κουνήθηκε. Ὁ Δήμαρχος καὶ ὁ Ἐπόπτης ἐργασίας, εἶχανε πάρει σχετικὴ ἔγγραφη διαταγή. Ἡ Ἀντίσταση ἔβλεπε ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ δοθῇ στὸν καταχτητὴ κανένα τέτοιο στοιχεῖο. Ζήτησε νὰ μὴ δοθῇ.

Ὁ Δήμαρχος κάλεσε τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο νὰ ἀποφα-

σίση. Ἡ Αἴθουσα γέμισε κόσμο. Οἱ κεφαλές τῆς Ἀντίστασης στήν πρώτη γραμμῆ. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν ἐργατῶν, περασμένος στήν Ἀντίσταση παρῶν καὶ αὐτός.

Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο, δὲν μπορούσε νὰ ἀποφασίση τίποτα. Ἦτανε ἀδύνατο νὰ ἀκουστῆ ἄνθρωπος ποῦ θὰ ὑποστήριζε ὅτι πρέπει νὰ ὑπακούσῃ ὁ Δῆμος στὴ διαταγὴ τοῦ φρούραρχου Γκαϊρμπερ.

Ἡ Ἀντίσταση, φορτωμένη ἀπὸ ὀργή, φωνάζει ὅτι αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ γίνῃ. Ὁ Δήμαρχος ὅμως εἶχε τὶς ἀντιρρήσεις του.

— Τὰ στοιχεῖα θὰ τὰ ἐξαφανίσουμε. Καλύτερα νὰ τραβηχτῆ ἕνας, παρὰ νὰ χαθῆ κόσμος.

Ἀκούστηκε ὀργισμένη ἡ φωνὴ τῆς Ἀντίστασης.

Δὲν μπορέσανε νὰ πάρουνε καμιά ἀπόφαση. Ἦτανε μιὰ συνεδρίαση ὀργισμένη, φοβερή. Τὰ Μητρῶα καὶ τὰ Δημοτολόγια, ξαφανιστήκανε τὸ βράδυ αὐτό. Ἡ Ἀντίσταση εἶχε μπεῖ στὸ Δῆμο. Καὶ ἦτανε ἀδύνατο νὰ τῆς ἀντισταθῆς.

Τὴν ἄλλη μέρα, μὲ ἐντολὴ τῆς Ἀντίστασης, κόσμος μαζεύτηκε γιὰ διαμαρτυρία στὸ Δημαρχεῖο. Ζήτησαν τὸ Δήμαρχο. Δὲν τὸν βρῆκαν ἐκεῖ. Ὅλοι μὲ μιὰς κινηθήκανε στὸ σπίτι του. Παραβιάστηκε ἡ πόρτα τῆς αὐλῆς. Μπήκανε μέσα, τὸν ἔβγαλαν μὲ τὴ βία ἔξω. Εἶπε στὸν κόσμο:

— Ἀπὸ χθὲς ἔχω παύσει νὰ εἶμαι ὁ Δήμαρχος τοῦ τόπου.

Τὸν ἀφήσανε στὸ σπίτι του. Ἡ πρωτοβουλία ἀνῆκε στὶς γυναῖκες. Εἶναι νὰ φοβᾶσαι τὸ ὀμαδικὸ γυναικεῖο ξέσπασμα. Ξεπερνάει σὲ ἔνταση κάθε ὅμοια ἀντρικὴ ἐκδήλωση. Ἡ Μαρίκα, ἡ Βαγγελιώ καὶ ἡ Ἑλένη, ξεχωρίσανε, πρωτάρισσες στὴν ἐπίθεση στὸ σπίτι τοῦ Δήμαρχου. Ὁ ἴδιος, τὴν ἄλλη μέρα ἔφυγε γιὰ τὴν Πρωτεύουσα. Ἔμεινε ἐκεῖ μέχρι ποῦ ὁ κατακτητῆς ἐγκατάλειψε τὴ Χώρα ντροπασμένος.

Ὁ κατακτητῆς εἶδε τὸ περιστατικό. Δὲν μίλησε.

Μερικὲς κοπέλλες, ξαφανιστήκανε. Κακὸ τὸ σημάδι. Κακὸ ἡ φυγὴ. Τίποτα δὲν θεραπεύεις ἔτσι. Πίσω ἔμεινε πολὺς κόσμος καὶ ὁ κατακτητῆς εἶχε καὶ ἄλλα μέσα ἐξαναγκασμοῦ.

Ἄλλὰ ἡ φυγὴ φέρνει τὸ χειρότερο. Τῇ διάσπαση τῆς ἐνό-
τητας.

Ἡ Ὀργάνωση παρατήρησε ὅτι ὅμοια διαταγὴ δὲν εἶχε
βγεῖ σὲ ἄλλες Πόλεις. Ἀναθάρρυνε. Πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ
κρατηθοῦμε στὰ πόδια. Ἔπρεπε νὰ στερεώσῃ ἡ πρώτη ἐπιτυ-
χία. Ξεσηκώθηκαν μερικὲς κοπέλλες τῆς Ἀντίστασης. Μά-
ζεψαν ἄλλες, ἀμέτοχες μέχρι τώρα. Τοὺς δώσανε θάρρος.
Τοὺς ὑποδείξανε κι ἀποφασίσανε ὅλες μαζί νὰ τραβήξουνε
κάποιο δρόμο.

Τὴν ἐπόμενη, μιὰ μεγάλη ὁμάδα κοριτσιῶν, ἐπισκεφτή-
κανε στὴν Ἀθήνα τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό. Ἄκουγότα-
νε στὸν τόπο, πὼς αὐτὸς ξεχωρὰ ἀπὸ τοὺς τόσους ἄλλους, στέ-
κεται ὀρθίος στὶς μπόρες, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ὅλα εἶχανε γκρε-
μιστεῖ. Μποροῦσες νὰ χτυπήσῃς τὴν πόρτα του. Θὰ ἀνοίγει.
Δέχτηκε τὶς κοπέλλες. Τὶς ἄκουσε. Συγκινήθηκε. Ἄλλοίμο-
νο ἂν τὸ κακὸ ἐκδηλωθῇ καὶ πάρῃ ἔκταση. Τοὺς δήλωσε ὅτι
θὰ ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε, νὰ μὴ γίνῃ κακό. Οἱ γερμανοί, δὲν
δώσανε συνέχεια στὸ ζήτημα τῶν κοριτσιῶν. Πέτυχε ἡ Ἀντί-
σταση; Ὁ Δαμασκηνός; Κανεῖς δὲν ξέρει.

Ἡ σημασία ποὺ ἔχει τὸ γεγονός, ἀφοῦ πρέπει νὰ θεω-
ρηθῇ οἶον ἐπιτυχία, συνίσταται στὸ ὅτι ἦτανε μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶ-
τες ὀργανωμένες ἐνέργειες τῆς Ἀντίστασης. Ἡ ἐπιτυχία, ψύ-
χωσε τὶς ψυχές. Τὶς δυνάμωσε. Αὐτὲς ποὺ ἐνεργήσανε, μπο-
ροῦνε καὶ βλέπουνε πὸ σταθερὰ μπροστά τους. Εἶναι ἀπὸ τὶς
πρῶτες τῆς Ἀντίστασης. Ὑστερα μπήκανε ἄλλες. Καὶ ἄλ-
λες πολλές. Μέχρι καὶ οἱ γρηές, ἀντισταθήκανε μὲ ἀνάλο-
γους τρόπους. Χιλιάδες οἱ τρόποι. Κρυφοί, φανεροί. Δύσκο-
λοι ἢ εὐκολοί, δὲν ἔχει σημασία. Ἡ Ἀντίσταση εἶναι σύνολο
ἐνέργειας μὲ πολλὰς μορφές. Καὶ γιὰ τὴ γρηὰ βρίσκεται κάτι
πολὺ σοβαρὸ τὶς περισσότερες φορές. Πολλὰς συναγωνί-
στριες κοπιᾶσανε πολὺ. Κιντυνέψανε. Μερικὲς καθήκανε πά-
νω στὸ ἱερὸ καθῆκον!

Ἡ γυναικεῖα συμβολὴ στὴν Ἀντίσταση, δὲν μπορεῖ νὰ
συγκριθῇ ποσοτικὰ ἢ ποιοτικὰ μὲ τὴν ἀντρική. Ὀλόκληρη
ἀποτελεῖ ἐνιαῖο ἀδιάσπαστο σύνολο. Δὲν ὑπάρχουνε ὅρια ποὺ

νά χωρίζουνε τὴν μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὅπως δὲν μπορεῖς νὰ πῆς πὼς σὸ ὕφασμα ξεχωρίζουνε τὸ ὑφάδι ἀπὸ τὸ στημόνι, τὸ ἴδιο δὲν μπορεῖς νὰ διακρίνης στὴν Ἐντίσταση, γυναικεία καὶ ἀντρικὴ μορφὴ. Ὅταν ψάξης γιὰ διακρίσεις, γιὰ τομεῖς δράσης, γιὰ ἀποκλειστικὲς ἀποστολές, ἄντρας ἢ γυναίκα, νοθεύεις τὸ νόημά της. Τὸ χάνεις. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ αὐτά, ἕνα πάντοτε παραμένει γεγονός. Ὅτι ὁ γυναικεῖος κόσμος τῆς Πόλης μας, δόθηκε ὀλόψυχα καὶ μὲ ἐνθουσιασμὸ στὴν Ἐντίσταση. Αὐτὸ εἶναι πρὸς μεγάλη τιμὴ του.

Σημεῖωσα τὸ περιστατικὸ γιατί εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα - πρῶτα. Τὸ βρῖσκω οἶν τὸ πρῶτο σημαντικὸ βῆμα. Ἐνα ὠραῖο ξεκίνημα.

Θὰ μοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ σημειώσω πῶς κάτω τὴ δράση τῆς γυναίκας σὲ ἐξειδικευμένους τομεῖς δουλειᾶς. Θὰ τὴ δοῦμε πρωταγωνίστρια σὲ δύσκολες καὶ λεπτές ἀποστολές.

Τὸ πῶς σημαντικὸ εἶναι, πὼς αὐτὲς πὺ πρωτοκουνήθηκαν σὸ περιστατικὸ ἐτοῦτο, κράτησαν γερά τὴν Ἐντίσταση. Θὰ τίς δῆ ὁ ἀναγνώστης ἐπώνυμα νὰ διαδραματίζουσε ρόλους πὺ θὰ τοὺς ζηλεύανε Ἡρωες.

Τ' ανάκρασμα τ' ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας;
 «Νίκη στῶν ἡμιθέων τ' ἀγγόνια!» Ἐπὶ τὴν Ἰδη
 ὡς στῆς Νικαίας τ' ἀκρογιάλια ξανανθίζου
 αἰώνιες οἱ ἐλιές. Μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια
 ἐμπρός! Τὰ ὕψη τῶν βουνῶν ἄς τ' ἀναβοῦμε,
 τοὺς σαλαμίνικους ἀντίλαλους ξυπνώντας!
 Κί' ἂν πρέπει νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα
 θεία εἶν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Κωστῆς Παλαμᾶς

Πύρ, λέγαμε τὸ σκύλο μου.

Χάνς, τὸν γερμανὸ ἀεροπόρο τοῦ ἀντικρινοῦ μας δίπατου σπιτιοῦ.

Τοῦ Χάνς, δὲν τοῦ ταίργιαζε γιὰ τέτοιος, ὅπως τὸν ἔφιαξε ὁ Χίτλερ. Στὸν πολιτικὸ του βίο, ἦτανε ὑπάλληλος σὲ κάποιον ἐπαρχιακὸ Ταχυδρομεῖο τῆς Αὐστρίας. Τοῦ ἄρρεσε ὁ ἥσυχος βίος τῆς οἰκογένειας, ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιά του. Μὲ τὸ πρῶτο, σοῦ ἔβγαζε τὴ φωτογραφία τους.

Στὸν Πύρ, ἄρρεσε ἡ δράση, τὸ κυνηγι, ἡ ἐξοχή, ἡ ἐλευθερὴ ζωή. Τοῦ Χάνς, τὰ παιδιά, τὸ σπιτικό. Ὁ Πύρ, χωρὶς οἰκογένεια, ἐργένης καὶ κατάμονος στὴν καλύβα του, ἀντίκρου ἀπὸ τὸ δίπατο τοῦ γερμανοῦ ἀεροπόρου.

Ἀντίθετες πορεῖες, ἀντίθετες ἰδέες καὶ θέσεις.

Ὁ Χίτλερ χωρὶς νὰ ρωτήσῃ κανένα, ἔφιαξε τὸν Χάνς ἱπτάμενο ἀσυρματιστὴ στὰ βομβαρδιστικά. Κατάφερε νὰ σταλάξῃ στὴν ἀθῶα ψυχὴ του, μερικὲς σταγόνες ἐθνικοσοσιαλιστικὸ φαρμάκι, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ἀντέχῃ στὰ ὦμα κακουργήματα τοῦ ναζισμοῦ. Ἐξῶ ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτά, δὲν ἔπαυες νὰ βλέπῃς στὸν Χάνς μιὰ ψυχὴ ἀγαθὴ καὶ καλόκαρδη.

Εἶχα παρατηρήσει, ὅτι ἔβλεπε καθαρὰ τὸ κατάντημα τοῦ κόσμου. Προσπαθοῦσε νὰ τὸ κρύβῃ. Ἴσως ἀπὸ φόβο ἀπὸ τοὺς δικούς του. Διέκρινε τὴν αἰτία τοῦ κακοῦ. Δὲν τολμοῦσε νὰ τὴν ἐκδηλώσῃ, πολὺ περισσότερο σὲ ἐμᾶς τοὺς σκλάβους. Ζοῦσε τὴν δικιά του στέρησι. Ὑπόφερε ὁ ἴδιος, γύριζε γρή-

γορη ματιά, πρόσεχε μὴ τὸν βλέπουν καὶ φτύνοντας καταγῆς ἔλεγε ἀγανακτισμένος.

— Ἕλες σάϊζε! Καὶ ἔφευγε ἀμέσως.

Ἕοες φορὲς κάναμε κουβέντια καὶ τοῦ στεκόμουνα ἐπιφυλαχτικός, ἀφηνότανε κάπως σὲ ἐκδηλώσεις. Ἕοες ὅμως καταλήγανε:

— Ἕλες σάϊζε.

Οἱ γερμανοὶ εἶχανε ἐπιτάξει ὀλόκληρο τὸ ἀντικρινὸ σπίτι τοῦ Μπάρμπα Τάσου. Τὸ ἰσόγειο κρατοῦσε τὸ πλήρωμα τοῦ βομβαρδιστικοῦ πού μαζί τους ἦτανε καὶ ὁ Χάνς. Οἱ νοικοκυραῖοι τοῦ σπιτιοῦ τραβηχτήκανε πίσω στὴν ἀποθήκη. Ἕ Μπάρμπα Τάσος πούλησε τὸ ντορὸ ἀλογάκι. Ἕτοι ἔξοικονόμησε γιὰ κατοικία καὶ ἄλλους χώρους. Πρὸ παντὸς τὸ κριθάρι τοῦ ἀλόγου σὲ τοῦτα τὰ δύσκολα χρόνια.

Μὲ τὸν αὐστριακὸ ἀεροπόρο, μὲ γνώρισε ὁ σκύλος μου ὁ Πύρ. Τὸ ζῶο εἶχε φέξει ἀπὸ τὴν πείνα. Τὸ ἄφησα ἐλεύτερο νὰ πορευτῆ ὅπως μποροῦσε. Ἕφευγε τὸ πρωῖ παγανιά. Ἕπὸ νωρὶς τὸ βράδυ στὴν καλύβα του. Ροκάνιζε συνέχεια ἕνα ξερὸ τομάρι γιὰ νὰ ξεγελάσῃ τὴν πείνα.

Πέρασε λίγος καιρὸς καὶ παρατήρησα ὅτι ὁ σκύλος εἶχε πάρει νὰ φιάκνη. Τὰ παῖδια εἶχανε χαθεῖ, γυαλιστερὴ ἢ τρίχα. Πρόσεξα ὅτι εἶχε ἀλλάξει συνήθειες. Τὸ πρωῖνὸ στὴν καλύβα ἀντὶς γιὰ παγανιά. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἔχανα. Τώρα οὔτε καὶ πού καταδέχεται τὸ ξερὸ τομάρι. Τὸν παρακολούθησα. Ἕλυσσα τὸ μυστήριον.

Ἕταν ἔφτανε τέσσερις περίπου τὸ ἀπόγευμα, ὁ Πύρ πήγαινε κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ ἀντικρινοῦ δίπατου στὸ ἰσόγειο, ἔβγαζε ἕνα δυὸ γαυγίσματα. Ἕμέσως ὕστερα ἔπαιρνε θέση πρὸ πέρα, κοντὰ στὴ ρίζα ἑνὸς μεγάλου πεύκου, σὲ ἕνα οἰκόπεδο ἀπέναντι καὶ περιμένε. Σὲ λίγο βλέπω τὸ Χάνς μὲ ἕνα χαρτόδεμα νὰ κατευθύνεται πρὸς τὸ μέρος τοῦ σκύλου. Χαρὲς ὁ Πύρ. Ἕ Χάνς κάθεται σὲ μιὰ πέτρα, ἀνοίγει τὸ δέμα καὶ ταῖζει τὸν σκύλο. Τὸ γεῦμα τελειώνει καὶ ὕστερα παγινίδια καὶ ἀστεῖα μεταξύ τους.

Μιὰ ἀπὸ τίς πολλές, μὲ εἶδε ὁ σκύλος καὶ θέλησε νὰ μὲ

γνωρίση μὲ τὸν νέο προστάτη του. Ὁ αὐστριακὸς ζήτησε νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα τοῦ φίλου του. Τοῦ εἶπα τὸ ὄνομα καὶ προσπάθησα νὰ τοῦ ἐξηγήσω τὴν σημασία του στὰ Ἑλληνικά. Μὲ κατάλαβε εὐκόλα.

— Εἶναι ἀπὸ τίς καλύτερες γερμανικὲς ράτσες καὶ πολὺ ἀξίας. Μοῦ ἐξήγησε.

— Εἶναι ἓνας Ἑλληνας πραγματικὸς καὶ γνήσιος. Τὸν ἀντίκοψα. Μόνον αὐτὸ ἔχει ἀξία.

Ἡ ἀντίρρησή μου, τοῦ φάνηκε χοντρή. Στενοχωρήθηκε. Εἰσέπασε ἀπότομα.

— Κατάλαβα τί θέλεις νὰ πῆς. Πρέπει ὅμως νὰ καταλάβῃς ὅτι ἡ γερμανία θὰ νικήσῃ. Ὁλος ὁ κόσμος θὰ γνωρίσῃ τὴν εὐτυχία μέσα στὸν νέο παγκόσμιον γερμανικὸ πολιτισμὸν ποὺ ἀνατέλλει, χάρη στὴ μεγαλοφυΐα τοῦ μεγάλου μας Φύρερ.

— Ἄκοῦς τὴν καμπάνα τῆς Ἐκκλησίας μας; Κάθε μέρα ἀκοῦς νὰ χτυπᾷ πένθιμα. Κάθε μέρα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας πεθαίνουνε ἀπὸ πείνα ποὺ ἐσεῖς μᾶς ἔχετε ἐπιβάλλει. Βλέπεις ποὺ κουβαλᾷνε ἀνθρώπους μὲ τὰ χειροκάρτοσα; Αὐτοὶ ὅλοι χάσανε τὴ ζωὴ τους ἀπὸ δικιά σας αἰτία. Πάνω σὲ πεθαμένους δὲν στηρίζονται πολιτισμοί. Δὲν μπορεῖτε νὰ στερεώσετε ἔτσι. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ στηριχτῇ στὸ ἔγκλημα, εἴτε ἄτομο, εἴτε πολὺ περισσότερον, Κράτος λέγεται αὐτό. Μόνον ἂν οἱ βάσεις σου εἶναι μὲ ἀγκονάρια ἀρετῆς χτισμένες, θὰ μπορέσῃς νὰ σταθῆς. Ἄν νομίζετε ὅτι μπορεῖτε νὰ στηριχτῆτε στὴ βία, τὸ σκοτωμὸ καὶ τὴν πείνα. Ἐ! σοῦ τὸ λέω ἀπὸ τώρα. Ματαιοπονεῖτε. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ στιγμή ἔχετε ἀποτύχει. Πέφτετε. Ἡ τύχη σας ἔχει κριθεῖ. Τὴν καμπάνα ποὺ ἀκοῦς τώρα, τὴν χτυπᾷνε ὅταν ἓνας σκλάβος πεθαίνει. Κάθε τῆς χτύπος κουφώνει τὰ θεμέλιά σας. Πέφτετε Χάνς. Γκρεμιζόσατε!

Αὐτὴ τὴ φορὰ τὸ παρατράβηξα. Νόμιζα ὅτι θὰ δεχότανε γιὰ ἀληθινὰ τὰ λόγια μου ὅπως ἀπὸ πρὶν μὲ εἶχε ἀφήσῃ νὰ τὸ καταλάβω. Ἐπρεπε νὰ μὴν ἐπεκταθῶ. Νὰ τὸν ἄφηνα νὰ τὰ πῆ ὁ ἴδιος, ἔστω καὶ μὲ μισὸ στόμα.

— Εἶσαι πολὺ καλός, ἀλλὰ εἶσαι τρελλός. Πρόσεξε. Εἶναι ἁμαρτία νὰ χαθῆς. Εἶσαι ἀρκετὰ νέος. Προπαντὸς πρόσεχε. Ἐγὼ δὲν θὰ σοῦ κάνω κακό. Καὶ ἔφυγε βιαστικός.

Δὲν ξανακουβέντιασα μαζί του. Μὲ ἀπόφευγε. Ἔκανε μόνον παρέα μὲ τὸν σκύλο μου τὸν Πύρ.

Τὸ πλήρωμα τοῦ ἀεροπλάνου ποὺ ἦτανε καὶ ὁ Χάνς, μαζί μὲ ἄλλα βομβαρδιστικά, φεύγανε κάθε βράδυ ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο ἐδῶ, γιὰ βομβαρδισμό στὴν Αἴγυπτο. Ἦτανε τότε ποὺ ἡ γερμανία ἐτοίμαζε τὸ προγεφύρωμα τῆς Ἀφρικῆς ποὺ στὸ τέλος κατέληξε μὲ τὴν ἥττα τοῦ Ρόμελ.

Ἔνα πρωῖνό, τὸ ἀεροπλάνο μὲ τὸν Χάνς, δὲν γύρισε...

Κλειστὰ τὰ παράθυρα τοῦ ἀντικρinoῦ δίπατου στοῦ ἰσόγειο. Μακάρι νὰ μὴ σκοτώθηκε, γιὰ νὰ μπορέση κάποτε νὰ δῆ ξανά τὸ σπιτικό του ποὺ τόσο ἀγαποῦσε. Μακάρι νὰ πιάστηκε αἰχμάλωτος μήπως δῆ τὸ τέλος τῆς παγκόσμιας συμφορᾶς, ποὺ θὰ καταλήξῃ μὲ τὴν νίκη τοῦ ἐλευθέρου Κόσμου. Καλύτερα ἔτσι, γιὰτὶ ὁ παραπλανημένος αὐτὸς Χάνς, ὅπως καὶ ὁ καθένας Χάνς, Φρίτς ἢ Βίλι, θὰ ἀποχτήσουν πολὺτιμη ἐμπειρία, θὰ τὴν μεταδώσουν στὰ παιδιά τους, γιὰ νὰ στηρίξουνε, αὐτὰ τουλάχιστον, ἕνα νέο Κόσμο ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὸ ἔγκλημα.

Κλειστὰ τώρα τὰ παράθυρα στοῦ ἰσόγειο ἀπέναντι. Ἔτσι θὰ κλείσουν κάποτε καὶ τὰ παράθυρα τῆς καγκελλαρίας μὲ τὸ θάνατο τοῦ ἀρχικακούργου.

Μάταια ὁ Πύρ κάθε ἀπόγευμα, πιστὸς στοῦ ραντεβού του, ἀφήνει ἔξω στοῦ δρόμο τὰ συνθηματικά γαυγίσματα καὶ παίρνει μὲ τίς ὄρες τὴ θέση του κοντὰ στοῦ μεγάλο πεῦκο. Καμὰ πόρτα νὰ ἀνοίξῃ. Χαμένος ὁ Χάνς!

Τὸ μαρτύριο τῆς πείνας τρομερό. Στὸ θάνατο τρέχουνε οἱ ἄνθρωποι σωρὸ. Ὁ σκύλος μου, τυλιγμένα κόκκαλα σὲ μὰ τομαροσακκούλα, σκλάβος καὶ αὐτὸς μαζί μας τοῦ γερμανοῦ, ἀκολούθησε τὸ δρόμο τοῦ ἀφανισμοῦ. Δὲν ἄντεξε! Τὸν ἔθαψα ὅπως τοῦ ἄξιζε. Ἦτανε φίλος καλὸς καὶ πιστός. Τὸν κουβάλησα μὲ τὸ χειροκάρτισσο, τυλιγμένο σὲ τσουβάλι, ὅπως τώρα κάνουμε γιὰ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ πεθαίνουνε.

Τὸν τίμησα μὲ ἀνθρώπινες τιμές. Τὸν ἔθαψα ὅπως καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐτούτη τὴν ἐποχή. Ἦτανε ἕνας φίλος πραγματικός καὶ πιστός. Τοῦ ἄξιζε!

Ὁ Λουκάς ὁ γείτονας, ἄντρας τῆς Ἀγγελικῶς, πέθανε χτὲς ἀπὸ πείνα. Ἦτανε τρεῖς μέρες μετὰ τὸ σκύλο μου. Τὸν κουβάλησε ἡ ἴδια ἢ Ἀγγελικῶ μὲ τὸ χειροκάρτοσο πὸν εἶχα κουβαλήσει καὶ ἐγὼ τὸ φίλο μου. Τώρα ἡ σειρὰ τοῦ Λουκά τοῦ γείτονα! Αὔριο, ποιός ξέρει... Τίνος ἢ σειρά; Ἴσως ἢ δική μας!

Τὸ χειροκάρτοσο, ἔγινε ἡ νεκροφόρα τῆς ἐποχῆς. Δὲν ἔχει σημασία ἂν εἶσαι πλούσιος. Ἡ πείνα ἰσοπέδωσε πλούσιους καὶ φτωχοὺς, ἀπλοποίησε τὶς κηδεῖες ἢ ἀνέχεια. Πλούσιοι καὶ φτωχοί, ὅπως ἴσοι στὸ θάνατο, ἦρθε ἐποχή πὸν γίνανε ἴσοι καὶ στὴν κηδεία τους, μακάρι οἱ ἄνθρωποι νὰ ἦτανε ἴσοι καὶ στὴ ζωὴ! Ὁ νεκροθάφτης ξήλωσε μιὰ παληὰ μπαράγκα. Μὲ τὰ σκουρέττα ἔφιαξε νεκρόκασες. Τὶς πούλησε σὲ λίγες μέρες. Πουθενὰ πειὰ ξύλα γιὰ τέτοια δουλειά. Πάλι ἴδιες οἱ κηδεῖες, τὸ ἴδιο πλούσιοι καὶ φτωχοί, ὅπως ὁ θάνατος ἴδιος γιὰ ὅλους!

Πεθαίνεις; Μὲ χειροκάρτοσο θὰ πᾶς ἄντις γιὰ κάσα. Ἡ Ἀγγελικῶ, τύλιξε τὸν Λουκά της μὲ μιὰ τρύπια παληὰ κουρελού. Τὸν κουβάλησε μόνη της στὸ Νεκροταφεῖο.

Στεγνὸ τὸ μάτι. Τὸ στόμα κλειστό.

Βόλεψε ὅπως μπόρεσε, μισὴ γερμανικὴ κουραμὰνα γιὰ τὸ σκαφτιὰ τοῦ τάφου. Μόνη τώρα ἢ Ἀγγελικῶ, χωρὶς τὸ σύντροφο, βαδίζει παρέα τὴν πείνα καὶ τὴ δυστυχία!

Μὲ καρότσι στὸν τάφο ὁ ἄνθρωπος καὶ χωρὶς νεκρόκασα καὶ νεκροφόρα. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ σκύλος μου ὁ Πύρ. Μὲ καρότσι στὸν τάφο.

Καὶ εἴμουνα εὐχαριστημένος.

Ἡ Θείακα Τσία ἢ κλησάρα, πέθανε!

Μὲ τὸ καρότσι κι αὐτή. Τὴν τυλίξανε ὅμως μὲ μιὰ χοντρή κόκκινη σκόρσα. Τὸ ρουχικὸ ἦτανε καινούργιο. Νοικοκυρὰ ἦτανε, παιδιὰ εἶχε, τῆς ἔπρεπε.

Πόσος κόσμος! Στρατὸς οἱ πεθαιμένοι.

Τὰ καρτόσια μὲ τοὺς τυλιγμένους πεθαμένους, κάνανε νὰ μιλήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ζήτησε νὰ στερεώσῃ τὰ δικαιώματά του στὴ ζωή.

Ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ κατακτητῆ, πόλεμος κατὰ τῆς πείνας. Τὸ τρόφιμο γίνεται τὸ μοναδικὸ μέλημα. Γύρω του ὀργανώνεται ἕνα σύστημα ἄγνωστο ὡς τώρα. Ὅλα τὰ μετράει τὸ τρόφιμο. Ἐνα μεγάλο μέρος κλέβεται ἀπὸ τὸν κατακτητῆ. Ἐνα ἄλλο, τὸ δίνει ὁ ἴδιος στὸ σκλάβο παίρνοντας τὴ δουλειά του. Ἡ γῆς στίβει τὸ στεγνὸ τῆς μαστάρι, φτωχὴ σταγόνα ζωῆς.

Γιὰ νὰ κρατηθῆ ἡ ζωή, στὸ σκοτάδι ἐτοῦτο τοῦ 1941.

Οί δουλειές κοπήκανε με τὸ μαχαίρι. Τὸ μεροκάματο χάθηκε. Παντοῦ ἀνεργία. Ἡ κατοχή, ἔφαγε τὸ μεροδούλι καὶ μαζὶ κουφώνει τὴ ζωὴ. Οἱ φάμπρικες, ὅλες κλειστές. Ἡ ἀναδουλειὰ φέρνει τὴν πείνα, γιὰ νὰ γίνη τὸ μαρτύριό της ἀκόμα πὸ τραγικό. Ὁ κόσμος τρέχει νὰ πορευτῆ. Κάνει ὅ,τι μπορεῖ νὰ μὴν πεθάνη. Ὁ κατακτητὴς διάλεξε ὅσες Φάμπρικες κάνανε γιὰ τὴ δουλειὰ του, τὶς ξανακούνησε καὶ ξαναβρήκανε δουλειά, ὅσοι πρωτῆτερα δουλεύανε ἐκεῖ. Στους γερμανοὺς εὕρισκες δουλειά. Ὁ κοσμάκης ἔτρεξε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Κανένας δὲν δουλεύει γιὰ χάρτινα μάρκα. Δὲν γεμίζουνε τὸ στομάχι. Ὁ γερμανὸς ταῖζει. Μόνο γι' αὐτὸ τὸ φαγητὸ τρέχανε ὅλοι. Οἱ περισσότεροὶ τὸ βγάζανε κρυφὰ τὸ βράδυ, νὰ τὸ μοιραστοῦνε με τοὺς ἄλλους στὸ σπίτι.

Κάθε πρωί, στὶς πόρτες τῆς κάθε Φάμπρικας, μπουλούκι ὁ κόσμος περιμένει νὰ τὸν πάρουνε νὰ πιάσῃ δουλειά. Ἀπὸ μέσα βγαίνει ἕνας γερμανός, στέκεται μπροστὰ σὲ ὅλους, τοὺς παρατηρεῖ ἕναν - ἕναν, διαλέγει μερικοὺς, ἀνάλογα με τὶς ἀνάγκες του. Τοὺς παίρνει μέσα. Αὐτοὶ πιάσανε δουλειά. Οἱ ὑπόλοιποι, πίσω πάλι παρέα τὴν ἀτυχία τους γιὰ ἄλλη πόρτα μὴν τύχει καὶ σταθοῦνε σ' αὐτὴν πὸ τυχεροί.

Στὸ σπίτι μᾶς βασάνιζε πολὺ ἡ πείνα. Πῆγα νὰ πιάσω δουλειά στὶς Φάμπρικες. Στάθηκα στὰ μπουλούκια πίσω ἀπὸ τὶς πόρτες, νὰ φέρω στὸ σπίτι λίγη γερμανικὴ κουραμὰνα, καμὰ κονσέρβα. Σὲ μιὰ πόρτα με διαλέξανε.

— Τί δουλειὰ κάνεις;

— Γραμματιζούμενος, αλλά μπορῶ νὰ δουλέψω, ὅπου μὲ βάλετε.

— Δὲν θέλουμε τέτοιους. Μόνον ἐργάτες. Μὲ διώξανε ἀμέσως...

Ἔφυγα. Δὲν ξαναγύρισα ποτὲ στὶς ἀφιλόξενες πόρτες. Πολέμησα τὴν πείνα μὲ ὅποιο τρόπο.

Τὸ γεμᾶτο στομάχι, ἐπιθυμῆι πράματα ποὺ δὲν τρώγονται. Ὁ πεινασμένος, ὑποφέρει μόνον ἀπὸ ψωμί. Ὅλα τὰ δίνει πρόθυμα, ἀρκεῖ νὰ τοῦ δώσης ψωμί. Ἡ ἀνάγκη δημούργησε τότε, ἕνα περίεργο πάρε - δῶσε χωρὶς χρήματα. Βγήκε μπροστὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ τρόφιμο. Ἦτανε μιὰ σωτήρια λύση. Ὁ κόσμος σώθηκε.

Κάποιος στὴ δυστυχία του, θυμήθηκε ὅτι εἶχε μιὰ συλλογὴ ἀπὸ γραμματιόσημα. Βρέθηκε ἕνας γερμανός. Τὴν πούλησε μὲ τόσα τρόφιμα καὶ κονσερβικά, ποὺ τὰ κατάφερε καὶ τὰ ἔβγαλε πέρα μὲ τὴν οἰκογένειά του, στὴν φοβερὴ πείνα τοῦ χειμῶνα τοῦ 41.

Εἶχα στὸ σπίτι, ἕνα καναρίνι, μπασταρδεμένο καρδερίνα. Τὸ εἶδε ἕνας γερμανός. Ἄφηνε τὰ μάτια ἀπάνω του. Ζήτησε νὰ τὸ ἀγοράσῃ κι ἄς ἦτανε νὰ μοῦ ἔδινε ὅ,τι τοῦ ζητοῦσα. Τοῦ παράστησα τὸ δύσκολο, ὅτι δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἀποχωριστῶ. Ἐπέμενε. Τοῦ ζήτησα μόνο τρόφιμα. Πολλὰ τρόφιμα. Μοῦ κουβάλησε κασόνες κονσερβες κρέας, γαλέττα καὶ πολλὰ ἄλλα (ὅλα ἦτανε κλεμένα). Τὰ ἔφερε στὸ σπίτι μὲ φορητό. Πορευτήκαμε στὸ φοβερὸ χειμῶνα, μόνο μὲ ἕνα καναρίνι. Ἄς εἶναι καλὰ ὁ μικρὸς μου φτερωτὸς καλλιτέχνης. Μοῦ ἔσωσε τὸ σπιτικό. Ἄν δέχτηκα νὰ ξενιτευτῆ, τὸ ἔκανα ἀπὸ ἀνάγκη καὶ μὲ μεγάλη μου θλίψη. Πιστεύω νὰ μὴ μοῦ κῆκίωσε γιὰ τὴν ἀναγκαστικὴ μετανάστευση. Θὰ εἶδε καὶ μόνο του ὅτι ζούσαμε οὐ πολὺν δύσκολη ἐποχὴ...

Στὸ δρόμο τῆς ἀγορᾶς, μαγαζιὰ καὶ μπακάλικά, ὅλα κλειστά. Στὸ πεζοδρόμιο, φανήκανε μερικοὶ μὲ ἀκουμπίσιμα καταγῆς, λίγα τρόφιμα. Μόνον ἀνταλλαγὴ μὲ κάτι ἄλλο. Μὲ τὸν καιρὸ, στὸ δρόμο τῆς ἀγορᾶς, οἱ ἔμποροι τῆς κατοχῆς γινήκανε περισσότεροι. Κυριαρχεῖ τὸ λαχανικό, ἀλλὰ μπορεῖς

νά βρῆς καλαμπόκι, κουκιά σκουλκισμένα, φασόλια, λαθου-
ρι (πόσοι στραβωθήκανε καὶ πιαστήκανε ἀπὸ τὸ πού φάγανε
λαθουρί!). Ἡ μαύρη σταφίδα, περισσότερη. Ἄν δὲν ἔχης
εἶδος νὰ δώσης ἀντὶς γιὰ χρῆμα, δέχονται χρυσὴ λίρα. Ὁ
φτωχὸς δὲν εἶχε χρυσάφι. Εἶναι αὐτὸς πού τοῦ ἔλαχε νὰ
τραβήξῃ ὀλόκληρο τὸ μαρτύριο τῆς πείνας καὶ νὰ ἀπογυμνω-
θῇ ἀπὸ ὅλα τὰ ὅσα λίγα εἶχε, γιὰ μιὰ ὀκὰ φασόλια, κουκιά ἢ
ρεβύθια τοῦ μαυραγορίτη, πού τοῦ ξεστράγγιξε καὶ τὴν τε-
λευταία σταγόνα αἷμα του. Στὸ πεζοδρόμιο τῆς ἀγορᾶς ἔβλε-
πες μιὰ πολὺ μικρὴ ποσότητα ἀπὸ κάθε εἶδος. Αὐτὸ ἔλεγε
πὼς αὐτὸς πού πούλαγε, εἶχε μεγάλη ποσότητα ἀλλοῦ κρυμ-
μένα καὶ ἂν ἤθελες νὰ πάρης, ἀλλοῦ στὰ κρυφὰ γινότανε ἢ
ἀγοραπωλησία. Ὅσο ὁ σαлтаδῶρος δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ
γιὰ κλέφτης, τόσο περισσότερο κλέφτης καὶ φονιάς θὰ πρέ-
πει νὰ χαρακτηριστῇ ὁ μαυραγορίτης τῆς κατοχῆς. Εἶναι οἱ
ἄνθρωποι χωρὶς συνείδηση. Οἱ ἄδαιοι καὶ δειλοί. Δὲν συνεργ-
γάζονται μὲ τὸν κατακτητῆ, γιὰτὶ φοβοῦνται τοὺς πατριῶτες.
Καμουφλάρουνε τὴ στυγνὴ κλεψιά τους μὲ τὸ ἐμπόριο τά-
χα. Γέμισαν χρυσάφι. Ἀγοράσανε ἀκίνητα πού τὰ πούλησε
ἢ ἀνάγκη. Ὁ μαυραγορίτης εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς Ἑλληνικὲς
ντροπὲς τῆς κατοχῆς, πὸ μεγάλη καὶ ἀπὸ τὸν προδότη.

Αὐτοὶ πού δουλεύανε στοὺς γερμανοὺς, μὲ τὶς μικρογνω-
ριμίες τους ἀρχίσανε μαζί τους ἕνα μικροεμπόριο ἀνταλλα-
γῆς. Ἐξυπνη ράτσα ὁ Ἕλληνας, τὰ βόλευε θαυμάσια. Βλέ-
ποντας πὼς ἡ πρώτη ἀνάγκη γιὰ νὰ σταθῇ στὴ ζωὴ εἶναι ἡ
τροφή, διοχέτευε ὁ,τιδήποτε, μέχρι πού στὸ τέλος νὰ γίνῃ
τρόφιμο στὰ χέρια του.

Ἄλλοι τὸ ρίξανε στὸ μικροκλέψιμο. Κλέβανε ὅ,τι βρί-
σκανε, ἀρκεῖ νὰ μποροῦσε νὰ περάσῃ στὴν ἀνταλλαγὴ μὲ
κάτι πού νὰ τρώγεται. Λίγες βίδες, μερικὰ καρφιά, ἕνα ρου-
χο, ἕνα σανίδι, ὁ,τιδήποτε. Καὶ κλέψε - κλέψε, λίγο τὸ λίγο,
γινότανε μὲ τὸν καιρὸ πολὺ καὶ ἄξιζε τὸν κόπο καὶ τὸν κίν-
τυνο, ἀφοῦ ἔδινε λίγο καλαμπόκι ἢ ἔστω καὶ λαθουρί γιὰ τὸ
πεινασμένο στομάχι καὶ τὸν πρησμένο ἀπὸ ἀποβιταμίνωση.

Τὴν πὸ μεγάλη ὅμως πέραση, τὴν γνώρισε τότε ἡ κλε-

ψιά τῆς μπεζίνας. Εὐκόλο κλέψιμο ὅταν γίνεται σὲ σύννεση καὶ πρόγραμμα. Ἦταν πολὺ ἀκριβὸ εἶδος καὶ ἐξαιρετικὰ περιζήτητο. Τὸ σπουδαῖο εἶναι, ὅτι αὐτὸς ποὺ ζητοῦσε μπεζίνα, ἦταν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχανε περίσσιο τρῶφιμο, ὀκάδες τῆς λίρες. Τὸ ζητοῦσε ὁ μαυραγορίτης νὰ μεταφέρει τὸ μαῦρο ἔμπορίο του καὶ πλήρωνε πολὺ καλά. Τὸ εἶδος ἔπιανε ἀμέσως τόπο.

Μιὰ ὀμάδα δικοί μας, δουλεύανε στὶς μπεζίνες, ἐδῶ στὸ στρατιωτικὸ ἀεροδρόμιο τοῦ κατακτητῆ. Χιλιάδες σιδερένια βαρέλια μπεζίνα σὲ κῶρο ἀνοικτὰ καὶ ἐκτεταμένο. Ἐδῶ κάθε μέρα, γίνεται μιὰ διαμετακόμιση, φόρτωμα, ξεφόρτωμα τοῦ πολύτιμου καύσιμου. Μερικοὶ δικοί μας ἀπὸ τὴν ὀμάδα ἄρχισαν νὰ κλέβουνε κάθε μέρα ἀπὸ λίγη μπεζίνα σὲ μικρὰ μπουκαλάκια. Κι ἂν τοὺς πιάνανε;

— Ἔ. Γιὰ τὸν ἀναπτῆρα...

Καὶ λίγη λίγη, γινόντανε μὲ τὸν καιρὸ τόση, ποὺμποροῦσεσες κάτι νὰ πάρης νὰ βουλευτῆς σὲ τούτη τὴ δύσκολη περίσταση. Τὸ πρᾶμα ξάπλωσε γρήγορα στὴν ὀμάδα. Σὲ λίγο, χωρὶς ἐξαίρεση, ὅλο τὸ συνεργεῖο, κλέβανε συστηματικά. Ἀργότερα μερικοὶ τὸ ξεθαρρέψανε. Τὸ μικρὸ μπουκαλάκι, μεγάλωσε καὶ ἔγινε παγούρι ποὺ φαινότανε. Δὲν ἔδινε ὅμως ὑποψίες γιατί ὅλοι τοὺς εἶχανε ἀπὸ ἕνα γιὰ τὸ νερό τοὺς τῆς ἡμέρας, ἀφοῦ δουλεύανε στὸ ὑπαιθρο, πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ. Τὸ βράδυ μὲ τὸ σκόλασμα, στρατὸς τὰ παγούρια γεμάτα μπεζίνα, κρεμασμένα στὸ πίσω τοῦ παντελονιοῦ, περνᾶνε ἀπαρατήρητα καὶ ἀνυποψίαστα, μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ σκοποῦ τῆς Πύλης τοῦ ἀεροδρόμιου. Καὶ αὔριο πάλι, καὶ πάλι... Τὸ παγούρι στάθηκε ἡ πρώτη πηγὴ κινητήριας δυνάμειος τοῦ σαράβαλου φορτηγοῦ.

Ἡ Ἀντίσταση εἶδε τὴν περίπτωση. Βρῆκε πὼς ἦτανε καλὴ εὐκαιρία γιὰ συστηματικὴ καὶ σοβαρὴ ζημιὰ στὸν κατακτητῆ. Ἐμπασε στὸ συνεργεῖο τῆς μπεζίνας μερικοὺς δικοὺς τῆς πιστοῦς, νὰ δουλέψουνε. Ἡ ἀποστολὴ εἶναι εἰδική. Ἐντολὴ ρητῆ.

— Ἐσεῖς δὲν θὰ βγάλετε ποτέ, οὔτε σταγόνα. Χωρὶς παγούρι ἔσεῖς.

Αὐτοὶ ἔπρεπε κάθε βράδου κοντὰ στὸ σκόλασμα, νὰ ἀνοίξουνε μερικὲς τάπες βαρελιῶν, νὰ μείνουνε ὅλη νύχτα ἀνοιχτές. Πρὸ παντὸς στὰ βαρέλια μὲ τὴν καθαρὴ τῶν ἀεροπλάνων. Νὰ μισανοίξουνε μὰ τάπα, νὰ γύρουνε πρὸς τὴ γῆ τὸ ἄνοιγμα, ὥστε τὸ πρωῖ νὰ βρεθῆ ἄδειο τὸ βαρέλι. Πρὸ παντὸς μπεζίνα καθαρὴ. Τῶν ἀεροπλάνων. Τὸ πρωῖ, πρώτη δουλειὰ νὰ φύγουνε τὰ ἄδεια τῆς νύχτας νὰ μὴ πιαστῆ τὸ πρᾶγμα.

— Καὶ τὰ μάτια σας ἀνοιχτά. Τὸ στόμα ραμμένο μὴ δῆ καὶ καταλάβη τίποτα ὁ κατακτητῆς καὶ οἱ δικοὶ μας μαζί. Δεῖτε ἐπιμέλεια καὶ προθυμία νὰ σᾶς ἀγαπήσουνε. Ἄλλὰ ὅταν τὸ φέρη ἢ κατάρρα καὶ ἢ κακιὰ στιγμὴ καὶ γίνη κανένα κακό, τότες ὁ πιασμένος ὅλη τὴν εὐθύνη ἀπάνω του. Νὰ καθῆ μόνον αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος σύντροφος.

Ποτάμια ἢ μπεζίνα πὸν πότισε τὸ κῶμα ἀπὸ τὴν Ἄντισταση ἐδῶ στὸ ἀεροδρόμιο! Ἡ Ἄντισταση κατάφερε ἕνα τρομερὸ σαμποτάζ, μιουγκό, ὑπόγειο. Σάρακας οσωτὸς πὸν σιγά - σιγά ἔτρωγε, ἔτρωγε, κούφωνε. Ἦτανε ἕνα ἀπὸ τὰ πὸν ἀξιόλογα σαμποτάζ. Ἀπὸ αὐτὰ πὸν δὲν μαρτυρηθῆκανε ποτέ. Δὲν τὸ ἔπιασε ὁ κατακτητῆς. Δούλεψε σταθερὰ ἐδῶ στὸ στρατιωτικὸ ἀεροδρόμιο, ὀλόκληρη τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς, μέχρι πὸν ἦρθε καὶ οἱ γερμανοὶ πήρανε τὴν κάτω βόλτα.

Ἡ κλοπὴ πὸν δὲν εἶχε σχέση μὲ τὸ σαμποτάζ τῆς Ἄντιστασης, μὲ τὸν καιρὸ χόντρυνε περισσότερο. Ἡ κλεψιά εἶναι πάντα λαίμαργη. Ὅταν μάθης νὰ κλέβης, τόσο πὸν πολὺ θέλεις νὰ κλέψης. Πάθος ἢ κλοπὴ. Τὸ ἀθῶο μικρὸ μπουκαλάκι πὸν μεγάλωσε καὶ ἔγινε παγούρι, θέλει νὰ γίνη ὀλόκληρο βαρέλι. Νὰ φύγη ἀπὸ τοῦ κατακτητῆ, νὰ τὸ πάρη ὁ σκλάβος. Τώρα πλέον κλέβονται βαρέλια, χωρὶς φυσικὰ νὰ σταματήση καὶ τὸ παγουράκι. Ἡ κλεψιά τοῦ βαρελιοῦ, γίνεται μὲ συνεργασία μερικῶν ἀπὸ τὸν συνεργεῖο, μὲ ἄλλους ἀπέξω. Οἱ μέσα, ξεστρατίζουνε στὰ πονηρὰ κάποιο βαρέλι γεμᾶτο, ὅσο πὸν μακρὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα μποροῦν. Τὴ νύχτα, ἕνας

ἀπὸ τοὺς ἀπέξω, φτάνει μὲ τὴν κοιλιὰ στὸ ξεμοναχιασμένο βαρέλι. Τοῦ ἀγκαλιάζει ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ ἄπάνω τὴν ἄκρη μακρυᾶς τριχιᾶς καὶ φέρνει μαζί του τὴν ἄκρη τοῦ σκοινιοῦ ἀπὸ τὸν τόπο ἀπὸ ὅπου ξεκίνησε. Τώρα μὲ τὴ μιὰν ἄκρη σταθερῆ, τραβῶντας τὴν ἄλλη, τὸ βαρέλι γίνεται καρούλι, κυλάει σιγὰ - σιγὰ ὅσο τραβιέται τὸ ἄπάνω σκοινί. Ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν ἐπικίντυνο τόπο, μέχρι πού φτάνει χωρὶς θόρυβο ἐκεῖ πού τὸ περιμένουνε. Σὲ ἓνα λεπτὸ γίνεται καπνός. Ἡ μπεζίνα παίρνει τὸ δρόμο της καὶ τὸ βαρέλι θάβεται. Λένε ὅτι ἑκατοντάδες βαρέλια μπεζίνα κλεφτήκανε ἔτσι. Ἀμέτρητα τὰ εἶχε ὁ γερμανός. Δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ καταλάβῃ τὸ μέγεθος τῆς κλεψιάς.

Κάποτε πιασθήκανε μερικοὶ ἀπέξω, στὸ πούλημα. Μαρτυρηθήκανε μεταξύ τους, μαρτυρήσανε τοὺς ἀπὸ μέσα. Ὅλους αὐτοὺς καὶ αὐτοὺς μὲ τὰ παγουράκια, τοὺς φορτώσανε μιὰ μέρα σὲ στρατιωτικὰ καμιόνια καὶ μονοφουρνιά, τοὺς ἀδειάσανε στὶς φυλακὲς στὴν ὁδὸ Βουλιαγμένης στὴν Ἀθήνα. Οἱ γερμανοὶ δὲν βιαστήκανε γιὰ ἀνακρίσεις. Εἶναι πού δὲν κατάλαβαν τὸ μέγεθος τῆς κλοπῆς. Μπόρεσα καὶ πέρασα στὴ φυλακὴ γράμμα στὸν ἀδερφό μου πού ἦτανε τοῦ ἴδιου συνεργείου, κρατούμενος μαζί τους.

— Προσοχὴ νὰ περιοριστῇ ὅσο πὺδ πολὺ τὸ κακό. Πρὸ παντὸς μὴ φανῇ ὅτι ὑπῆρχε ὀργανωμένη κλεψιά.

Οἱ κρατούμενοι ἄκουσαν τὴ συμβουλή. Συμφώνησαν. Ἡ καταστροφὴ περιορίστηκε ὅσο ἔπαιρνε. Οἱ ἀνακρίσεις δὲν τὰ δείξανε ὅλα. Ἀποδείχτηκε ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πιασμένους τοῦ συνεργείου δὲν εἶχανε ποτέ τους κλέψει οὔτε σταγόνα. Ἦτανε αὐτοὶ πού εἶχανε ἀναλάβει τὴν ἄλλη σοβαρῆ δουλειά. Τὸ σαμποταζ τῆς Ἀντίστασης! Αὐτοὺς οἱ γερμανοὶ τοὺς παινέσανε, πήγανε ἀμέσως στὴ δουλειά τους, γίνανε ἐπικεφαλῆς καὶ τώρα μὲ πὺδ μεγάλη ἄνεση καὶ ἀσφάλεια, ποτίζουνε τὴ γῆς κάθε νύχτα μὲ τόννους ἀπὸ τὸ πολύτιμο καύσιμο, ἀποστερώντας αὐτοκίνητα καὶ ἀεροπλάνα τοῦ κατακτητῆ ἀπὸ τὴ σπαυδαία κινητήρια δύναμη.

Γιὰ τὸ ζήτημα ἔγινε μιὰ Δίκη στὸ γερμανικὸ στρατοδι-

Στάσου κόντρα στοῦ μαύρου φασίστα!

Ἄς μὴν ἔχης ντουφέκια, κανόνια καὶ βόλια.

Ἦ ὄρθια σου στάση, ὁ ξάστερος νοῦς σου, ἡ πέννα, ὁ τύπος
 μὲ ἰδέες τοῦ ἥλιου καὶ τραγούδια τοῦ Ρήγα,
 ὄλεθρο! κεραυνοὶ καὶ φωτιὰ σὶδὸ κεφάλι του πέφτουν
 καὶ στὸν Ἄδη τὸν θαύτουν.

Βαγγέλης Παν. Λιάπης

Πάντοτε χρειάζεται να παρηγορᾶς τὸν λυπημένο, νὰ συμπαραστέκεσαι στὴ δυστυχία τοῦ ἄλλου. Κράτα τον μὴ τὸν πάρῃ ὁ κατήφορος. Κάνε τον νὰ σταθῇ. Ἦτανε μὲ ἐποχὴ πού οἱ ἄνθρωποι εἶχανε ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριά. Προπαντὸς ἐλπίδα. Νὰ κρατηθῇ ὁ σκλάβος νὰ μὴν πέσῃ καὶ μαζὶ καὶ ἡ ψυχὴ του ὀλότελα.

Πάντοτε χρειάζεται νὰ παρηγορᾶς τὸν λυπημένο, νὰ συμπαραστέκεσαι στὴ δυστυχία τοῦ ἄλλου. Κράτα τον μὴ τὸν πάρῃ ὁ κατήφορος. Κάνε τον νὰ σταθῇ. Ἦτανε μὲ ἐποχὴ πού οἱ ἄνθρωποι εἶχανε ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριά. Προπαντὸς ἐλπίδα. Νὰ κρατηθῇ ὁ σκλάβος νὰ μὴν πέσῃ καὶ μαζὶ καὶ ἡ ψυχὴ του ὀλότελα.

Τὸ Ραδιόφωνο τοῦ Λονδίνου στὴν Ἑλληνικὴ ἐκπομπή, κάθε βράδυ στὶς ἑννέα, στάθηκε ὁ μεγάλος παρηγορητής. Μιὰ ἐλεύθερη φωνή, φωτεινὴ μέσα στὴ συμφορὰ καὶ στὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς. Ὁ γερμανὸς θέλει νὰ κλείσῃ αὐτὸ τὸ στόμα. Πολλοὶ πήγανε χαμένοι γιὰτὶ πιαστήκανε νὰ ἀκοῦνε τὸ Λονδίνο. Μερικοὺς τοὺς ἔφαγε ἡ καταναγκαστικὴ ἐργασία στὰ στρατόπεδα τῆς γερμανίας. Δὲν ξαναεῖδανε Πατρίδα!

Μόλις πατήσανε ἐδῶ τὸ πόδι τους, πρώτη δουλειὰ νὰ διατάξουνε νὰ πᾶμε νὰ καταγράψουνε τὰ ραδιόφωνα καὶ νὰ μᾶς τὰ σφραγίσουνε. Ἔτσι πού νὰ ἀκούγεται ἀπὸ τὸν δουλωμένο Σταθμὸ τῆς Ἀθήνας, μόνον ἡ δικιά τους κακούργα φωνὴ στὰ Ἑλληνικά. Θέλανε νὰ μολύνουνε μὲ τὸ δηλητήριο τοῦ ναζιομοῦ καὶ τοῦ φασιομοῦ τὶς ψυχές, νὰ πετύχουνε ὥστε καὶ μεῖς νὰ θεωροῦμε σωτηρία τοῦ κόσμου, τὴ δικιά τους ἐγκληματικὴ παγκόσμια ἐπιδρομή.

Τὸ δούλωμα τῆς ψυχῆς! Πόσο πιὸ ἐπικίνδυνο ἀπὸ τὸ δούλωμα τοῦ σώματος! Ἐνας φιλόσοφος πού πρὶν ἦτανε δούλος σὲ Ρωμαῖο καὶ τοῦ χάρισε τὴ λευτεριά του ἔλεγε.

— Ἄν τὸ σῶμα μου σκλαβώσῃ, τὸ φυλακίσῃ, τὸ βασα-

νίσης, τίποτα δὲν ἔχης κατορθώσει, ἂν δὲν μπορέσης νὰ κάνης τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ μου.

Μιά ψυχὴ ἀδούλωτη σὲ σκλαβωμένο σῶμα, ὑφαίστειο πὸν βράζει ἀπὸ μέσα, ἔτοιμο πάντα. Ὅταν ξεσπάση, ὄλεθρος στὸν κάθε κακοῦργο.

Ὅσα ραδιόφωνα μείνανε χωρὶς νὰ πᾶνε στὴ γερμανικὴ κουμαντατοῦρα γιὰ σφράγισμα, γίνανε τὰ παράνομα. Κρατήθηκε τὸ στόμα τους ἀνοιχτό, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ μεταδίνη τὴ φωνὴ τοῦ λεύτερου Κόσμου. Ὅταν ὁ σκλάβος δὲν βουλώνει τὸ στόμα του, γίνεται παράνομος. Κυνηγιέται. Τὸ ἀσφράγιστο ραδιόφωνο σὺν παράνομο, τὸ κυνηγáει ὁ κατακτητὴς. Ἄλλίμονο, στὸν πὸν τὸ ἔχει. Πιάστηκε; Πάει χαμένος!

Κάθε βράδυ οἱ φίλοι, ἄλλοι παρέες, ἄλλοι μόνοι τους, γλουστράνε στὸ σκοτάδι ἀθέατοι μὲ χίλιες προφυλάξεις καὶ παραβιάζουνε τὴν κυκλοφορία. Τοῖχο τὸν τοῖχο, γωνιὰ τὴ γωνιὰ, μὲ τὴν κοιλιὰ ὅταν ἡ χοντρὴ μπόττα δίνει ἀπὸ μακρὰ τὸ σῆμα τοῦ κιντύνου, μαζεύονται τὴν ὠρισμένη ὥρα στοῦ ἑνὸς τὸ σπῖτι καὶ στήνουνε ἀκόρταγο αὐτὴ στὴ φωνὴ τῆς ἐλπίδας πὸν τοὺς γίνεται γεύση παρηγοριᾶς καὶ ὑπομονῆς. «Ἐδῶ Λονδίνο». Τὴν ἄλλη μέρα, τὸ νέο ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ποτίζει ἐλπίδες.

Στὶς ἀρχές, ἔτσι γινότανε.

Ἡ Ἀντίσταση εἶδε πὼς τὰ νέα τοῦ πολέμου καὶ τὰ ἄλλα, ἔπρεπε νὰ τὰ μάθουνε καὶ ὅσοι δὲν μπορούσανε νὰ ἀκούσουνε τὴν παρηγορήτρα καὶ ἐλπιδοφόρα φωνὴ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία.

Ὁργανώθηκε συνεργεῖο. Ἐκανε νὰ φτάνουνε τυπωμένα τὰ νέα, στὰ χέρια τοῦ καθενός, κάθε μέρα. Ἐτσι εἶδε τὸ φῶς ὁ παράνομος τύπος. Στὴν ἀρχὴ - ἀρχή, ἕνας χειροκίνητος πολύγραφος. Μὲ αὐτὸν κυκλοφόρησε τὸ «Δελτίο εἰδήσεων» σὲ μιὰ σελίδα. Ἦτανε πρωταραχικὴ ἀνάγκη. Ἡ Ἀντίσταση εἶδε πὼς μὲ τὸν ὑποτυπώδικο ἔσιω αὐτὸ τρόπο, μπορούσε νὰ ἀνακοινῶνῃ στὸν κόσμο τὰ νέα τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ νὰ προβάλλῃ ὅ,τι ἄλλο ἦτανε τῆς ἀνάγκης. Περισσότερο τῆς ἦτανε ἀπαραίτητη ἢ ἐπικοινωνία μὲ τὸ σκλάβο ἀ-

δερφό. Ἀνάγκη νὰ μὴ τὸν κυριέψη ὁ κατήφορος τῆς ἀπελλι-
σίας.

Τὸ πρῶτο τυπογραφεῖο, γεννήθηκε μέσα στὴ Φάμπρικα τοῦ τοιμέντου. Ἐνα ἀπέραντο συγκρότημα ἀπὸ οἰκοδομές, ἐγκαταστάσεις, μεγάλα μηχανήματα, εὐκόλα μποροῦσαν νὰ κρύψουν τὸ πολύτιμο συνεργεῖο τοῦ τύπου. Ἐδῶ τυπωθήκα-
νε τὰ πρῶτα ἔντυπα τῆς Ἀντίστασης καὶ τὸ «Δελτίο εἰδή-
σεων». Φοβερὸ ὄπλο ὁ Τύπος. Τὴν ἴδια ἐποχὴ, στὴν ἴδια Φάμπρικα, μαζευτήκανε καὶ κρυφτήκανε τὰ πρῶτα ὄπλα ποὺ ἔνα τὸ ἔνα μάζευε ἡ Ἀντίσταση γιὰ νὰ ὀπλίση τὸ χέρι τοῦ σκλάβου ὅταν τὸ καλοῦσε ἡ περίσταση. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἔνα ἄλλο μεγάλο κεφάλαιο ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήση ἀργότερα.

Ὁ λόγος γιὰ τὸν παράνομο Τύπο. Πρῶτοι τυπογράφοι, συντάχτες καὶ ἐκδότες, οἱ ἐργατοτεχνίτες τοῦ τοιμέντου καὶ ἄλλοι σύντροφοι. Γράφανε, τυπῶνανε, κυκλοφοροῦσανε τὸ ἔντυπό τους, ὅλα μόνοι τους. Ἔτοι ἐκδηλώνεται στὶς ἀρχὲς τὸ κάθε τί. Μὲ ἕναν συγκεντρωτισμὸ. Μὲ τὸ προχώρημα, τὸ μέγλωμα καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς δραστηριότητος ἐπιβάλλε-
ται νὰ δημιουργηθοῦνε τμήματα καὶ ἀρμοδιότητες. Ἔτοι γί-
νεται πὸ συντονισμένη καὶ οἴγουρη ἡ λειτουργία.

Γιὰ σήμερα, οἱ πρῶτοι συντάχτες, τυπογράφοι καὶ ἐκδό-
τες ἐργατοτεχνίτες τοῦ τοιμέντου, θέλανε νὰ ἔχουν μιὰ ἐπι-
κοινωνία μὲ τὸ σκλάβο ἀδερφό. Νὰ τοῦ μεταφέρουνε παρη-
γοριά, νὰ τοῦ τονώσουνε τὸ ἠθικόν, νὰ τοῦ μεταφέρουνε τὰ
νέα τοῦ πολέμου. Γιὰ ποιότητα στὴν ἔκφραση, καμιά σκο-
τούρα. Ἡ πληροφορία, ἡ παρηγοριά καὶ ἡ τόνωση δὲν χρειά-
ζονται στολίδια. Στὰ πρῶτα ἔντυπα διακρίνεις νὰ ξεχύνεται
μὲν ἕναν πρωτογονισμὸ καὶ ἀπλότητα στὴν ἔκφραση, ἀνά-
γλυφος ὁ πόθος τῆς λευτεριάς καὶ ἡ πεποίθησις ὅτι μόνον ἐ-
μεῖς μποροῦμε νὰ κάνουμε νὰ ξαναξαπλώση στὸν κόσμον ἡ
δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη. Μιλάγανε γιὰ λευτεριά, δικαιοσύ-
νη, αὐτοδιάθεσις τῶν Λαῶν οὐ Παγκόσμια κλίμακα. Ὅτι κα-
μιὰ δύναμις στὸν κόσμον δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδίση, οὔτε νὰ στα-
ματήση τὴν πορεία τῆς Ἀνθρωπότητος πρὸς τὰ μπρός. Βλέ-
πανε τὸ ναζισμὸ καὶ τὸ φασισμὸ συφορά, ἀλλὰ πρόσκαιρο τὸ

έμπόδιο. Ὑποστηρίζανε ὅτι τὸ γρήγορο ἰσοπέδωμα καὶ ξεμ-
πέρδεμά του, θὰ κἀνὴ νὰ γίνουνε μεγάλα ἄλματα ἀπανωτά,
πρὸς τὴν πρόοδο, τὸ δίκαιο καὶ τὸν Πολιτισμό.

«Τὸ νὰ ἀντιστέκεσαι μὲ σκοπὸ νὰ διώξης τὸν κατακτητῆ
σου ἀδερφέ μου σκλαβωμένε, ἀδούλωτε, εἶναι ἀπόδειξη ὅτι
ζεῖς, ὑπάρχεις, εἶσαι γερός, βρίσκεσαι στὸ σωστὸ δρόμο τοῦ
ἀνθρώπου. Ἀντίσταση στὸ κακό, θὰ πῆ ἐλευτερία! Καὶ ἀφοῦ
ὁ ἀνθρωπος πλάστηκε λεύτερος, ἢ κατάκτηση τῆς λευτεριᾶς
του, εἶναι ἴδια ἢ ἀνθρώπινη ὑπόστασή του. Σήμερα μόνο νὰ
ἀντιστέκεσαι ἀδερφέ. Ἄς εἶναι τρανὸς ὁ τύραννος. Θεργίῳ
ἂς εἶναι. Μήπως ἐοῦ δὲν εἶσαι θεργιὸ τρανώτερο ἀπὸ αὐτό-
νε ὅταν τοῦ ἀντιστέκεσαι; Μὴ βλέπεις τὰ μέσα πὸν διαθέ-
τει. Μόνον οἱ ὠραῖες ἰδέες καὶ ὑψηλὸς κάνουνε τοὺς τρανοὺς.
Οἱ ἰδέες τοῦ κατακτητῆ σου σάπιες. Σάπιος καὶ αὐτός. Θὰ
πέση. Τρανὸς ἐσοῦ. Θὰ τὸν ρίξης».

Τί κρῆμα πὸν τίποτα ἀπὸ τὰ πρῶτα αὐτὰ ἔντυπα τὰ γεμά-
τα παλμὸ δὲν σῶθηκε!

Αὐτοὶ οἱ πρῶτοι σχεδὸν ἀγράμματοι, καταφέρανε νὰ μι-
λήσουνε, ἴσια μέσα στὴν καρδιὰ τῶν δικῶν τους. Τὰ πρῶτα
τους γραφτά, γεμάτα φωτεινοὺς ὄραματισμούς, βρήκανε μὲ
ἀπλὴ γραφή, τὸν τρόπο νὰ διοχετευτοῦνε ἴσια μέσα στὶς ψυ-
χές, νὰ τίς γεμίσουνε κουράγιο, αἰσιοδοξία καὶ διάθεση, πρὸ
παντὸς ἀντιστασιακοῦ ἠθικοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ κατακτητῆς γνωρίζει πὸ καλὰ
ἀπὸ τὸν καθένα, τί θὰ πῆ προπαγάντα. Ὁ ἴδιος τὴν ἔχει ξα-
πολύση παντοῦ γιὰ νὰ ἀφωνίση τὸν κόσμο. Ἐδῶ εἶδε διπλὸ
τὸν κίντυνο. Ἔλεσε μὲ τὰ μοῦτρα νὰ κλείση τὸ στόμα τοῦ
παράνομου Τύπου. Νὰ μὴν ἀκούη ὁ σκλάβος καὶ ξεθαρρεύη.
Νὰ σπάση κάθε εὐκαιρία συνοχῆς καὶ συνεννόησης.

Τὸ διπλὸ σκοπὸ του —ἔστω πρόσκαιρα— τὸν πέτυχε μὲ
τὴν προδοσία. Στὴ μοῖρα μας εἶναι, κάποιος ἐφιάλτης νὰ
βρίσκεται σὲ κάθε κρίσιμη στιγμή, νὰ δείξη τὸ ἀπόκρυφο μο-
νοπάτι τῆς καταστροφῆς.

Αὐτὴ τὴ φορά βρέθηκε νὰ παίξη τὸ ρόλο τοῦ προδότη
ὁ δάσκαλος τοῦ Δημοτικοῦ τῆς ἀπάνω συνοικίας. Ἀνθρωπά-

κι πού δὲν μπόρεσε νὰ γνωρίση τὸν ἄνθρωπο, τὴν ἀξία Του, τὸν προορισμό Του στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀποστολὴ Του. Νόμισε ὁ ἀφελὴς ὅτι σκοπὸς τῆς ζωῆς σου εἶναι νὰ θρέφῃς τὸ σῶμα, καὶ ὅτι, ὅταν καταφέρῃς νὰ κρατᾶς γιομᾶτο τὸ στομάχι, αὐτὸ ἦτανε ὄλο καὶ ὄλο. Δὲν εἶχε καταλάβει ὁ δύστυχος, πὼς τὸ σῶμα εἶναι τὸ σπιτικὸ πού στεγάζει τὸν ἄνθρωπο! Τὸν ἴδιο τὸ Θεό! Καὶ νὰ περιμένῃς ἀπὸ κάτι σὰν αὐτὸν νὰ σοῦ φωτίσουν τὴν νέα Γενιά!!

Ἡ Ἀντίσταση εἶδε ἕνα δάσκαλο. Αὐτὸ τὴν ἔκανε νὰ πιστέψῃ πὼς ἦτανε γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Κόσμου πού ἐρχότανε. Προσπάθησε νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ τροφὴ σὲ τούτη τὴ δύσκολη ἐποχὴ. Τὸν πέρασε στὶς καταστάσεις τοῦ ἐργατοτεχνικοῦ προσωπικοῦ τῆς μεγάλης Φάμπρικας, πού παίρνανε οὐσοῖπιο. Κάθε μέρα ἐρχότανε στὸ ἐργοστάσιο καὶ ἔπαιρνε τὴ μερίδα του. Τὸν γνωρίζανε ὅλοι. Τὸν θεωρούσανε δικόνε τους. Δὲν τοῦ κρύβανε.

Εἶναι πολλὲς φορὲς πού οἱ ἄνθρωποι, σὰν τὰ καταφέρουνε καὶ πετύχουνε κάτι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀμέσως σκοπεύουνε γιὰ ἄλλη, μεγαλύτερη κατάκτηση. Ἐὰν γιὰ τὸν κάθε σκοπὸ σου μεταχειρίζεσαι σωσιὰ μέσα, πάει καλά. Ἀκολουθᾷς σωστὸ δρόμο. Ὅταν ὅμως καταφεύγεις σὲ μέσα ψεύτικα καὶ ἄτιμα, τότε ἐκτρέπεσαι. Ἡ πορεία σου τραβάει ἴσια στὸ σκοτάδι.

Στὴν περίπτωσι τοῦ προδότη δάσκαλου, οἱ ἐργάτες τῆς Φάμπρικας, κόψανε ἀπὸ τὸ στόμα τους καὶ τῶν παιδιῶν τους νὰ δώσουνε σ' αὐτόν, πού τὸν βλέπανε νὰ φωτίζει τοὺς μικροὺς πού θὰ μᾶς διαδεχτοῦνε, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταστήσουνε τὰ παιδιά τους ἐργάτες σὰν κι αὐτούς. Τὸν ἀγαπήσανε, τοῦ ἐξασφάλισαν τὸ ψωμί. Τὸ πολυτιμώτερο σήμερα.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ δάσκαλος, ἀφοῦ ἐξασφάλισε τὴν τροφή του, σκέφτηκε ὅτι μπορούσε νὰ ἀπολάβῃ ἄλλα περισσότερα. Καὶ σκέφτηκε τὴν προδοσίαν! Εἶναι τάχατες ἀφέλεια νὰ δίνεσαι ἔτσι εὐκόλα στὸν ἄνθρωπο καὶ μάλιστα σὲ ἕνα δάσκαλο; Ὅπως κι ἂν ἔχη τὸ πρᾶμα, οἱ ἐργάτες εἶδαν στὸ πρόσωπο τοῦ δασκάλου τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους.

Ἐργάτες αὐτοί, ἐργάτης κι αὐτός, μπαινόβγαινε λεύτερος στή Φάμπρικα. Φανεροί οἱ κρυψῶνες τοῦ Τύπου, φανερή ἡ καταπαχτή μὲ τὰ ὄπλα τῆς Ἀντίστασης. Ἀθῶοι καὶ ἄδολοι, εἶχανε μέσα στὰ πόδια τους ἕνα φοβερὸ προδότη πού τὰ ἔβλεπε ὅλα. Τὰ ἤξερε ὅλα καταλεπτὸς καὶ πήγαινε νὰ τοὺς θάψη. Ὁ προδότης δάσκαλος θεώρησε ὅτι ἡ προδοσία θὰ μπορούσε νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ ὅ,τι τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ ἄρρωστο μυαλό του. Δὲν ἐχτίμησε τὴν προσφορά ζωῆς ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς μεροκαματιάρηδες. Δὲν κατάλαβε τὴν ἀνωτερότητα τῆς ψυχῆς τους. Τὴν δέχτηκε γιὰ νὰ τὴν κἀνῃ μέσο τοῦ ἀφανισμοῦ τους καὶ οκαλοπάτι γιὰ πὺδ ψηλά, ὅπως πίστευε.

Πῆγε στὸ γερμανικὸ φρουραρχεῖο καὶ πρόδωσε. Κατάδωσε τὸ πού ἡ Ἀντίσταση κρύβει τὸν παράνομο Τύπο τῆς καὶ πού εἶχε τὴν ἀποθήκη μὲ τὰ ὄπλα. Τὸ φρουραρχεῖο τραντάχθηκε. Πολύτιμη ἡ προδοσία. Τὸ σκυλιὸ ὁ φρούραρχος Γκαϊρμπερ, βλέπει πὼς τοῦ γέλασε ἡ τύχη. Ὁ προδότης δάσκαλος, τοῦ ἔπεσε λαχεῖο. Θὰ παρουσίαζε τὴν ἀνακάλυψη οἶν ἀποκλειστικὴ ἐπιτυχία.

Διάταξε τὸν προδότη νὰ μὴν ἀλλάξῃ ταχτικὴ καὶ συμπεριφορά, μέχρι πού αὐτὸς θὰ τὸν καλοῦσε γιὰ συμπληρωματικὲς πληροφορίες. Ὁ Φρούραρχος εἶχε πάρει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὴν περιγραφὴ τοῦ τόπου καὶ ὅλα τὰ σημεῖα πού ἐνδιαφέρονε. Ζήτησε καὶ ἔμαθε τὰ πρόσωπα πού παίζανε τὸν κύριο ρόλο σὲ κάθε τί. Τώρα ὁ Γκαϊρμπερ τὰ γνωρίζει ὅλα, πολὺ καλά. Καταστρώνει τὰ σχέδιά του.

Ἡ κίνηση μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ φρουραρχεῖο ἔχει ἀλλάξει ἀπότομα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς προδοσίας. Ἡ Ἀντίσταση εἶχε ἐκεῖ δικούς τῆς κατασκόπους. Στὴν κουμαντατοῦρα τριγυρνᾶνε πολλοὶ μικροί, λουστράκια τάχα, ζητιανάκια, ἄλλοι γιὰ θελήματα, γιὰ λίγο φαῖ, γυαλίζουν μπόττες, πλαινοὺν πιάτα, αὐτοκίνητα, σκουπίζουν Γραφεῖα. Καθημερινὰ τὸ φρουραρχεῖο, γεμᾶτο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς οπουργίτες τὰ πιτοιρίκια πού μοναδικὴ ἀποστολή, ἔχουνε τὴν κατασκοπεία. Ἀρχηγὸς τους ὁ Κώστας. Εἶναι πολὺ μεγαλύτερός τους. Εἶναι περασμένος στὴν Ἀντίσταση. Κάθε πού βραδύαζει, τοῦ

δίνουνε ἀναφορά. Τί εἶδανε, τί ἀκούσανε, τί παρακολουθήσανε, ποιός ἦρθε γερμανός ἢ Ἑλληνας, πότε ἦρθε, πόσο κάθησε, τί ἀκούσανε ἀπὸ συνομιλίες.

Τολμᾶω νὰ ὑποστηρίξω ὅτι οἱ μικροὶ αὐτοὶ κατάσκοποι πὺδ μὲ τὸν Κώστα ἢ Ἀντίσταση ἔμπασε ἴσια μέσα στὸ Φρουραρχεῖο τοῦ γερμανοῦ, κατάφερε πολλὰ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πὺδ καυχίεται πὺς ἀπόδωσε καὶ ὁ πὺδ μεγάλος κατάσκοπος τοῦ πολέμου. Οἱ γερμανοὶ ποτὲ δὲν μπορέσανε νὰ ὑποψιαστοῦνε ὅτι τὰ πεινασμένα καὶ γυμνὰ αὐτὰ πιτσιρίκια, οἱ μικροὶ αὐτοὶ ἐγκαταλελειμένοι ἀλλήτες τοῦ δρόμου, πὺδ τοὺς βάζανε μέσα στὴ φωλιά τους γιὰ θελήματα, ἦσαν οἱ κατάσκοποί τους. Ὅλοι οἱ μικροὶ καταλαβαίνουν θαυμάσια τὰ γερμανικά, οἱ περισσότεροι τὰ μιλᾶνε μὲ μεγάλη εὐκολία καὶ αὐτὸ κάνει τὸν κατακτητὴ νὰ τὰ τραβάη περισσότερο κοντὰ του. Ἐφτασαν νὰ γνωρίζουνε τοὺς Διοικητὲς τῶν Μονάδων καὶ ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς μὲ τὰ ὀνόματά τους. Πολλὲς φορὲς ἢ Ἀντίσταση, χάρη στοὺς μικροὺς αὐτοὺς, πῆρε πολὺτιμες πληροφορίες καὶ ἐνέργησε ἐγκαιρα μὲ θαυμάσια ἀποτελέσματα.

Αὐτὸ τὸ μεγάλο κατασκοπευτικὸ πολυκέφαλο μάτι τῶν μικρῶν, εἶδε καὶ σημείωσε τὴν ἔκτακτη κίνηση στὸ φρουραρχεῖο, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς προδοσίας. Οἱ μικροὶ ἀκούσανε ὅτι ἐτοιμάζεται κάποια ἐπιχείρηση κατὰ τοῦ σκλάβου ἀδερφοῦ, παρὰ τίς προσπάθειές τους ὅμως, δὲν μπορέσανε νὰ κλέψουνε λεπτομέρειες καὶ πρὸ παντός νὰ ἐντοπίσουνε τὸ κακὸ πὺδ ἐρχότανε. Ἡ Ἀντίσταση θὰ ἔτρωγε τὸν προδότη πολὺ πρὶν ἀκόμα καρποφοροῦσε ἢ προδοσία του, ἂν εἶχε μὰ ἀκόμα πληροφορία ἀπὸ τοὺς μικροὺς καὶ οὔτε θὰ εὔρισκε τίποτα νὰ πάσῃ ὁ κατακτητής. Κάθε βράδυ ὁ Κώστας, ὁ Ἀρχηγὸς τῶν μικρῶν παίρνει τίς ἀναφορές του, τίς διασταυρώνει, τίς ἀξιολογεῖ καὶ τίς διοχετεύει ἀμέσως στὴν Ἀντίσταση. Ὁ Κώστας ἔχει πάρει τὰ μέτρα του. Ἀλλάζει σπῆτι κάθε νύχτα, κρύβεται περισσότερο καὶ ἀραιώνει τὴν παραμονὴ του στὴ μεγάλη Φάμπρικα πὺδ δούλευε. Εἶχε περισσότερους λόγους νὰ κρύβεται, γιὰτὶ εἶχε νὰ κἀνη μὲ μικρὰ παιδιὰ καὶ γιὰτὶ ἢ κατα-

παχή με τὰ ὄπλα τῆς Ἀντίστασης, κλείνεται μπροστὰ μετὸ ντουλάπι πὸ αὐτὸς καὶ δύο ἄλλοι συνάδελφοί του βάζανε τὰ ρούχα τους.

Ἦτανε κοντὰ μεσημέρι. Οἱ ἐργάτες μαζευτήκανε γιὰ τὸ φαῖ. Σήμερα ὁ δάσκαλος δὲν φάνηκε. Ὁ Κώστας πῆρε ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ ἔφυγε βιαστικός. Στὶς μία ἢ ὡρα ἡ Ἀντίσταση εἶχε ὀρίσει οὐσκεψη στελεχῶν, στὴν παραδίπλα Φάμπρικα. Ὁ Κώστας ἔπαιρνε μέρος σὰν Ἀρχηγὸς τῶν νέων.

Στὶς μὰ μετὰ τὸ μεσημέρι, ζώστηκε ἀπὸ παντοῦ ἡ μεγάλη Φάμπρικα ἀπὸ πηχτὸ στρατό. Ἡ παραδίπλα οὐσκεψη πῆρε εἶδηση, διαλύθηκε. Ὅσοι πρόφτασαν χάθηκαν. Τοὺς πῆρε ὁ λόφος τῶν Ἀρχαιοτήτων. Μερικοὶ πιαστήκανε, ἄλλοι βρήκανε καλὸ δρόμο καὶ ξεγλύστρισαν μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τους. Ὁ Ἀρχηγὸς τῶν μικρῶν ἀπὸ γωνιὰ σὲ γωνιὰ, πῆγε νὰ ξεφύγη, ἀλλὰ στὸ τέλος μπλοκαρίστηκε. Ἀπελπισμένος χώθηκε σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα σπῖτια. Λίγο καὶ θὰ ξέφευγε. Εἶχε φτάσει στὸν τελευταῖο δρόμο πὸ κρατοῦσε ἡ ζώνη τῶν γερμανῶν. Βλέπει πὼς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ μποῦνε στὸ σπῖτι. Οἱ τοῦ σπιτιοῦ τρέμουνε. Ὁ Κώστας δὲν θέλει νὰ γίνῃ αἰτία νὰ κακοπάθουνε. Βγαίνει ἀπὸ τὸ σπῖτι. Σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἓνα μικρὸ ἀποχωρητήριο στὴ μεγάλη αὐλή. Φαίνεται ἀπὸ τὸ δρόμο. Μπῆκε μέσα ἀπαρτήρητος. Στάθηκε ὄρθιος κολητὸς στὸν μικρὸ τοῖχο πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, ὅπως ὅταν εἶναι ἀνοιχτή.

Στὴ μεγάλη Φάμπρικα πιαστήκανε ὅλοι. Ξυλοδέρνονται νὰ μαρτυρήσουν. Ὁ Γκαϊρμπερ τὸ σκυλὶ ὁ φρούραρχος, μετὰ βῆμα ἀλάθευτο φτάνει στὸ ντουλάπι πὸ εἶναι ἡ πόρτα τῆς καταπακτῆς τῶν ὄπλων. Διάταξε νὰ τὸ παραμερίσουν. Βρῆκε αὐτὰ πὸ τοῦ εἶχε μαρτυρήσῃ ὁ προδότης. Βρέθηκε ὁ παράνομος τύπος τῆς Ἀντίστασης, πολὺγραφος, χαρτιά, μελάνες, ραδιόφωνο, ὄλα. Μαρτυρηθήκανε αὐτοὶ πὸ βάζανε στὸ ντουλάπι τὰ ρούχα τους. Τοὺς δύο τοὺς εἶχε στὰ χέρια του. Τοῦ ἔλεπε ὁ τρίτος. Ξαμολαεὶ ὄλους νὰ τὸν βροῦνε. Οἱ γερμανοὶ ξέρουνε τὸ ὄνομά του. Τὸν ἀναζητᾶνε παντοῦ.

Κάνανε φοβερὲς παρατηρήσεις στὸν Διευθυντὴ τῆς Φάμ-

πρικας για την κατάσταση. Τὸν κατηγορήσανε ὅτι αὐτὸς φέρνει ὅλη τὴν εὐθύνη. Σπουδαγμένος στὴ γερμανία ὁ Διευθυντής.

— Μὴ στενοχωριέστε. Τὰ ὄπλα ποὺ βρήκατε δὲν εἶναι δικὰ σας. Ἄν ἐμεῖς σκοτώσουμε ἕναν ἀπὸ ἐσᾶς, ἐσεῖς θὰ σκοτώσετε πενήντα δικούς μας. Δὲν πρόκειται νὰ τὸ κάνουμε ποτέ. Δὲν εἶναι γιὰ σᾶς τὰ ὄπλα. Εἶναι γιὰ τοὺς δικούς μας. Γιὰ νὰ σκοτωθοῦμε μεταξύ μας. Ἐμεῖς θὰ σκοτωθοῦμε ἀδερφὸς μὲ ἀδερφὸ ὅταν μείνουμε μόνοι μας.

Κακιὰ προφητεία ποὺ μακάρι νὰ μὴν ἔφτανε νὰ γίνῃ πραγματικότητα. Ἔχουμε νὰ θυμηθοῦμε ἀρκετὰ ἀδερφοφωγώματα καὶ ἀδερφοσκοτωμούς. Ἄς μὴν ἦταν ἄλλος.

Ὁ γερμανὸς κατάλαβε καλὰ τὴν προφητεία τοῦ Διευθυντῆ. Τοῦ ἄρρεσε. Φύγανε μὲ τὰ φορητὰ γεμάτα ὄπλα τῆς Ἀντίστασης καὶ τὸν παράνομο Τύπο. Ἀπὸ τοὺς δικούς μας πήρανε ὀχτώ.

Τὸ μπλόκο κράτησε κάπου τρεῖς ὥρες. Ὁ Κώστας, χαλκομανία κολητὸς στὸν τοῖχο μὲ τὶς ὥρες, πίσω ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἑνὸς ἀποχωρητηρίου ποὺ φαίνεται ἀπὸ τὸν δρόμο. Ἀπάνω ποὺ κουβαλοῦσαν τοὺς πιασμένους καὶ ἔδειχνε νὰ ξεζώνεται ὁ τόπος, ἕνας αὐστριακὸς στρατιώτης πάει ἴσια στὸ ἀποχωρητήριο γιὰ ἀνάγκη του. Οἱ τοῦ σπιτιοῦ βλέπουνε. Νεκρώνουνε.

—Κρῆμα! Μιὰ στιγμή ἀκόμα καὶ θὰ γλύτωνε τὸ παλληκάρη!

Δὲν πρόφτασε ὅμως καλὰ νὰ μῆν ὁ στρατιώτης μέσα, καὶ τρεχάτη μὲ ἀνασηκωμένα τὰ φουστάνια, μέχρι τὸ τελευταῖο ἐσώρουχο, ξεχώρισε ἀπὸ τὸ σπίτι μιὰ κοπέλλα, προφταίνει κοντὰ στὴν πόρτα τὸν στρατιώτη, τὸν σπρώχνει θυμωμένη τάχα καὶ βιαστική, χώνεται μέσα καὶ κλείνει τὴν πόρτα. Ὁ αὐστριακὸς, ξερός ἀπὸ τὰ γέλια, ἔφυγε τὰ μπρός, πίσω. Μιὰ ομάδα γερμανοὶ ἀπὸ ἀπέναντι, βάλανε καζούρα γερῆ στὸ συνάδελφο. Ὁ Κώστας εἶχε σωθεῖ. Ὁ δρόμος ξεζώθηκε. Τὰ αὐτοκίνητα γεμάτα στρατό, πήρανε τοῦ γυρισμοῦ.

Ὁ Κώστας, ἀρχηγὸς τῶν μικρῶν, γιὰ σήμερα τουλάχιστον

στον, είχε γλυτώσει από τὰ νύχια τοῦ κατακτητῆ. Τοὺς ὀχτιῶ πιασμένους τοὺς ρίξανε στὸ στατόπεδο στὸ Μεγάλο Πεῦκο, ὅπου εἶχε στήσει τὸ σκυλολιμέρι του τὸ χτήνος ὁ Κλίτς, γιὰ νὰ περάσουνε ἀπὸ σειρὰ φριχτὰ βασανιστήρια ἀπὸ δικού μας βασανιστές. Ὁ Γκαϊρμπερ ὁ φρούραρχος, φωτιά ἀπὸ θυμό. Δὲν εἶχε βάλει στὸ χέρι τὸν Κώστα. Αὐτὸς ἄξιζε, περισσότερο ἀπὸ τὰ σύνεργα τοῦ παράνομου Τύπου καὶ τὰ ὄπλα ποὺ τοῦ χάρισε ἢ προδοσία. Εἶχε καταλάβει πὼς τοῦ ξέφυγε ὁ πὺδ σημαντικός. Λύσσαξε καὶ βάλθηκε νὰ τὸν ψάχνῃ ὁ ἴδιος παντοῦ. Τὴν ἴδια μέρα, σὲ ὥρα ποὺ νόμισε κατάλληλη, ἔζωσε τὸ χαμόσπιτο τῆς γιαιγιᾶς του μὲ τὴν μεγάλη τζουτζουφιά στὴν αὐλή, μὴ καὶ τὸν πετύχαινε ἐκεῖ κρυμένο. Ἄφαντος ὁ Κώστας. Ἐψαξε γιὰ σημάδια, ποὺ θὰ μαρτυράγανε τὸ πέρασμά του. Χτένισε τὸ χαμόσπιτο. Διάταξε τῇ γρηᾷ νὰ ἀνοίξῃ τὰ σεντούκια τῆς γιὰ ἔρευνα. Ἀτάραχη, σιγομουρμούριζε κατάρες στὰ ἀρθανίτικα ἢ γρηᾷ.

— Ἐ τ μὸς ἀρὲς φάρε. Ἐ ποὺ νὰ μὴ φτάσης καθόλου (νὰ ζήσης). Ὁ θυμὸς τῆς ἔβραζε καὶ ἔβγαζε ἕνα ἕνα τὰ ἐσώρουχά τῆς. Εἶχε χαλάσει σεντόνια καὶ ἄλλα πανικὰ καὶ τὰ εἶχε φιάζει μεσοφόρια μὲ διάφορα πανιά, ἀφοῦ δὲν ἦτανε μπορετὸ ἄλλοιῶς, στὰ ἄσκημα αὐτὰ χρόνια. Ὅταν ἔφτανε σὲ κανένα βρακὶ ποὺ μόνῃ τῆς τὸ εἶχε ραμένο, μὲ τὸν παλῆδ κατὰ πὼς ἤξερε τρόπο, πιότετρο καὶ τὸ ἔφερνε στὰ μοῦτρα τοῦ γερμανοῦ ἀγαναχτισμένη.

Ὁ Γκαϊρμπερ ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ γεροντίστικα γυναικεῖα ἐσώρουχα Ἑλληνικῆς παλῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ πρὸ παντὸς βρακιά μὲ μακρὰ ποδονάρια καὶ μπατζάκια καὶ τὰ τέσσαρα καρδόνια μουζουμπρέκια, ἀντὶς γιὰ λάστιχο ποὺ ἤξερε αὐτός.

Ἡ γρηᾷ Μαρούγκαϊνα, τοῦ ἔδειχνε τὰ μπαλωμένα τῆς. Εἶχε πάρει φόρα. Ὁ Γκαϊρμπερ τὸ σκυλί, λυσσασμένος περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀποτυχία καὶ τὸν φανερὸ ἐμπαιγμὸ τῆς γρηᾶς, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ τὸν σταματήσει ἢ νὰ τῆς τὸν ἀπαγορέψῃ — Πὼς νὰ τὰ ἔβαζε μὲ μιὰ γρηᾷ; — Ἐκανε πὼς

δὲν καταλάβαινε τίποτα ἀπὸ τὴν συμπεριφορά της. Μάζεψε βιαστικὰ τὸ τσοῦρμο του καὶ ἔφυγε.

Ἡ γρηὰ τοῦ εἶχε δώσει γερὸ μάθημα Ἑλληνικῆς παλληκαριᾶς. Ἔκανε καὶ αὐτὴ πὼς δὲν κατάλαβε τὴν στενοχώρια τοῦ γερμανοῦ καὶ θέλησε νὰ τὸν ἀποχαιρετίσῃ φεύγοντας. Στὴν αὐλὴ ὁ Γκαϊρμπερ, στὴν πόρτα ἢ γρηὰ. Σκάει χαμόγελο τὸ χεῖλι της καὶ σὰν ὑποχρεωμένη ἀπὸ τὴν «θερμὴ» ἐπίσκεψή του καὶ εὐχαριστημένη, τὸν χαιρετᾷ φεύγοντας.

— Χάνα μούν, Χάνα μούν παιδί μου...

— Τάγκε, τάγκε σὲν γιαγιά!

Ποῦ νὰ ἤξερε ὁ Γκαϊρμπερ σὲ ποιά προσφορά τῆς γρηᾶς ἔλεγε εὐχαριστῶ. Δὲν μποροῦσε νὰ φανταστῆ ὅτι θὰ εἶχε τόση ψυχραμία καὶ ἐτοιμότητα ἢ γρηὰ, ὥστε νὰ τοῦ προσφέρει νὰ φάῃ σιχαμένα πράματα. Χωρὶς νὰ ξέρη, τὰ εἶχε δεχτεῖ καὶ ἔλεγε εὐχαριστῶ...

Ὁ Κώστας κρύβεται. Τὸ κυνηγητὸ ἀγριεύει. Ἡ Πόλη δὲν μπορεῖ νὰ τὸν βασιτήξῃ. Ὀλάκερη γερμανικὴ δύναμη εἶναι στὸ πόδι καὶ ψάχνει. Ἡ Ἀντίσταση, ἐτοιμάζει μεθοδικὰ τὴν φυγάδευσή του στὴν Πρωτεύουσα. Μέχρι τότε, ὁ ἴδιος κρύβεται μὲ δικό του τρόπο. Εἶναι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πιστεύουνε πὼς ὅσο πὸ κοντὰ στοὺς διώχτες σου βρίσκεσαι, τόσο πὸ ἀσφαλισμένος. Τρέχει καὶ βρίσκει τὸ γιατρὸ ποὺ τὸ μεγάλο του σίφι στὸν κεντρικὸ δρόμο τὸ ἔχουν ἐπιτάξει οἱ γερμανοί. Ζητάει νὰ τοῦ δώσῃ τὸ κλειδί τοῦ ὑπόγειου. Ἐκεῖ θὰ κρυβότανε μέχρι ποὺ νὰ ἔδινε ὁ καιρὸς καὶ ἡ Ἀντίσταση, κάτι καλύτερο καὶ ἀσφαλέστερο. Ὁ γιατρὸς πρόθυμος.

— Εὐχαρίστως βρὲ παιδί μου, ἀλλὰ εἶναι πολὺ ἐπικίντυνο αὐτὸ ποὺ πᾶς νὰ κάνης. Στὸ στόμα τοῦ λύκου. Θὰ σὲ φᾶνε.

— Μὴ φοβᾶσαι γιατρέ μου. Κι ἂν μὲ πιάσουνε, θὰ πῶ ὅτι μῆγκα μὲ ἀντικλείδι, ὥστε ἐσεῖς νὰ μὴν πάθετε κανένα κακό.

Ὁ Κώστας κρύφτηκε στὸ ὑπόγειο, μέχρι ποὺ πέρασε ἡ μεγάλη φουρτούνα καὶ πίστεψε ὁ κατακτητῆς πὼς ἔφυγε. Μιὰ νύχτα, ἔγινε ἄφαντος ἀπὸ τὸ ὑπόγειο. Ἦξερε πὼς ὁ

γιατρός δὲν εἶναι περασμένος στὴν Ἀντίσταση. Ἐν τούτοις τοῦ ἐμπιστεύτηκε. Ὁ γιατρός στάθηκε στὸ ὕψος του. Ἔδωσε βοήθεια σὲ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ εἶχε ἀνάγκη. Μπράβο του!

Τὸν Κώστα τὸν πῆρε τὸ κωνευτήρι τῆς Πρωτεύουσας.

Ἡ Ἀντίσταση χρειάστηκε νὰ ξοφλήσῃ ἀμέσως κάποιο λογαριασμό. Κατάλαβε τὸν προδότη ἀπαρχῆς. Ἐπρεπε ἀμέσως νὰ ξοφλήσῃ μαζί του. Κάθε ἀναβολὴ θὰ πρόσθετε στὸν κίνδυνο. Ἐξάλλου θὰ παρουσιαζότανε μειωμένη. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ὅτι μπορούσε νὰ χάσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τῆς τὸν προδότη. Τότε τὸ κακό, δὲν θὰ εἶχε τὸ προηγούμενό του.

Στις μιὰ μετὰ τὸ μεσημέρι οἱ γερμανοὶ πιάσανε τὸν παράνομο Τύπο καὶ τὸ ὄπλοστάσιο τῆς Ἀντίστασης. Στις μιὰ μετὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς νύχτας ποὺ ἦρθε, ἡ Ἀντίσταση ἔπιασε τὸν προδότη καὶ τὸν σκότωσε στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του.

Ὁ δάσκαλος βρέθηκε τὸ πρωῖ σκοτωμένος, ἔξω στὸ πεζοδρόμιο στὸ σπίτι του μπροστά. Κανένας δὲν κουνήθηκε ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ σκοτωμοῦ μέχρι τὸ πρωῖ. Οὔτε ὁ γείτονας ποὺ ἄκουσε. Τὸ πρωῖ, ἕνα πτώμα ξυλιασμένο ὅπως εἶχε πέσει. Κανένας δὲν πῆγε νὰ τὸ σηκώσῃ, νὰ τὸ μεταφέρῃ. Εἰδοποιήθηκε ὁ Γκαϊρμπερ. Πῆγε ἐπὶ τόπου. Τὸν βρῆκε ὅπως τὸν ἄφησε ὁ θάνατος. Ζήτησε νὰ τὸν σηκώσουνε, νὰ τὸν μεταφέρουνε. Δὲν βρέθηκε κανένας. Πῆγε στὴ Δημαρχία. Τοῦ δώσανε ἕνα σκουπιδιάρη μὲ χειροκάρτοσο.

Τοὺς νεκροὺς τοὺς συνοδεύουνε, τοὺς κλαῖνε, τοὺς θαύουνε.

Ἐνας ὀλόκληρος φρούραρχος, ἕνας μικρὸς σκουπιδιάρης καὶ ἕνα χειροκάρτοσο, κουβαλᾶνε τὸ σκοτωμένο δάσκαλο. Πᾶνε νὰ τὸν θάψουνε. Ἄλλη συνοδεία καμιά!

Ὅσο ὅμως κι ἂν ἦτανε χιτλεροφανατισμένος ὁ Γκαϊρμπερ, τοῦ ἔκανε τρομερὴ ἐντύπωση ἡ σύντομη πληρωμὴ στὴν προδοσία, τὸ ἴδιο καὶ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ κόσμου ἀέναντι στὸ σκοτωμένο δάσκαλο. Ἦτανε γνωστὸς στὴ γειτονιά. Μερικοὶ ἴσως καὶ νὰ τὸν ἀγαπούσανε. Ὁ Γκαϊρμπερ, θαυμάζει καὶ ἀπορεῖ.

— Μπράβο τους! Τὴν ἴδια κίόλας μέρα ἢ πληρωμὴ! Καὶ τί κόσμος!

Ἦτανε μιὰ ὁμολογία γεράτη εἰλικρίνεια. Ὁ προδότης, ὅ,τι καὶ νὰ γίνη, εἶναι πάντοτε μοσητὸς καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ὑπερέτησε.

Μιὰ κηδεῖα μὲ πεθαμένο ἀνάλλαχτο, ἄπλυτο ἀπὸ τὰ αἵματα, χωρὶς νεκρόκασα. Τὸ σκουπιδιάτικο καρότσι τῆς Δημορχίας ἢ νεκροφόρα. Γιὰ θλιμένοι συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἕνας ἀδιάφορος σκουπιδιάρης καὶ ἕνας σκεφτικὸς γερμανός!

Καὶ νὰ ξέρης, πὼς ὁ νεκρὸς, ἦτανε πρόσωπο ποὺ ἡ Πολιτεία τοῦ εἶχε ἐμπιστευτῆ νὰ φωτίσῃ τὶς ψυχὰς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Γενιᾶς ποὺ ἔρχεται!!

Σὲ κάθε μάχη, τὴ θέση τοῦ σκοτωμένου πολεμιστῆ, παίρνει ἀμέσως ἄλλος. Καὶ ἡ μάχη συνεχίζεται. Τὴν ἄλλη μέρα μετὰ τὸ κακό, ὀργανώνεται ἄλλο συνεργεῖο Τύπου. Οἱ ἀπαιτήσεις ἔχουμε μεγαλώσει. Χρειάζεται πρόσωπο ποὺ νὰ μπορῆ νὰ κρατήσῃ στὰ χέρια του, τὸν παράνομο Τύπο, πὺ καλὰ ἀπὸ πρίν. Τὸ πρόσωπο βρέθηκε. Θὰ τὸ ὀνομάσουμε «ὁ Συντάκτης». Ἦτοι θὰ τὸν γνωρίσουμε ἀπὸ ἐδῶ καὶ μπρός. Γραμματισμένος ἄνθρωπος, καλὴ πέννα, συνειτός, ἀλλὰ πρὸ πάντων συνωμότης. Ἦτανε μιὰ ἀπὸ τὶς πὺ καλὰς ἐπιτυχίες τῆς Ἀντίστασης ἢ ἐκλογὴ του. Βρέθηκε νέος πολὺγράφος, ἄλλο παράνομο ραδιόφωνο. Ἡ Ἀντίσταση διάλεξε νέο τρόπο ποὺ τὰ ἐγκατάστησε καὶ τὸν ἄνθρωπο ποὺ θὰ δούλευε. Ὁ Συντάκτης μπορούσε νὰ διαλέξῃ τὸν δικό του βοηθό. Βρῆκε καὶ διάλεξε τὸν Φίλιππο. Εἶδε ὅμως πὼς ὁ τόπος, θὰ μπορούσε νὰ τραβήξῃ τὴν προσοχὴ ματιῶν.

— Ὑπάρχει φόβος Συνταγωνιστὲς νὰ ἔχουμε νέες περιπέτειες καὶ κιντύνους.

— Ἄς γίνη γιὰ σήμερα ἐδῶ. Μὲ τὸν καιρὸ βλέπουμε πάλι, τὸ ἀλλάζουμε.

Στὰ τελευταῖα ἀραιὰ σπύρια στὴν ἀνατολικὴ ἄκρα τῆς Πόλης, μέσα σὲ ἕνα πηγάδι λαχανόκηπου μὲ ὑπόγειες πλάγιες μπουῦκες, τοποθετήθηκε τὸ παράνομο ραδιόφωνο. Ὁ πολὺγράφος, στὴ διπλανὴ καλύβα.

Ὁ Τζιράλλας εἶναι αὐτὸς ποῦ διάλεξε ἡ Ἀντίσταση γιὰ νὰ δουλεύῃ τὸν πολὺγραφο καὶ νὰ ἀκούῃ κάθε βράδυ τὰ νέα τοῦ Λονδίνου. Θὰ σημειῶνε σὲ μικρὸ χαρτάκι ὅσα ἄκουγε καὶ θὰ τὸ παράδινε στὸν Συντάχτη. Νέος ἄνθρωπος, περιβολάρης, ἀλλὰ πολὺ ἐνθουσιασμένος. Κάθε βράδυ κατεβαίνει στὸ πηγάδι μὲ ἀνεμόσκαλα, κώνεται στὴ στενὴ γαλαρία, ἀκούει, σημειώνει μόνος πρόχειρα τὰ νέα. Τὸ μνημονικὸ του εἶναι τρομερό. Ὅσα δὲν προφταίνει νὰ γράψῃ, τὰ θυμᾶται καταλεπτὸ καὶ τὰ συμπληρώνει ὕστερα.

Κάθε πρωῖ συναντιέται κάπου μὲ τὸν Συντάχτη. Κάθε μέρα δείχνει ὅτι θέλει καὶ ἄλλο νὰ δράσῃ, νὰ τρέξῃ, νὰ προσφέρῃ ἀκόμα. Θέλει στὰ φωναχτὰ νὰ δώσῃ τὸν ἑαυτό του. Στὰ φανερά. Ἦθελε νὰ τὸν βλέπουνε, ἴσως γιὰτὶ αἰσθανότανε τὴν ἀνάγκη νὰ τὸν θαυμάζουνε. Ἦθελε, ὅλοι νὰ ξέρουνε ὅτι προσφέρει στὴν Ἀντίσταση. Ὁ Συντάχτης εἶδε ὅτι ὁ νέος κατέχεται ἀπὸ συμπλέγματα κατωτερότητας καὶ προσπαθεῖ νὰ τοῦ δώσῃ νὰ καταλάβῃ ποιὸς εἶναι, ποῦ βρίσκεται, τί κάνει καὶ ποιὰ ἢ σημασία του. Πρὸ παντὸς προσπαθεῖ νὰ τοῦ κλείσῃ τὸ στόμα. Τὸν συμβουλεύει νὰ προσέκῃ τὰ βήματά του τὴν ἡμέρα καὶ περισσότερο τὶς κινήσεις του τὴ νύχτα.

Ἡ ἐντολὴ ἦτανε νὰ παραδίνῃ τὸ σημειωματάκι μὲ τὰ νέα, στὸν Συντάχτη. Ἀμέσως θὰ πήγαινε στὸ περιβόλι του, θὰ περίμενε κάποιον ποῦ θὰ τοῦ παράδινε μιὰ μεμβράνη πολυγράφου, ἕτοιμη γιὰ τύπωμα. Ὁ Συντάχτης ἀπὸ τὸ σημείωμα τοῦ Τζιράλλα, σκαρώνει τὸ κείμενο. Τὸ παίρνει ἀμέσως ὁ Φίλιππος καὶ ἀλλοῦ κρυφά, τὸ χτυπάει μὲ γραφομηχανὴ σὲ μεμβράνη, τὸ ἀφήνει κάπου καὶ ξανά στὴ δουλειά του. Κάποιος ἄλλος ποῦ δὲν εἶδε ποτέ, οὔτε ξέρει στὴ φάτσα τὸν Φίλιππο οὔτε ὁ Φίλιππος αὐτόν, παίρνει καὶ παραδίνει στὸν Τζιράλλα τὴν μεμβράνη. Ἐδῶ τελειώνει καὶ αὐτοῦ ἡ ἀποστολή. Αὐτὸς σημειώνεται χωρὶς ὄνομα γιὰτὶ ὁ Συντάχτης τὸν ἄλλαζε κάθε τόσο. Δὲν ἤθελε ποτέ τὸ πρόσωπο αὐτὸ νὰ πᾶσῃ παρτίδες μὲ τὸν Τζιράλλα. Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Τζιράλλας πῆρε ἐντολὴ νὰ μὴν φέρνῃ ὁ ἴδιος τὸ σημείωμα στὸν Συντάχτη ἀλλὰ νὰ τὸ ἀφήνῃ ὅπου τοῦ ὀρίζουν καὶ νὰ φεύγῃ.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καταργήθηκε καὶ τὸ καθημερινὸ ραντεβουῦ ἐκείνου ποὺ θὰ παράδινε τῇ μεμβράνῃ στὸ Τζιράλλα. Θὰ τὴν ἔπαιρνε μόνος του σὲ ὀρισμένο σημεῖο, χωρὶς νὰ ξέρῃ ποτὲ ποῖος τὴν ἄφηνε ἐκεῖ. Ἀνάλογες διαδικασίες, ἀλλάζουν κάθε τόσο, μὲ ἐντολὲς τοῦ Συντάχτη, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπὸ αὐτόν. Ἔτσι ὁ Τζιράλλας δὲν βλέπει πλέον κάθε μέρα τὸν Συντάχτη οὔτε ἄλλον κανένα. Μόνον ὅταν χρειαστῇ τίποτα εἰδικό, γίνεται συνάντηση μὲ προηγούμενο ραντεβουῦ.

Ὁ Τζιράλλας τυπώνει στὸν πολὺγραφο. Τὸ ἔντυπο ὑλικὸ περνáει στὰ χέρια ἑνὸς εἰδικοῦ συνεργεῖου διανομῆς ποὺ καθόλου δὲν γνωρίζει τὴν ὕπαρξη τοῦ Συντάχτη. Ὀλόκληρη ἡ διαδικασία κρατáει μόνο μιὰ ὥρα. Ὁ μηχανισμὸς τοῦ τύπου δουλεῖει θαυμάσια. Κάθε τόσο, ἀνάλογα μὲ τὴν περὶστασι καὶ τὶς ἀνάγκες, παίρνονται καὶ τὰ ἀνάλογα μέτρα. Ὁ Συντάχτης, ὁ Τζιράλλας καὶ ὁ Φίλιππος μένουνε οἱ ἴδιοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀλλάζουνε. Ἀπὸ αὐτοὺς κανέννας τους δὲν γνώρισε κανένα. Ὁ Συντάχτης ἔχει γίνεῖ ἡ ψυχὴ τοῦ παράνομου τύπου στὸν τόπο. Μόνον ὁ Τζιράλλας καὶ ὁ Φίλιππος τὸν ξέρουνε. Τζιράλλας ὅμως καὶ Φίλιππος, ἄγνωστοι μεταξὺ τους. Ἡ γνωριμία τοῦ Συντάχτη μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς ἦτανε μοναδική. Νὰ μπορούσε νὰ γίνῃ διαφορετικά! Ὅταν ὅμως αὐτὸ συμβαίνει σὲ ἕνα μηχανισμὸ ποὺ ἀπασχολεῖ πάνω ἀπὸ πενήντα ἀγωνιστὲς ἄγνωστους μεταξὺ τους, θὰ πῆ ὅτι ἔχει περιοριστῆ στὸ ἐλάχιστο ὁ κίντυνος. Ὁ μόνος ποὺ τοὺς ἤξερε καὶ τοὺς διάλεγε ἦτανε ὁ Συντάχτης. Εἶχε καταφέρει ὅμως ὥστε κανέννας δὲν κατάλαβε ὅτι ἀποτελοῦσε μέλος μιᾶς μεγάλης ομάδας μὲ ἕνα συγκεκριμένο σκοπὸ. Ἐπρεπε σὲ περίπτωση κακοῦ, νὰ περιοριστῆ ὅσο μπορούσε. Μακάρι νὰ μπορούσε ὁ παράνομος τύπος νὰ δούλευε χωρὶς κανέννας νὰ γνωρίζῃ κανένα.

Ἡ ὁ Συντάχτης εἶχε διαλεχτῆ μὲ προσοχή, ἢ τὰ πράγματα τα δείξανε ὕστερα ὅτι ἔγινε ἄξιος γιὰ τὴν λεπτὴ αὐτὴ ἀποστολή. Εἶναι γραμματισμένος, ξέρει καὶ φυλάγεται, κρατáει σφαιλιτὸ τὸ στόμα. Οἱ Συνάδελφοι τοῦ Γραφείου ποὺ δού-

λευε, δὲν ξέρουνε τίποτα γιὰ τὴ δράση του. Καὶ ἄς ἦτανε ὅλοι τους περασμένοι στὴν Ἀντίσταση. Ὁ ἴδιος ξέρει ὅτι ὅλοι δουλεύουν γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ εἰδικώτερο πόστο τοῦ καθενός. Σὲ κανένα Συνάδελφο δὲν μίλησε ποτέ. Οἱ γύρω του τὸν πιστεύανε οὐδέτερο καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοῦ κάνανε κουβέντα.

Πόσα πολλὰ θὰ εἶχε νὰ ὠφεληθῇ ἢ Ἀντίσταση ἂν μερικοὶ περισσότεροι μπορούσαν νὰ κρατούσανε σφαλιχτὸ τὸ στόμα, νὰ περπατοῦσαν μὲ περισσότερη προσοχὴ καὶ προφύλαξη καὶ νὰ πίστευαν σωστὰ στὸν ἀγῶνα!

Καὶ ἔτσι κυκλοφορεῖ καθημερινὴ τοπικὴ ἐφημερίδα, ἐντελῶς δωρεὰν πού μαζὶ μὲ τὰ νέα τοῦ πολέμου, μπορεῖς νὰ διαβάσης καὶ εἰδήσεις μὲ τοπικὸ ἐνδιαφέρον.

Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Τζιράλλας, πίστεψε πὼς ἔγινε τρανὸς ἀγωνιστής. Τὸ χειρότερο, ὅτι θέλει ὅλοι νὰ τὸν αἰσθάνωνται γιὰ τέτοιο, νὰ θαυμάζουνε τὸ ἔργο του. Προπαντὸς δὲν κρατᾶει τὸ στόμα του. Θέλει νὰ φαίνεται, σὲ περίσταση πού ὅλα ἀπαιτοῦσαν νὰ δουλεύης στὴν ἀφάνεια. Αὐτὸς ἐξ ἄλλου, ἔφτασε νὰ τὸν γνωρίζουνε ὅλοι, ἔστω καὶ τῆς Ἀντίστασης.

Ὁ Συντάκτης πού τὸ μάτι του χώνεται παντοῦ ἀθέατο καὶ ὁσμίζεται τὸν κίντυνο ἀπὸ μακρυὰ, βλέπει πόσο φοβερὸς εἶναι ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Συναγωνιστῆ. Ἀπαρκῆς εἶχε σημειώσει κίντυνο στὸ πρόσωπο τοῦ Τζιράλλα. Τὸν φώναξε, τὸν ἔκλεισε στὸ Γραφεῖο, τοῦ μίλησε αὐστηρά.

— Πρόσεξε πολὺ καλὰ Συναγωνιστῆ Τζιράλλα. Κανένας μας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ βάνη σὲ κίντυνο, ὅσα μέχρι σήμερα, ἔχουμε καταφέρει μὲ χίλιες δυσκολίες καὶ περιπέτειες. Πολὺ περισσότερο ἐμεῖς, πού στὰ χέρια μας ἐμπιστεύτηκε ἡ Ὄργάνωση, αὐτὴ τὴ σοβαρότατη ἀποστολή. Ἄν δὲν μπορῆς νὰ κρατᾶς κλειστὸ τὸ στόμα σου καὶ νὰ φυλάγῃσαι, φύγε! Δὲν ἔχεις ἐσύ, κανένα δικαίωμα νὰ καταστρέψῃς μὲ μᾶς ὅσα γίνονται μὲ ἀνυπολόγιστες θυσίες καὶ κιντύνους. Ζήτησε νὰ σὲ βάνουνε σὲ ἄλλο πόστο. Ἄν ἔχῃς ἐνθουσιασμὸ καὶ σοῦ περισσεύει, ζήτα νὰ πᾶς στὸ βουνὸ ἀντάρτης. Ἐγὼ γιὰ σήμερα σὲ θεωρῶ ἐπικίντυνο. Ἄφοῦ δὲν κάνεις ὅπως

χίλιες φορές σου ἔχω πῆ, σὲ διώχνω ἀπὸ τώρα μὲ δική μου εὐθύνη. Φύγε, παράδωσέ τα, θὰ τὰ κάνω μόνος μου. Θὰ βρῶ τρόπο. Τοὺς ἐπακίντουνους ἢ Ἐντίσταση τοὺς ὀνομάζει προδότες καὶ γνωρίζεις πολὺ καλὰ ποῖα τύχη τοὺς περιμένει. Πρέπει νὰ σοῦ τονίσω καὶ κάτι ἄλλο. Ἐκτὸς τῆς στιγμῆς ποὺ ἀποφάσεις νὰ ἀνακατευτῆς ἐδῶ —κανένας δὲν σὲ πίεσε— ἔπρεπε νὰ εἶχες πιστέψει ὅτι ἔπαυες νὰ ἀνήκης στὸν ἑαυτό σου, ὅτι ἔγινες μὰ ἰδέα. Φαίνεται ὅτι δὲν τὸ κατάλαβες, ἀφοῦ σὲ βλέπω καὶ τραβᾷς στραβὸ δρόμο, ξέχωρο ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἀπὸ ὅλους μας ἀξιώνει ὁ ἀγῶνας. Ἡ Ἐντίσταση διατάζει νὰ κρατᾷμε κλειστὸ τὸ στόμα, μέχρι τὸ θάνατο! Νὰ μετῶμε τὸ βήματα. Ἐπρεπε φουκαρᾷ μου νὰ εἶχες καταλάβει ὅτι ὅλοι μας κάθε στιγμῆ πεθαίνουμε, κουβεντιάζουμε μὲ τὸ θάνατο λεπτὸ τὸ λεπτό. Κατάλαβέ το τώρα τουλάχιστο πολὺ γερά. Ἄν δῆς πῶς δὲν τὸ ἀντέχεις, φύγε! Εἶσαι ἐλεύτερος.

Φύγε ἀπὸ τώρα ὅσο ἀκόμα εἶναι καιρὸς γιατί ὅπως πᾶς, πολὺ γρήγορα θὰ πάρης πολλοὺς στὸ λαιμό σου. Τζιράλλα Συναγωνιστή. Παραπονιέμαι ἐναντίον σου. Δὲν ἀκολούθησες τίς συμβουλές μου. Μὲ τὸ νὰ θέλης νὰ φαίνεσαι, ἄνοιξες τὰ μάτια τοῦ κατακτητῆ καὶ τοῦ ντόπιου προδότη. Τοὺς δείχνεις πῶς νὰ σὲ καταστρέψουνε καὶ μαζί σου τὴν Ἐντίσταση. Στὸ λέω καθαρά. Ἐγίνες ἐχτρός, προδότης τῆς Ἐντίστασης. Πρέπει νὰ καταλάβης ὅτι ὁ κατακτητῆς, γνωρίζει ὅτι κυκλοφορεῖ ἐδῶ παράνομος τύπος. Παραφυλάει νὰ πιάσει κάποια ἀκρούλα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ξύλωνε, ξύλωνε, θὰ προχωρήσει. Φοβᾷμαι ὅτι μὲ αὐτὰ ποὺ κάνεις, μπλοκαριστήκες. Ἐδωσες στόχο. Ζήτα ἀμέσως νὰ σὲ ἀντικαταστήσουνε. Κακὸ νὰ χάνεται στὰ φτηνὰ ὁ ἀγωνιστής. Στὸν κάθε ὠραῖο ἀγῶνα, ὅπως ὁ δικός μας, λιγστοὶ οἱ ἀγωνιστές. Χρειάζεται προσοχὴ μὴν κακοπάθουνε. Δὲν σοῦ λέω, πόλεμος γίνεται καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ χαθῆ. Θὰ πάρη ἄλλος τὴ θέση του. Ἡ Ἐντίσταση Τζιράλλα Συναγωνιστή, πολεμáει αὐτὴ τὴ στιγμῆ τρανὸ ἐχτρός. Θὰ λυπηθῆ βέβαια ἂν κάποιοι δικός της χαθῆ. Δὲν θὰ σημάνη ὅμως ὁ θάνατος τοῦ καθενὸς καὶ τὸ σταμάτημα τοῦ δρόμου πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἡ Ἐντίσταση εἶναι ἰδέα καὶ οἱ ἰδέες δὲν

σκοτώνονται ποτέ. Γιατί όμως τὸ κακὸ νὰ ἔρθῃ ἀπὸ δικιά μας κουταμάρα καὶ ἐλαφρότητα. Ἄλλὰ ἐγὼ βλέπω καὶ ἄλλο κακὸ. Πῶς θὰ διαταραχθῇ μαζί καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ παράνομου τύπου μας. Ἐνας κόσμος ἐδῶ, περιμένει κάθε πρωτὶ νὰ ἀνανεώσῃ γιὰ μιὰ μέρα ἀκόμα τὶς ἐλπίδες του. Μὴν γίνῃς ἐσὺ ἡ αἰτία νὰ τὶς χάσῃ.

Ὁ Συντάχτης κουράστηκε. Εἶχε ιδρώσει. Ἦτανε θυμωμένος, κατακκόκινος. Προσπάθησε νὰ δώσῃ ὀλόκληρη τὴν ἐπιχειρηματολογία του γιὰ νὰ πείσῃ τὸν ἄμυαλο Συναγωνιστὴ του πὺν τὸν ἄκουγε σὰν χαζὸς μὲ ἀνοιχτὸ στόμα. Ὁ Τζιράλλας ἀμίλητος, τὰ δέχτηκε ὅλα καὶ τὰ εἶδε σωστά.

— Πόσο ὠραῖα μοῦ τὰ εἶπες Συναγωνιστή. Πόσο θὰ ἤθελα καὶ ἐγὼ νὰ μίλαγα ἔτσι! Τὰ ἄτμα τὰ γράμματα! Ἄλλὰ ἐγὼ εἶμαι περιβολάρης. Συναγωνιστὴ Συντάχτη, θὰ ράψω τὸ στόμα μου. Θὰ προσέχω ἀπὸ δῶ καὶ μπρός.

Δυστυχῶς μόνο ἡ εὐχέρεια τοῦ λόγου κράτησε τὸν Συναγωνιστὴ, ἡ ἐπιχειρηματολογία, καθόλου. Τὸ εἶδε ὁ Συντάχτης ἀμέσως καὶ ἔμεινε μὲ τοὺς φόβους του.

Δυὸ μέρες μόνον ἔπνιξε τὸν βλακώδικο ἐνθουσιασμό του. Καὶ πάλι τὰ ἴδια! Ὑστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ, προσπάθησε ὁ Ἰδιος νὰ πείσῃ τὸν Συντάχτη ὅτι ὁλος ὁ παράνομος τύπος τῆς Πόλης, κρεμότανε μόνον ἀπὸ τὰ χέρια του, ὅτι αὐτὸς ἦτανε ὁ κεντρικὸς ἄξονας, ὅτι χωρὶς αὐτὸν δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ ἔχουμε παράνομο τύπο.

Ὁ Συντάχτης τρέμει ἀπὸ θυμὸ καὶ φόβο. Τοῦ ἦρθε νὰ τὸν ἐκτελέσῃ τὴν ἴδια στιγμή γιὰ νὰ προσπατήσῃ τὴν Ἀντίσταση. Κρατήθηκε, δάγκωσε τὰ χεῖλια. Τὰ μάτωσε. Συνῆρθε. Προσπαθεῖ νὰ τὸν συνεφέρῃ. Τρέχει στὰ στελέχη. Τοὺς ἐπισημαίνει ὅτι ὁ κίντυνος εἶναι ἄμεσος, ὅτι ὁ Τζιράλλας, σήμερα πρέπει νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τὸ τόπο.

— Συναγωνιστὲς κιντυνεύει ὁ Τύπος μας. Αἴτιος ὁ Τζιράλλας. Πάνω ἀπὸ ἕνα χρόνον δουλεύουμε ρολοῖ. Τώρα γιὰ δευτέρη φορὰ κιντυνεύουμε νὰ πιναχτοῦμε στὸν ἀέρα, ἐξ αἰτίας ἐνὸς παράλογου ἐνθουσιασμοῦ. Ἀξιῶνω νὰ τρέξουμε ὅπως εἴμαστε νὰ μεταφέρουμε ραδιόφωνο καὶ πολύγραφο.

Ἡ ἀξία τους εἶναι ἀνυπολόγιστη γιὰ τὴν περίσταση. Ἐξαφανίστε τὸν Τζιράλλα. Θὰ τὰ πάρω ὅλα καὶ θὰ τὰ κρύψω ὅπου μπορῶ. Θὰ τὰ δουλέψω μόνος μου γιὰ μερικὲς μέρες. Κρύψτε τὸν Τζιράλλα μὴ μᾶς τὸν πιάσουν καὶ ξεράση.

Ὁ Συντάχτης εἶχε πιστέψει πὼς τὸ κακὸ εἶχε γίνει. Δὲν ἔμενε παρὰ ἡ ἐκδήλωσή του ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή. Καὶ φώναζε νὰ ξαφανιστῇ ἀπὸ τὸν τόπο κάθε ἕκνος, χαρτιά, μελάνες, πολύγραφοι, ἄνθρωποι, ὅλα!

Πραγματικὰ ἦταν ἀρχικὸ τὸ λάθος τῆς Ἀντίστασης αὐτῇ τῇ φορά. Λάθος στὴν ἐκλογὴ τοῦ κατάλληλου προσώπου. Δὲν εἶδανε ὅτι πολὺ βαρὺ φορτίο εἶχε πέσει στὶς πλάτες τοῦ ἀπλοῖκου ἀγρότη καὶ δὲν μπορέσανε νὰ χτιμήσουνε τὸ μέγεθος τοῦ κίντυνου, ἐξ αἰτίας πού τὸ κεφάλι του εἶχε γεμίσει ἀέρα. Ἀφοῦ ὁ Συντάχτης διαπίστωσε ἀδυναμίες καὶ ἀπὸ νωρὶς ἐπέμενε νὰ γίνουν καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀλλαγές, ἔπρεπε ἡ Ἀντίσταση νὰ τὸν ἀκούσῃ. Τὸ πῶστο ἦταν πολὺ σοβαρὸ καὶ ἤθελε ἄνθρωπο καλὰ ζυγιασμένο, ψύχραιμο πρὸ παντός.

Γιὰ τὸν τόπο ἐξ ἄλλου, ἡ Ὄργάνωση εἶδε ἕνα πηγάδι καὶ ὑπόγειες μπουῦκες, τὸ πίστεψε γιὰ κρυσφύγειο ἀσφαλισμένο. Δὲν εἶδε ὅμως ὅτι ἕνας ἄνθρωπος πού κάθε μέρα μπαίνονοβγαινε ἐκεῖ χωρὶς προφύλαξη, θὰ τραβοῦσε τὴν ὑποψία καὶ τὴν προσοχὴ ἐκείνου πού γιὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔψαχνε.

Ὁ Συντάχτης φώναζε ἀπαρχῆς.

— Καλύτερα πάνω στὸ μάτι τοῦ γερμανοῦ παρὰ ἐδῶ. Ὁχι πολὺγραφοι καὶ ραδιόφωνο μαζί. Νὰ τὰ χωρίσουμε.

Δὲν τὸν ἀκούσανε!

Προκάλεσε ἔκτακτη μυστικὴ συνεδρίαση τῆς τοπικῆς Ὄργάνωσης. Ἐκανε ὑπολογισμὸ δουλειᾶς ἀπὸ τότε πού ἀνάλαβε τὸν Τύπο. Ἀνάπτυξε τὰ μέσα πού πῆρε κάθε φορά ὅταν ἀπαιτήθηκε καὶ τὰ ἀποτελέσματα. Διαπιστώθηκε ὅτι τὸ ἔργο ἦτανε τεράστιο. Ξεκαθάρισε ὅτι ἡ βλακεία Τζιράλλα ἔχει δημιουργήσει τεράστιο κακὸ. Ζήτησε ἄμεση ἀντικατάσταση αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, ἂν δὲν μποροῦν νὰ ἀπομακρύνουν τὸν κίντυνο πού τοὺς ἐπισημαίνει, γιὰ νὰ μὴν θεωρηθῇ αὐτὸς ὁ αἴτιος τοῦ κακοῦ.

Ούτε κουβέντα για αντικατάσταση του Συντάκτη. Ἀποφασίστηκε νὰ βρεθῆ αντικαταστάτης τοῦ Τζιράλλα.

Ἄλλὰ τὸ κακό, πρόφτασε πρὶν!

Τῆ δεύτερη μέρα μετὰ τὴ σύσκεψη γιὰ τὸν Τύπο, πρὶν καλὰ ξημερώσει, Χαιοῖτες, Κώνοτηδες, Ταγματасφαλίτες, ὅλοι τοὺς ντόπιοι προδότες πουλημένοι στὸν κατακτητὴ ψυχὴ καὶ σῶμα, ντυμένοι μὲ στρατιωτικὲς γερμανικὲς στολές, αὐτόματα καὶ χειροβομβίδες, γνῶστες ἀσφαλῶς ἀπὸ πρὶν τοῦ τόπου καὶ τοῦ τρόπου ποὺ λειτουργοῦσε τὸ τυπογραφεῖο, ὀρμήσανε ὀμάδα μεγάλη στὸ ἀγρόσπιτο, τὰ βρῆκανε ὅλα, τὰ καταστρέψανε, βάλανε φωτιά στὸ σπίτι καὶ πήρανε μαζί τοὺς τὸν Τζαράλλα καὶ κάτι ποὺ πολυτιμώτερο δὲν εἶχε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἢ Ἀντίσταση.

Γιὰ κακὴ τύχη, αὐτὴ τὴ βραδειά. Τὸ ἔφερε ἡ μαύρη κατάρρα. Διανυχιτέρησε στὴν καλύβα ὁ γραμματέας τοῦ πιδ γερροῦ κόμματος ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶχαν πάρει μέρος στὴν Ἀντίσταση. Οἱ προδότες πήγαιναν μὲ σιγουριά γιὰ πολὺγραφο, ραδιόφωνο, χαρτιά, μελάνες καὶ τὸν Τζιράλλα. Δὲν φαντάστηκαν ὅτι θὰ πάνανε μαζί καὶ τὸ πιδ γερὸ στέλεχος τῆς Ἀντίστασης αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Ὁ γραμματέας χάθηκε ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα καὶ κανένας ποτὲ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα δὲν ἔμαθε γι' αὐτόν. Ἄλλη ἀπώλεια πιδ μεγάλη ἀπὸ αὐτὴ δὲ μπόρεσα νὰ σημειώσω σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Ἀντίστασης. Ἐνα ἄδειο ποὺ γιὰ νὰ μπορέση νὰ ξαναγεμίση, χρειάστηκαν κόποι, περὶσσια δουλειά, κίντυνοι καὶ θυσίες. Πόσο τεράστιο κακὸ ἀπὸ μιὰ μικρὴ παράλειψη καὶ ἀβλεψία!

Ἄστραπὴ τὸ νέο στὸ λεφτό. Ἡ γῆς ἄνοιξε, κατάπτε τὸν Συντάκτη πρῶτο. Ἀμέσως ὕστερα τὸν Φίλιππο. Αὐτόματα λειτούργησε ἓνα ἐκτεταμένο δίκτυο ἀσφάλειας γιὰ τὴν προστασία ὅλων τῶν ἄλλων στελεχῶν. Ἐτοιμο γιὰ δράση σὲ κάθε λεπτό. Στείλανε ἀνθρώπους, ποὺ ἀμέσως θὰ ἔπρεπε νὰ μποῦνε στὴ φωλὰ τοῦ λύκου, νὰ μάθουνε ἀπὸ μέσα τὴν ἔκταση τῆς προδοσίας καὶ τὰ μελλούμενα σχέδια. Ἀπαρχῆς, ὁ τρόπος ποὺ χτυπήσανε, ἔδειχνε ὅτι τὸ κακὸ ἦτανε μόνον ἀπὸ φταίξιμο τοῦ Τζιράλλα καὶ ὅτι μόνον γι' αὐτόν ξέρανε.

Ὁ Τζιράλλας ὄμως ἤξερε. Κίντυνος ὅτι θὰ ξέρναγε.

Κιντυνεύει νὰ μαρτυρηθῆ ὁ κυριώτερος μηχανισμὸς τῆς Ἀντίστασης. Εἶχανε στὰ χέρια τους τὸν Τζιράλλα. Στερεώνεται καλὰ ἡ προστασία τοῦ Συντάκτη. Μέρα νύχτα, γύρω οἱ ἀφοσιωμένοι. Ἐν αὐτὲς τὶς μέρες γινότανε καὶ κάνανε καὶ ἄλλο γιουρούσι οἱ προδότες εἴτε μέρα εἴτε νύχτα, ὄχι μόνο δὲν θὰ μπορούσαν νὰμποῦνε στὴν Πόλη, ἀλλὰ ὅλοι τους θὰ πηγαίνανε χαμένοι. Εἶχανε ὀργανωθῆ ἔνοπλες ὀμάδες πού νυχτόμερα ἐρευνοῦσανε καὶ τὸ τελευταῖο σημεῖο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ. Ἐνα στενὸ ζώσιμο μὲ σκοπὸ νὰ μὴν περάση κανένας ὑπόπτος. Μερικοὶ πιάσανε τὸν Σιδηροδρομικὸ Σταθμὸ. Ἀλλὰ καὶ μέσα στὴν Πόλη, τὸ ἴδιο σύστημα.

Πάλι ἡ Πρωτεύουσα διαλέχτηκε οἷον ὁ μοναδικὸς τόπος καταφυγῆς τῶν στελεχῶν πού κιντύνευαν. Τὸ μεγάλο κωνευτήρι τοῦ κάθε σημαδεμένου παράνομου τῆς Ἀντίστασης, ἢ στὴν ἀνάγκη, τὸ βουνό!

Ὁ Φίλιππος τὴν ἄλλη μέρα φυγαδεύτηκε μὲ ψαράδικη βάρκα μέχρι τὴν ἀπέναντι στεριά καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὰ πόδια, παρέα ψυχωμένους πού θὰ τὰ παίζανε ὅλα γιὰ ὅλα, μπῆκε χωρὶς ἀπρόοπτα, ἄγνωστος στὴν Πρωτεύουσα γιὰ νὰ κρυφτῆ ἐκεῖ σὲ δικούς του.

Τὴ βραδεῖὰ τοῦ κακοῦ ὁ Συντάκτης θὰ τὴν πέρναγε σὲ μὰ Φάμπρικα. Ἡ Ὄργανωση τὴν εἶχε οἷον κέντρο διερχομένων. Ἦτανε ἕνας σταθμὸς ἀπὸ ὅπου διοχετεύονται ἀγωνιστὲς ἀπὸ ἄλλοῦ ὅπου χρειάζεται. Στὸ Βουνὸ ἢ σὲ ἄλλες λεπτὲς ἀποστολές. Γιὰ κακὴ τύχη, τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας, γερμανοὶ ζώσανε τὸ Ἐργοστάσιο. Τοὺς συγκεντρώσανε ὅλους στὴν αὐλή. Ἀπὸ αὐτοὺς πήρανε μερικὸς μαρτυρημένους, ὄσους βρήκανε. Ὅλοι τους, πιασμένοι καὶ οἱ ἐλεύτεροι, ἤσανε στὴν Ἀντίσταση.

Πάνω στὴν ἀναμπαμπούλα ὁ Συντάκτης, βλέπει πὼς εἶναι κυκλωμένος. Πουθενὰ δρόμος γιὰ σωτηρία. Πιστεύει πὼς ἡ ἐπίθεση γίνεται γι' αὐτόν, ὅτι οἱ κινήσεις του εἶναι προδομένες ἀπὸ μέσα. Ὅτι ἡ προδοσία ἔχει διαβρώση γερὰ τὸν

ἀγῶνα. Πάνω στη φασαρία τοῦ κόσμου, τὰ τρεχάματα, νὰ φύγουν, νὰ κρυφτοῦν, βλέπει ὅτι πατοῦσε μὲ τὰ πόδια τῆ σωτηρία του. Μιά σιδερένια καταπαχτὴ στὴ γῆς! Ζωντάνεψε ὁ Γιάννης - Ἀγιάννης πὸν πίσω ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο ὁδόφραγμα ἄρπαξε τὸ Μάριο καὶ κώθηκε στοὺς ὑπονόμους τοῦ Παρισιοῦ. Ἔκανε τὸ ἴδιο! Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα, ὁ Θεὸς βοηθός. Κανένας δὲν τὸ εἶδε πάνω στὴ φασαρία. Κανένα ἴχνος. Ἄνοιξε ἡ γῆς καὶ τὸν κατάπιε.

Μὲ τὰ γόνατα μέσα σὲ στενὸ χῶρο, πυχτὸ σκοτάδι καὶ λάσπη. Μὲ ὁδηγὸ τὰ χέρια πὸν πασπατεύουνε ἀντὶς γιὰ μάτια, προχωρεῖ στὸ στενὸ ὑπόνομο. Μὲ τὰ τέσσαρα, μέχρι πὸν τὸ κεφάλι χτύπησε σὲ ἐμπόδιο. Σταμάτησε. Ψαχούλεψε μὲ προσοχὴ τὰ γύρω. Γιὰ πρώτη φορὰ κατάλαβε, πόσο βλέπουνε τὰ χέρια. Ἐδῶ ἦτανε τὸ τέρμα. Ὑπολόγισε τὸ μακρὸς. Κάπου ἑκατὸ μέτρα. Ὁ φόβος του ἦτανε μὴν ρίξουνε μέσα ἀέρια καὶ σκόση ἀπὸ ἀσφυξία. Κατάλαβε ὅτι εἶχε ἀκολουθήσει τὸν ὑπόνομο πὸν ἔφερνε στὴ βάση τῆς μεγάλης καμινάδας τῆς Φάμπρικας, ἀπὸ τὸ θερμαστήριον... Ἐδῶ μπορούσε νὰ στέκεται ὄρθιος. Κρύωνε. Ὑγρασία καὶ φυσοῦσε. Ὁ ἀέρας πῆρε μαζί του τὸ φόβο τῆς ἀσφυξίας. Πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του δεκάρα μόλις, φωτεινὸ σημαδάκι ὁ Οὐρανός. Ἦτανε τὸ τέρμα τῆς καμινάδας ἀπάνω. Πέρασε ὦρα. Τὸ φωτεινὸ σημάδι, τὸ κατάπιε τὸ σκοτάδι. Ἔμενε μὲ τεντωμένα αὐτὰ καὶ μάτια. Πηδοῦσε ἐπὶ τόπου νὰ νικήσῃ τὸ κρῦο. Δὲν τὸν φόβιζε ὁ θόρυβος. Τὰ χέρια, ὄργανα πολύτιμα, πασπατεύουνε ὅλα τὰ γύρω, τὰ κάτω, τὰ ἀπάνω, παντοῦ. Βεβαιώθηκε πὸς δὲν ὑπάρχει καμιά διακλάδωση. Μόνον ἀπὸ ἐκεῖ πὸν τρύπωσε.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ σκλαβώσῃς τὸ πνεῦμα. Κανένας δὲν τὸ μπορεῖ. Εἶναι Θεός. Δὲν σκλαβώνεται. Εἶναι ἰδέα. Μὴν τὰ βάζεις μὲ τὸ πνεῦμα. Εἶναι ἀδάμαστο. Ἄν τὸ ἐπιχειρήσῃς μὲ ὑλικά μέσα θὰ νικηθῆς στὸ τέλος.

— Τί κι ἂν βρίσκωμαι τώρα ἐδῶ χωμένος; Αὐτὸ σημαίνει πὸς καὶ οἱ ἰδέες μου ζοῦνε τώρα στὸ σκοτάδι ὅπως τὸ σῶμα μου; Πόσο δίκαιο εἶχε αὐτὸς πὸν εἶπε πὸς τὸ σῶμα εἶναι ὁ ὑπερέτης καὶ ἀφεντικὸ τὸ πνεῦμα! Πιστεύω στὴ λευτεριά.

Αὐτὴν ὑπηρετᾶω. Σὲ αὐτὴ πιστεύω, γιατί πιστεύω στὸν ἄνθρωπο. Καὶ ἀφοῦ ἄνθρωπος καὶ Θεὸς εἶναι τὸ ἴδιο, θὰ πῆ πὼς ἄνθρωπος, Θεός, λευτεριά, τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Οἱ Θεοὶ δὲν στέκονται χωμένοι στοὺς μαύρους ὑπόνομους. Βγαίνουνε στὸ ἄλῳνι τοῦ ἀγῶνα. Διγενῆδες οἱ Θεοὶ παλεύουνε καὶ νικᾶνε. Θεοί, ιδέες, ἀθάνατοι!

Φωτεινοὶ διαλογισμοὶ σπάσανε τὸ στενὸ χῶρο, τὸν φώτισαν. Τὸ σῶμα ἐνεργοποιήθηκε καὶ μετὰ ἀπὸ τρεῖς ὥρες κλεισούρα, πλάνταξε, ἔσπασε τὰ δεσμὰ τοῦ τόπου.

Ἐποφάσισε νὰ γυρίσῃ πίσω. Ἐξῶ. Στὸν κίντυνο. Στὸν ἀγῶνα!

Τὸ μυαλὸ φωτισμένο. Τὸ σῶμα του δύναμη μεγάλη. Τὰ χέρια, μάτια καὶ μπροστινὰ πόδια ποὺ ὀδηγοῦνε τὸ τετράποδο ποὺ κουβαλᾷ Ἀντίσταση. Προχωρεῖ. Σὲ κάθε βῆμα πασπατεύει. Ὀδηγὸς τὸ ἀδούλωτο φρόνημα. Ἐξετάζει τὰ ἀπάνω γιὰ τὴν σιδερένια καταπαχτὴ ποὺ ἔγινε ἡ εἴσοδος τῆς προστασίας. Σκληρὸ μouxλιασμένο μπετόν. Ἐκατὸ μέτρα ὑπόνομος. Αἰῶνας ὁ χρόνος μὲ προσοχὴ καὶ ἔνταση. Ἐκατομμῦρια τὰ ψαχουλέματα. Τὸ κούτελο ἰδρωμένο μέσα στὸ κρῦο.

Πόσο παράξενη ἡ πορεία τοῦ χρόνου! γατζώνεται στὸ σκοτάδι, στὴ μούχλα, μαύρη λάσπη τοῦ καπνοῦ. Κολάει, γίνεται ἓνα μαζί τους. Ἰδρῶς στὸκούτελο. Ἐάστερος ὁ σκοπός. Πόσο θεργιὸ ὁ ἄνθρωπος! Ἀλλὰ καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος!

Τὰ χέρια πᾶσανε ἀπὸ πάνω σίδερο. Κατασκοπεύουνε τὴ χοντρή λαμαρίνα. Ὁ ἦχος τῆς μαρτυράει τὴν ἀλήθεια. Ἦτανε σίδερο. Τὴν πιέζει μὲ κεφάλι καὶ χέρια πρὸς τ' ἀπάνω. Ὑποχωρεῖ. Ἀνεβαίνει λίγο. Τεντώνει τὰ αὐτιά. Παρατηρεῖ γύρω - τριγύρω ἀπὸ τὸ στενὸ ἄνοιγμα. Κολάει τὸ αὐτὶ στὸ στέρεο νὰ ἀκούσῃ καλύτερα. Τίποτα! Καὶ ἄλλο ἄνοιγμα. Τὸ σίδερο πᾶνει τὴν πλάτη. Τὰ μάτια, προβολεῖς ὀρθάνοιχτοι, σκίζουνε τὸ σκοτάδι. Τὰ αὐτιά εἰδοποιοῦν.

— Δὲν ἀκοῦμε τίποτα.

Στὴν εἴσοδο τῆς Φάμπρικας, ἓνα μικρὸ φῶς στὸ Θυρωρεῖο.

Βγαίνει ἀπὸ τὸν ὑπόνομο. Εἶναι μαῦρος ὀλόκληρος. Ἐ-

να μὲ τὴ νύκτα. Ρούχα, μούτρα, ὀλόκληρος. Μεγάλη βοήθεια στὸ σκοτάδι. Χώθηκε στὸ Θερμαστήριο δίπλα. Γλίστρησε στὸ Μηχανοστάσιο. Ἐρημιά! Κολάει στὶς γωνίες. Ἔξω, βουνό, ἄδεια σιδερένια βαρέλια οἰνοπνεύματος. Χώνεται μέσα. Φτάνει δίπλα στὸ Θυρωρεῖο μὲ τὸ φῶς. Διακρίνει τὸν θυρωρὸ πὸ κοιμᾶται στὴν καρέκλα. Παίρνει θάρρος. Τὸν γνωρίζει. Ἐνας γέρος ἀπὸ τοὺς δικούς μας. Πέταξε μιὰ πέτρα. Ὁ θυρωρὸς τινάχτηκε πάνω. Ἄνοιξε τὸ παραθυράκι, ἀφουγκράστηκε, ὁ φύλακας. Καὶ πρὶν κάνη κάτι πὸ ἴσως νὰ ἦταν ἐπικίνδυνο.

— Μὴ φοβάσαι, εἶμαι φίλος.

— Ποιὸς εἶσαι;

— Ὁ Συντάχτης. Ὑπάρχει φόβος;

— Ὁχι.

Ὁ θυρωρὸς πῆγε στὴ μεγάλη κλειστὴ πόρτα τῆς Φάμπρικας, τράβηξε ἀπὸ πίσω γιὰ πὸ ἀσφάλεια, τὴ μεγάλη σιδερένια ἀμπάρα, πέρασε τὴ σφήνα, ἀσφάλισε μὲ τὸ τζηβί. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ μικρὸ πορτάκι.

— Προχώρα τώρα.

Τοῦ ἔδωσε νερὸ νὰ πληθῇ. Ἦταν ὀλάκερος μαῦρος, χέρια, μούτρα, ρούχα, ὄλος. Ὁ φύλακας τοῦ εἶπε ὅτι οἱ γερμανοὶ τοὺς μαζέψανε ὄλους, τοὺς βάλανε στὴ σειρὰ καὶ καλοῦσαν ἓναν ἓνα νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ γραμμὴ, νὰ φωνάζη καθαρὰ τὸ ὄνομά του. Εἶχανε στὰ χέρια τους κάτι χαρτιά μὲ ὀνόματα (στοιχεῖα ἀπὸ τὴ ντόπια προδοσία) καὶ τὰ βλέπανε. Ἀπὸ αὐτοὺς πήρανε μερικούς, μαζὶ καὶ τὸν Τάκη τὸν τεχνίτη καὶ τὸ Μήτσο τὸν ἠλεκτρολόγο. Τοὺς ἄλλους τοὺς ἀφήσανε.

— Ἄν σὲ βρῖσκανε θὰ σὲ σκοτώνανε ἐπὶ τόπου. Ἔτσι εἰδοποιήσανε καὶ βγήκανε ὄλοι οἱ κρυμμένοι. Ἐσὺ γιατί δὲν βγήκες; Αὐτοὶ χτενίσανε ὀλόκληρο τὸ Ἐργοστάσιο. Ἐσὺ πὸ ἴσους;

— Χώθηκα στὸν ὑπόνομο τοῦ Θερμαστήριου καὶ ἔφτασα μέχρι τὴ βάση τῆς μεγάλης καμινάδας. Αὐτὰ ὅμως Συναγωγιστὴ γέρο μου, πέρασαν. Ἐμένα τώρα μὲ ἐνδιαφέρουνε ἄλλα. Δὲν ἔχω καιρό. Πρέπει τὸ πρῶτὸ νὰ βρῖσκουμαι στὴν Πό-

λη, νὰ μπορῶ νὰ κυκλοφορήσω. Ἔχω πολὺ σοβαρὴ δουλειά. Κατάλαβες; Θυμήσου τί μᾶς ἔλεγε ὁ διαφωτιστὴς στὶς συσκέψεις στὶς δεκαρχίες τῆς γειτονιάς. «Ὅλοι μας εἴμαστε στρατιῶτες τοῦ ἀγώνα. Δὲν ἀνήκουμε στὸν ἑαυτό μας. Εἴμαστε ὄργανα μιᾶς ὠραίας ἰδέας ποὺ τὴ λένε λευτεριά». Θυμᾶσαι γέρο; Τὸ ἴδιο καὶ ἐγὼ τώρα. Ἄλλὰ πὺὸ πολὺ μιὰ καὶ εἶμαι καὶ στέλεχος.

Ὁ φύλακας κούνησε τὸ κεφάλι. Κατάλαβε ὅτι ἄκουσε ὠραῖες κουβέντες, μιλάγανε μέσα του κι ἂς μὴ μπορούσε νὰ νιώσει τὸ βαθύ τους νόημα. Ἦτανε ὅμως ἔτοιμος νὰ δώσει τὴ ζωὴ του.

Δὲν εἶπε τίποτα. Ἔβλεπε σκεπτικὸς. Σὲ λίγο σηκώθηκε, ἄνοιξε σιγὰ τὸ μικρὸ πορτάκι, κατασκόπεψε, χάθηκε στὸ σκοτάδι. Ὁ Συντάχτης περίμενε.

Δίπλα στὰ θάλασσα, κοιμοῦνται οἱ ψαράδες μέσα στὶς ψαρόβαρκές τους. Σὲ λίγο θὰ λύσουνε γιὰ τὸ καθημερινὸ ψάρεμα. Ὁ φύλακας ξύπνησε αὐτὸν ποὺ ἤξερε δικό του. Ψαρᾶς καὶ φύλακας, τοῦ βρήκανε ρούχα νὰ ἀλλάξει τὰ μουτζουρωμένα του. Ὁ ψαρᾶς σκατίζαρισε στὴ βάρκα του τὸν σύντροφό του, μὲ τὸν Συντάχτη. Ὁ σύντροφος ἔμεινε ἔξω. Νὰ φέρη τὸ πρωῖ στὴν ἀπέναντι παραλία ρούχα στὸν Συντάχτη ἀπὸ τὸ σπίτι του. Ἔτσι καὶ ἔγινε.

Πρωῖ στὸ Γραφεῖο του ὁ Συντάχτης, σὰν νὰ μὴ συνέβη τίποτα. Γράφει μιὰ προκήρυξη. Τὴν πέρασε ὁ ἴδιος σὲ μεμβράνη. Τὴν τύπωσε ὁ ἴδιος στὸν ἐπίπεδο πολύγραφο τῆς Ὑπηρεσίας σὲ ἑκατοντάδες, ὅταν ὅλοι οἱ Συνάδελφοι οκόλασαν γιὰ μεσημέρι. Ἦτανε μιὰ παλληκαρίσια φωνή, ποὺ φώναζε στοὺς χτεσινοὺς προδότες ὅτι εἶναι μπάσταρδη ράτσα, πωλημένη, τουρκόσπορη ἀπὸ τὰ παληά. Τίποτα τὸ Ἑλληνικὸ ἀπάνω τους. Ἄς μάθουνε ὅμως πὼς ὅ,τι καὶ ἂν πράξουνε σήμερα, ὅσους κι ἂν φᾶνε μπαμπέσικα καὶ προδοτικὰ πατριῶτες, σὲ τίποτα δὲν θὰ πετύχουνε νὰ σταματήσῃ ὁ δρόμος πρὸς τὴ λευτεριά τῆς Πατρίδας ἀπὸ τοὺς ξένους κατακτητὲς κι αὐτοὺς τοὺς ἴδιους, ποὺ προδότες πωλημένοι καὶ αἰώνια ντροπασμένοι, ὑπηρετᾶνε σήμερα τὸ φασισμό. Ἄς τὸ γράψουνε

ὅμως γερά. Γρήγορα θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα ποὺ θὰ πληρώσουνε πολὺ ἀκριβά. «Μάθετε ὅμως κακοῦργοι φονιάδες, παιδιά τῆς πουτάνας ὅτι ἂν ξανατολήσετε καὶ πλησιάσετε τὴν Πόλη μας, δὲν θὰ μείνῃ οὔτε μύτη ἀπὸ οἰᾶς. Ζήτω ἡ Ἀντίσταση τοῦ τόπου μας, ἢ πάντα ὄρθια καὶ ἀδάμαστη. Ζήτω ἡ λευτεριά τοῦ Λαοῦ».

Ἡ Μαργαρίτα ξέρεי νὰ δουλεύῃ, χωρὶς νὰ μιλήῃ καὶ νὰ φαίνεται. Δὲν τὴν ἤξερε κανένας. Ἡ Ἀντίσταση τὴν χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὶς πολὺ δύσκολες καὶ λεπτὲς ἀποστολές. Δούλευε στὰ περιβόλια στὸ δῦπλα χωριὸ ποὺ μόλις χτὲς κάνανε τὴν πετυχημένη ἐπίθεση κατὰ τῆς Ἀντίστασης. Εἶχε καταφέρει νὰ τὴν ἀγαπᾶνε ὅλοι. Καὶ οἱ προδότες ἀκόμα. Δούλευε στὴν Ἀντίσταση μὲ ἐσωτερικὸ φανατισμό. Ὁ Συντάχτης τὴν ξέρει καλά. Τὴν εἶχε δοκιμάσει πολλὰς φορές. Ἡ Μαργαρίτα τοῦ εἶχε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη.

Ἀπὸ πολὺ πρῶτ, πρὶν ξεκινήσῃ γιὰ τὴ δουλειά της, εἶχε εἰδοποιηθῆ μὲ τὸν ψαρὰ ὅτι τὸ βράδυ θὰ ἔπρεπε νὰ συναντηθῆ μὲ τὸν Συντάχτη. Θὰ τῆς ἀνέθετε ἀποστολὴ μέσα στὸ στόμα τοῦ λύκου.

Ἐτρεξε πρόθυμη στὴν ὥρα της. Τὸν βρῆκε. Εἶχε ἀμέσως καταλάβει ὅτι θὰ ἦτανε γιὰ κάτι πολὺ σοβαρὸ. Τῆς ἔδωσε κάπου ἑκατὸ προκηρύξεις νὰ τὶς πᾶῃ στὸ διπλανὸ χωριὸ τῶν προδοτῶν καὶ νὰ τὶς παραδώσῃ ἐκεῖ ποὺ ἤξερε. Ἡ Μαργαρίτα ἀμίλητη, σὰν σαστισμένη ἔβλεπε τὸν Συντάχτη στὰ μάτια.

— Ἐὰν φοβᾶσαι, νὰ μὴ γίνῃ.

— Ὁ φόβος δὲν ἔχει θέση σὲ αὐτά. Σκέφτομαι. Ἀλλὰ ἀφοῦ τὸ θέλει ὁ ἀγώνας, μπορῶ. Θὰ γίνῃ ὅπως εἶπες. Ὅταν τὸ λὲς ἐσὺ, πρέπει νὰ εἶναι σωστό.

Τῆς ἔδωσε τρόπους πῶς νὰ δράσῃ γιὰ πιὸ ἀσφάλεια. Τὸν ἄκουγε μόνο. Ἡ Μαργαρίτα, ἔφιαξε κατάσαρκο ἐσώρουχο τὶς προκηρύξεις. Φτάσανε ἐκεῖ ποὺ ἔπρεπε. Τὸ ἄλλο βράδυ εἶδε τὸν Συντάχτη. Τὴν περίμενε μὲ ἀγωνία, ὅπου εἶχε ὀρίσει.

— Ὅλα καλά Συναγωνιστὴ Συντάχτη.

— Μήπως ἐγίνες ὑποπτη;

— Κανένας, τίποτα!

Ὁλόκληρο τὸ χωριό, γέμισε ἀπὸ προκηρύξεις. Οἱ προδό-
τες χτυπάγανε τὰ κεφάλια τους. Σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ ἀντιπε-
ρισσασμοῦ, νὰ δοῦνε οἱ προδότες ὅτι δὲν καταφέρανε μεγά-
λα πράγματα. Νὰ καταλάβουνε ὅτι ὑπάρχει γερὰ ὀργανώ-
μένη ἡ Ἀντίσταση στὸν τόπο μας καὶ ὅτι τίποτα δὲ μπορεῖ
νὰ διακόψῃ τὴ λειτουργία τοῦ κάθε τομέα δράσης τῆς. Καὶ
τὸ πὺδ μεγάλο, ὅτι μπορεῖ ἡ Ἀντίσταση νὰ μπαίνη εὐκόλα
στὴ φωλιά τους.

Ὁ Συντάχτης ἐξακολουθοῦσε νὰ κρύβεται μέσα στὴν Πό-
λη γιὰ νὰ ὀργανώσῃ νέο τυπογραφεῖο.

Λίγες μέρες μετὰ, νᾶτος στὴν Πόλη ὁ Τζιράλλας, ἐλεύ-
τερος, γεμᾶτος ὑγεία. Ἐκεῖ πού θὰ περίμενε κανείς, βασ-
ανιστήρια, ἴσως καὶ σκοτωμό. Ἡ Ἀντίσταση τευνώνει ἀπάνω
του τὰ μάτια. Στὴν ἀρχὴ σάσισε. Τὸν παρατηρεῖ, τὸν προσέ-
χει. Ἐκεῖνος κάνει πὼς δὲν τὴ γνωρίζει. Τὸν ἔξωσε ἀπὸ πᾶν
τοῦ μέρα νύχια, ἄορατα.

— Μόνο ἂν δῆτε ὅτι πᾶει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλη, θὰ τὸν
πιάσετε. Παρακολουθῆστε κάθε κίνηση. Πρὸ παντὸς τίς συ-
ναντήσεις του. Νὰ σκατζέρνετε μὲ ἄλλους. Ποτὲ οἱ ἴδιοι. Βρῆ-
τε ἄγνωστους πρὸς αὐτόν.

Ὁ Τζιράλλας ἐξακολουθεῖ νὰ μὴν ἔρχεται σὲ ἐπαφή, νὰ
πῆ τί ἔγινε, πὼς ἔγινε. Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ πράχτορες τῆς Ἀν-
τίστασης (Σύνδεσμος ἢ Μαργαρίτα) ὅτι ὁ Τζιράλλας ξέρασε.
Τώρα εἶχε μπροστά της ἕναν προδότη. Ἐγίνε ἐπίσης γνω-
στὸ ὅτι φάγανε τὸν γραμματέα. Ἦτανε μιὰ ἀπὸ τίς πὺδ με-
γάλες ἀπώλειες πού γνώρισε ὁ ἀγώνας.

Ὁ Συντάχτης ζήτησε μιὰ τελευταία χάρη ἂν καὶ γνώρι-
ζε ὅτι δὲν θὰ πετύχαινε τίποτα.

— Ἀφήστε νὰ προσπαθῶ μιὰ τελευταία ἐπαφή μαζί
του.

Δὲν τοῦ χαλάσανε τὸ χατῆρι. Τοῦ παράγγειλε ὁ ἴδιος
ὅτι μπορούσανε νὰ συναντηθοῦνε. Τοῦ ὥρισε τόπο καὶ ὥρα.
Ἡ Ἀντίσταση εἶχε βάλει γύρω τὸ μάτι τῆς σὲ βάθος. Ὁ Τζι-
ράλλας δὲν ἤρθε. Εἶχε χαθεῖ καὶ ἡ τελευταία ἐλπίδα.

Εἶχε γίνει ἐπκίντυνος.

Τώρα πλέον ὁ Συντάχτης εἶναι ἐπίσημα γνωστὸς στοὺς πωλημένους. Ἄπὸ αὐτοῦς, γρήγορα τὸ ὄνομά του θὰ φτάσῃ στοὺς γερμανοὺς. Θὰ τὸν γράψουνε στοὺς καταζητούμενους, ὅπουδῆποτε στὴ Χώρα. Εἶναι μαντρωμένος στενά. Ἀπαραίτητο νὰ ἐξαφανιστῇ ἀπὸ τὸ Γραφεῖο πὺ δούλευε κι ἀμέσως ἀπὸ τὸν τόπο.

Λίγες μὲν μόλις μέρες ἀργότερα, μπλόκο στὸ γραφεῖο πὺ δούλευε. Δυὸ πωλημένοι μὲ πολιτικά, ἐντελῶς ἄγνωστοι, κατέβηκαν ἀπὸ ἓνα μικρὸ αὐτοκίνητο πὺ σταμάτησε ἀκριβῶς στὴν πόρτα. Μπροστὰ τὰ περίστροφα, ὕστερα αὐτοί. Πιάσανε τὶς πόρτες. Μαζέψανε ὅλους σὲ ἓνα δωμάτιο. Ἦτανε λέει τῆς Ἀσφάλειας ἀπὸ τὴν Πρωτεύουσα. Ζητήσανε τὸν Συντάχτη μὲ τὸ ὄνομά του. Ἄφαντος αὐτός. Λεῖπει λέει γιὰ ὑπερρεσία. Τὸ γραφεῖο του ἄνω κάτω. Σπάσανε συρτάρια, παραβίασανε κλειδωνιές, καταστρέψανε χαρτιά, πουθενὰ κανένα στοιχεῖο ἐνοχῆς.

Οἱ Συνάδελφοι τοῦ Γραφείου —ὅλοι στὴν Ἀντίσταση—, μετὰ τὸ πρῶτο ξάφνιασμα, φωνάζουνε, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι πουθενὰ ἀνακατεμένος, ὑποστηρίζουνε ὅτι πρόκειται γιὰ κακιὰ προδοσία καὶ συκοφαντία. Τὸ τόνιζαν γιὰ τὸ πιστεῦαν. Ἦ πίστη δίνει θάρρος. Οἱ πωλημένοι φάνηκαν νὰ σπᾶνε. Τὰ περίστροφα μπήκανε στὶς τσέπες. Κάνανε τὰ μπρὸς πίσω. Φύγανε σκεφτικοί.

Γιὰ τὸν Συντάχτη, τὸ ζήτημα δὲν σήκωνε ἄλλο. Πρέπει νὰ λείψῃ ἀπὸ τὴν Πόλη. Τὸ εἶδε μόνος του. Ὁργάνωσε τὴ φυγή του.

Στὴ Φάμπρικα τῶν κρασιῶν, Ἕλληνες φιάχνουν κρασιὰ γιὰ προορισμὸ τοὺς γερμανοὺς. Ὁ Συντάχτης ἐξ αἰτίας τῆς δουλειᾶς του, εἶχε γνωριστῇ μὲ αὐτοὺς, γιὰ τὴ πληρῶνανε στὸ γραφεῖο του τοὺς τοπικοὺς φόρους σχετικὰ μὲ τὰ κρασιά. Πῆγε στὴ Φάμπρικα. Ζήτησε νὰ τὸν πάρῃ κάποιο γερμανικὸ φορτηγὸ γιὰ τὴν Πρωτεύουσα. Ἦτανε πολὺ εὐκόλο. Πέρασε ἀπαρατήρητος τὸ μόνιμο μπλόκο πὺ εἶχανε στήσει οἱ πωλημένοι τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ πάνω στὸ Δημόσιο δρό-

μο, σὺν ἐπιβάτης γερμανικοῦ φορτηγοῦ μὲ κρασιά, καὶ τὸ ἄλλο γερμανικὸ μπλόκο στὴν πόρτα τῆς Πρωτεύουσας. Τὸν πῆρε καὶ αὐτὸν τὸ μεγάλο καταφύγιο.

Καιρὸς ἢ Ἀντίσταση νὰ ξεκαθαρίσῃ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς μὲ τὸν Τζιράλλα. Τὸν εἶδε, τὸν θεώρησε ἐπικίντυνο προδότη, τὸν ἔπιασε, τὰ ὁμολόγησε ὅλα. Τὸν κουβάλησε ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ τὸν ἐκτέλεσε. Τὸ ἐπέβαλλε ἡ περίστασις.

Θύμα μήπως ὁ Τζιράλλας τοῦ παράνομου Τύπου, ἢ ἀπὸ δικό του φταίξιμο;

Ἀπαρχῆς δήλωσα ὅτι σκοπὸς μου εἶναι νὰ στορίσω μερικὰ περιστατικὰ τῆς κατοχῆς ἀπὸ φόβο μὴ χαθοῦνε. Ἄς μὴ προχωροῦμε ἀπὸ σήμερα στὸ κάθε τι μὲ κρίσεις. Εἶναι πολὺ νωρίς. Γιατὶ θὰ μπορούσαν νὰ ὑπάρξουν καὶ ἄλλες τοποθετήσεις, ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ μὴ ρίξῃ ἀνάθεμα. Τὴν περίπτωσις τοῦ Τζιράλλα, μπορεῖ νὰ τὴ δῆ κανεὶς ἀπὸ δυὸ σκοπιές. Μία ἀπὸ θέσις ἀσφάλειας, ἔξω δηλαδὴ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ ἄλλη σὺν ὁ ἴδιος νὰ ἦτανε μέσα στὴ θύελλα. Ὅταν σταθῆς στὴ μιά, θὰ διακρίνῃς ἕναν προδότη. Ἄν δῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη, θὰ δυσκολευτῆς νὰ κρίνῃς.

Εἶναι βέβαιο ὅτι δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς. Νικήσανε οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες; Ἡ Ἀντίσταση συνάντησε στὸ δρόμο τῆς κάποιον. Τοῦ ἀνάθεσε πόστο πολὺ σοβαρό. Μήπως αὐτὴ δὲν στάθμισε καλὰ τὰ πράματα; Ἐδειχνε ὅτι μὲ τὴν πρώτη δυσκολία θὰ ἐξαπμιζότανε ὁ ἐπιφανειακὸς τοῦ ἐνθουσιασμός. Ἀλλὰ γιατί σήμερα ψάχνουμε νὰ βροῦμε τί ἔφταιξε; Πόσοι σὺν τὸν Τζιράλλα! Ἄς μὴ προχωρήσουμε. Σὲ ποιὸν νὰ ρίξῃ κανεὶς τὸ ἀνάθεμα; Στὸ πρόσωπο ποῦ ἔφταιξε, ἢ τὸ φταίξιμο βρίσκεται στὸ διάλεγμα; Πόσο περιέργος ὁ ἄνθρωπος! Τελικά, δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸν κατατάξῃ κανεὶς ἀπόλυτα στὴν κατηγορία τοῦ προδότη δάσκαλου ποῦ γνωρίσαμε καὶ τῶν ἄλλων ἀσυνείδητων τῆς προδοσίας ὠμῶν κακούργων, ποῦ θὰ συναντήσουμε στὴν ἐξιστόρησις ἄλλων γεγονότων.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὁ Φίλιππος ὑπόθεσε ὅτι βρῆκε στὴν Πρωτεύουσα ἀσφαλισμένο καταφύγιο. Ἄντις νὰ φυλά-

γεται ἐκεῖ, κυκλοφοροῦσε χωρὶς προφύλαξη. Ἡ ἀμυαλοσύνη του ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ κάνη ἐπισκέψεις στὴν πιάτσα τῶν αὐτοκινήτων συγκοινωνίας τοῦ τόπου, γιὰ νὰ συναντήσῃ λέει κανέναν πατριώτη ἢ γνωστό, νὰ διασκεδάσῃ τὴ νουσταλγία του.

Μόνος του μπῆκε στὴ φάκα.

Ἐκεῖ γυρωφέρνανε προδότες τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ μήπως ψαρέψουνε κανένα δικό μας. Ὁ Φίλιππος ἔπεσε στὰ χέρια τους. Τὸν φέρανε στὸ στρατόπεδό τους. Ξέρασε κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ ξύλο, ὅπως ὁ προηγούμενος. Μόνο τὸν Συντάχτη ἤξερε, μόνον αὐτὸν μαρτύρησε.

Ἡ προδοσία ἔστειλε εἰδικὰ συνεργεῖα νὰ φᾶνε τὸν Συντάχτη, χρησιμοποίησανε μεμονωμένους γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ. Ἡ Μαργαρίτα στὶς δόξες της. Κάθε μέρα μεταφέρει πολυτιμες πληροφορίες μέσα ἀπὸ τὴ λυκοφωληά. Τὰ σχέδιά τους μαθαίνονται. Ἡ Ἀντίσταση ἀφήνει νὰ πιστεύουν ὅτι βρίσκεται ἐδῶ ὁ Συντάχτης μήπως αὐτὸ γίνῃ καὶ ξεπέση κατὰ δῶ κανένας τους.

Ἄλλὰ σὲ λίγες μέρες νὰ καὶ ὁ Φίλιππος ἐλεύτερος. Ἀσφαλῶς θὰ ἐπαναλαμβανότανε τὸ ἴδιο μὲ τὸν Τζιράλλα. Ὁ Συντάχτης στὴν Πρωτεύουσα. Τὸ ἔμαθε ἀμέσως. Ἀκούστηκε ὅμως ἀπὸ μακρὰ ἢ φωνὴ του καὶ δὲν δευτέρωσε τὸ κακό.

— Ὅχι τόσο εὐκόλα ὁ σκοτωμὸς. Μὴ χαλάσετε τὸν Φίλιππο.

Ἄνηκουῶσε οσοῦν γιὰ τὴν τύχη του. Φοβήθηκε μήπως ἡ φωνὴ του δὲν εὔρισκε ἀνταπόκριση. Ἐπρεπε νὰ βρεθῇ ἀμέσως ἐδῶ πρὶν γίνῃ ἀργά. Τὸ τόλμημα ἦτανε ἐπακίντυνο. Κοντὰ θάνατος. Αὐτοκτονία. Ἦτανε μαρτυρημένος, τὸν γνωρίζανε ὅλοι, εἶχε περάσει στὶς καταστάσεις τῶν καταζητούμενων ποὺ κρατοῦσανε οἱ γερμανοί. Σωστὴ αὐτοκτονία νὰ παρουσιαστῇ αὐτὲς τὶς μέρες ἐδῶ.

Ὁ καιρὸς τὸ ἀπατοῦσε. Τὸ τόλμησε!

Ξεκίνησε σουρουπωμα ἀπὸ τὴν Πρωτεύουσα μὲ τὰ πόδια. Περπάτησε ὅλη τὴ νύχτα ἀπὸ ὅπου ἤξερα. Μερικὲς φορὲς καὶ μὲ τὴν κοιλιά. Γλίστηρε δίπλα σὲ γερμανικὸς καταυλι-

ομούς, γυρώφερε τὸ βουνὸ καὶ τὸ πρωῖ ξενύχτης, κατάκοπος, πῶμα, κῆθηκε σὲ γνωστὸ σπίτι.

Βρῆκε τοὺς Ἀρχηγούς. Φάντασμα τὸν εἶδανε!

— Φτάνει ἀδέρφια Συναγωνιστὲς τὸ κακὸ ποὺ πάθαμε μὲ τὸν προηγούμενο. Ὅχι δεύτερο γιὰ τὴν ἴδια αἰτία. Μὴ φτάσουμε νὰ τρώμε τις ἴδιες τις σάρκες μας. Σήμερα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, εἶναι πολύτιμες. Γιὰ τὸ χαμό τους ὁ ἔχτρὸς τρίβει τὰ χέρια του. Δὲν δέχομαι ὅτι ἐμεῖς ἢ Ἀντίσταση ἀντιμετωπίζουμε ἕνα προδότη στὸ πρόσωπο αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ πιτορικού. Μήπως ὅμως, μπορούμε ἀπὸ τώρα νὰ εἶμαστε ἀπόλυτα βέβαιοι ὅτι θὰ ἀντέξουμε ὡς τὸ τέλος ἂν βρεθοῦμε σὲ παρόμοια περίσταση; Δὲν μπορῶ νὰ πῶ μεγάλο λόγο. Κανένας δὲν ξέρει τί τοῦ μέλλεται. Ἐχομε καὶ τοὺς ἀδύνατους. Μικρὸ παιδί καὶ ἀμούστακο ἀκόμα, ἄφητος, ἄτριφος, βασανίστηκε, δὲν ἄντεξε, μίλησε. Δὲν σημαίνει ὅτι ἔγινε καὶ προδότης. Λάθος του βέβαια, ὄχι ὅμως καὶ γιὰ θάνατο. Θὰ τὸν βγάλουμε ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση. Ἄν δοῦμε σταθερὴ στροφή ἀντίθετα, ὅλος ὁ καιρὸς εἶναι δικός μας. Προτίμησα νὰ σουρθῶ ἕως ἐδῶ μὲ κίντυνο, γιὰ νὰ τὰ ποῦμε πρόσωπο μὲ πρόσωπο. Τὸν παίρνω στὸ λαϊκό μου. Μαζί μου δούλεψε. Πρόσφερε θετικὰ στὴν Ἀντίσταση. Ἴσως δικό μου λάθος ἢ ἐκλογὴ του. Δὲν πρόφτασα νὰ τὸν κάνω δυνατό. Γράψτε το στὸ παθητικό μου.

Ἡ Ἀντίσταση βρῆκε σωσιτὴ τὴ θέση τοῦ στελέχου της. Ἄφησε τὸν Φίλιππο. Τοποθέτησε κοντὰ του χωρὶς νὰ καταλάβῃ, μερικὸς φίλους του ἀπὸ τὴν νεολαία της. Ἦτανε ἡ παρέα του. Μάτι ἀνοιχτὸ νυχτόμερα πάνω του. Ξαναπῆγε στὴ δουλειά του καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ βοηθοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Ἀντίσταση.

Ἡ περιπέτεια ἔκανε ὥστε νὰ σημειωθῇ μὴ ὀλιγόμερη διακοπὴ τῆς κυκλοφορίας τοῦ «δεΛτίου εἰδήσεων», ὁ κόσμος ἀνησύχησε. Ρωτοῦσαν.

Μετὰ τὸ ζήτημα τοῦ Φίλιππου, ὁ Συνιάχτης δὲν μπόρεσε νὰ ξαναφύγῃ γιὰ τὴν Πρωτεύουσα. Τώρα ἦτανε ἀδύνατη κάθε φυγὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ παρουσία του ἐδῶ, ἀπαραίτητη. Ἐγίνε

ὅμως ὁ ἄφαντος παρών. Τὴ μέρα δούλευε τὸν παράνομο Τύπο κρυμένος. Κυκλοφοροῦσε μόνο τὴ νύχτα ὅταν τὸ καλοῦσε ἢ ἀνάγκη. Οἱ συνεννοήσεις, μόνον μὲ συνδέσμους. Πρὸ παντὸς ἡ Μαργαρίτα ποῦ ἤξερε νὰ κρύβεται. Κανείς δὲν τὴν πίστευε στὴν Ἀντίσταση. Γιὰ ἀσφάλεια ἄλλαζε σπίτια. Τὰ διάλεγε μὲ προσοχή. Τὸ σπίτι του τὸν εἶχε χάσει ἀπὸ καιρό. Περισσότερο χρησιμοποιοῦσε τὸ σπίτι τῆς Μπήλιως καὶ τὸ σπίτι τῆς Κούλας, μέχρι ποῦ κατάφερε καὶ ἐξασφάλισε τὸ σπίτι τῆς Κατερίνας. Στὸ ἀπάνω πάτωμα, μένανε γερμανοί. Ἐδῶ ἦταν ἀπόλυτα ἀσφαλισμένοι. Ἡ Κατερίνα ζοῦσε μόνη. Δὲν ἦτανε στὴν Ἀντίσταση. Δὲν ξέρει τὸ πόσο τοῦ Συντάχτη. Ἀπεναντίας τὴν ἔκαναν νὰ πιστέψη, πὼς τάχα ὁ Συντάχτης τὰ χάλασε μὲ τὴν Ἀντίσταση καὶ τώρα φυλάγεται μὴ καὶ τοῦ κάνουν κακό. Ἴσως κάτι τέτοιο νὰ ξεγλίστρησε καὶ στοὺς γερμανοὺς τοῦ σπιτιοῦ. Ἴσως πάλι αὐτοὶ νὰ πίστεψαν διαφορετικά, ποτὲ ὅμως ὅτι εἶχαν νὰ κάνουν, οὔτε αὐτοί, οὔτε ἡ Κατερίνα μὲ μεγάλο στέλεχος τῆς Ἀντίστασης. Μὲ τὴν ἐξασφάλιση ἐνὸς τέτοιου σπιτιοῦ μὲ τόση ἀσφάλεια, ρίχτηκε στὴ δουλειά.

Μόνο δέκα μέρες περάσανε ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ ξανὰ παρουσιάζεται τὸ «Δελτίο Εἰδήσεων» σὲ νέα μορφή, βελτιωμένη. Ἐφημερίδα πραγματική.

«Τεχνικοὶ λόγοι, ἀλλὰ καὶ λόγοι προνοίας μᾶς ἀναγκάσανε ἀπότομα καὶ ἀπροειδοποίητα, νὰ διακόψουμε γιὰ λίγες μέρες τὴν ἔκδοση τοῦ δελτίου μας. Ὁ νόμος τῆς παρανομίας εἶναι γεμᾶτος ἀστάθμητους παράγοντες. Ἡ φθορὰ ἀποτελεῖ νόμο τῆς φύσης. Μερικὲς φορές γίνεται αἰτία νὰ σταματήση, κάτι, μέχρι ποῦ ξανὰ νὰ σημειωθῇ νέα κίνηση. Μηχανήματα, ἄνθρωποι, ὅλα φθείρονται. Πάντοτε ἀπαιτεῖται κάποια ἀντικατάσταση. Δὲν ζητᾶμε συγγνώμη γιὰ τὴν διακοπή. Δὲν ζοῦμε σὲ ὀμαλὴ ἐποχὴ. Ἡ ὀλιγόχρονη διακοπὴ μας πρέπει νὰ θεωρηθῇ, ὡς μέτρο ποῦ κρίθηκε ἀπαραίτητο γιὰ νὰ πετύχουμε τὴ συνέχιση τῆς ἔκδοσης τοῦ δελτίου μας καὶ νὰ στερεωθῇ πιὸ καλὰ ὁλόκληρος ὁ παράνομος Τύπος

μας. Ἐκ τῆς ἐδῶ καὶ μπρός, κυκλοφοροῦμε βελτιωμένοι καὶ ὁραματιζόμαστε πάντοτε τῆς λευτεριάς τῆς Πατρίδας. Θάνατος στὸ φασισμό καὶ στὴν ντόπια προδοσία».

Χαλκεμένος ἀπὸ τόση δράση καὶ ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀντίδρασης ὁ παράνομος Τύπος τῆς κατοχῆς, ὀργανώθηκε σὲ νέες βάσεις, ἀνάλογες κατὰ τὸ πῶς τὸ ἀξίωσαν οἱ νέες συνθήκες. Τὸ νέο ὑλικὸ εἶναι καλύτερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ κάψανε οἱ προδότες. Χιλιάδες τὰ ἀντίτυπα μέσα σὲ πέντε λεπτά. Ὁ σύντομος χρόνος βοηθᾷ στὴν παρανομία, ποὺ μᾶς ὑποχρέωνε ὁ κατακτητὴς.

Τώρα, κανένας δὲν γνωρίζει ποιός εἶναι ὁ διπλανός του. Χαλκάδες ὄλοι μιᾶς γερῆς ἀλυσίδας, χωρὶς ὁ ἕνας νὰ ξέρι τὴν κάνει ὁ ἄλλος. Μόνον ἕνας ὁ γνωστός, σὲ ἕνα μόνο. Καὶ οἱ δυὸ αὐτοί, δὲν γνωρίζουν ὅτι δουλεύουν στὸν παράνομο Τύπο. Τὸν Συντάκτη τώρα κανένας δὲν τὸ ξέρι. Εἶναι τὸ μεγάλο ἄρατο μάτι ποὺ τοὺς βλέπει ὅλους. Κανένας δὲν γνωρίζει τὴν δράση του. Τὸν ἔχουν ξεχάσει σχεδὸν γιατί δὲν κυκλοφορεῖ. Ὅλους τοὺς παρακολουθεῖ καὶ προσέχει τὴν δουλειά τους. Ὅλοι διαλεγμένοι μέσα ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ἴσως μερικοὶ νὰ ξέριουν ὅτι Α3 θὰ πῆ Συντάκτης. Δὲν γνωρίζουνε ὅμως ποιὸ εἶναι τὸ πρόσωπο.

Ἐφαρμόστηκε καὶ ὡς πρὸς τὰ μηχανήματα καὶ τὸ ἄλλο ὑλικό, ἀποκεντρωτικὸ σύστημα μὲ πολὺ συγκεντρωμένη δουλειὰ στὸν Συντάκτη.

Τὸ «Δελτίο εἰδήσεων» ἀποτελεῖ τὸ καθημερινὸ ἀνάγνωσμα τοῦ κάθε ἑνὸς καὶ ἐκείνου ποὺ δὲν εἶναι ὀργανωμένος. Περιέχει εἰδήσεις τοπικοῦ καὶ ἔξω ἐνδιαφέροντος. Ὁ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση, οἰγὰ οἰγὰ μὲ τὸ «δελτίο» γίνεται καὶ αὐτὸς Ἀντίσταση, ἢ τουλάχιστο τὴν βλέπει μὲ συμπάθεια. Τεράστιο τὸ ἔργο τοῦ παράνομου Τύπου. Πιστεύω πῶς δημιουργήσε σὲ πολλοὺς δισταχτικούς, πεποιθήσει καὶ φρόνημα καθαρὰ ἀντιστασιακό. Μπορῶ νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ἔκανε ὥστε νὰ κρατηθῆ γερὰ σφιχτοδεμένη ἢ Ἀντίσταση ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τὸ τέλος.

Ἡ φωνὴ τοῦ σκλάβου βρῆκε καὶ ἄλλο τρόπο νὰ ἀκουσθῆ.

Ἔργο καὶ αὐτὸ τοῦ Συνεργείου «παράνομος Τύπος». Εἶναι τὰ συνθήματα στοὺς τοίχους καὶ στοὺς δρόμους. Ἡ φωνὴ γίνεται δυνατὴ. Ἀναθαρρεύει ὁ φοβισμένος, ὁ λιγόψυχος. Γίνεται παλληκάρι, οὐδὲν τὴν παλληκαρίσια φωνὴ τοῦ τοίχου. Ὁ τοῖχος εἶναι ἢ σελίδα γραφῆς. Ὁ δρόμος ποὺ περπατᾷς, τὸ ἴδιο.

Νέοι ἔχουν ἀναλάβει τὸ ἔργο. Μὲ τὴν κόκκινη μπογιὰ γράφουνε στοὺς τοίχους καὶ στὴν ἄσφαλο τὰ Ἀντιστασιακὰ συνθήματα καὶ πάντοτε καταφέρνουνε νὰ μένουν ἄφαντοι. Τὰ συνθήματα συντάσσει ὁ Συντάχτης, ἀνάλογα μὲ τὴν περίσταση καὶ τὰ γεγονότα.

Τὸ οὐσίτημα ἔχει ὀργανωθῆ ἀριστοτεχνικὰ. Οἱ μικροὶ τοιλιαδῶροι ἔχουν τοποθετηθῆ σὲ μεγάλο βάθος. Ὁ Συντάχτης σκάρωσε ἓνα οὐσίτημα ποὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ παρουσιαστῆ ἀτυχία σὲ κεῖνον ποὺ θὰ γράφῃ στὸν τοῖχο. Πάντοτε προηγεῖται δοκιμὴ τὴν ἡμέρα. Κανένας δὲν παίρνει εἶδηση. Ἐφαρμίδζεται πιστὰ τὴ νύχτα. Τὸ κάθε ὑπόπτο, γίνεται ἀμέσως ἀνπιληπτό ἀπὸ μεγάλη ἀπόσταση. Οἱ σπιλιαδῶροι βλέπουνε γύρω, χωρὶς νὰ μπορῆ νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ κανένας. Ἡ εἶδηση τοῦ κιντύνου, φτάνει μέσα στὴ νύχτα ὅπου πρέπει, πρὶν ἀκόμα ὁ ὑπόπτος προχωρήσῃ στὸ λεπτὸ σημεῖο.

Οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν, πάντοτε κάποιο δέντρο, ἄλλα σημεῖα ποὺ προηγούμενα διαλέγονται, γίνονται τὰ φυλάκια τῶν μικρῶν φυλάκων, ποὺ ἀθέατοι εἰδοποιοῦν τοὺς ἄλλους μὲ περίεργα σημεῖα. Μιὰ πέτρα πεταγμένη μὲ λαστικοσφεντόνα, μιὰ ἀπλωμένη κλωστή κουβαρίστρας, γίνεται τηλεφῶνο ποὺ μεταφέρει πολὺτιμες εἰδήσεις. Μερικὲς φορὲς μέσα στὴ νύχτα, ταχτοποιοῦνται ἔτσι, ποὺ βλέπουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ οἱ συννεοήσεις γίνονται μὲ τὰ χέρια ὅταν εἶναι δυνατοί.

Ποτὲ δὲν σημειώθηκε περιστατικὸ νὰ πιάστηκαν ἐπειδὴ γράφανε στοὺς τοίχους συνθήματα τῆς Ἀντίστασης.

Προσπαθήσανε γερμανοὶ καὶ δικοὶ μας νὰ βάνουνε τέρμα στὸ κακό. Δὲν καταφέρανε τίποτα. Μόνο μιὰ φορά, ἀπὸ λάθος ἑνὸς μικροῦ ποῦ ξεχάστηκε, τοῦ δεύτερου σὲ βάθος τοιλιαδώρου, ἄργησε λίγο νὰ κάνη τὸ σινιάλο του στὸν τρίτο καὶ αὐτὸς στὸν τέταρτο ποῦ ἦτανε ὁ τελευταῖος κοντὰ σὲ αὐτὸν ποῦ ἔγραφε. Ἔτσι μπόρεσε μιὰ γερμανικὴ περίπολο μὲ δικούς μας νὰ πλησιάσῃ κάπως. Γιὰ τοὺς τοιλιαδώρους δὲν ὑπῆρχε φόβος. Ὅλοι τους, ἦσαν ἀόρατοι. Ὁ καθένας ἤξερε ἀπὸ πρὶν πῶς νὰ ἐξαφανίζεται. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἔμεναν στῆ θέσῃ τους, ἦταν τόσο καμουφλαρισμένοι, ποῦ ἦτανε ἀδύνατο νὰ τοὺς βρῆ κανεὶς. Αὐτὴ τὴν μοναδικὴ φορά, μπόρεσε ἡ περίπολος καὶ ἔφτασε μέχρι τὸν τόπο τοῦ ἐγκλήματος. Ἔπιασε μόνο τὸν τενεκὲ μὲ τὴν κόκκινη μπογιὰ καὶ τὸ πινέλο. Αὐτὰ τὰ δύο δὲν τὰ καταφέρανε νὰ τὸ σκάσουνε. Καταδικαστήκανε νὰ οὐύσουνε αὐτὰ ποῦ λίγο πρὶν εἶχανε γράψει...

Τὸ πρωτὶ ἡ ἐπίσημη Πολιτεία προσπαθεῖ νὰ οὐύσῃ μὲ ἀσβέστη τὰ ὅσα ἔγραψε τῆ νύχτα ἡ Ἄντίσταση. Μάταιος κόπος. Τὴν ἄλλη νύχτα, ἄλλοι τοῖχοι κοκκινίζουνε μὲ ἄλλα πατριωτικὰ συνθήματα. Πάνω στὸ ἄσπρο φόντο τῆς ἀσβέστης ποῦ θέλει νὰ σβῆσῃ τὴν κόκκινη γραφή, γράφονται ξανὰ νέα συνθήματα, πύρινα κατακόκκινα ὅπως τὸ πάθος τῆς λευτεριάς. Νὰ τὰ δῆ ὁ σκλάβος νὰ ξεθαρρέψῃ, νὰ βρῆ τὸν ἑαυτὸ του. Νὰ τὰ δῆ ὁ κατακτητὴς νὰ καταλάβῃ πῶς τὸν βλέπει ὁ σκλάβος. Ἄλλὰ καὶ ὁ ντόπιος προδότης μὴ καὶ τὴν τελευταία στιγμὴ σταματήσῃ τὸ ἐγκλημα.

Μιὰ Πόλη γραμμὴν παντοῦ, βαμμένη κατακόκκινη σὰν τὴ φωτιὰ ποῦ καίει. Φωνάζει ὀλόκληρη καὶ διατρανώνει πῶς ἡ λευτεριά παίρνεται μόνο ἀπὸ τὸν ποῦ εἶναι ἄξιός της. Ποτὲ δὲν δίνεται, ἐλεημοσύνη στὸ φτωχό. Γρήγορα θὰ πληρώσουν ναζίδες, φασίστες καὶ δικοὶ μας πουλημένοι. Ἡ Ἄντίσταση τοῦ Λαοῦ, κύμα καὶ θὰ τοὺς πνίξῃ. Ἀστροπελέκι, φωτιὰ καὶ θὰ τοὺς κάψῃ.

Ἐνας τόπος κοκλάζει. Ἐνας κόσμος ἔχει μεθύσει πόθο λευτεριάς. Φωνάζει οἱ τοίχους μὲ κόκκινα γράμματα ποῦ

γίνονται φόβητρο. Ὁ κατακτητὴς μαζεύεται νωρὶς τὴ νύχτα. Ἡ Ἀντίσταση νίκησε τὴ νύχτα!

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ὁ μηχανισμὸς τοῦ παράνομου Τύπου, κυκλοφορεῖ προκηρύξεις ὅταν τὸ ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις. Ὅταν πρέπει νὰ τονιστῇ κάποιο εἰδικὸ ἐπίκαιρο ζήτημα. Ὅταν θίγονται εἰδικὰ θέματα ὅσα δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ τὸ «Δελτίο». Περιγράφονται ἐπίκαιρα γεγονότα, κρυφοὶ ὑπουλοὶ σκοποὶ τοῦ κατακτητῆ καὶ τοῦ προδότη δικοῦ μας. Μὲ τὸ ἔντυπο, δείχνεται ὁ δρόμος τῆς ὁμοιόμορφης ἀντιμετώπισης. Χρειαζεται γραμμὴ. Τὴν χαράζει ἡ προκήρυξις, καθορίζει τρόπο πορείας καὶ συμπεριφορᾶς, χωρὶς ποτὲ νὰ παραλείπεται νὰ τονίζεται τὸ ἠθικὸ φρόνημα τοῦ σκλάβου καὶ νὰ κρατιέται πάντα ζωντανὴ ἡ φλόγα τῆς Ἀντίστασης. Ὅλες γραμμένες μὲ ἕναν διάχυτο ἠρωϊσμὸ, ἔχουσε γίνεῖ ἡ παλλόμενη φωνὴ τῆς Ἀντίστασης.

Ὁ χρόνος τρέχει καὶ κάθε τόσο ἀξιώνει, μερικοὶ νέοι νὰ πάρουν τὴ θέσιν ἄλλων ποὺ δουλέψανε στὸν Τύπο. Τὶς περισσότερες φορές, αὐτὸ γίνεται ἀπότομα, χωρὶς προετοιμασία. Κάθε τόσο, χωρὶς προειδοποίηση, ἀμέσως ἀπαιτεῖται μιὰ ἀλλαγὴ ποὺ μόλις χιτὸς εἶχε κριθῆ σωστὴ θέσις. Ὁ Συντάκτης στὸ σημεῖο αὐτό, ἔχει γίνεῖ τὸ μεγάλο ἐπιτελικὸ κεφάλι καὶ ὁ συντονιστὴς τῆς καλῆς λειτουργίας. Μὲ τοὺς συνδέσμους του, βρίσκεται σὲ συνεχῆ ἐπικοινωνία. Γράφει, διορθώνει, προβλέπει καὶ ἀποφασίζει. Ἡ ταχύτητα ἐνέργειας στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ κάθε περιστατικοῦ, ἔκανε ὥστε τὶς περισσότερες φορές νὰ ἀποτύχη κακὸ ποὺ ἐρχότανε.

Ἦτανε μιὰ μάχη. Ἡ μεγάλη μάχη ποὺ κάθε μέρα, ἔδινε ὁ παράνομος Τύπος ποὺ εἶχε ὀργανώσις ἡ Ἀντίσταση στὸν τόπο μας. Ἦτανε ἕνας ἀγώνας περιέργου καὶ ἰδιόμορφου. Εἶχε, ὅπως ἡ κάθε μάχη, τὰ θύματά της. Ζωντανούς, σκοτωμένους. Ἡ μάχη συνεχιζότανε καὶ ὅταν τὸ καλοῦσε ἡ ἀνάγκη, ἀμέσως ἄλλοι πιάνανε τὴν κάθε θέσιν ποὺ ἀδειαζε. Καὶ ἂν πολλὰς φορές χρειάστηκε νὰ γίνῃ ἀλλαγὴ καὶ συμπλήρωσις, αὐτοστιγμὴ στὴν πράξι, γιατί σκοπὸς ἦτανε νὰ κρατιέται πάντα ἀκαίριο τὸ οἰκοδόμημα, ἔτοι ποὺ τίποτα νὰ μὴ διαταραχθῇ

καὶ νὰ δυσκολέψη ἢ ἔκδοση καὶ κυκλοφορία τοῦ κάθε παράνομου ἔντυπου.

Ἔπρεπε μὲ κάθε θυσία νὰ κρατιέται ὁ παράνομος Τύπος. Μόνον ἔτσι κρατιότανε ἡ ἐλπίδα, τράνευε ἡ πεποίθησι καὶ κρατοῦσε γερὰ ἡ δύναμι γιὰ ἀντίστασι.

Ὁ παράνομος Τύπος ἐδῶ, πολέμησε σκληρὰ καὶ νίκησε. Κρατήθηκε ζωντανὸς μέχρι τὴν ἡμέρα ποὺ ντροπιασμένος ὁ κατακτητὴς, ἔτρεξε καὶ ρουφήχτηκε ξανὰ ἀπὸ τὴς λυκότερῶν ποὺ ξεκίνησε γιὰ νὰ καὶ σὺ λαοῦμι του.

Κρῖμα! Τίποτα ἀπὸ αὐτὸ τὸ τεράστιο ὑλικό, αὐτὸ τὸν ὄγκο δουλειᾶς, δὲν μπόρεσε νὰ σωθῆ. Καμὰ σκέψη γιὰ Ἄρχεῖο ὅταν καταδιώχνεσαι κάθε λεπτὸ καὶ προσπαθεῖς νὰ μὴν ἀφήσης ἴχνυ. Ἀπεναντίας, ἦτανε ἐπιβεβλημένο νὰ ἐξαφανίζεται ἀμέσως τὸ κάθε τι. Ἔφτανε μόνον ἡ φωνὴ του κάθε μέρα. Ἦτανε ἀρκετὸ ποὺ ἀκουγότανε βροντερὴ καὶ γινότανε ὀδηγὸς καὶ παρηγορητὴς.

Φοβᾶμαι ὅτι δὲν μπορῶ νὰ δώσω τὸ μέγεθος τῆς σημασίας τοῦ Τύπου σὰ μαῦρα ἑτοῦτα χρόνια τῆς σκλαβιάς. Τὸν βλέπω γίγαντα ἀνίκητο. Ἦρωα φοβερὸ καὶ ἀλύγιστο. Πάνω του ἀστραφτε ἕνα φῶς ποὺ φώτιζε ὄλους. Ὅλοι ἀπὸ τὸ φῶς του ὀδηγούμενοι πορευτήκανε σωστά.

Ἀρχηγὸς πορείας γιὰ τὸ σπᾶσιμο τῶν δεσμῶν ἐνὸς ἀδούλωτου Λαοῦ.

Καὶ τὸ πέτυχε μέχρι τὸ τέλος ὁ παράνομος Τύπος τοῦ τόπου μας!

Ἡ Οἰκουμένη στὸ παγκόσμιο ἔγκλημα.

Ἄν μὲ σκλάβωσες φονιά
καὶ κουβάλησες σάρκες σωρὸ πού τις καῖς στὴ φωτιά,
πρὸς τί; Τί ποθεῖς νὰ πετύχης;
Τί σοῦ δίνουν οἱ φοῦρνοι γιὰ ἀνθρώπινη σάρκα
καὶ ποτάμια τὸ αἷμα πού χύνεις;
Πρὸς τί; Ποιός ὁ σκοπός σου;
Πόλεμο μὲ τὴν ὕλη ἀνοιξες σκουλήκι φτωχό!
Ποῦ ἡ δόξα τῆς νίκης; Πρὸς τί; καὶ γιατί;
Τυφλέ! Ἀδύναμος ν' ἀντιβγῆς στὸ λεύτερο πνεῦμα!
Δειλέ! Οἱ φοῦρνοι σου δὲν καῖνε τὸ φῶς!
Σοῦ ἤρθε ἡ ὥρα.
Τρέμε με τώρα βάρβαρε, τοῦ κόσμου ληστή.
Στὰ τάρταρα πέφτεις, στὴ ζωὴ ἀνεβαίνω.
Ἄφανισμός σου ἡ μοίρα, ὁ Ἥλιος μαζί μου.

Βαγγέλης Π. Λιάπης

Ὁ λάκερος ὁ τόπος, ἔχει γεμίσει Ἀντίσταση. Ἡ παρουσία της, εἶναι ἔντονη παντοῦ. Ἄνθρωποι, πράματα, δρόμοι, ὁ ἀγέρας, ἡ ἡμέρα, ἡ νύχτα. Ὅλα ἔχουνε πάρει ἀπὸ τὸ χρωμα καὶ τὴν μυρουδιά της. Ὁ κατακτητὴς, ἀναπνέει σὲ ἀποπνιχτικὴ ἀτμόσφαιρα. Βλέπει πὼς εἶναι κυκλωμένος ἀπὸ ἕνα περιβάλλον, πέρα γιὰ πέρα ἐχτρικό. Ὁσμίζεται παντοῦ τὸ μῖσος, τὴν ἔχτριπτα τοῦ σκλάβου. Στὰ ρουθούνια του συνέχεια καπνὸς ἐκδίκησης, πνιχτός, ἀφόρητος. Ὁ τύραννος αἰσθάνεται τὸ κακὸ πὸν τοῦρχεται. Γίνεται πὸν κακοῦργος ἀκόμα. Βλέπει τὰ τελευταῖα του. Πίστευε στὸν κεραυνοβόλο πόλεμο. Δὲν τὸν πέτυχε. Ὁ χρόνος τοῦ ἔγινε ἐχτρός. Τοῦ σκάβει τὸ λάκο βαθύ. Αὐτὸς πὸν εἶχε φανταστῆ ὅτι θὰ καταχοῦσε ὀλόκληρο τὸν κόσμο, τώρα νιώθει νὰ σειέται ἡ γῆς ἀπὸ κάτω. Νὰ τὸν καταπιῆ. Μαῦρος καπνὸς ἐκδίκησης τοῦ χτυπάει στὰ ρουθούνια. Τοῦ κόβεται ἡ ἀνάσα.

Στὸν τόπο μας, κάθε μέρα τὰ περιστατικά πληθαίνουν. Κάθε τόσο καὶ πὸν σοβαρά. Διαφορετικὰ σαμποταῖζ σὲ εἶδος καὶ μέγεθος. Ὁ σκλάβος χτυπάει μὲ ὄπλα ποῦ κλεψε ἀπὸ τὸν κατακτητὴ του. Μεγάλη προτίμηση τὸ τροφίμο, ὁ ρουχισμός, ἄρβυλες, ὄπλα καὶ σφαῖρες, γιὰ νὰ κρατηθῆ τὸ Ἀντάρτικο πὸν βράζει στὰ γύρω βουνα καὶ τὸν ζώνει στενά. Ὁ λάκερα αὐτοκίνητα, παίρνουνε φωτιά. Ἀεροπλάνα βρίσκονται χωρὶς ἀλεξιπτώτα. Ἀντιαεροπορικοὶ προβολεῖς, χαλασμένοι, σβυστοὶ σὴν ὥρα πὸν πρέπει νὰ σκίσουνε τὸ σκοτάδι τοῦ οὐρανοῦ.

Ὁ κατακτητὴς αἰσθάνεται πὼς εἶναι ζωσμένος ἀπὸ ἕνα

μυργιοκέφαλο δράκο. Ὁ σκλάβος βλέπει πὼς πλησιάζει τὸ φῶς τῆς λευτεριάς, ὁ κατακτητῆς πὼς κοντεύει ὁ ἀφανισμός του. Τὸ σκοτάδι του. Τὰ κρούσματα πληθαίνουν. Ἔπιαστοι οἱ δράστες. Τὸ θεργιὸ φυλάγεται. Ταμπουράνεται γύρω - τριγύρω. Οἱ σκοπιεὲς πυκνώνουνε. Τὸ κακό, τὸ ἴδιο.

Τὸ Χαϊδάρι, ἀνθρωποθάλασσα ἀπὸ μελλοθάνατους ἀθῶους, ποὺ περιμένουνε σειρὰ νὰ πληρώσουνε γιὰ ἀντίποινα. Ἔνας κόσμος ἀθῶων, περιμένει νὰ δώσῃ κορμὶ καὶ αἷμα στὴν Καισαριανή, σὲ κάποιο ξερότοπο, ἢ κάποια Ἁγιοσωτήρα. Κάθε τόσο παίρνουνε ἀπὸ τὴν ἀποθήκη τοῦ Χαϊδαριοῦ, τοὺς μεταφέρουνε στὰ καμιόνια. Τοὺς πᾶνε γιὰ ἐχτέλεση. Τοὺς εἶχε μείνει μόνον ἡ φωνή. Βροντοφωνάζουνε στοὺς δρόμους ποὺ τοὺς περνᾶνε, πὼς δὲν πᾶνε χαμένοι. Ὁ θάνατός τους, πᾶνει ἀξιοζήλευτη θέση στὴν ὑπόθεση τῆς λευτεριάς. Ἄκουῖς τὸ τραγούδι τους. Ἀνατριχιάζει ὁ ἀγέρας! Ὁ ἥλιος ντρέπεται! Κρύβει τὸ πρόσωπο!

Ποτὲς ἕνας θάνατος δὲν πάει χαμένος. Ἀκούγονται ἀποχαιρετιστήριες φωνές, ψηλὰ ἀπὸ τὰ καμιόνια, ποὺ τρέχουνε δαιμονισμένα στὸ ραντεβὸ τοῦ θανάτου. Οἱ τελευταῖες παραγγελίες.

— Πέστε στοὺς δικούς μας νὰ εἶναι υπερήφανοι γιὰ μᾶς.

— Τὸ αἷμα γίνεται φωτιὰ ποὺ φουντώνει καὶ καίει.

Ὁ ἐχτρός, ἔφτασε νὰ βλέπῃ ὅλους τοὺς σκλάβους, σὰν μιὰ ὀλοκληρωμένη ἐχτρότητα ποὺ ζητοῦσε τὸν ἀφανισμό του. Κατέφυγε σὶς ἐκτελέσεις πατριωτῶν. Εἶναι ἡ ὥρα ποὺ τὸ θεργιὸ ὁμοίζεται τὸ δικό του ἀφανισμό. Βλέπει τὰ τελευταῖα του. Οὐρλιάζει, βρυχιέται καὶ χτυπάει ὅπου βρῆ, ὅπως βρῆ! Στὰ στραβά. Ἀνήμερη ἢ Ἀντίσταση! Τοῦ δίνει ἀπανωτὰ χτυπήματα. Στὸ κεφάλι, παντοῦ.

Στὰ βουνὰ δίπλα του, βράζει τὸ Ἀντάρτικο. Στὴν Πόλη μέσα, ὅλοι Ἀντάρτες τῆς Πολιτικῆς Ὀργάνωσης. Ἔχει ζωστεῖ σφιχτά. Τὰ ὄπλα ποὺ τὸν πολεμᾶνε, δικά του. Τὸ ξέρει. Γνωρίζει πὼς τὰ βουνὰ γύρω - τριγύρω του, συντηρηγοῦνται καὶ ὀπλιζοῦνται ἀπὸ τὴν Πόλη μὲ δικό του ὑλικό, κλεμένο ἀπὸ μέσα ἐδῶ. Βλέπει τοὺς μέσα, ἴδιους βουνίσσιους Ἀντάρτες, ἔ-

να μ' αὐτούς. Φοβᾶται νὰ φτάση στὸ βουνὸ νὰ τοὺς πολεμήσῃ. Ἄδύνατο νὰ τὸ πετύχῃ μέσα στὴν Πόλη. Ὁ κόσμος πολὺς. Οἱ πράχτορές του γνωστοί. Ἐξ ἄλλου θάπρεπε νὰ κάνῃ νεκροταφεῖα τοὺς τόπους πέρα γιὰ πέρα.

Ἡ μεγάλη φωνή: «Στ' ἄρματα, στ' ἄρματα, ἐμπρὸς στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ χιλιάκριβη τὴ λευτεριά», βροντᾶει ἀπὸ τὰ βουνά, ἀντηχάει στὴν Πολιτεία πολύβουη. Κεραυνὸς τῆς Ἀντίστασης, ἀρμονικιά συνομιλία, βουνοῦ καὶ Πόλης.

Μιά φορά, μάζεψε ἰσχυρὲς δυνάμεις. Μπόρεσε καὶ ἔσπασε τὸ ζωστάρι τῶν βουνῶν, μπῆκε, πάτησε τὰ Δερβενοχώρια. Τὸν πολεμήσανε. Ἔβανε φωτιά, ἔκαψε τὰ σπίτια. Κουβάλησε ὅμως πολλὰ κουφάρια δικὰ του. Μαζεύτηκε γρήγορα στὴν Πόλη μὴ τοῦ κλείσουνε πίσω τὰ περάσματα. Τὸ Ἀντάρτικο δὲν κάηκε, οὔτε κανένας χωργιάτης ἀπὸ τὴ φωτιά πού ἔβανε. Ἔκαψε τὰ ἄψυχα καὶ ὅσα ἀθῶα ζῶα βρῆκε μπροστά του τὰ σκότωσε. Ὡς καὶ τὶς γάτες. Ἡ ζωὴ ὅμως τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔπαθε τίποτα. Αὐτὴ ὁ φόβος του, ὄχι τὸ σπίτι. Εἶδε πὼς δὲν ἔκανε τίποτα.

Λεπτομέρειες τῆς μάχης τῶν Δερβενοχωρίων μεταξὺ κατακτητῆ, Λαοῦ τῶν χωριῶν καὶ Ἀντάρτικου, θὰ βρῆτε στὸ δεύτερο τεῦχος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Ἐχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν Ἀντίσταση τῆς Πόλης μας. Τὰ στοιχεῖα τὰ πῆρα ἀπὸ ὄσους δούλευαν μέσα στὴν Πόλη, ἀπὸ αὐτοὺς πού οἱ ἴδιοι πήραν μέρος στὴ μάχη καὶ ἀπὸ τοὺς χωριάτες πού τοὺς καήκανε τὰ σπίτια.

Μὲ τὴν ἀποτυχία του ὁ κατακτητῆς στὸ βουνό, εἶδε ὅτι ἔπρεπε νὰ σπάσῃ τὴ δύναμη τῆς Ἀντίστασης μέσα στὴν Πόλη. Ἔβλεπε ὅτι αὐτὴ ὄπλιζε τὸ βουνό καὶ τὸ συντηροῦσε. Ἐφτασε στὸ σημεῖο νὰ παρατήσῃ τὸ κατακτητικὸ του ἔργο καὶ νὰ δῆ, πὼς θὰ σταματοῦσε τὸ ξεσῆκωμα τοῦ σκλάβου πού τοῦ εἶχε γίνει πολεμικὸ μέτωπο.

Γιὰ μᾶς ἐδῶ, οἱ πληροφορίες του εἶναι, ὅτι τὸ κακὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπάνω Πόλη. Τὴν εἶχανε ὀνομάσει λέει, μικρὴ Μόσχα. Εἶχανε πιστέψει, ὅτι ὅλοι τους ἐκεῖ εἶναι κουμμουνιστές. Καὶ αὐτοί, μόνο στὸ πρόσωπο τοῦ κουμμουνιστῆ

βλέπανε ἔχτρο καὶ κίντυνο. Δὲν μπορέσανε νὰ καταλάβου-
νε πὼς ὁ πιτορίκος πὸν τρυπώνει ἀπαρατήρητος μέσα στὸν
καταυλισμὸ του καὶ τοῦ κλέβει ἀρβύλες, σφαῖρες, ὄπλα, εἶ-
ναι ἔχτρος καὶ κίντυνος. Πὼς ὁ γέρος, ἡ γρηὰ πὸν τοὺς θεω-
ρεῖ ἀκίντυνους, δίνουνε ἕνα τρομερὸ παρὸν στὴν Ἀντίστα-
ση. Ὅτι ὅλοι τοὺς αὐτοί, μικροί, μεγάλοι, δὲν ἀποτελοῦνε
κουμμουνιστικὸ σύνολο. Ὅτι εἶναι ἕνας κόσμος πὸν δὲν λο-
γαριάζει σήμερα τὴν ποικίλη πολιτικὴ τοποθέτησή του, γιατί
πὸ πάνω ἀπὸ αὐτὴν, κυριαρχεῖ μέσα του μιὰ κοινὴ ἰδεολο-
γία, ἡ πὸ ὑψηλὴ καὶ πὸ ὠραία τοῦ κόσμου. Ὅμοια κι ἀπα-
ράλλαχτη σὲ ὅλους: Στὸ πὼς θὰ ἀποτινάξουνε ἀπὸ πάνω
τοὺς τὴ ντροπὴ τοῦ αἰῶνα. Ἦτανε τότε ἕνας Λαός, μὲ ἕνα
φρόνημα, μιὰ πίστη. Τὴν Ἀντίσταση! Τῆς εἶχε δοθῆ ὀλοκλη-
ρωτικὰ κι ὀλόψυχα. Καὶ αὐτοὶ βλέπανε μόνο «Κουμμουνιστ,
παρτιζάν». Καὶ μόνο στὴν ἀπάνω Πόλη.

Ἄλλὰ ἡ Ἀντίσταση, εἶχε φωληάσει γερὰ μέσα στὰ σπι-
τια καὶ τὰ νοικοκυργιά. Πῆρε τὸ ζεστὸ δεσμὸ τῆς οἰκογένειας
καὶ τὸν ἔκανε φωτιά. Τὴν ἀγάπη τοῦ σπιτιοῦ, παλμὸ λευτε-
ριάς. Χώθηκε στὸ πετοῖ τοῦ καθενός, ἔγινε οὐσία μὲ τὸ αἷμα
του, κόκκινη κυκλοφορία. Ἀφομοιώθηκε μὲ τὴ σάρκα καὶ τὴν
ψυχὴ του καὶ τοῦ ἔγινε πρόγραμμα ζωῆς! Φώληασε, ζεστά-
θηκε, ἀφομοιώθηκε, ἔγινε ὀμαδικὸς ξεσηκωμός. Ἐνωμένη
μυργιόστομη φωνή, μυργιοκέφαλη πεποίθηση καὶ πίστη, μυρ-
γιόχερη δύναμη!

Ὁ καταχτητής, εἶδε στὴν ἀπάνω Πόλη, κακιὰ φωληὰ τοῦ
κακοῦ του. Ἔτσι τοῦ τὴν παραστήσανε οἱ πωλημένοι. Ἀπο-
φάσισε νὰ χτυπήσῃ ἐκεῖ. Τὸ χιπλερικὸ τέρας, γνώριζε τὸν
τρόπο. Χιλιάδες φορὲς ἀπὸ τὸν κόσμο πὸν ρήμαξε, εἶχε ἔφαρ-
μόσει παρόμοια κακοῦργα μέσα.

Πρὶν χτυπήσῃ δίχως λόγο, προσπάθησε νὰ μάθῃ ἀπὸ
τοὺς προδότες ποιὲς οἱ κεφαλές, νὰ τὶς κόψῃ. Δὲν πέτυχε τί-
ποτα. Προσπάθησε νὰ παραπλανήσῃ μερικοὺς ἀφελεῖς ἀπὸ
αὐτοὺς πὸν τοῦ δουλεύανε, γιὰ μεροκάματο, ψωμὶ καὶ κατα-
σκοπεῖα. Νὰ ὀμοιστῇ μερικοὺς νὰ τοὺς ἀφανίσῃ. Καὶ ἐδῶ τὸν
βρῆκε ἀποτυχία. Κάλεσε μερικοὺς στὰ ἴσα, νὰ γίνουने πλη-

ρωμένοι προδότες. Τους νόμιζε δικούς του. Όλοι τους περασμένοι στην Αντίσταση και τῆς μεταφέρανε τὰ ὀπιδήποτε. Όλοι τους ἄγρυπνοι κατάσκοποι, καταγράφανε τὸ κάθε βῆμα, διαβάζανε καὶ μεταφέρνανε τὴν κάθε του σκέψη.

— Μαρτύρησέ μου μόνο πέντε κουμμουνιστὲς καὶ ἀμέσως θὰ ἔχης ὅ,τι μοῦ ζητήσης.

Δὲν παραδέχεται βέβαια ὅτι ὁ Ἕλληνας τοῦ λέει τὴν ἀλήθεια ὅταν τοῦ ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν γνωρίζει κανένα.

— Τότε ὀνομάτισέ μου κακοὺς ἀνθρώπους μὲ κακὸ παρελθόν.

Δὲς καὶ ξεκίνησε ὁ κακοῦργος νὰ ἀνεβάσῃ τὸ ἠθικὸ ἐπίπεδο τῆς Οἰκουμένης.

— Σήμερα δὲν ὑπάρχουνε κακοὶ ἄνθρωποι. Μόνο δυστυχισμένοι ὑπάρχουνε. Όλοι τους φροντίζουνε τὸ σπιτικό τους. Δὲν τοὺς ἐνδιαφέρουνε οἱ πολιτικὲς ἰδεολογίες. Μόνο τὸ ψωμάκι τῶν παιδιῶν τους. Ἄφου γιὰ τοὺς Ἕλληνες τελείωσε ὁ πόλεμος καὶ τὸ ξέρετε, κανένας τους σήμερα δὲν σκέφτεται νὰ κάνῃ κάτι ἐναντίον σας. Θὰ ἦτανε αὐτοκτονία σωστή. Καθόμαστε ἡσυχα στὴν Πόλη μας. Προσπαθοῦμε μόνο νὰ ζήσουμε. Τὸ κακό, τὸ βλέπετε ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. Αὐτοὶ πὸν τὸ κάνουνε, ἔχουν βγεῖ στὰ βουνά. Όχι στὴν Πόλη. Στὴν Πόλη μας ἐδῶ βριοκόμαστε ἐμεῖς πὸν καθόμαστε ἡσυχα. Ἡ Πόλη μας, ἔχει μόνο καλοὺς ἀνθρώπους. Στὰ βουνὰ εἶναι οἱ παρτιζάνοι. Αὐτοὶ οἶς πολεμᾶνε, αὐτοὺς πολεμῆστε καὶ σεῖς. Όχι ἐμᾶς.

Πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι στὴν ἐποχὴ ἐτούτη πὸν περιγράφω, παρουσιάστηκε μιὰ ἀπὸ τὶς σπάνιες περιπτώσεις. Οἱ γερμανοὶ ψάξανε παντοῦ νὰ βροῦνε προδότες. Δὲν μπορέσανε νὰ βροῦνε οὔτε ἓναν ἐφιάλτη.

Ἀποφασίσανε νὰ χτυπήσουνε στὰ τυφλά!

Τὸ κακὸ γιὰ τὴν ἀπάνω Πόλη τὸ περιμέναμε. Προφτάσαμε καὶ καθαρίστηκε ὁ τόπος, ἀπὸ κάθε ἔνοχο καὶ ὑποπίο. Οἱ πὸν χτυπητοὶ πῆραν ἐντολὴ νὰ λείψουνε ἀπὸ τὰ σπίτια τους πρὶν προφτάσῃ τὸ κακό. Ἦτανε αὐτοὶ πὸν εἶχαμε πληροφορίες, ὅτι τὰ ὀνόματά τους θὰ μπορούσανε νὰ ἔχουν ση-

μειωθῆ στοὺς καταζητούμενους. Ὅσοι δὲν εἶχανε ἀφορμές, μέινανε. Πῶς μπορούσε νὰ ἀδειάσῃ ἕνας τόπος;

Θέλουνε νὰ ποῦνε πῶς τὰ ζῶα, ὁσμίζονται τὸ σεισμό, τὴ φωτιά καὶ τὴν καταγίδα καὶ φυλάγονται πρὶν ἔρθῃ τὸ κακό. Πιὸ πολὺ τὰ σκυλιά, προαισθάνονται τὸ σεισμό καὶ οὐρλιάζουνε ὅλα μαζί, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ τρέμῃ ἡ γῆς, νὰ ἀκούσουνε, νὰ φύγουνε ἀπὸ τὰ σπίτια οἱ φίλοι τους οἱ ἄνθρωποι.

Ἐνα πρωῖνό, Ἀπρίλιος τοῦ 1944 ἦτανε. Πρὶν ξημερώση, ἕνα ἄγριο ὁμαδικὸ οὐρλιαχτὸ σηκώσανε τὰ σκυλιὰ τοῦ πάνω χωριοῦ καὶ τῶν περιβολιῶνε. Φωνάζανε στοὺς προστάτες τους ἀνθρώπους ποὺ κοιμόντουσαν, ὅτι τοὺς ἔρχεται κακὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ σειμοῦ. Πολλοὶ πεταχτήκανε τρομαγμένοι μὲ τὴν ἄσκημη εἶδηση τοῦ πιστοῦ φίλου. Βγήκανε ἔξω γιὰ νὰ δοῦνε, ὅτι γερμανοί, εἶχανε ζῶσει σφικτὰ, ὀλάκερη τὴν ἀπάνω Πόλη, μέχρι κάτω, τὴν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Σὲ πολὺ μικρὲς ἀποστάσεις, ὁμάδες - ὁμάδες ἀπὸ τέσσερις - πέντε, κοντὰ - κοντὰ, μὲ αὐτόματα, ἔτοιμοι ὅλοι. Εἶναι ἀδύνατο νὰ περάσῃς πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ἀνατολικὸ ὄριο τοῦ μπλόκου, κλείνει μέσα καὶ τὰ τελευταῖα σπίτια. Ἡ ζώνη ἀπὸ βορεινὰ, ἔχει μπλοκάρει καὶ τὰ γύρω περιβόλια, μέχρι τὸ Ἀεροδρόμιο. Ἡ στενὴ ἄλυσίδα ἀπὸ γερμανοὺς, ἀπλώνει σὰν μεγάλη ἀπόχη, πρὸς τὰ δυτικὰ. Κλείνει ὀλόκληρη τὴν ἀπάνω Πόλη καὶ καταλήγει δυτικὰ πάλι στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, κοντὰ ἐκεῖ στὸ μόνιμο μπλόκο τους, διασταύρωση, Στερεᾶς - Πελοποννήσου. Ἀπὸ ἐδῶ μέσα, εἶναι ἀδύνατο νὰ ξεφύγῃ κανένας.

Λίγο ἀργότερα ζῶσανε, ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ, βορεινὰ ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες, τὸ ἴδιο στενὰ ὅπως καὶ τὴν πρώτη.

Ἐνα τρίτο συνεργεῖο, ἔζωσε τὴ Φάμπρικα τοῦ τοιμένου.

Γιὰ οἰκονομία, στὶς ζῶνες τοῦ ἀποκλεισμοῦ χρησιμοποίησανε καὶ μερικοὺς Ἴταλοὺς φασίστες, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μετὰ τὴν συνθηκολόγησι τῆς Ἰταλίας, τοὺς εἶχανε κάποια ἐμπιστοσύνη. Ἦτανε οἱ μαυροχίτωνες τοῦ Μουσουλίνι καὶ τοὺς χρησιμοποιοῦσανε γιὰ ὑπηρετικὲς δουλειὰς καὶ σκοποὺς. Οἱ γερμανοί, κρατᾶνε αὐτόματα. Οἱ Ἴταλοί, τὰ δικά τους ὄπλα.

“Όλα αὐτά, πρὶν ἀκόμα καλὰ - καλὰ ξημερώση. Καὶ ἦταν ἀδύνατο νὰ ξεφύγη μύγα ἀπὸ τοὺς μπλοκαρισμένους. Μέσα στὶς ζωσμένες περιοχές, ὅλοι οἱ δρόμοι, εἶναι πιασμένοι μὲ σκέτους γερμανοὺς. Εἶναι ἀδύνατο νὰ κουνήσης ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Στὸ κέντρο τοῦ κάθε σταυρόδρομου, ἔχουνε στήσει πολυβολεῖα. Πραγματικὸ ὄπλοστάσιο. “Όποιος βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι του, πιάνεται ἀμέσως.

“Άλλες ὀμάδες, ἔχουνε πιάσει σειρὰ τοὺς δρόμους καὶ σπίτι τὸ σπίτι μὲ εἰδοποίηση κλωτσιῆς καὶ ὑποκόπανους στὶς πόρτες, διατάζουνε νὰ ἀνοίξουνε. Μερικὲς πόρτες ὑπακοῦνε μὲ τὴν πρώτη κλωτσιά. “Αν καμιά ἀντισταθῆ στὸ πρῶτο χτύπημα, τοακίζετα κομάτια παρευθὺς. Μπαίνουνε οἱ μπότες τραντάζοντας καὶ τὸ ξύλο πέφτει ἀλύπητο στοὺς μέσα, ὅσοι βρεθοῦνε. Μερικὲς πόρτες πρὸ πέρα, ἀκούγοντας τὸν πάταγο, ἀνοίγουνε μόνες τους!

Τὰ σπασίματα, τὸ γαύγιμα τοῦ σκύλου κακούργου, ἀνακατεμένο μὲ τὶς φωνὲς τοῦ τρόμου καὶ τοῦ πόνου, συνοδεῖα ντουφεκιές, κάνουνε νὰ νομίζης πὼς βρίσκεσαι σὲ ἀλύπητη σφαγή, σκοτωμὸ καὶ λεηλασία ἀπὸ ἄγριους. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ ξεκινήσανε λέει νὰ φιάξουνε ἕνα νέο κόσμο, φωτισμένο ἀπὸ τὰ φυσικὰ προνόμια καὶ τὶς ἐγγενεῖς ἱκανότητες τῆς “Αρειας φυλῆς...

Μέσα στὰ σπίτια, τὰ ψάχνουνε ὅλα. Σπᾶνε καὶ ρημάζουνε τὰ πάντα. Συντρίμμα τὸ κάθε φτωχὸ νοικοκυριό. Ρούχα, ἔπιπλα, κουζινικά, προῖκες κοριτσιῶν, ὅλα! “Ένα ποτάμι λὲς καὶ πέρασε καὶ βλέπεις ἀνάκατα, σπασμένα, σκισμένα, λερωμένα, ὅλα! “Όταν τελειώση ἡ «ἔρευνα» ἀρπάζουνε τοὺς ἄντρες ἀπὸ δεκαοχτῶ χρονῶν κι ἀπάνω. Ἄφήνουνε ὅσους νομίζουνε, ἢ πολὺ - πολὺ μικροὺς ἢ πολὺ γέρους. “Υστερα ἢ σειρὰ τοῦ γείτονα ποὺ τὸν περιμένουνε τὰ ἴδια. Μερικοὶ μού εἶπανε, ὅτι τέτοιο χαλασμό, οὔτε οἱ Τοῦρκοι δὲν τοὺς κάνανε στὴν Παλιὰ Πατρίδα τὴν Μικρασία.

Ἐπὶ τὶς «ἔρευνες» στὰ σπίτια, τίποτα ἔνοχο δὲν βρέθηκε. Χοντροκομμένη πρόφαση, ἢ ἔρευνα γιὰ ὄπλα τᾶχα. Φα-

νερός ὁ σκοπός. Νὰ καταστρέψουνε τὰ σπίτια. Νὰ σπεύρουνε τρόπο.

Στὸ ἐλεύτερο τμήμα τῆς Πόλης ἡ Ἀντίσταση συμμάζεψε ὅ,τι ἔκρινε. Ξαφανιστήκανε μὲ μᾶς, τὰ πάντα. Καὶ ἦταν πολλὰ τότε. Οἱ λεύτεροι σχηματίσανε ἀόρατη ζώνη ἀπ' ἔξω, πολὺ κοντὰ στῆ ζώνη τοῦ μπλόκου τοῦ ἔχτροῦ, ποὺ θὰ βοηθοῦσε τοὺς κλεισμένους, ἂν ἦτανε μπορετὸ καὶ ὅταν τὸ καλοῦσε ὁποιαδήποτε περίσταση.

Ὅταν οἱ πιασμένοι γίνονται μικρὴ ομάδα, δέκα, δεκαπέντε, τοὺς παραδίνουνε σὲ ἄλλους, ταγμένους γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι τοὺς κρατᾶνε. Ὅταν ἡ ομάδα τῶν πιασμένων, μὲ ἄλλους ποὺ φέρνουνε ἄλλοι, γίνεται καμὴ πενηνταριά, ἄλλες ομάδες γερμανῶν τοὺς μπουλουκιάζουμε ἕνα κύκλο γύρω στενά, τοὺς βάζουμε μπροστὰ καὶ μὲ κλωτσιές, βρυσιές, σπρωξιές καὶ ὑποκόπανους ὅπου τοὺς πάρη, τοὺς μεταφέρουμε στὴν ὁδὸ Ἀναπαύσεως. Εἶναι ἕνας δρόμος μέσα στὸ μεγάλο ζωσμένο κομᾶτι τῆς Πόλης κάπου ὀκτὼ μέτρα πλάτος καὶ τρακόσια μᾶκρος. Δεξιὰ κι ἀριστερά, πυκνὰ φυτεμένα κυπαρίσσια σὰν κάγκελα. Ὁ δρόμος αὐτός, ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μεγάλο δρόμο τῆς Ἐπαρχίας νοτινά, καὶ καταλήγει κεφάλι βορεινά, στὴν πόρτα ἀκριβῶς τοῦ Νεκροταφείου τῆς Πόλης. Οἱ δυὸ γραμμὲς κυπαρισσιῶν τοῦ δρόμου, εἶναι πιασμένες στενὰ ἀπὸ γερμανοὺς καὶ Ἴταλοὺς ὀπλιομένους ὄλους, ἀστακοὺς σωστούς. Μιά ἀλυσίδα μὲ στενοὺς σιδερένιους χοντροὺς κρίκους καὶ μέσα ἐδῶ, ρίχνονται μπουλούκια οἱ πιασμένοι πενήντα σὺν πενήντα... Οἱ πὺ πολλοὶ δαρμένοι ἄγρια. Στὸ ζωσμένο κῶρο τοῦ δρόμου, πληθαίνουνε οἱ πιασμένοι. Οἱ πὺ πολλοὶ μισόγυμνοι, ὅπως τοὺς σηκῶσανε ἀπὸ τὸ κρεββάτι, ἄλλοι ξυπόλυτοι. Καὶ τὰ μπουλούκια, ἔρχονται πενήντα σὺν πενήντα, ὅλο ἔρχονται ἀπὸ πολλὲς πλευρές. Καὶ γεμίζει ὁ στενὸς δρόμος μὲ τὸ ἦουχο ὄνομα ποὺ ἔχει τὸ Νεκροταφεῖο γιὰ κεφάλι. Οἱ πιασμένοι γίνονται χιλιάδες.

Ψηλὰ ὁ ἥλιος. Τὸ μᾶζεμα τέλεψε. Τὰ μπουλούκια σταμάτησανε νὰ τρέφουνε τὴ σύναξη. Δυόμισυ χιλιάδες χώνε-

ψε ὁ στενὸς δρόμος μὲ τὸ ἦουχο ὄνομα καὶ κεφάλι ἕνα Νεκροταφεῖο!

Ἄπὸ νοτιὰ ψηλὰ στὸ λόφο, μαῦρο μπουλούκι σφιχτό, κόσμος πολὺς φαίνεται νὰ κατηφορίζῃ. Γιὰ ἐδῶ κι αὐτό. Τὸ μαῦρο σημάδι, μιὰ κίνηση ὄλο, βιαστικὸ κατεβαίνει. Εἶναι οἱ πιασμένοι ἀπὸ τὴ Φάμπρικα τοῦ τοιμέντου. Ὅλοι μέσα στὴ σκόνη τους, μὲ τὰ ροῦχα τῆς δουλειᾶς, ἀπὸ τὴ δουλειὰ ἀρπαγμένοι.

Ἔνας κόσμος μὲ ραμένο στόμα. Ὅρθιοι ὄλοι. Ὁ τόπος ἔξω ἦουχος. Ἄπὸ μέσα χτυπᾶνε χιλιάδες καρδιές. Τὸ αἷμα τρέχει γρήγορο. Ἡ ζωὴ στέκεται ὄρθια καὶ βλέπει. Ὁ καθένας ξεχωριστά, ἀναρωπιέται τί τοῦ μέλλεται.

— Ἄν εἶναι νὰ μοῦ ἔρθῃ ὁ θάνατος, καλὴ του ἡ ὥρα. Τόπο θὰ πιάσῃ.

Χιλιάδες ἀνοιχτὰ μάτια στὸν ἥλιο. Χιλιάδες λεύτεροι διαλογισμοί, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ τοὺς δέσῃ ἡ ἀνθρωποαλυσίδα γύρω μὲ τοὺς χοντροὺς σιδερένιους κρίκους, ὄπλα, στρατιῶτες, κυπαρίσσια, νεκροταφεῖα! Χιλιάδες οἱ φωνές τοῦ μίσους. Καμιὰ γλώσσα προδότης τῆς κάθε φωνῆς. Ἄνεβαίνει τὸ μῖσος, τὸ κεφάλι βουίζει, βουίζει! Ξεχωρίζει μέσα ἀσπρογάλανη παρθένα, ἀραχνόντυτη, ἀέρινη γελαστή. «Εἶμαι μαζί σου. Ἡ Ἀντίσταση εἶμαι. Εἴμαστε οἱ δύο τὸ ἴδιο. Στάσου ὄρθος». Τὰ δόντια δαγκώνουνε, τὰ χεῖλια, τὴ γλώσσα. Στραβώνουνε τὰ κλειστὰ στόματα. Γούβα βαθειὰ ζαρωματιὰ στὸ μεσοφρύδι. Ὅλοι οἱ διαλογισμοί, ἴδιοι συνταιργιάζονται, σμίγουνε στὸν ἀέρα, τοὺς βλέπει ὁ ἥλιος καὶ χαίρεται. Ἔνα σπιτό, στραβὰ σφιγμένο στόμα τῶν πιασμένων. Ὁ κατακτητὴς βλέπει τὰ ἀνοιχτὰ μάτια ποὺ πετᾶνε φωτιά. Ὁσμίζεται τὸ μῖσος κι ἄς εἶναι οἱ πιασμένοι, ἄοπλοι, ἀδύναμοι. Αἰστάνεται τὴ δύναμή τους, τρομάζει. Τρέμει καὶ σφίγγει, σφίγγει ἀπὸ φόφο τὸ κρῦο σίδερο τοῦ θανάτου στὰ χέρια του νὰ νοιώσῃ προστασία.

Τὴν ἄχρονη ἀναμονή, διακόψανε ἀπὸ τὸ μπουλούκι τῶν πιασμένων τῆς Φάμπρικας τοῦ τοιμέντου, οἱ φωνές καὶ τὰ κλάματα τοῦ Λευτέρη. Ἄπὸ τοὺς πιασμένους καὶ αὐτός. Ὁ-

λόκληρος βαμμένος στο αίμα. Τὸν πιστέψανε γιὰ χτυπημένο. Μαθεύτηκε ὅτι στὸ μπλόκο τοῦ Τσιμεντάδικου, οἱ γερμανοὶ ἐτελέσανε ἐπὶ τόπου τὸν ἀδερφό του, γιὰτὶ πῆγε λέει νὰ τὸ σκάση. Ὁ Λευτέρης πέφτει πάνω στὸ σκοτωμένο ἀδερφό, βάρφτηκε στὸ αἷμα του. Οἱ φωνές του τσακίζουνε τὴν παγερὴ ἡσυχία τοῦ σιωπηλοῦ μίσους ποὺ φοβίζει ὄπλα, στρατιῶτες, κυρarisia, Νεκροταφεῖα!...

Στὸ δρόμο τῆς Ἐπαρχίας, σταματήσανε μερικὰ στρατιωτικὰ καμιόνια. Ξεφόρτωσαν ἓνα τοοῦρμο Ἐς Ἐς μὲ τὴ σταχτιὰ στολή, πήρανε δασκαλεμένες θέσεις. Ἐτοῦτοι εἶναι τὰ ποτὰ ὄργανα τοῦ ἀρχικακούργου τῆς Οἰκουμένης.

Σὲ λίγο, φτάνει στὸν τόπο, ὁ γερμανὸς συνταγματάρχης Κλίτς. Μερικοὶ τὸν γνωρίσανε. Ἄστραπὴ τὸ μάθανε οἱ χιλιάδες. Εἶναι ὁ διοικητὴς στρατοπέδων Κρατούμενων νοτίου Ἑλλάδας. Μένει στὸ Μεγάλο Πεῦκο, ὅπου ἔχει ἐγκαταστήσει στρατόπεδο γιὰ δικούς μας κρατούμενους καὶ ἔχει ὀργανώσει ἐκεῖ, τὸτελειότερο σύστημα βασανιστηρίων. Ὁ ὀδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου του, κατέβηκε βιαστικὸς. Πόρτες ἀνοίγουνε, κατεβαίνει τὸ τέρας. Δεξιά καὶ ζερβά του, ξερὰ κλαρίνα, ἀκούνητα. Μὲ συνοδεία μερικοῦς, κώνεται στὸ πιασμένο πλῆθος. Τοὺς μετράει ὄλους μὲ τὸ μάτι ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Σταμάτησε σὲ κάποιον σχεδὸν ἠλίθιο. Τὸν εἶχαν κουβαλήσει κι αὐτόν, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ καταλαβαίνει ποῦ βρίσκεται. Χάζευε γύρω, σάλια στὸ στόμα του. Γελοῦσε χωρὶς αἰτία. Ὁ Κλίτς, κάτι εἶπε στοὺς συνοδοῦς του, κάτι κουβεντιάσανε στὴ γλώσσα τους. Τὸν πήρανε μαζί τους, ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν πασιμένων. Ὅλοι πιστέψανε ὅτι τὸν εἶδαν, τὸν κατάλαβαν ὅτι εἶναι κουτὸς καὶ τὸν πήρανε μαζί τους γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουνε τελικὰ λεύτερο.

Πλησίαζε νὰ τελειώσει ἡ παγερὴ ἐπιθεώρηση, ὅταν ἔφτασε ὁ Διευθυντὴς τῆς Φάμπρικας τοῦ τσιμέντιου. Συστήθηκε στὸν Κλίτς, σὲ καθαρὴ γερμανικὴ. Ἦτανε σπουδαγμένος στὴ Γερμανία. Προκαταβολικά, ἀπὸ αὐτὸ καὶ μόνο, ἔπρεπε νὰ ἔχη ὑπὲρ του, ἀρκετὸ βαθμὸ ἐχτίμησης ἀπὸ τὸ τέρας. Ὁ Διευθυντὴς παρακάλεσε νὰ τοῦ δώσουν μερικοὺς δικούς του

ἀπὸ τοὺς πιασμένους, γιατί σταματάει τὸ ἐργοστάσιο καὶ τὰ γερμανικὰ αὐτοκίνητα περιμένουν οὐρὰ ἀπ' ἔξω γιὰ τοιμέντο. Εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀναφέρῃ τὸ γεγονός, γιὰ νὰ μὴ τοῦ φορτώσουν εὐθύνη.

— Ἄλλωστε, εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν πρόκειται νὰ προκύψῃ τίποτα εἰς βάρος τους. Εἶναι ὅλοι τους καλοί. Προσέχουν τὴ δουλειά τους καὶ ἐργάζονται ἐξ ὀλοκλήρου γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ κατοχῆς.

Ἔσπασε σὲ χαμόγελο τὸ χεῖλι τοῦ χτήνους, ποὺ ἄκουγε Ἑλληνα νὰ μιλήῃ τόσο ὠραῖα τῇ γλώσσᾳ του. Δέχτηκε ὅσα τοῦ εἶπε. Ὑποσχέθηκε πὼς θὰ ἀρχίζε ἀπὸ τοὺς δικούς του. Τοὺς καθαρὸς θὰ τοὺς μετέφερε μὲ δικά του αὐτοκίνητα γιὰ πὸ συντομία. Ἔδωσε ἀμέσως διαταγὰς καὶ ὁδηγίεσ καὶ ἔφυγε ὅπως ἦρθε.

Ὁ Διευθυντὴς διάλεξε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς δικούς του, τοὺς πῆρε καὶ ἔφυγε. Τὸ ἐνδιαφέρο του ἦτανε ἡ παραγωγὴ τοιμέντου. Ἡ καρδιά του ἀουγκίνητη γιὰ τὸ δράμα τοῦ ἀνθρώπου... Μόνο τὸ τοιμέντο τῶν γερμανῶν τὸν ἐνδιέφερε!

Στὴ μέση τοῦ δρόμου μὲ τὰ κυπαρίσσια, ἀπὸ τὸ ἀνατολικό, βρίσκεται ἓνα ἔρημο κεραμοκάμινο, τοῦ Μπατάλα. Μπροστά, ἓνα μεγάλο στέγαστρο μὲ ξεφτισμένες λαμαρίνες. Πίσω, μιὰ μεγάλη γούβα ἀπὸ ὄπου, κάποτε παίρνανε χῶμα γιὰ κεραμίδια καὶ τοῦβλα. Λίγο πρὸς τὸ βάθος τοῦ στέγαστρου, τοποθετήσανε ἓνα τσουβαλένιο παραβάν μὲ μιὰ τρύπα, στὸ ὕψος ἀνθρώπου. Πίσω ἀπὸ τὸ παραβάν, τοποθετήσανε ἓνα δικό μας. Μποροῦσε νὰ βλέπῃ ἀπὸ τὴν τρύπα, χωρὶς νὰ τὸν βλέπουνε. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά, δύο Ἐς Ἐς, ὄρθιοι. Ἀμέσως πὸ μπροστά, ἓνα τραπέζι μὲ δυὸ καθιστοὺς καὶ γύρω τους καμιά εἰκοσαριά ὄρθιοι γερμανοί.

Οἱ πιασμένοι, καταλάβαινε τί πρόκειται νὰ ἀκολουθήσῃ. Εἶχε φιαχτεῖ ἓνα σκηνικό. Θὰ ἀρχίσῃ νὰ παίζεται ἓνα θέατρο ποὺ ζυγιάζει καὶ ἀποφασίζει γιὰ ζωὲς ἀνθρώπων. Τώρα, ὁ καθένας ἔχει πάρει τὴ θέση του, ἕτοιμος νὰ παίξῃ τὸ ρόλο του. Ἀπὸ τὴν παράσταση ποὺ ἀρχίζει, ἄλλοι θὰ ὀδηγηθοῦνε —σὸν σὲ θέατρο— ξανὰ στὸ σπίτι τους κοντὰ στοὺς δικούς

τους, θὰ συνεχίσουνε τὴ ζωὴ τους, ἄλλοι στὴ γερμανία σὲ καταναγκαστικά ἔργα σκλάβοι καὶ ἄλλους, τοὺς πὺδ τυχερούς, θὰ τοὺς βρῆ ὁ θάνατος! "Ἐτοι ἐπιβάλλει ἡ ὑπόθεση τοῦ θεατρικοῦ ἔργου πὺδ πρόκειται νὰ ἀρχίσῃ νὰ παίζεται σὲ λίγο. Καὶ ὅλα αὐτά, ἔτσι στὴν τύχη καὶ γιὰ τὸ τίποτα. Ἐπειδὴ ἦτανε σκλάβοι. Πόσο φοβερό, ὅταν γράφεται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀνθρώπινη μοίρα! "Ἐτοι, στὴν τύχη! Χωρὶς αἰτία. Ἄπὸ ἕνα τίποτα, ὁ θάνατος, ὁ ἀφανισμός, ἡ σωτηρία. Χωρὶς καθόλου ἔσοδ νὰ μπορῆς νὰ κουμαντάρῃς τὸ δρόμο τῆς δικιάς σου ζωῆς! Νὰ μὴ μπορῆς νὰ κάνῃς κάτι, πὺδ νὰ στρέψῃ τὴν πορεία τῆς ζωῆς σου πρὸς τὸ πὺδ θέλεις. Νὰ πάψῃς ἀπὸ τὸ τίποτα νὰ εἶσαι ἀνθρωπος!

Τὸ παιγνίδι μὲ τὸ θάνατο, ἀρχίζει. "Ἐνας - ἕνας οἱ παρόμενοι, ξεκόβουνε ἀπὸ τὸ πυκνὸ μπουλούκι. Ὁ καθένας ξεχωριστά, φτάνει μπροστά στοὺς γραμματικούς. Τὸ πρόσωπο στραμμένο πρὸς αὐτοὺς. Πιὸ πίσω, φάτσα τὸ τσουβαλένιο παραβάν μὲ τὸ μάτι τοῦ κρυμένου δικοῦ μας στὴν τρύπα. Ὁ πασιμένος στέκει στὸ ἀνοιχτὸ ἐλεύτερο μέρος, φωνάζει δυνατὰ καὶ καθαρὰ τὸ ὄνομά του καὶ περιμένει τὴν κρίση. Τώρα εἶναι πὺδ παίζεται ἡ ζωὴ του. Ὁ πίσω ἀπὸ τὸ παραβάν, τὸν βλέπει. "Ἄν ὁ κρυμένος τὸν κρίνῃ κουμμουνιστῆ, θὰ χτυπήσῃ ἀλαφριά στὴν πλάτη τοὺς δύο ὄρθιους δίπλα του Ἐς Ἐς. "Ἄν γίνῃ αὐτό, οἱ γραμματικοὶ τὸν γράφουνε. Ἀμέσως οἱ ἄλλοι γύρω ὄρθιοι, τὸν ἀρπάζουνε καὶ μὲ κλωτσιές, μπουγιές καὶ χτυπήματα, βρίσκειται πεταμένος μέσα στὴ γούβα τῆς χωματαριᾶς, σὲ πολὺ κακὸ χάλι. Σὲ μιὸ λεπτὸ τῆς ὥρας, κρίθηκε, καταδικάστηκε καὶ τοῦ διαβάστηκε ἡ καταδίκη. Τώρα ἡ γούβα τῆς χωματαριᾶς, τοῦ ἀνοίγει ἕνα πολὺ σκοτεινὸ μέλλον. Μιὰ ζωὴ ἀβέβαιη. Τὸν καταδίκασε τὸ τσουβαλένιο παραβάν. Ἄπὸ τίποτα! Χωρὶς τίποτα! Πόση ντροπὴ! Πόσο ἔγκλημα! "Ἄν ἔξ ἄλλου, τὸ παραβάν δὲν κάνῃ τὸ σινιάλο, τότε ὁ καθένας πὺδ βγήκε μπροστά, φεύγει μόνος του χωρὶς κακοποίηση, δὲν καταγράφεται καὶ παίρνει θέση, στὴν ἀρχὴ τοῦ δρόμου πρὸς τὸ δρόμο τῆς Ἐπαρχίας, χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πὺδ δὲν κριθήκανε. Περιμένει ἐκεῖ, γιὰ νὰ πα-

ρακολουθήση τὸ δράμα τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτός, ἀπὸ τὸ τίποτα, ἔτσι στὴν τύχη, μένει στὴ ζωὴ μὲ τὴν ζωντανὴ ἐλπίδα. Βλέπει αὐτοὺς πὺν βαράει ἡ τύχη. Εἶναι ὅλοι τους γνωστοί, φίλοι, συγγενεῖς, πὺν πολὺ, ὅλοι τους, Συναγωνιστὲς στὴν Ἀντίσταση. Κάθε τόσο, ἡ καρδιά του τσακίζεται.

— Ἴσως νὰ μὴν ἦτανε σήμερα γιὰ μένα. Ἴσως ἀργότερα. Σὲ ἄλλη περίσταση. Θὰ τὴν περιμένω.

Τὸ διάλεγμα προχωρεῖ. Ἄλλοι στὴ γούβα παρέα τὸ θάνατο, ἄλλοι παρέα τὴν ἐλπίδα.

Ὅταν οἱ διάφορες γερμανικὲς ὑπηρεσίες, εἶδαν πὺς οἱ δικοὶ μας πὺν δουλεύανε σ' αὐτούς, δὲν φανήκανε τὸ πρῶτὸ στὴ δουλειὰ καὶ μάθανε τί εἶχε γίνει, ἤρθανε στὸν τόπο πὺν ἔπαιζε θέατρο ὁ θάνατος μὲ τὴ ζωὴ καὶ ἀξιώσανε νὰ πάρουνε τοὺς ἐργάτες τους. Οἱ περισσότεροι εἶχανε κάνει γνωριμίες μὲ τοὺς προϊσταμένους τους, εἶχανε ἀποσπάσει τὴν ἀγάπη τους. Οἱ γερμανοὶ ἤρθανε στὸ κριτήριο καὶ ὑποστηρίζανε ὅτι οἱ δικοὶ τους, ἦτανε ὅλοι τους πολὺ καλοὶ ἄνθρωποι, μακρὰ ἀπὸ κάθε ὑποψία. Ζητήσανε νὰ τοὺς παραλάβουνε ἀμέσως γιὰτὶ κλωτσήσανε οἱ δουλειές. Ἄν ὑπῆρχε ἀνάγκη γιὰ ὀμίρους ἢ ἄλλους ἐργάτες, εἶχανε στὰ χέρια τους χιλιάδες κι ἄς παίρνανε ἀπὸ τὸ σωρὸ. Αὐτοὶ θέλανε τοὺς δικούς τους. Χωρὶς ἄλλες ἐξηγήσεις, βγήκανε μπροστὰ στὰ μπουλούκια, τοὺς διαλεγμένους, τοὺς ἀδιάλεχτους καὶ τῆς γούβας καὶ φωνάζανε τοὺς δικούς τους ὁ καθένας. Οἱ πιασμένοι σαλέψανε. Κάτι σὰν ἀγέρας ἀνατριχίλας, ταρακούνησε ἀπὸ μέσα τὰ πλήθη. Καὶ ἔβλεπες νὰ ξεχωρίζουνε μερικοὶ ἀπὸ μέσα, πὺν μπροστὰ στὸν ἄδειο τόπο. Τοὺς ἔπαιρναν αὐτοὶ πὺν τοὺς ζητοῦσαν.

Ἄλλὰ τότες εἶδες καὶ μερικοὺς νὰ βγαίνουνε ἀπὸ τὴ γούβα σὰν ἄκουσαν νὰ τοὺς φωνάζουνε. Ἀνεβαίνανε σὰν ἀπὸ τάφο! Ἐβλεπες πὺν ἄφησαν τὸ θάνατό τους στὴ γούβα. Στὸ ἴσιωμα πάνω, τοὺς περιμένε ξανὰ ἡ ἐλπίδα γιὰ ζωὴ. Τρομερὴ σκηνὴ στὸ μακάβριο θεατρικὸ ἔργο τοῦ παιγνιδιστῆ τῆς ζωῆς μὲ τὸ θάνατο. Μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο, τοὺς εἶχε σημαδέψει ὁ

θάνατος πού κρυβότανε πίσω από τή σκιωμένη λινάτσα. Τὸν εἶχανε πάρει μαζί τους καὶ μὲ κλωτοῖές εἶχανε κωθεῖ στὴ γούβα, στὸν τάφο τους. Μαύρη ἢ σκέψη τους. Στὸ χρόνο τοῦτο, ξετυλίχτηκε ἡ κουβαρίστρα τῆς ζωῆς τους μεμιάς καὶ ἡ κλωστή ἔφτασε στὸ ἄκρο. Παιδιά, γυναῖκα, γονισί, φίλοι, Συναγωνιστές, Ἀντίσταση, ἀστραπὴ τὰ πῆρε ἡ ξετυλιγμένη κλωστή τῆς ζωῆς. Ξαφνικὰ ἀπὸ τοὺς ζωντανοὺς ἀκούστηκε τὸ ὄνομά τους. Μιὰ φωνὴ ἀπὸ τοῦ ἀπάνω κόσμου. Κουνηθήκανε σὰν αὐτόματα. Χωρὶς συναίσθηση τῆς πρόσκλησης. Ξανὰ τώρα, πὸ δυνατὴ ἡ φωνὴ μὲ τὸ δικό τους ὄνομα. Βγαίνανε μεθυμένοι, τυφλοί. Εἶχανε πιστέψει πὼς ἄρχισε ὁ τελευταῖος τους δρόμος καὶ πηγαίνανε μὲ ἀνοικτὰ μάτια νὰ βροῦνε τὸ τέλος. Βγήκανε στὸν ἥλιο. Αὐτὸς τοὺς εἶδε. Τοὺς θαύμασε. Εἶδανε καὶ αὐτοὶ τὸν ἥλιο. Γεμίσανε θάρρος. Εἶδανε τοὺς ἄλλους γύρω. Δὲν ξεχωρίζανε, φίλους, γνωστούς. Ἀνθρώπους μόνο. Ὁρθίους, μὲ κλειστὸ στόμα, γιομάτους ἔχτρα. Δὲν εἶχανε καταλάβει ὅτι τοὺς φωνάζουν γιὰ νὰ τοὺς φέρουνε ξανὰ στὴ ζωὴ. Σὲ μιὰ στιγμή, ἀπὸ ἕνα τίποτα, ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ θάνατο κι ἀπὸ τὸ θάνατο, ξανὰ στὴ ζωὴ! Πόση ἀντοχὴ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχανε γιὰ νὰ μποροῦσαν νὰ βγοῦνε σωστοί, ἀπὸ τὶς ἀναίτιες καὶ ἀπότομες αὐτὲς μεταστροφές, στὸ ἄθλιο αὐτὸ πηγάδι! Ὅταν ὅμως ὁ ἴδιος ἐσὺ, μὲ τὸ πού μπήκες στὴν Ἀντίσταση, δέχτηκες τὸν θάνατό σου, τὸν ζεῖς μὲ τὴ δράση σου, τὸν περιμένεις κάθε μέρα σὰν ἀναμενόμενο ἀποτέλεσμα, ἐξ αἰτίας ἀκριβῶς τῆς συμπεριφορᾶς σου ἀπέναντι στὸν κατακτητὴ, σὰν φυσικὴ δηλαδὴ προσημονή στὴν θετικὴ σου προσφορὰ στὸν ἀγῶνα, τότε δὲν αἰσθάνεσαι, οὔτε φόβο, οὔτε λύπη γιὰ τὸ πού σὲ περιμένει ἕνα τέτοιο τέλος.

Ὅσοι πιστέψαμε στὴν Ἀντίσταση καὶ τὴν κάναμε τότε κανόνα τῆς ζωῆς μας, βλέπαμε τὸ θάνατο, σὰν τὴν πιὸ ὠραία ἀπόληξη. Σὰν ἕνα τέρμα, γεμῆτο φῶς καὶ αἰωνιότητα.

Αὐτοὶ τῆς γούβας πού τοὺς φωνάζανε οἱ γερμανοὶ ἐργοδότες καὶ τοὺς τραβήξανε μαζί τους, ρίζανε μιὰ στερνὴ ματιὰ στοὺς ὑπόλοιπους τῆς χωματαριᾶς. Τοὺς περάσανε ὅλους μονοματιὰ. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπὸ τὸ βάθος, τὸ ἴδιο. Στερνὸς ἴσως

χαιρετισμὸς ἡλίων τοῦ Σύμπαντος σὲ φωτεινὴ τροχιά; Τίποτα δὲν χάραξε κανεὸς τὸ πρόσωπο, οὔτε χαρὰ οὔτε λύπη.

Αὐτοὶ ποὺ φεύγουνε, παρατηρᾶνε τὸν πιασμένο κόσμο. Ἀφήνονται στὰ φορτιγὰ ποὺ τοὺς μεταφέρουνε μακριὰ ἀπὸ τοῦτο τὸν κίντυνο. Ἀνέκφραστοι, ἀδιάφοροι θὰ ἔλεγες, πήρανε μαζί τους μῖσος καὶ ἔχτρα.

Ἡ διαδικασία τῆς κρίσης, ποὺ διακόψανε οἱ γερμανοὶ ἐργοδότες, συνεχίστηκε, μέχρι καὶ τὸν τελευταῖο. Ἀπὸ τοὺς τοιμεντάδες, διαλεχτήκανε γιὰ τὴ γούβα, πάνω ἀπὸ εἴκοσι. Τοὺς ἄλλους τῆς Φάμπρικας τοὺς φορτώσανε στὰ φορτιγὰ καὶ τοὺς πήγανε, ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου τοὺς πήρανε, γιὰ νὰ συνεχίσουνε νὰ βγάζουνε τοιμέντο γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς.

Ἦτανε νὰ πέσῃ ὁ ἥλιος, ὅταν τελείωσε καὶ τοῦ τελευταίου ἡ κρίση.

Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, ὀλημερίς νηστικός καὶ διψασμένος, μὲ τὴν ἀγωνία μόνη τροφή.

Αὐτὸς ποὺ τὸν ἔβανε ὁ κατακτητῆς καὶ πῆρε θέση πίσω ἀπὸ τὸ τσουβαλένιο παραβὰν μὲ τὴν τρύπα καὶ ἔκρινε τὴν τύχη τῶν ἀνθρώπων, ζωὴ ἢ θάνατο, ἦτανε ὁ κουτὸς ποὺ εἶχε σημαδέψει τὸ χιτήνος ὁ Κλίτς. Ἐνας καθυστερημένος νέος, ποὺ γύριζε ἄσκοπα τὰ σοκάκια τῆς ἀπάνω Πόλης. Ὁ Ἡλιάδης. ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς πιασμένους ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ ἔξῃ συναίσθηση τῆς κατάστασῆς του τότε. Ἐνα ἀναίτιο γέλιο εἶχε θρονιάσει στὸ πρόσωπό του. Γύριζε ἄπραγος. Φαινότανε ἀπὸ μακριὰ ἡ ψυχικὴ του καθυστέρηση καὶ δὲν ἦτανε δύσκολο νὰ διαλεχτῆ μέσα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, γιὰ νὰ γίνῃ ἄβουλο ὄργανο σὲ κακοῦργα σχέδια καὶ κριτῆς χιλιάδων ἀνθρώπων μὲ μιὰ ματιά.

Ἦτανε προδότης μὲ συνείδηση προδότη; Ἦξερε τί ἔκανε καὶ μπορούσε νὰ ζυγιάσῃ τὸ βάρος ποὺ εἶχε ἡ «κρίση» του ἀφοῦ ἦτανε γιὰ ἄνθρωπο; Τὸ κακὸ ποὺ ἔκανε, ἦτανε ἀνυπολόγιστο. Ἐπειδὴ δέ, κανένας ἄνθρωπος σιὸν κόσμο μὲ οσωτὸ μυαλὸ δὲν ἦτανε δυνατὸ νὰ διαπράξῃ ἕνα τέτοιο ἔγκλημα μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἶδαμε καὶ σὲ τόσο μεγάλη ἔκταση, κάτι σὰν τὸν δυστυχημένο Ἡλιάδη διάλεγε ὁ κακοῦργος κα-

ταχτητής για να παρουσιάση δικαιολγημένα τάχα τὰ ὠμὰ κακουργήματά του.

Τὸν ἠλίθιο, τὸν πῆρανε μαζί τους. Χάχηκε ἀπὸ τὸν τόπο γιὰ κάμποσο καιρό. Ὑστερα φάνηκε ξανά νὰ περιφέρεται ὅπως καὶ πρῶτα, στὰ σοκάκια τῆς ἀπάνω Πόλης. Ἡ Ἀντίσταση τὸν μάζεψε. Τὸν πῆρε τὸ Ἀντάρτικο τοῦ βουνοῦ καὶ χάθηκε.

Ἀπὸ τὴ γούβα μετρηθήκανε ἐνενήντα τέσσερις. Μποροῦσαν νὰ εἶναι καὶ περισσότεροι, ἀφοῦ τόσο γιὰ αὐτοὺς ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, δὲν ὑπῆρχε κάτι πού νὰ βαρύνη, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ματιὰ ἐνὸς καθυστερημένου μυαλοῦ. Τοὺς φορτώσανε στὰ καμόνια μὲ ἰοχυρὴ συνοδεία, καὶ ὅλοι, ἴσια στὸ Χαϊδάρι, τὴ μεγάλη ἀποθήκη τοῦ θανάτου.

Τὸ περιστατικὸ πέρασε στὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου, μὲ τὸ ὄνομα «τὸ μεγάλο μπλόκο». Ζοῦμε ἀκόμα μερικοὶ πού τὸ ζήσαμε. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού δὲν σημάδεψε τὸ ἠλίθιο μάτι, μερικοὶ τῆς γούβας. Πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς, τοὺς ἔσωσε ἡ Ἀντίσταση, ὅσους μπόρεσε, ὅπως θὰ δοῦμε πὸ κάτω.

Τοὺς ἄλλους ὅλους, τοὺς ἀφήσανε λεύτερους.

— Ἔσεῖς τώρα θὰ φύγετε. Εἶσατε λεύτεροι. Θὰ πᾶτε στὰ σπίτια σας, στὶς δουλειές σας. Μεταξὺ σας ἦταν ὅπως εἶδατε, καὶ κακοὶ ἄνθρωποι. Αὐτοὺς θέλαμε. Ψάξαμε καὶ τοὺς βρήκαμε. Μὴ νομίσετε πὼς δὲν σᾶς παρακολουθοῦμε. Ἄν κανένας ἀπὸ σᾶς, πάψη νὰ εἶναι καλός, ἢ ἀνακατευτῆ μὲ τοὺς παρτιζάνους, θὰ πληρώσῃ πολὺ ἀκριβά, ὅπως θὰ πληρώσουν αὐτοὶ πού πιάσαμε καὶ εἶναι ὅλοι τους κουμμουνιστές.

Αὐτοὶ πού τοὺς νόμιζαν καλοὺς, ἦταν ὅλοι τους περασμένοι σιὴν Ἀντίσταση. Τὴν ἴδια μέρα, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή τους συνέχισαν ἰὸν ἀγῶνα, λυπημένοι γιὰ τὸ χρόνο πού πῆγε χαμένος. Οὔτε ἴχνος κίöτεμα στὴν ψυχὴ κανενός.

Τοὺς διατάζανε νὰ ξεκινᾶνε λίγοι - λίγοι. Πίσω ἀπὸ κάθε ὀμάδα πού ἔφευγε, μερικοὶ ὀπλισμένοι γερμανοί. Πιστέψανε ὅτι σκοπός τους ἦτανε νὰ τοὺς σκοτώσουνε ἀπὸ πίσω φεύγοντας.

“Όταν εἶχε πάρει ἡ νύχτα, ἡ ὁδὸς Ἀναπαύσεως, βρῆκε ξανὰ τὴν ἡμερία τῆς παρέα τὸ νεκροταφεῖο. Εἶχε γνωρίσει μὰ ἡμέρα ἄγριας ἀνασιτάτωσης.

Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἡμέρας, ἡ Ἀντίσταση, βρίσκεται σὲ συναγερμό. Ἡ Ἐπιτροπὴ Πόλης, μέχρι τὶς δεκαρχίες στὴ βάση, συνεδριάζουσε συνέχεια ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα. Οἱ σύνδεσμοι, ζωντανὰ τηλέφωνα, μεταφέρουσε ὅπου χρειάζεται, πληροφορίες καὶ ἐντολές. Παντοῦ κυριαρχεῖ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ κατακτητὴς, θὰ κρατήσῃ ἢ ὄχι ὅλους τοὺς πιασμένους. Ἕνας ἀριθμὸς δυόμισι χιλιάδες ἄντρες, σημαίνει καταστροφὴ, ἐρήμωση. Μέχρι μετὰ τὸ μεσημέρι, ἡ γνώμη ἦτανε νὰ συγκεντρωθῇ ὀλόκληρη ἡ Πόλη σὲ σιωπηλὴ διαμαρτυρία γιὰ τὸ ἄδικο. Εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐξετάζεται τὸ πρακτικὸ μέρος, ὅταν κατὰ τὸ σούρωπο, ἤρθε ἡ εἶδηση ὅτι ἀφήνανε κόσμο.

“Όταν τελείωσαν καὶ φύγανε μὲ ὅσους κρατήσανε, ἡ Ἀντίσταση ἔκανε τὸν κατάλογο τῶν ἐνενήντα τεσσάρων. Ἀποφάσισε νὰ ἀναβληθῇ γιὰ ἀπόψε ἡ ἐκδήλωση τῆς συγκέντρωσης διαμαρτυρίας. Ἔπρεπε νὰ σταθμιστῇ ἡ κατάσταση, νὰ ἐξεταστοῦνε οἱ τρόποι δραστηριότητας καὶ τὰ πιθανὰ ἐνδεχόμενα.

Ἡ συγκέντρωση διαμαρτυρίας, ἀποφασίστηκε νὰ γίνῃ αὔριο τὸ μεσημέρι μπροστὰ στὸ Δημαρχεῖο τῆς Πόλης. Θὰ καλοῦσαν νὰ ἔρθῃ ὁ Νομάρχης, νὰ ἀκουστοῦν τὰ παράπονά τους καὶ αὐτὸς μαζί μὲ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς κατοίκους, νὰ πᾶνε νὰ παραπονεθοῦνε στὸν Φρούραρχο καὶ νὰ απαιτήσουνε νὰ ἀφήσῃ ὅλους τοὺς πιασμένους λεύτερους γιατί σὲ τίποτα δὲν φταίξανε. Ἄλλοι θὰ καλοῦσαν νὰ ἔρθῃ ἐδῶ ὁ Μητροπολίτης, γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ.

Τομεάρχισσα τοῦ γυναικείου κινήματος τοῦ τομέα τῆς ἀπάνω Πόλης εἶναι ἡ Κατίνα. Μιὰ ἀπὸ τὶς κοπέλλες ποὺ εἶχανε ἐπισκεφτῇ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνὸ ὅπως ἔχω σημειώσει στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Μόλις ἐκδηλώθηκε τὸ κακό, ζήτησε νὰ τῆς ἐπιτρέψῃ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπιτροπῆς Πόλης νὰ ἀναπτύξῃ πρωτοβουλία γιὰ καλὸ τῶν πιασμένων

καὶ τοὺς ἔκθεσε τὸν τρόπο πού θὰ ἐνεργοῦσε. Ἡ Ἀντίσταση τῆς ἔχει ἀπόλυτη ἐμποτισοῦνη. Εἶχε ἀναλάβει καὶ εἶχε ὀργανώσει τὸ γυναικεῖο τμήμα τοῦ τομέα τῆς ἀπάνω Πόλης μὲ πρωτοφανῆ ἐπιτυχία καὶ εἶχε ἐπιτύχει καὶ σὲ ἄλλες ἀποστολὲς ὅπως θὰ δοῦμε λεπτομερέστερα ὅταν ἀσχοληθοῦμε με τὴ δράση τοῦ γυναικεῖου κινήματος τῆς Πόλης. Ἡ Ἀντίσταση τῆς ἐπέτρεψε.

Ἡ τομεάρχισσα εἶχε γνωριμία μὲ κάποια γερμανίδα παντρεμένη Ἑλληνα Καθηγητὴ Πανεπιστημίου. Ἡ γερμανίδα, φανατικὴ χιτλερική, λατρεῦει τὴν κοπέλλα, ἀλλὰ τίποτα δὲν γνωρίζει γιὰ τὴ δράση τῆς. Τώρα ἦτανε καιρὸς νὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ. Τὴν πῆρε στὸ τηλέφωνο. Τὴν ἄρχισε μὲ ἀνοιχτὴ κατηγορία κατὰ τῶν γερμανῶν, τῆς στόρισε τὰ καθέκαστα. Ὑποστήριζε ὅτι σκοπὸς τους εἶναι νὰ πιάσουνε ἀθώους ἀνθρώπους, νὰ τοὺς κολήσουνε ὅποιαδήποτε πρόχειρη κατηγορία, νὰ τὴν ἔχουνε γιὰ δικαιολογία, νὰ τοὺς κρατήσουνε νὰ δουλέψουνε γιὰ τὰ ἐγκληματικὰ τους σχέδια. Ἦτανε ἔξω φρενῶν. Στους πιασμένους μέσα, ὁ πατέρας καὶ τὰ δυὸ ἀδέρφια τῆς. Ἡ γερμανίδα δὲν ἤξερε τί νὰ τῆς πῆ. Ἡ Κατίνα, ἀξίωσε νὰ τὴν βοηθήσῃ, ὄχι γιὰ τοὺς δικούς τῆς, ἀλλὰ γιὰ ὅλους ὅσους πιάσανε ἄδικα. Συμφωνήσανε νὰ πάη ἡ νέα τὴν ἄλλη μέρα στὴν Πρωτεύουσα νὰ συναντηθοῦνε.

Τὸ βράδυ πῆγε στὴ συνεδρίαση τῆς Ἐπιτροπῆς Πόλης καὶ ἀνακοίνωσε τί ἔπραξε καὶ ὅτι αὔριο τὸ πρωῖ θὰ πῆγαινε νὰ συναντήσῃ τὴ γερμανίδα στὴν Πρωτεύουσα. Δοκιμασμένη Συναγωνίστρια μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸν ἀγῶνα καὶ συννομιτισμὸ, ξεκίνησε τὴν ἄλλη μέρα. Βρῆκε τὴ γερμανίδα φίλη τῆς. Τὸ βράδυ τῆς προηγούμενης μέσα στοὺς ὄσους ἀφήσανε ἦτανε ὁ πατέρας τῆς καὶ ὁ ἕνας τῆς ἀδερφός. Ὁ ἄλλος ἀδερφός, μέσα στοὺς ἐνενήντα τέσσερις.

Ἡ γερμανίδα τῆς εἶπε, ὅτι μπορούσε νὰ μιλήσῃ μόνο γιὰ τὸν ἀδερφὸ τῆς. Ἀνήμερο θεργιὸ ἡ κοπέλλα, βάζει τὶς φωνές, ἀξιώνει νὰ τοὺς ἀφήσουνε ὅλους καὶ νὰ κρατήσουνε τὸν ἀδερφὸ τῆς καὶ αὐτὴν γιὰ ἐγγύηση, γιὰτὶ κανένας ἀπὸ τοὺς πιασμένους δὲν ἔφταιξε σὲ τίποτα.

— Ἀλλὰ ὅταν κυρία Ἐλίτζ, βλέπετε ὅτι οἱ πιασμένοι εἶναι ἡλικίας ἀπὸ 18 ἕως 25 ἐτῶν, γιατί δὲν θέλετε νὰ καταλάβετε ὅτι σκοπὸς τους εἶναι νὰ τοὺς μεταφέρουν γιὰ ἐξαναγκαστικά ἔργα στὴ γερμανία; Εἶστε μὰ τίμα κυρία μὲ ἀξιοπρέπεια καὶ ἀπολαμβάνετε μεγάλη ἐκτίμηση ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς Πρωτεύουσας. Νομίζω ὅτι ἔχετε ὑποχρέωση νὰ ὑποστηρίξετε τὸ δίκαιο καὶ τὸ σωστό.

Ἡ γερμανίδα πῆρε στὸ τηλέφωνο τὸ γραφεῖο τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἐς Ἐς στὴν ὁδὸ Μέρλιν. (Πόσα βασανιστήρια πατριωτῶν στὰ ὑπόγειά του, πόσες δολοφονίες!) Τῆς εἶπανε ὅτι μὲ ἄλλους, βρίσκεται στὸ σπίτι τοῦ κυρίου Κούντρουμ, ὁδὸς Σταδίου, ἀριθμὸς ἑφτά.

Ὁ Κούντρουμ αὐτός, εἶχε ἐδῶ καὶ χρόνια ἐγκατασταθῆ στὴν Ἑλλάδα. Εἶχε παντρευτῆ Ἑλληνίδα. Κατοικοῦσε σὲ ἕνα ἀγρόκτημα στὰ δυτικὰ τῆς Πόλης μας. Λέγανε ὅτι εἶναι κατάσκοπος τῶν γερμανῶν. Τώρα μὲ τὴν κατοχὴ εἶχε ἐγκατασταθῆ στὴν Πρωτεύουσα. Δούλευε γιὰ τοὺς πατριώτες του.

Ἡ Κατίνα, πείθει τὴν Ἐλίτζ, νὰ πᾶνε μαζὶ στοῦ Κούντρουμ. Ἡ στιγμὴ ἦταν κρίσιμη. Ἡ νέα κατάλαβε ὅτι τὰ Ἐς Ἐς πῆγαν στὸν κατάσκοπό τους πού ἤξερε πρόσωπα καὶ πράματα ἀπὸ τὸν τόπο μας ἀφοῦ κατοικοῦσε ἀπὸ χρόνια ἐδῶ. Θὰ τοῦ ζητοῦσαν νὰ σημειώσῃ ὄσους ἀπὸ τοὺς πιασμένους γνῶριζε καὶ θεωροῦσε ἐπικίντουνους ἢ ὑποπτους.

Ἀπάνω στὴν ὥρα, φτάνουνε στὸ σπίτι, ἡ Κατίνα καὶ ἡ γερμανίδα. Τῆ στιγμῇ αὐτῇ, ἐξετάζανε τὸν κατάλογο τῶν πιασμένων. Ὁ Στρατηγός, θεώρησε εὐτυχισμένη τὴ στιγμῇ καὶ τὴν ἐπίσκεψη σὲ πολὺ κατάλληλη ὥρα. Μὲ τὴ νέα πού ἦταν φίλη τῆς κυρίας Ἐλίτζ καὶ ἐπομένως δικό τους πρόσωπο, θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουνε συγκεκριμένες καὶ σωστὲς πληροφορίες ἀπὸ πρῶτο χέρι.

Ὁ Κούντρουμ, προσπαθεῖ νὰ μάθῃ τὴν οἰκογένεια τῆς νέας. Δὲν τοὺς γνῶριζε. Ἡ κυρία Ἐλίτζ ὅμως τοὺς βεβαίωσε ὅτι πρόκειται περὶ ἐξαιρετικῆς νέας ἀπὸ ἄριστη καὶ πολὺ καλὴ οἰκογένεια. Μαζὶ μὲ τὸν Στρατηγὸ ἦτανε καὶ ὁ ὑπασπι-

στής του "Οτο, ὅπως ἄκουσε ἡ Ἑλληνίδα κατάσκοπος νὰ τὸν ὀνομάζουσε καὶ μίλαγε θαυμάσια τὰ Ἑλληνικά.

— Θὰ σοῦ διαβάσουμε τὰ ὀνόματα τῶν πασιμένων, γιὰ νὰ δῆς ὅτι ἄδικα παραπονιέσαι ἐφ' ὅσον εἶναι ὅλοι τους κουμμουνιστὲς καὶ κακοὶ ἄνθρωποι.

— Πρὶν ἀρχίσετε σὰς δηλώνω ὅτι κανένας δὲν εἶναι κουμμουνιστὴς οὔτε κακός. Βάζω ἐγγύηση ἀπὸ τώρα τὸ κεφάλι μου. Κρατῆστε με καὶ ἐὰν διαπιστώσετε ἕναν, σκοτώστε ἐμένα στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ μου.

— Δὲν μᾶς ὠφελεῖ οὐ τίποτα νὰ σκοτώσουμε ἕναν ἄνθρωπο καὶ νὰ λευτερώσουμε ἑκατό.

— Μόνοι σας λοιπὸν παραδεχόσαστε ὅτι σκοπός σας δὲν εἶναι οἱ κακοὶ καὶ οἱ κουμμουνιστὲς ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ὅποιοι κι ἂν εἶναι. Ἐμεῖς σὶτὸν τόπο μου καὶ ἐγώ, πιστεύουμε, ὅτι σκοπός σας εἶναι νὰ μαζέψετε ἀνθρώπους γιὰ νὰ ἐξοικονομήσετε ἐργατικὰ χέρια πού σὰς λείπουν. Γι' αὐτὸ διαλέξατε ὅλους τοὺς νέους.

Μίλαγε μὲ τίς πλάτες τῆς γερμανίδας, ἢ ἀπὸ προσωπικὸ θάρρος τοὺς ἀντιμετώπιζε ἔτσι; Ὅπως κι ἂν ἔχη τὸ πρᾶμα, ὁ Στρατηγὸς εἶδε ὅτι εἶχε νὰ κάνη μὲ μιὰ νέα τοῦ χωριοῦ πού μίλαγε τὴν ἀλήθεια. Ἄρχισε νὰ πιστεύη πὼς ἀπὸ ἀπλότητα καὶ μόνο, δὲν καταλάβαινε τὴ σημασία τῶν ὄσων ἔλεγε, ὅτι κάποιος ἄλλος, δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ μιλήσῃ ἔτσι.

— Ἡ Κατίνα ποτὲ δὲν μίλησε ψέματα.

Ἦρθε στὴν πὺδ κατάλληλη στιγμή ἢ ἐπισφράγιση ἀπὸ τὴν κυρία Ἐλίζ.

Μιλήσανε μεταξὺ τους γερμανικά. Πῆρε μέρος στὴν κουβέντα καὶ ἡ γερμανίδα.

— Θὰ σοῦ διαβάσω ἕνα - ἕνα τὰ ὀνόματα καὶ ὄσους γνωρίζεις. Θέλω τὴν κρίση σου. Τῆς εἶπε ὁ "Οτο πού πάντα κρατοῦσε τὴν κατάσταση στὸ χέρι. Πρόσεξε οὐ παρακαλῶ. Φαίνεται ὅτι εἶσαι καλὴ κοπέλλα. Θὰ μᾶς βοηθήσης νὰ μὴν ἀδικήσουμε κανένα.

Ἦθελε νὰ δώσῃ καιρὸ στὸ μυαλό της, νὰ τῆς πῆ πῶς ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσῃ, ἀπὸ ἐδῶ καὶ μπρός, τὴν κατάσταση.

Ὅπωςδήποτε ἀπὸ τοὺς πασιμένους, εἶναι ζήτημα ἂν γνώριζε δυὸ δεκάδες. Σκέφτηκε καὶ ἀποφάσισε νὰ ὑποστηρίξη τὴν ἀθωότητα τῶν περισσότερων κι ἄς μὴ τοὺς γνώριζε, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ κρατήσῃ τὴν πίστη ποὺ κατάλαβε ὅτι τοὺς εἶχε δημιουργήσει καὶ ἀπὸ μόνη της, ἀλλὰ πρὸ παντός, ἐξ αἰτίας τῆς φίλης της γερμανίδας ποὺ τὴν βοήθησε ἄρκετά.

Καὶ κάθε ποὺ τῆς διάβαζαν ἓνα ὄνομα, πεταγότανε ξαφνιασμένη. Γιὰ τοὺς πιστικότητα, ἀράδιαζε καὶ κάτι σχετικὸ ὑπὲρ τοῦ καθενός. Παρατήρησε ὅτι γιὰ ὅσους ἔλεγε ὅτι τοὺς γνωρίζει καὶ εἶναι ἀθῶοι, ὁ ὅτι ἔγραφε δίπλα στὸ ὄνομα ἓνα κουλουράκι. Σκέφτηκε νὰ πῆ ἀθῶους, ὅλους ὅσους ἤξερε τῆς Ἀντίστασης.

— Ὅπως πᾶς ὅμως κοπέλλα μου, θὰ τοὺς βγάλῃς ὅλους ἀθῶες περισσότερές.

— Μὰ ὅλοι τοὺς εἶναι ἀθῶοι.

Εἶχε σημειώσει γιὰ ἀθῶους, τοὺς περισσότερους. Ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἤξερε τοὺς περισσότερους. Τώρα παίρνει τὸ λόγο ὁ κατάσκοπος Κούντρουμ. Περίμενε νὰ τελειώσῃ ὁ κατάλογος. Δὲν ξέρω τί ἱκανότητες πρέπει νὰ διαθέτῃ ἓνας καλὸς κατάσκοπος. Στὴ σκηνὴ ὅμως ποὺ ἀκολουθεῖ, ἡ κατάσκοπος τῆς Ἀντίστασης, χωρὶς καμιά προηγούμενη προπαίδεια στὰ κατασκοπευτικά, ἔβανε τὰ γυαλιὰ στὸν κατάσκοπο Κούντρουμ. Πιστεύω ὅτι τὸ ἐλεύτερο φρόνημα, βρίσκει πάντα τὸν τρόπο καὶ νικάει τὴν κάθε σκοτεινὴ δύναμη. Ἀπότομα χωρὶς περιστροφές ὁ Κούντρουμ.

— Γνωρίζεις τοὺς Σκαμπάδες;

Ἀστραυὴ τὸ μυαλὸ τῆς Κατίνας. Κατάλαβε ἀμέσως τί ζητοῦσε ὁ Κούντρουμ. Ἐκανε λίγο ὅτι σκέφτεται. Καὶ ἀμέσως φυσικώτατα.

— Ἐχω ἀκούσει αὐτὸ τὸ ἐπώνυμο, ἀλλὰ δὲν τοὺς γνωρίζω προσωπικά. Αὐτοὶ πρέπει νὰ κατοικοῦνε στὴν ἄπάνω Πόλη. Ἴσως εἶναι ξένοι. Ἐμεῖς βλέπετε κατοικοῦμε στὴν παλιὰ Πολιτεία.

Τοὺς γνώριζε καλά. Ἦξερε καὶ τὰ πόστα τους στὴν Ἀντίσταση. Ἦτανε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶχανε εἰδοποιηθῆ νὰ φύ-

γουνε ἀπὸ τὰ σπίτια τους. Τὸ χτεσινὸ μεγάλο μπλόκο δὲν τοὺς εἶχε πιάσει. Ἡ νέα ἀνακουφίστηκε. Ὁ Κούντριουμ, στεναχωρημένος, δὲν τὴ ρώτησε τίποτα ἄλλο. Ἡ Ἑλληνικὴ κατασκοπεία, εἶχε νικήσει τὴ γερμανικὴ. Κι ἄς μὴν εἶχε μαθητέψη σὲ τέτοια Σκολεϊὰ ἢ νέα.

Φαίνεται ὅτι ὁ Στρατηγὸς εἶχε ἄρκετὰ προβληματιστῆ μετὴν Κοπέλλα. Κόντευε νὰ τὴν πιστέψη πέρα γιὰ πέρα.

— Θὰ φύγουμε τώρα ἀμέσως γιὰ τὸν τόπο σου. Θὰ ζήτησουμε ἀπὸ τοὺς πρώτους τῆς Πόλης, νὰ μᾶς ἐγγυηθοῦνε γιὰ τοὺς πιασμένους. Ἄν τὸ πράξουνε θὰ τοὺς ἀφήσουμε ὅλους λεύτερους. Σὲ λίγο φεύγουμε.

Κρύος ἰδρώτας περὶχυσε τὴν Κατίνα. Ἔβλεπε πὼς σὲ λίγο θὰ ἀποκαλυφτῆ ἡ μεγάλη της ψευτιά. Ἦξερε ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμή εἶναι ξεσηκωμένη ὀλόκληρη ἡ Πόλη, πὼς βρίσκεται μπροστὰ στὸ Δημαρχεῖο καὶ οἱ περισσότεροι θὰ φωνάζουνε ἐναντίον τῶν γερμανῶν, ἀξιῶνοντας νὰ λευτερώσουνε τοὺς κρατούμενους ἀδερφούς. Ἔβλεπε ὅτι αὐτὸ θὰ ἐρέθειζε τοὺς χιπλερικούς Ἐς Ἐς καὶ πίστευε πὼς θὰ ἔπρεπε —γιὰ σήμερα τουλάχιστον— νὰ μὴ γινότανε ἡ συγκέντρωση, γιὰ νὰ καρποφοροῦσε ἡ προσπάθειά της πού, ὅπως ἔβλεπε, εἶχε μπεῖ σὲ καλὸ δρόμο. Πάλι τὸ μυαλὸ στριφογύρισε ἐκατομμύρια κύκλους κι ἔψαχνε νὰ βρῆ τὸ πρεπούμενο.

— Ἐπειδὴ ἔχω πολὺ ἄρρωστη τὴ Μητέρα μου καὶ τώρα μετὴν ἀγωνία τοῦ γιουῦ της θὰ ἔχη χειροτέρησει, σὰς παρακαλῶ, μπορεῖτε νὰ με πάρετε μαζί σας;

Δὲν τῆς φέρανε ἀντίρρηση.

Μόλις ἔφτανε, θὰ προσπαθοῦσε νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὴν Ἀντίσταση, νὰ τοὺς γνωρίσῃ τὰ καθέκαστα καὶ νὰ ἔδινε τὴ γνώμη της γιὰ τὴ συγκέντρωση τοῦ Δημαρχεῖου. Οἱ γερμανοί, ὅπως εἶχε καλὰ καταλάβει, θὰ πήγαιναν πρῶτα στὴν Κουμαντατοῦρα τους, ὕστερα στὴ δικιά μας, γιὰ νὰ διασταυρώσουνε τὰ ὅσα τοὺς εἶχε δηλώσει ἡ νέα. Σὲ αὐτὸ τὸ μεταξύ, θὰ πρόφτανε ἡ Κατίνα νὰ δῆ τοὺς ὑπεύθυνους τῆς Ἀντίστασης ὅπως εἶχε σκεφτεῖ.

Ὅταν ἡ κλειστὴ μαύρη μερσεντές, ἔπιασε τὰ πρῶτα

σπίτια τῆς Πόλης, πού κοντὰ ἦτανε τὸ σπίτι της, ζήτησε νὰ κατέβῃ. Τρεχάτη ἔφτασε, πέταξε τὸ φουστάνι της βιασικῆ, φόρεσε ἄλλο, ἄλλαξε χτενισιὰ γιὰ νὰ μὴ γνωρίζεται μὲ πρώτη ματιὰ καὶ μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, φτάνει στὴ συγκέντρωσι. Ἔνας κεντρικὸς δρόμος, μαῦρος. Μιά κοσμοθάλασσα θυμωμένες ψυχές. Χώθηκε σπρώχνοντας. Ἔφτασε, βρῆκε τὶς κεφαλές. Τοὺς τὰ εἶπε ὅλα, εἶπε τὴ γνώμη της. Τὴ βρήκανε οωστί.

Οἱ παραδρόμοι ρουφήξανε μονομεμιᾶς ἕναν ὀλόκληρο κόσμο πὸν χάθηκε. Ἐρημος ὁ δρόμος μπροστὰ στὴ Δημαρχεῖα. Ἐνα πληθὸς μυργιόψυχο, μὲ μιὰ βουλή. Εἶναι νὰ φοβᾶσαι ἕνα τέτοιο ὀμόγνωμο σύνολο ἀνθρώπων. Φοβερὴ ἡ δύναμή του.

Ἡ μαύρη μερσεντές πέρασε τὸν ἔρημο δρόμο λίγο μετὰ τὴ διάλυση τοῦ κόσμου. Πήγανε στὸ Φρουραρχεῖο τους νὰ διασταυρώσουνε τὶς πληροφορίες τῆς Κατίνας. Ἀπὸ ὅ,τι ἔγινε γνωστό, ἡ κουμαντατοῦρα τους, δὲν εἶχε τίποτα συγκεκριμένο γιὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς κρατούμενους, οὔτε γιὰ κείνους πὸν ἡ νέα εἶχε δηλώσει ὅτι τοὺς ξέρει γιὰ καλοὺς ἀνθρώπους. Πήγανε ὅμως καὶ στὴ δικιά μας κουμαντατοῦρα. Ἐδῶ μπορούσαν νὰ μάθουν περισσότερα. Κάποιος ἐκεῖ, πὸν εἶχε προσωπικὰ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς πιασμένους, βρῆκε τὸν καιρὸ κατάλληλο νὰ καρφώσῃ τὸ παλληκάρι. Οἱ γερμανοὶ σημειώσανε κοντὰ στὸ κουλουράκι τῆς Κατίνας (εἶχε πῆ ὅτι τὸν ξέρει γιὰ πολὺ καλὸ) ἕνα κόκκινο σταυρό. Δὲν τὸν λευτερώσανε. Τὸν Μελέτη, τὸν πῆρε τὸ τραῖνο γιὰ τὴ γερμανία στὰ καταναγκαστικὰ ἔργα. Ἐγκλημά του ἦτανε ὅτι εἶχε κάποια ἰδιωτικὴ διαφορὰ μὲ κάποιον τῆς χωροφυλακῆς μας. Εὐτυχῶς τὸ παιδί ἐπέζησε καὶ κατάφερε καὶ γύρισε στὸν τόπο του ὅταν γκρεμίστηκε ἡ γερμανία τοῦ Χίτλερ. Ἄν ὅμως τὸ ἔφερνε ἢ κατάρρα καὶ δὲν γύριζε τὸ παιδί, θὰ ἔνοιωθε τάχα τύψεις γιὰ τὸ χαμό του ὁ φονιάς πὸν τὸν κάρφωσε; Εἶμαι βέβαιος πὸς ὁ Μελέτης πὸν κακόπαθε ἐξ αἰτίας τῆς μικροψυχῆς κακίας κάποιου «Ἑλληνα» ἴσως νὰ μὴ γνωρίζῃ μέχρι σήμερα τὴν αἰτία τοῦ κακοῦ πὸν τὸν χτύπησε. Ἴσως νὰ τὸ

ἔχη ἀποδώσῃ σὴν κακὴν τοῦ τύχη. Ἄς ὀνομάσω ὅμως ἐγώ, κακὴ ὄχι τὴν τύχη, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπο ποῦ δυστυχῶς πολ-
λὲς φορὲς γίνεται κακὸς δαίμονας καὶ κρυφὸς κακοῦργος.

Ἔπρεπε νὰ σωθοῦνε οἱ Σκαμπᾶδες. Ἀμέσως ἡ νέα τρέ-
χει σὴν ἀπάνω Πόλῃ. Οἱ καταζητούμενοι νὰ ἐξαφανιστοῦνε
ἀμέσως. Ἔρχονται βάρβαροι νὰ τοὺς πιάσουν. Εἶναι καρ-
φωμένοι. Ὑστερα ἀπὸ λίγες ὥρες, ἔφτασε μὲ κουστοδία σὶ
σπίτι τοὺς ὁ κατάσκοπος Κούντρουμ. Τοὺς ζήτησε, μὲ πρό-
φραση ὅτι ἤθελε νὰ ἀγοράσῃ μιὰ ποσότητα χλωρὰ κουκιά γιὰ
τις ἀνάγκες τῆς γερμανικῆς καντίνας. Τὰ ἀδέρφια ὅμως:

— Ἐχουν πάει σὴν Ἀθήνα σὶ παζάρι νὰ πουλήσουνε
κουκιά!...

Γιὰ δευτέρη φορὰ νικίεται ἡ γερμανικὴ κατασκοπεία ἀ-
πὸ τὴν Ἑλληνικὴν κι ἄς μὴν ἤξερε ἡ Ἑλληνικὴ οὔτε τὸ κατα-
σκοπευτικὸ ἀλφαβητάρι.

Ἡ Ἀντίσταση εἶχε διαλύσῃ τὴ συγκέντρωσιν γιὰ σήμερα.
Τὴν ὥρισε γιὰ αὔριον τὴν ἴδια ὥρα. Ἦρθε ὁ Νομάρχης. Βρέ-
θηκε μπροστὰ σὲ μιὰ ἀνθρωποθάλασσα θυμωμένη. Ἔτρεμε
ἀπὸ φόβον μπροστὰ σὶ μεγάλη δύναμιν.

— Θέλουμε τὰ παιδιά μας, τ' ἀδέρφια, τοὺς ἄντρες μας.
Φτάνει ὁ ἀργὸς θάνατος.

Ὁ Νομάρχης εἶχε παραλύσει. Τί μποροῦσε νὰ πῇ; Ἀλλὰ
καὶ τί μποροῦσε νὰ κάνῃ μιὰ δουλικὰ ὑπαρξιν ποῦ τὴν ἔβανε
ὁ κατακτητὴς σὲ μιὰ θέσιν γιὰ νὰ μιλήῃ τὴ γλώσσαν τοῦ κυ-
ρίου της; Ἀντὶς ὁ ὄγκος καὶ ὁ δίκαιος παλμὸς τοῦ πλήθους
νὰ κάνῃ νὰ ξυπνήσουνε μέσα του ἀνθρώπινες δυνάμεις, φο-
βήθηκε μὴ καὶ τὸν βρῇ κακὸ. Οἱ γερμανοί, εἶδαν τὸν ὄγκον,
μετρήσανε τὸ ἀνθρώπινον αἶσθημα, φοβηθήκανε. Ἔτσι τὸ με-
ταφέρανε σὶ κέντρο.

Τὸ πλῆθος ἀξίωσε νὰ μιῇ κεφάλιν ὁ Νομάρχης νὰ πᾶν
νὰ παραπνευθεῖν σὶ γερμανικὸν Φρουραρχεῖον. Ἀρνήθηκε.
Τελικὰ δέχτηκε καὶ πῆγε μὲ μιὰ τριμελῆ ἐπιτροπὴν. Τὸ ὕφος
τοῦ παρακλητικόν. Ὁ Φρούραρχος ὅμως ἤξερε τὰ αἰσθήματα
τοῦ πλήθους. Δὲν ξέρω τί ἀπέδωσε ἡ ἐνέργεια. Πιστεύω ὅτι

σημειώθηκε ἡ παρουσία ἑνὸς παραπονούμενου πλήθους, καὶ αὐτὸ εἶχε τὴ σημασία του.

Ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ ποῦ μποροῦσε νὰ δράσῃ ἀποτελεσματικώτερα, ἀντὶ ὅπως ἔπρεπε, νὰ ἐνεργήσῃ στὴν Πρωτεύουσα, ἔκρινε ὅτι ἔφτανε μὰ ἐπίσκεψῆ στὸ γειτονικὸ παραλιακὸ χωριὸ ὅπου εἶχε στήσῃ τὸ σκυλολημέρι του ὁ Κλίτς. Ὅπωςδήποτε δὲν ἀπέδωσε τίποτα. Στὴν ἐπιστροφῆ τοῦ εἶχαν πιάσει τὸ δρόμο. Τὸν περιμένανε νὰ τοὺς πῆ κάτι θετικό. Δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ σταματήσῃ γιατί δὲν εἶχε τίποτα νὰ πῆ. Τοῦ κλείσανε τὸ δρόμο. Ἀναγκάστηκε νὰ σταματήσῃ.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γυναικῶν ἡ Κατίνα. Τοῦ εἶπε ὅτι κακῶς ἔπραξε ποῦ πῆγε κατὰ ἐκεῖ. Ἄν ἤθελε νὰ δράσῃ σωστά, ὄφειλε νὰ πάῃ στὰ Ἐς Ἐς στὴν Ἀθήνα, νὰ χτυπήσῃ πόδι καὶ πατερίτσα, ὅπως κάνανε οὐ ἄλλες ἐποχὲς τὰ ράσα ποῦ τὰ ποῦ πολλά βαφτήκανε μὲ τὸ αἷμα τους γιὰ τὴ λευτεριά. Νὰ ἔβαζε τὸν ἑαυτὸ του ἀμανάτι νὰ δοῦνε τὰ παιδιὰ τὴ λευτεριά τους.

— Φτάνει! Μάθαμε πλέον. Τέτοια μπαλώματα δὲν τὰ δεχόμαστε.

Ὁ Μητροπολίτης πειράχτηκε. Δὲν ἐκδήλωσε τὴν ὀργή του. Διάταξε μόνον τὸν σωφῆρ νὰ ξεκινήσῃ.

— Πᾶμε Θανάση.

Ἦτανε τὰ μόνα λόγια ποῦ εἶπε!

Μετὰ ἀπὸ ἕξ ἡμέρες λευτέρωσαν τοὺς πρώτους. Ἄφησαν εἴκοσι τρεῖς. Ἄν δὲν ἔμπαινε ὁ κόκκινος σταυρὸς δῖπλα στὸ ὄνομα τοῦ Μελέτη, θὰ ἦσαν εἴκοσι τέσσερις.

Ἡ κοπέλλα τῆς Ἀντίστασης, ἀδίστακτη, καθοδηγούμενη πάντοτε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Πόλης, μπαίνει στὴ φωλιὰ τοῦ λύκου. Κατ' εὐθείαν στὴν ὁδὸ Μέρλιν. Ζητάει καὶ βλέπει τὸν Ὄτο. Τοῦ παραπονιέται γιατί δὲν κρατήσανε τὸ λόγο τους. Γιατί δὲν λευτερώσανε ὅσους εἶχε πεῖ γιὰ ἄθώους. Ὁ γερμανὸς βλέπει τὴ σταθερὴ τῆς στάση καὶ τῆς ὑπόσχεται. Ἡ νέα δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν ἀόριστη ὑπόσχεση. Θέλει συγκριμένη δῆλωση. Ἀνέβηκε πολλὰς φορὰς τὰ μαρμαρένια

σκαλοπάτια τοῦ ματωμένου σπιτιοῦ. Πέτυχε κι ἄλλων τὴ λευτεριά. Δὲν εἶναι γνωστὸ πόσοι λευτερωθήκανε ἄλλοι ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους εἴκοσι τρεῖς.

Στὸ δεύτερο τεῦχος ποὺ θὰ ἀσχοληθῶ λίγο μὲ τὸ Χαϊδάρι, θὰ μοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπανέρθω στὸ γεγονός τοῦτο. Τότε θὰ μπορέσω νὰ σημειώσω, πόσοι ἀπὸ τὰ ἀδέρφια αὐτά, χάσανε τὴ ζωὴ τους, πόσοι πήγανε στὴ γερμανία καὶ πόσοι συνολικὰ λευτεροθήκανε.

Ὁ τόπος εἶχε γνωρίσει ἓνα γερὸ χτύπημα. Ἄν ὁ κόσμος ἔμενε σὲ ἀδράνεια, ἴως θρηνούσαμε πολλοὺς ἀδερφούς. Ἡ Ἀντίσταση ἔπραξε ὅσα μπορούσε. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ της ἡ Κατίνα, ζωντανὴ Ἀντίσταση αὐτὴ, ἔδωσε ὅσα μπόρεσε. Ἐκμεταλλεύτηκε στὴν κατάλληλη στιγμή παληὲς γνωριμίες ἔστω καὶ ἀπὸ τὴν πελυρὰ τοῦ κατακτητῆ. Πέτυχε νὰ γίνῃ ἡ φανατικὰ χιπλερική γερμανίδα, ἡ κυρία Ἐλίζ, συνήγορός της καὶ ἔμμεσα, πολλῶν Συναγωνιστῶν. Κατάφερε νὰ φέρῃ τὴ φωνὴ διαμαρτυρίας ἴσα μέσα στὰ αὐτιά τοῦ κακούργου καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ἀκούσῃ. Ἡ διαμαρτυρία της ἴδια φωνὴ τῆς Ἀντίστασης ποὺ τὴν μιλοῦσε μὲ θάρρος, ἔφερε καλὸ ἀποτέλεσμα. Πέτυχε ὅσα μπόρεσε. Μακάρι νὰ μπορούσε περισσότερο. Κανένας ἀπὸ τοὺς λευτερωμένους δὲν ἔμαθε μέχρι σήμερα τὸν σωτῆρα του. Δὲν ἦτανε αὐτὸς σκοπὸς τῆς Ἀντίστασης οὔτε τῆς ἴδιας. Ὅταν ἀγωνίζεσαι ἀπὸ ὑποχρέωση πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ποτεύεις, θὰ ἀποτελοῦσε προσβολὴ στὸ ἄτομό σου ἂν κάποιος αἰσθανότανε τὴν ἀνάγκη νὰ σὲ ἀνταμοίψῃ.

Ἡ Ἀντίσταση καὶ οἱ ἀγωνιστές της, κινηθήκανε, δρᾶσανε, ἀγωνιστήκανε γιὰ νὰ σωθοῦνε ὅσοι περισσότεροι. Ὅλοι τους σπρωχτήκανε ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ παρόρμηση ἑνὸς λεύτερου στοχασμοῦ. Αὐτοῦ ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπο, **ΑΝΘΡΩΠΟ!** Ἐνα ὠραῖο αἶσθημα ποὺ σὲ κάνει νὰ νοιώθῃς πὼς ἀναπνέεις καθαρὸν ἀέρα, ὅτι ζεῖς μέσα στὸ φῶς!

Ἡ Ἀντίσταση καὶ ἡ Συναγωνίστρια Κατίνα, μόνον ἔτσι δούλεψαν.

Τοὺς ἀξίζει ἀναγνώριση καὶ ἔπαινος.

Σφαλερόν δρόμον, ἄθλιε
 ἐδιάλεξας. Οἱ Ὑλληνες
 πού ἐπρόδωσας θαυμάζονται
 ἀπό τὴν Οἰκουμένην
 ἢ ἥρωες καλοῦνται.

Α. Κάλθος
 ὠδή ἐνάτη
 εἰς τὸν προδότην

Ἡ γερμανικὴ κατοχὴ, ὅπως κάθε ἄδικη καταπίεση, γεννάει τὴν Ἀντίσταση τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι φυσικό. Ὅσο γιὰ μᾶς, πολὺ περισσότερο, ἀφοῦ ἀπὸ προπάππου, εἴμαστε εὐαίσθητοι στὸ ζήτημα τῆς λεύτερης ζωῆς.

Ἄλλὰ μερικὲς φορὲς ἡ φύση, γεννάει τέρατα! Ἀπαίσιες μορφές, ἐγκληματικές, ἀποτέλεσμα μολυσμένης σύλληψης. Στὴν ἐποχὴ τῆς Ἀντίστασης, γεννηθῆκανε καὶ προδότες. Αὐτοὶ ποὺ ξεστρατίζουν ἀπὸ τὴ σωστὴ στράτα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ εἶναι ὁ ἀνήφορος, ὁ ἀγώνας. Ἀπὸ ἀδυναμία καὶ ψυχικὴ διαστροφή, τραβᾶνε τὸν εὐκόλο δρόμο τοῦ κατήφορου. Στὴν ἀρχὴ ὠραῖος, ἀκόπαστος. Δὲν καταλαβαίνουνε ὅτι ὁ κατήφορος σὲ κυλάει ἴσια στὴν ἄβυσσο. Κόλαση ἢ ἄβυσσος, ἀφαισιολογία καὶ σκοτάδι.

Ὁ τόπος μας ἐδῶ γέννησε καὶ γνώρισε μερικὰ τέτοια τέρατα. Βρίσκω ὅτι εἶναι σκόπιμο νὰ σημειωθοῦνε περιστατικὰ μὲ ἥρωες τοὺς πουλημένους αὐτοὺς, γιατί πιστεύω πὼς ἡ ἔκθεση τῆς ἀρνητικῆς τοῦς πορείας, ἔστω καὶ μὲ τὴν ἀντίθεσίν της, τονίζει περισσότερο καὶ πρὸ ὠραῖα τὸ θετικὸ καὶ σωστὸ δρόμο τῆς Ἀντίστασης. Πρὸ παντὸς τῆς δίνει οὐσιαστικὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἐπιβάλλει σὰν τὴν μοναδικὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καταξιώνει τὴν ὑπαρξὴ του.

Δὲν ἐννοῶ τὸν ἀδύνατο, τὸν χωρὶς θάρρος, τὸν φοβιτοῖάρη, τὸν καθυστερημένο, ἢ αὐτὸν ποὺ μένει ἀργὸς στὸ μεγάλο δρᾶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ φόβο μήπως κακοπάθῃ ὁ ἴδιος, οὔτε αὐτὸν ποὺ περιμένει ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ τοῦ χαρίσουν

λευτεριά. "Ολοι αὐτοί, ἀποτελοῦνε ομάδα ἀπὸ παθητικὰ ἀνθρωπάκια ποὺ δὲν μπορεῖς τίποτα νὰ περιμένης, οὔτε καὶ τὸ κακὸ ἀκόμα γιατί κι αὐτὸ φοβοῦνται ἀπὸ τὴν ἔμφυτη ἀδυναμία τους νὰ τὸ πράξουνε, ἢ τὸ πράττουνε χωρὶς συναίσθηση τοῦ κακοῦ. Ἀπὸ ἐλαφρότητα ἢ καλύτερα βλακεία.

Τὸ τέρας, ἡ λαθεμένη γέννα τῆς φύσης, τὸ μὀλεμα τῆς Οἰκουμένης, εἶναι ὁ προδότης. Αὐτὸς ποὺ δὲν τὸν κατέχει ἀδυναμία, φόβος καὶ ἐλαφρότητα γιὰ τὸ κακὸ. Εἶναι αὐτὸς ποὺ ὀδηγίεται ἀπὸ μιὰ ἀπάνθρωπη ροπή καὶ τάση νὰ κἀνὲ κακὸ στὸν ἄνθρωπο. Ἡδονίζεται πράττοντας τὸ κακὸ. Αὐτὸς ποὺ μὲ τὸ ἔγκλημα, θέλει νὰ δώσῃ ὑπόσταση στὴ μειωμένη του ὑπαρξη. "Οσο τὸ κακὸ ποὺ μεγάλο, ὅσο ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀδερφόρ, τόσο ποὺ μεγάλη εὐχαρίστηση νοιώθει τὸ τέρας.

Ὁ κατακτητῆς, ψάχνει γιὰ ὄλους αὐτοὺς μὲ λαχτᾶρα. Τοὺς διαλέγει μὲ ἐπιμέλεια. Ὅπου τοὺς βρῆ. Προτιμᾶει πάντα τὸν ἐγκληματῆ προδότη, τὸν προστατεύει, τοῦ ξασφαλίζει εὐκόλο βίον, τοῦ γεμίζει τὸ στομάχι ψωμὶ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔχει κλέψει ἀπὸ τὸν ἴδιο. Τοῦ γεμίζει τὴν τσέπη λεφτὰ γιὰ νὰ εὐκολύνεται στὸ ἔγκλημα.

Ἦτανε Μάρτιος τοῦ 1943. Ἡ Ἀντίσταση γεμάτη ἀγωνιστὲς ποὺ μάχονται τὸν τύραννο. Ὁ κατακτητῆς, μὲ δικούς του πράχτορες τὰ καταφέρνει ὑπουλα. Μερικὲς φορὲς μπαίνει στὰ μυστικά μας. Καταγράφει πληροφορίες, ἀξιολογεῖ περαστατικὰ καὶ χτυπάει ἀθέατος ὅταν τοῦ δίνεται κατάλληλη ἡ στιγμή.

Στὶς δύο μετὰ τὰ μεσάνυχτα, μιλοκάρει γερά, ἀνατρίγυρα τὸ σπῆτι τῶν ἀδερφῶν Πέτρου καὶ Ἀλέκου. Βροντᾶει τὴν πόρτα. Κλωτσᾶνε οἱ μπότες καὶ μπαίνουνε. Ἀπόμπροστα μπιστόλια καὶ αὐτόματα. Ἀρπάζουνε τὰ τρία ἀδέρφια, ἀναστατώνουνε τὸ φτωχόσπιτο, παίρνουνε ὅσα βρίσκονται ὑποπτα καὶ χάνονται στὸ σκοτάδι, ἀφήνοντας ἄλλα τὴν κακομοίρα χήρα Μάννα τους, νὰ ἀναρωτιέται ἂν εἶναι ζωντανὴ ἢ ἂν βλέπη τρομαχτικὸ ὄνειρο.

Δεύτερος στόχος, τὸ σπῆτι τοῦ Ζαφεΐρη. Ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ εἶχε βγεῖ σιὸ Ἀντάρτικο. Ὁ προδότης τὸ εἶχε προ-

φτάσει στὸν κατακτητή, τοῦ εἶχε δείξει τὸ σπίτι. Μποροῦσε νὰ τὸ βρῆ καὶ τὴ νύχτα. Αὐτὴ τὴ βραδεῖα ὁ Ἀντάρτης, εἶχε κατέβη ἀπὸ τὸ βουνὸ μαζὶ μὲ τὸν Μαρτῖνο σὲ ἀποστολή. Ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλη χωρίσανε. Ὁ ἕνας γιὰ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα του, ὁ ἄλλος θὰ πέρναγε αὐτὴ τὴ νύχτα στὸ κεραμοκάμνο, δυτικὰ στὸ ἔβγα τῆς Πόλης. Τὸ μάτι τοῦ προδότη τοὺς εἶχε σημάδεψει. Αὐτοστιγμὴ πρόσφερε πολῦτιμο δῶρο στὸν ποὺ τὸν δούλευε.

Τὸ χτύπημα ἔπεσε κεραυνός.

Πιάστηκε μέσα στὸ πατρικὸ σπίτι ὁ Ζαφεΐρης, λίγο πρὸ ὕστερα ἀπὸ τὰ ἀδέρφια Πέτρο καὶ Ἀλέκο. Ὁ Ἀντάρτης εἶχε μαζὶ του τὸ αὐτόματο καὶ γεμάτος σφαῖρες. Δὲν πρόφτασε νὰ πουλήσῃ ἀκριβὰ τὴ ζωὴ του. Τὸν δέσανε πιστάγκονα. Τὸν πετάξανε στὸ κασόνι τοῦ φορτηγοῦ καὶ φύγανε.

Στὰ βορεινὰ τῆς Πόλης εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Περιφερειακοῦ τῆς Ἀντίστασης. Ἄς τὸν ὀνομάσουμε Α2. Ὁ κατακτητὴς γνωρίζει ἀπὸ τὶς πληροφορίες τοῦ προδότη καὶ τοῦτο τὸ σπιτικό. Τὸ γνωρίζει μὲ κλειστὰ μάτια. Μετὰ τὶς ἐπιτυχίες αὐτές, στόχος τώρα ὁ Α2. Πρέπει νὰ κοποῦνε οἱ κεφαλές τῆς Ἀντίστασης. Τρεῖς μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ζώνεται, στὴν ἀρχὴ ἀπὸ ἀνοιχτά, ὁ τόπος ἀνάγυρα. Ἡ ζώνη στενεύει, στενεύει ἀθέατη στὸ πυκτὸ σκοτάδι τῆς νύχτας. Ὁ κύκλος μικραίνει μὲ κέντρο τὸ σπίτι στόχος. Τώρα τὰ αὐτόματα στὴν αὐλὴ τοῦ φτωχόσπιτου. Λίγο ἀκόμα καὶ οἱ μπότες θὰ κλωτοῦσανε τὶς πόρτες. Πάνω στὴ στιγμὴ, τοὺς ἀντίκοψε τὸ τσοπανόσκυλο τοῦ Πατέρα τοῦ Περιφερειακοῦ. Θὰ τοὺς ξέσοκιζε ὄλους ἂν τὴν τελευταία στιγμὴ δὲν πρόφτανε κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τὸ σκοτώσῃ μπροστὰ στὰ πόδια του μὲ τὸ αὐτόματο. Οἱ πληροφορίες τοῦ προδότη, δὲν λέγανε τίποτα γιὰ σκύλο. Τρόμαξε ἡ νύχτα, πετάχτηκε ἀπὸ τὸν ὕπνο τῆς. Ξαφνιάστηκε ἡ ζωὴ. Κατάλαβε ἀμέσως, μούλωξε στὸ κρεβάτι. Μὲ τεντωμένα αὐτιά κι ἀνάστατη καρδιὰ περίμενε τὴ συμφορὰ τῆς.

Ἄτυχία εἶχε βρεῖ τοὺς βάρβαρους. Δὲν βρήκανε τὸν ποὺ ζητοῦσαν. Θυμωμένοι καὶ γιὰ νὰ μὴ φύγουνε μὲ ἄδεια χέρια τραβήξανε τὸ γέρο πατέρα τοῦ Α2 τὸν Μπαρπαθανάση.

Τώρα ἦρθε ἡ σειρά στὸ ἔρημο καμίνι πὸν ζώνεται ἀπὸ παντοῦ. Στὴν ἀρχή, στὰ ἀνοιχτά. Ὑστερα σφίγγει, ὄλο καὶ σφίγγει μὲ προσοχή ἢ τανάλια. Ὁ κατακτητὴς ξέρει πὸς ὁ Μαρτῖνος εἶναι ὀπλισμένος, τὸ ἴδιο ὅπως καὶ ὁ Ζαφεῖρης. Ἐλαβε τὰ μέτρα του. Ἡ Ἀντίσταση ἔχει πολὺ σκληρὸ σβέρκο καὶ δὲν τὸ βάζει κάτω εὐκολα. Κατέβασε ἀπὸ τὰ αὐτοκίνητα τοὺς τέσσερις πιασμένους. Πίσω ἀπὸ τὸν καθένα, κολητὸς ἕνας γερμανὸς μὲ ἔτοιμο τὸ αὐτόματο. Οἱ κρατούμενοι, γίνονται ὄργανα γιὰ ἐπίθεση κατὰ τοῦ ἀδερφοῦ. Οἱ ταμπουρωμένοι γερμανοί, πίσω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ταμπούργια τους, βαδίζουν μεῖσα σὲ ἕναν ἄλλο εὐρύτερο κλοιὸ ἀπὸ γερμανοὺς στρατιῶτες, πὸν κρατᾶνε μεγάλα κλεφτοφάναρα. Πάντα κέντρο, τὸ ἔρημο καμίνι μὲ τὸν Μαρτῖνο. Τὸ ταμπουρωμένο συνεργεῖο τῆς ἐπίθεσης, προχωράει ἀκάλυπτο πρὸς τὸ κέντρο καὶ φωτίζεται ἀπὸ τοὺς γύρω - τριγύρω ἀθέατους μὲ τὰ κλεφτοφάναρα. Ὁ ἀρχηγὸς διάταξε τὸν διερμηνέα Τσακίρη, νὰ καλέσῃ τὸν Μαρτῖνο μὲ τὸ ὄνομά του, νὰ παραδοθῇ.

— Μαρτῖνο, ξέρουμε ὅτι εἶσαι κρυμένος ἐδῶ μεῖσα. Δὲν μπορεῖς νὰ ξεφύγῃς ἀπὸ πουθενά. Βγὲς καὶ παραδώσου. Ἄν δὲν τὸ κάνῃς σὲ ἕνα λεπτό, τινάζεται τὸ καμίνι στὸν ἀγέρα μὲ δυναμίτη καὶ οὐ μαζί. Ἄν ἀντισταθῇς, θὰ σκοτώσῃς τέσσερα ἀδέρφια σου.

Ἡ ἠσυχία ἀδερφώνεται τὸ σκοτάδι. Τὰ δευτερόλεπτα, χρόνια πὸν κυλᾶνε ἀργά! Ὁ Μαρτῖνος στὴν ἀρχὴ σκέφτηκε νὰ γίνῃ Καψάλης. Εἶδε ἀμέσως πὸς ὄχι μόνον δὲν ἔβγαινε διάφορο, ἀλλὰ καὶ ζημιὰ γίνεται. Ἴσως νὰ μὴ χάλαγαν οἱ γερμανοὶ τοὺς τέσσερις πιασμένους. Μπορεῖ νὰ γλύτωναν τὰ ἀδέρφια. Γιατί ἀπὸ τώρα νὰ τοὺς γίνῃ σίγουρος φονιάς; Ἄστραπὴ γύρω τὰ μάτια. Εἶδε πὸς εἶναι παντοῦ ζωσμένος. Ἀνάγυρω τοῦ καμνιοῦ, στενὸς κύκλος τὰ κλεφτοφάναρα ἀναβοσβόνουνε. Εἶδε τὴν ἀλυσίδα γερῆ, ἄσπαστη. Γνώρισε τὸ σύντροφο Ζαφεῖρη. Εἶδε τοὺς ἄλλους τρεῖς. Ταμπούργια μ' αὐτόματα καταπάνω του. Πίστευε πὸς δὲν εἶναι ἀπὸ προδοσία τοῦ Ζαφεῖρη.

Βγῆκε ἄσπλος!

Οἱ γερμανοί, βρήκανε τὸν ὄπλισμό του.

Σὲ μιὰ νύχτα, πέντε πιασμένοι ζωντανοί. Ἐνα τσοπανόσκυλο σκοτωμένο, παλληκάρι ἀδείλιαστο, ἥρωας τῆς Ἀντίστασης καὶ πλούσιος ὄπλισμός!

Ἀποτελεσμα πολλαπλῆς προδοσίας.

Ἡ ἀπόχη τῆς Μαρτιάτικης νύχτας, πολύτιμη προσφορά τῆς προδοσίας στὸν κατακτητή. Μόνο μιὰ ἀτυχία τους. Δὲν πιάσανε μιὰ κεφαλή μὲ σκοπὸ νὰ τὴν κόψουνε. Ἦτανε ὁ Α2.

Τοὺς παράλαβε ὁ Γκαϊρμπερ, ὁ φρούραρχος τῆς πόλης. Φαρμακερὸς χιτλερικός. Τοὺς διάταξε νὰ μιλήσουνε. Κλείσανε τὸ στόμα. Τὴν ἴδια νύχτα ἤρθανε δύο γυναῖκες νὰ τοὺς γνωρίσουνε. Ἦτανε ἀπὸ αὐτὲς τῆς προδοσίας. Τοὺς εἶδανε. Ἀνθρωποὶ τοῦ τόπου ἦτανε, τοὺς γνωρίσανε. Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς, γιὰ νὰ δεῖξη στοὺς γερμανοὺς τὴν ἀγανάκτησή της, γιὰ λόγῳ πὺ οὔτε ἡ ἴδια γινώριζε, ἔβγαλε τὸ παπούτσι της καὶ μὲ τὸ τακούνι, χτύπησε στὸ κεφάλι τὸν Ἀλέκο. Ἡ ἄλλη, ἡ Μαρία, ἀπὸ φόβῳ μὴ τὴν πιάσει ἡ Ἀντίσταση γιὰτὶ στὰ φανερά πειὰ εἶχε περάσει στοὺς γερμανοὺς, κοιμότανε μέσα στὴν κουμαντατοῦρα, ὅπου ὁ φρούραρχος τῆς εἶχε παραχωρήσει δικὸ της δωμάτιο. Ἡ ἀνάκριση συνεχίστηκε ὀλάκερη τὴ νύχτα. Τὴν ἐπόμενη νύχτα ὕπνος καθόλου.

— Μαρτυρῆστε μερικὸς καὶ θὰ σᾶς ἀφήσουμε ἀμέσως.

Αὐτὰ γιὰ τὰ ἀδέρφια.

— Μαρτύρησέ μας ποῦ εἶναι ὁ γιός σου. Ἀλλοιῶς θὰ σκοτώσουμε ἐσένα καὶ ὀλόκληρη τὴν οἰκογένειά σου.

Αὐτὰ γιὰ τὸν Μπαρμπαθανάση, γιὰ τὸ γιὸ του τὸν Α2.

— Ὁ γιός μου σᾶς πολεμάει. Ἐγὼ εἶμαι γέρος. Μακάρι νὰ μπορούσα καὶ ἐγώ. Ὅσοι πολεμᾶνε, δὲν λένε στοὺς ἄλλους ποῦ πᾶνε καὶ τί κάνουνε. Νὰ πᾶτε νὰ τὸν βρῆτε. Ἦ μήπως νομίζετε ὅτι ὁ γιός μου, θὰ ἔπαιρνε τὴν ἄδεια ἀπὸ ἐμένα νὰ κἀνὴ ὅ,τι κἀνει; Οὔτε θὰ μοῦ ἔδινε ἀναφορὰ ποῦ πᾶει καὶ πού βρίσκεται. Ἐγὼ εἶμαι γέρος. Νὰ μὲ ἀφήσετε νὰ πάω στὸ φωχικό μου.

Γιὰ τοὺς δύο ἀντάρτες, δὲν γινότανε κουβέντα. Ἡ τύχη

τους ήτανε κιάλας γραμμένη. Τους κρατάγανε ξέχωρα από τους άλλους τρεῖς.

Ἡ ἀνάκριση δὲν ἔδωσε στοιχεῖα γιὰ τὰ ἀδέρφια καὶ τὸ γέρο. Μόνον ἡ Μαρία κατηγοροῦσε τὰ ἀδέρφια ὅτι τάχα βοηθᾶνε τοὺς ἀντάρτες. Λένε ὅτι ὁ Πέτρος παλιότερα, δὲν εἶχε μιλήσει καλὰ σὲ κάποιο προξενεῖο πού γινότανε γι' αὐτὴν καὶ βρῆκε τώρα τὸν καιρὸ νὰ ἐκδικηθῆ. Ἄλλὰ καὶ ἂν αὐτὸ δὲν ήτανε ἀλήθεια, ἡ Μαρία εἶχε μπεῖ στὴν προδοσία καὶ ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσία στὸν κατακτητὴ.

Τὴν ἄλλη νύχτα, γιὰ ἀσφάλεια καὶ συκοφίση τῆς Ἀντίστασης, τοὺς μεταφέρανε στὸ στρατόπεδο βασιανιστηρίων τοῦ Κλίτς στὸ Μεγάλο Πεῦκο, μὲ συνοδεία, μὰ ἄοριστη κατηγορία γιὰ τὰ ἀδέρφια καὶ τὸ γέρο. Τὸ πρᾶμα ήτανε εὐκολο. Ἡ Μαρία εἶχε κάνει τὴν κατάθεσή της. Δὲν χρειάζότανε ἄλλο. Ὁ Μπαρμπαθανάσης εἶχε ἀπομόνος του κατηγορία στὴν πλάτη. Ἦτανε ὁ πατέρας τοῦ περιφερειακοῦ τῆς Ἀντίστασης.

Στὸ σπῆτι τῶν ἀδερφῶν, δὲν βρῆκανε τίποτα. Βρέθηκε ὅμως μὴ ποσότητα σαποῦνι πράσινο τοῦ Κανελλόπουλου, περισσότερο ἀπὸ ὅσο θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη κανεῖς στὸ σπιτικό του αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. Τώρα ἡ κατηγορία πλουτίζεται. Γίνεται πὺδ συγκεκριμένη.

— Μαζεύατε σπῆτι νὰ τὸ στείλετε στοὺς παρτιζάνους.

Ἦξεραν ὅμως ὅτι τὰ ἀδέρφια δουλεύανε στὸ σαπουνάδικο τοῦ Κανελλόπουλου καὶ ἀντὶς γιὰ χρήματα, τοὺς πληρώνανε τὸ μεροκάματο σὲ εἶδος. Ἔτσι δουλεύανε τότε. Σὲ εἶδος ἢ πληρωμὴ τῶν ἐργατῶν. Ἀλλάζανε τὸ εἶδος μὲ ὅ,τι ἄλλο εἶχανε ἀνάγκη καὶ ζούσανε.

Ἡ ἔρευνα προχώρησε καὶ σὲ κάποιο παλιὸ κλειστὸ δωμάτιο πού ἀπὸ χρόνια τὰ ἀδέρφια τὸ εἶχανε νοικιάσει σὲ κάποιο στρατιωτικό, Κοντομητρο. Αὐτὸς στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς εἶχε χαθεῖ καὶ τὸ δωμάτιο, ἔμενε κλειστὸ. Οἱ γερμανοὶ τὸ ξεσκονίσανε. Βρῆκανε ἓνα ζευγάρι στρατιωτικὲς ἀρβύλες, ἓνα στρατιωτικὸ χιτῶνιο καὶ ἓνα παλιὸ περίστροφο. Βρέθηκε τὸ σῶμα τοῦ φοβεροῦ ἐγκλήματος. Ὁ κατακτητὴς δὲν ἤ-

θελε περισσότερα. Μάταια τὰ ἀδέρφια προσπαθοῦνε νὰ ἐξηγήσουνε ὅτι δὲν ἔχουνε καμιά σχέση με αὐτὰ τὰ εἶδη. Αὐτὰ ἀνήκανε στὸν νοικάρη τους. Τοὺς τὸν ὀνομάσανε.

Ἡ κατηγορία ἦτανε καλὰ φορτωμένη. Ἡ προδότρα Μαρία θριάμβευσε.

— Εἶχανε μαζέψει στὸ σπίτι τους ὅπλα καὶ στρατιωτικὸ ὕλικὸ γιὰ τοὺς ἀντάρτες.

Βαρειὰ ἡ κατηγορία. Σὲ φέρνει φάτσα στὸ ἀπόσπασμα.

Νύχτα τοὺς φέρανε στὸ στρατόπεδο. Πρώτη ἀπαραίτητη ἐπίσκεψη, ἡ «Βίλλα». Ἦτανε ἓνα μοναχικὸ σπίτι σὲ ἀπόμερο ἐρημικὸ μέρος, κοντὰ στὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ, πρὸς τὴ μεργιά τῆς θάλασσας. Εἶναι ὁ τόπος τῶν βασανιστηρίων. Οἱ κρατούμενοι τὸ ὀνομάσανε «Βίλλα»!

Χωρὶς κουβέντα, τοὺς ἀρπάξανε καὶ τοὺς δεῖρανε ἀλύπητα. Τὸ ξύλο κράτησε μέχρι πού ὁ καθένας θὰ ἔπεφτε καταγῆς ἀναίσθητος, καταματωμένος. Καὶ ὅταν ὅλοι τους μισοπεθαμένοι ἀναίσθητοι, βρίσκονταν πεταμένοι στὸ τοιμέντο, μὰ χοντρή μάνικα μὲ κρύο νερὸ τοὺς καταμούσκευε ὀλόκληρους. Ρούχα, σῶμα, ὅλα. Αὐτὸ ἔκανε νὰ ξαναρθοῦνε στὸν κόσμο. Μὲ ἄστατα βήματα, ἐδῶ νὰ πέσουνε, ἐκεῖ νὰ σωριαστοῦνε, τοὺς τραβήξανε στὸ στρατόπεδο γιὰ τὴν ὑπόλοιπη νύχτα.

Ἦτανε ἡ πρώτη γνωριμία!

Τὸ πρωῖ, ἄλλος προδότης γιὰ ἀναγνώριση.

Τοὺς γνῶρισε λέει. Κατάθεσε καὶ αὐτὸς τὰ ὄσα τοῦ εἶπανε νὰ καταθέσῃ σὲ βάρος τους. Τὰ χαρτιά τους ταχτοποιημένα ὅπως καὶ ἡ τύχη τους. Μπῆκε πάνω τους καὶ ἡ σφραγίδα τοῦ ἀφανισμοῦ τους. Γιὰ τοὺς δυὸ ἀντάρτες, δὲν γινότανε κουβέντα. Γιὰ τοὺς ἄλλους ὅμως.

— Ἀφοῦ πιαστήκανε καὶ εἶναι κρατούμενοι, εἶναι ἔνοχοι.

Καὶ ἀμέσως ὕστερα, πάλι στὴ «Βίλλα»!

Μέρα τώρα, οἱ κρατούμενοι, μπορέσανε καὶ εἶδανε τὰ γύρω. Σύρμα μὲ ἀγκάθια, σκοπιῆς μὲ αὐτόματα. Μῖσος, κακία καὶ ἔγκλημα. Εἶδανε καὶ γνῶρισαν ἀμέσως, τοὺς βασανιστοὺς τους. Αὐτοὺς πού βασανίζανε ὅλους τοὺς πατριῶτες

κρατούμενους τοῦ στρατόπεδου. Τὸν Τσαντίλλα καὶ τὸν Παπαπέτρο. Δικοί μας. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆ Μάντρα, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸ Κριεκούκι. Ὁ Παπαπέτρος, στάθηκε ὁ μεγαλύτερος βασανιστὴς ἀπὸ ὅσους ἀπόκτησε ὁ κατακτητὴς. Ἐνας ἄντρας κοντὰ δυὸ μέτρα ὕψος, γεμᾶτος. Γίγαντας σωστός. Καὶ πού τὸν ἔβλεπες μονάχα, σὲ τρομοκρατοῦσε. Εἶχε τρομερὴ δύναμη καὶ τὸ ἤξερε. Ὅταν βασάνιζε, κρατοῦσε τὴ δύναμή του, γιατί μὲ μιᾶς, μπορούσε νὰ σκοτωθῆ τὸ θῦμα του. Αὐτὸς ὅμως ἠδονιζότανε στὸ βασανισμό. Χτυποῦσε, ἔκαιγε μὲ καυτὸ σίδερο, ξουράφιζε ἀμασχάλες καὶ τὶς ζομάταγε μὲ ἀναμένο दाद्री. Χτυποῦσε τὶς πατοῦσες νὰ ματώσουνε, διάταζε τροχάδην κὶ ἀλοήμονό σου ἂν δὲν ἔτρεχες. Τὰ πληγωμένα πόδια τρέχουνε αἷμα καὶ βάφουνε τὸ χῶμα. Ἡ μόλυνση τὰ φουσκώνει καὶ τρέχουνε ἔμπο.

— Μολόγα ρέ. Δὲν θὰ βγῆς ἀπὸ δῶ ζωντανός.

Δὲν τοῦ ἄρσενε νὰ φτάνη τὸ θῦμα γρήγορα στὴ λιποθυμιά. Χαιρότανε νὰ κρατᾶ, ὅσο μπορούσε περισσότερο τὸ μαρτύριο τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσο τὸ θῦμα τυραννιότανε, φώναζε, παρακαλοῦσε καὶ βογγοῦσε, τόσο τὸ τέρας χαιρότανε καὶ γελούσε.

— Μολόγα ρὲ καὶ σὲ ἀφήνω ἀμέσως. Ἄλλοιῶς σὲ τρώω μπουκιά, μπουκιά, κερατᾶ.

Καὶ λυπότανε ὅταν ἦτανε ὑποχρεωμένος νὰ πετάξῃ τὸ θῦμα του στὸ ντοῦς τῆς μάνικας μὲ τὸ κρῦο νερό, ὅταν εἶχε χάσει τὶς αἰσθήσεις του πάνω στὸ κρῦο τοιμέντο.

Ὁ ἄλλος βασανιστὴς, ὁ Τσαντίλλας, κοντοχωργιανός, γνῶρισε τοὺς κρατούμενους ἔκτος ἀπὸ τὸν Μαρτῖνο. Τὸν Ἀλέκο μάλιστα, τὸν εἶχε φίλο ἀπὸ παλιά. Ἦτανε πρὶν ἓνα χρόνο, ἴσως καὶ περισσότερο, τότε πού ὁ Ἀλέκος, ὁ Τάσος καὶ μερικοὶ ἄλλοι φίλοι, κάνανε βάρδεια σὰν φύλακες σὲ γερμανικὰ ὑπαίθρια καλώδια, ὑποχρεωτικὰ βαλμένοι ἀπὸ τὸν κατακτητὴ. Ἀλοίμονο σὲ κείνους, πού στὴ βάρδεια τους καὶ στὸν τομέα πού φυλάγανε, κοβότανε ἢ κλεβότανε κανένα καλώδιο. Κάθε τέτοια περίπτωση, τὴ λέγανε σαμποτάζ, καὶ ἔπαιρνε ὁ χαμὸς τὸν κάθε τυχερό.

Ήτανε νύχτα. Ὁ Ἀλέκος καὶ ἡ παρέα, φυλάγανε σὲ ξαναν τομέα, ὅσο ἔπανε τὸ βορεινὸ τῆς Φάμπρικας τοῦ Ὄβουδουργείου. Ἐκεῖ κοντά, στὸ λόφο ἀπάνω εἶχανε τὸ ποιμνιοστάσι οἱ Τσαντιλλαῖοι. Τὰ παιδιὰ παρατηρήσανε ὅτι κάποιος κουνιέται κοντὰ στὰ καλώδια. Τρέξανε ὄλοι. Βρήκανε τὸν Τσαντίλλα πού ἔσφαζε μιὰ προβατίνα. Μέσα στῆ νύχτα. Μακρὰ ἀπὸ τὸ ποιμνιοστάσι. Ἐκεῖ ἔγινε ἡ πρώτη γνωριμία μὲ τὸν Ἀλέκο. Συναντηθῆκανε μερικὲς φορὲς στὴν Πόλη. Τὸ τέρας γνωρίστηκε καὶ μὲ ἄλλους φίλους. Κάποιο βράδυ, ἀπάνω στὸ κρασί, ἕνας ἀπὸ τὴν παρέα, βρῆκε κατάλληλη τὴν περίσταση, νὰ μπῆσῃ στὴν Ἀντίσταση τὸν Τσαντίλλα. Τὸ δέχτηκε μὲ εὐχαρίστηση. Ὑστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ, θρέθηκε ἀντάρτης στὸ βουνό.

Λένε ὅτι σὲ κάποια μάχη, Ἀντάρτες - γερμανοί, πῆστηκε ὁ Τσαντίλλας. Ἔτσι ἀκούστηκε τότε. Ἴσως νὰ μετάνιωσε καὶ τῶσκασε ἀπὸ τὸ Ἀντάρτικο καὶ πῆγε στὸν καταχτητὴ. Ὅπως κι ἂν ἔχη τὸ πράμα, δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ παρουσιάζεται ὁ Τσαντίλλας, πράχτορας καὶ προδότης στοὺς γερμανοὺς καὶ εἰδικώτερα, βασανιστῆς στὸ στρατόπεδο τοῦ Μεγάλου Πεύκου.

Μποροῦσε νὰ παραλάβῃ τοὺς κρατούμενους γιὰ βασανιστῆς τους. Εἶδε τὸν φίλο Ἀλέκο. Ἀνάθεσε στὸν Παπαπέτρο, τὸ βασανισμὸ τους.

Καὶ χύθηκε ἀπάνω στῆ δυστυχισμένη ὀμάδα, ὀλάκερη ἡ ἐγκληματικὴ μανία τοῦ τέρατος αὐτοῦ, πού μόνον μὲ τὸν ἄγριο βασανισμὸ τοῦ ἀνθρώπου ἔνοιωθε εὐχαρίστηση.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔλειψε ἀπὸ τὴν ὀμάδα ὁ Μαρτίνος. Τὸν ἔχτελέσανε μαζὶ μὲ ἄλλους, στὸν μαντρότοιχο τοῦ νεκροταφείου. Φαίνεται ὅτι περίμεναν κάτι νὰ μιλήσῃ ὁ Ζαφεΐρης. Ἴσως βλέπανε ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ σπᾶσῃ ἢ νὰ τὸν προτρέπανε οἱ ἄλλοι νὰ πῆ κάτι γιὰ τὸ καλὸ ὄλων.

Ἀπὸ τῆ «Βίλλα» πού παίρνανε τὸ καθημερινὸ τους κακοποίημα οἱ κρατούμενοι, περμιένοντας τὴ σειρά τους ἀπ' ἕξω μέχρι πού νὰ τελειώσουνε οἱ πὺδ μπροστά, ἀκούγανε τὰ πα-

ραγγέλιματα καὶ τὶς ὀμβροντίες τοῦ ἐχτελεστικοῦ, μέσα ἀπὸ τὸ μαντρότοιχο τοῦ Νεκροταφείου.

Τᾶχα πόσοι νὰ εἶναι! Ὅπως; περισσότεροι; Ποῖοι τάχα;! Κάθε τόσο καὶ κάποιος Μαρτῖνος, ἢ δύο, τρεῖς μαζὶ Μαρτῖνοι, θουσιάζονται. Πῶς νὰ καταλάβῃ ὅμως τὸ χτήνος ὁ καταχτητῆς ὅτι ἔτσι πού πράττει, κάνει νὰ στέκεται ἀναμένη συνέχεια ἢ φλόγα τῆς λευτεριᾶς καὶ κάθε ἐχτέλεση τὴν συνδουλίζει καὶ τὴν κορώνει;

Ὅταν οἱ κρατούμενοί μας ἀναλογίζονται ὅτι κοντὰ εἶναι καὶ ἡ σειρά τους γιὰ τὸν μαντρότοιχο, μόλις ἔχουνε πάψει οἱ φωνές τῶν βασανισμένων ἀπὸ τῆ «Βίλλα» πρὶν ἀπὸ αὐτοῦς. Εἶναι τώρα ἡ σειρά τους νὰ πάρουνε τὸ πρωῖνὸ ντούς! Ἀνοίγουνε οἱ πόρτες. Οἱ κρατούμενοι πού περιμένουνε τὴν σειρά τους, σέρνουνε ἔξω κορμὰ βαρειά, νὰ μποῦνε οἱ ἴδιοι νὰ γίνῃ τὸ ἴδιο καὶ ἄλλοι, μὲ τὴν ἴδια τύχη νὰ τοὺς σείρουνε ἔξω ἀναίσθητους καὶ βρεμένους νὰ μποῦνε αὐτοί.

Τὴν τρίτη μέρα, ὁ Ἀλέκος πρέπει νὰ φορτώνεται τὸν ἀδερφό του, νὰ τὸν κουβαλᾷ ἀπὸ τὸ θάλαμο, στὴ «Βίλλα» καὶ ἀπὸ τῆ «Βίλλα» σὲ ὀλοένα χειρότερη κατάσταση, πάλι στὸ θάλαμο. Ἦτανε ἀδύνατο νὰ σταθῇ στὰ πόδια του. Οἱ πατούσες, πληγές ἀνοιχτές. Τὰ πόδια, φουσκωμένα τούμπανο. Ὁ πυρετὸς τὸν ἔκαιγε.

Στὴν ἀπελπισία του ὁ μικρὸς ἀδερφὸς κατάφερε καὶ πλησίασε τὸν Τσαντίλλα. Τὸν παρακάλεσε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὰ βασανιστήρια τῆς ομάδας. Πίστευε πῶς, ὅσο νᾶναι, πὸ μαλακιά θὰ ἦτανε ἡ συμπεριφορά του καὶ θὰ ἄφηνε τὸν Πέτρο, μὰ καὶ τοῦ εἶχε καταστρέψει τὰ πόδια ὁ Παπαπέτρος.

— Ἐγὼ σέβομαι τὴ φιλία. Δὲν βασανίζω φίλους. Μολόγα νὰ λευτερωθῆς. Καὶ μὴ μοῦ ξαναμιλήσης, γιατί μπορεῖ νὰ ὑποψιαστοῦνε ἐναντίον μου οἱ γερμανοί. Ἄν τὸ ξανακάνης καὶ μοῦ μιλήσης, θὰ πῶ τοῦ Παπαπέτρου νὰ σὲ διαλύσῃ φουκαρᾶ.

Τὸ βράδυ, τοὺς εἶπαν ὅτι ἔγινε τὸ Δικαστήριο καὶ ὅτι ὅλοι τους καταδικαστήκανε σὲ θάνατο. Ἦ ἐχτέλεσή τους, θὰ γινότανε τὸ πρωῖ στὸ Νεκροταφεῖο. Ἄν ὅμως θέλανε νὰ ἐλα-

φρύνουνε τὴ θέση τους, μπορούσανε νὰ μαρτυρήσουνε ποιοὶ εἶναι οἱ παρτιζάνοι, ὅσους ἄλλους γνωρίζουνε ὅτι τοὺς βοηθᾶνε μέσα ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ ποὺ ἔχουνε κρυμμένα ὄπλα.

Ἡ ἀπάντηση δόθηκε αὐτοστιγμεί. Ὅμοια ἀπ' ὄλους.

— Δὲν γνωρίζουμε, οὔτε παρτιζάνους, οὔτε κανένα νὰ τοὺς βοηθᾶ, οὔτε ὄπλα.

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Ζαφεῖρης. Κι ἄς ἦτανε γιὰ τὸ θάνατό τους.

Νὰ τοὺς θαυμάσης; Ἄλλὰ μὲ ποιά λόγια; Θὰ μπορούσα μόνον νὰ σημειώσω πὼς ἡ περίσταση, σὲ κάνει νὰ στέκεσαι ἄφωνος, ἀντικρίζοντας ἕναν ὀλοκληρωμένο ἄνθρωπο. Ἐνα ὕψος ἀνθρώπινο γιγαντένιο ποὺ ἔφτασε τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ. Ἐγίνε ὁ ἴδιος Θεός. Τότε σοῦρχεται νὰ σκύψης νὰ προσκυνήσης τὸν Θεό, ἄνθρωπο!

Πρὶν καλὰ ξημερώση, ἦρθε στὸ κελλί τους ἕνας παππᾶς μὲ τὸ Ἅγιο δικοποτόηρο, σκεπασμένο μὲ κόκκινο σκέπασμα μὲ χρυσοὺς σταυροὺς. Ζήτησε νὰ ξομολογηθοῦνε, νὰ τοὺς κοινωνήση. Τὸ δεχτήκανε καὶ οἱ τέσσερις. Τοὺς πήρανε δεμένους, γιὰ τὸ Νεκροταφεῖο. Μπροστὰ ὁ παππᾶς φέλνει βιαστικὰ τὴ νεκρόσιμη ἀκολουθία. Πίσω του οἱ ζωντανοὶ τὴν ἀκοῦνε. Εἶναι γι' αὐτούς. Ὁ Μπαρμπαθανάσης λὲς καὶ βρισκότανε σὲ κηδεῖα ἄλλου, σιγοπιθύριζε καὶ αὐτὸς τὰ τροπάρια τοῦ θανάτου. Μάρμαρο κρῦο ἢ καρδιὰ τῶν ἄλλων τριῶν.

Μὲ τὸ σπάσιμο τῆς ἀνατολῆς τοὺς βάνανε στὴ σειρά, μὲ τὶς πλάτες στὸ μαντρότοιχο, μέσα στὸ Νεκροταφεῖο. Μνήματα καὶ σταυροὶ τὰ γύρω. Ὁ τοῖχος, φαγωμένος ἀπὸ τὸ μολύβι. Ἐφυγε ὁ σουθὰς καὶ στέκει πληγωμένη ἡ πέτρα. Τὸν Ζαφεῖρη τὸν τοποθετήσανε λίγο πιὸ μπροστὰ, στὸ κεφάλι ἐνὸς ἀνοιγμένου τάφου. Ἐτσι μὲ τὸ πέσιμό του, νὰ πέση μέσα.

Περιμένουνε τὶς τελευταῖες διαδικασίες. Βλέπουνε δυνατά. Εἶναι ἡ τελευταία φορά. Θέλουνε νὰ ρουφήξουνε τὸ ζεστὸ Μαρτιάτικο ἥλιο. Ἡλιοὶ νὰ γίνουνε. Στὰ παλῆὰ μνήματα κίτρινα λουλουδάκια. Τοὺς χαμογελᾶνε. Ὅρθιοι αὐτοί, τὶς πλάτες στὸ λαβωμένο τοῖχο, περιμένουνε τὸ θάνατό τους. Προτιμώτερος ἀπὸ τὰ βασανιστήρια τοῦ Παπαπέτρου. Ὁ θάνατος εἶναι μιὰ πραγματικότητα. Προτιμώτερος! Παρὰ νὰ σὲ

τοακίζουνε κάθε μέρα καὶ νὰ σὲ κρατᾶνε στὴν ἀβεβαιότητα. Πρὸ παντὸς ὅμως στὴν προσμονὴ νέων βασανιστηρίων.

Ἡ πεποίθησι τοῦ θανάτου ποὺ περιμένουνε τώρα, ἐτούτη ἢ βεβαιότητα, ἔχει δώσει στὰ πρόσωπά τους μιὰ ἡρεμία. Ὁρθιοὶ, ψηλὰ τὸ κεφάλι, παρέα τὸν ἥλιο ποὺ ἀνεβαίνει, ἦλιοι καὶ τοῦτοι ποὺ ἀνεβαίνουνε.

Παλληκᾶρι σὰν τοὺς ἄλλους τρεῖς ὁ γέρο - Μπαρμπαθανάσης, ὁ ἀγράμματος τσοπάνος, μέσα σὲ τόσον ἥλιο! Ψηλὰ τὸ κεφάλι κι αὐτὸς σὰν νέος. Καὶ κείνος τὶς πλάτες στὸ λαβωμένο τοῖχο. Παρέα τὰ κίτρινα λουλουδάκια στὰ μνήματα, κόσμος ὀλάκερος λές, τοῦ στέλνουνε τὸν τελευταῖο ἀσπασμό. Δάκρυ δροσοσταλίδα τῆς νύχτας τὰ λουλουδένια μάτια ποὺ ἀστράφτει, στὸν ἥλιο.

Ὁ παππᾶς φεύγει μὲ τὶς ψαλμωδίες τοῦ τελευταίου ἀσπασμοῦ καὶ τὸ Ἅγιο δισκοπότηρο, φωτεινὸ σημεῖο ἀστραφτερὰ ἀχτίνες.

Τὸ στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα παρατάχτηκε μπροστὰ τους. Δίπλα ὁ ἐπικεφαλῆς. Ἦρθανε τρεῖς βιαστικοὶ μὲ ἕναν διερμηνέα. Φωνάξανε τὸ γέρο. Μαζί του χωθήκανε στὸ μικρὸ δίπλα ἐκκλησάκι. Σὲ λίγο βγήκανε. Διατάξανε τὸν Μπαρμπαθανάση νὰ πάη ξανὰ στὴ θέση του.

Ὅταν πλησίασε τοὺς συντρόφους τους εἶπε.

— Γιὸ (στὰ ἀρβανίτικα σημαίνει ὄχι). Ἦθελε νὰ τοὺς πῆ νὰ μὴ μιλήσουνε. Τὸν κατάλαβαν ἀμέσως.

Πήρανε τὸν Ἀλέκο. Τὰ ἴδια κι αὐτὸς. Καὶ ὁ Πέτρος τὰ ἴδια.

Ὁ Ζαφείρης περιμένει στὸ κεφάλι τοῦ ἀνοιγμένου τάφου. Αὐτὸν δὲν τὸν πήρανε μέσα στὸ ἐκκλησάκι.

Καὶ στὴν ὕστατη στιγμή, κανένας δὲν μίλησε. Δὲν λύγισε κανένας.

Ὁ ἐπικεφαλῆς μὲ τὸν διερμηνέα τοὺς ρώτησε, ἂν ἔστω καὶ τὴν τελευταία στιγμή, θέλανε νὰ μαρτυρήσουνε τίποτα. Αὐτὸ θὰ εἶχε γιὰ συνέπεια νὰ ξαναγίνῃ Δικαστήριο ποὺ θὰ τοὺς μετρίαζε τὴν ποινὴ.

— Δὲν γνωρίζουμε τίποτα. Κάνετε ὅ,τι ἔχετε νὰ κάνετε

νά τελειώνουμε. Νά ξέρετε όμως, ὅτι σκοτώνετε ἀθώους ἀνθρώπους.

Ὁ ἐπικεφαλῆς, δίνει στὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα τὶς τελευταῖες ὁδηγίες. Στὸ τέλος διατάζει:

— Φόγια.

Μιά ὁμοβροντία σκίζει τὸ Μαρτιάτικο πρῶϊνὸ καὶ ἐνώνεται μὲ τὶς κραυγὰς τοῦ πόνου ἀπὸ τὴν διπλανὴ «Βίλλα».

Οἱ τρεῖς, μείνανε ὄρθιοι ζωντανοί. Ὁ Ζαφεῖρης λύγισε. Ἔπεσε δίπλα στὸν ἀνοιγμένο τάφο, πάνω στὸ χῶμα.

Μιά σατανικὴ σκηνοθεσία γιὰ νὰ ἀναγκάσουνε σὲ ἀποκαλύψεις. Τὰ τέρατα μεταχειριστήκαγε στὸ θέατρο καὶ τὰ ἱερά καὶ ὅσια τῆς θρησκείας μας. Δὲν ξέρω ἂν ὁ παππᾶς ἦτανε πραγματικός, δικός μας. Ἄν ὅμως ἦτανε ἱερέας τῆς θρησκείας μας καὶ ἤξερε ὅτι παίζουνε τέτοιες τραγικὲς κωμωδίες, κακιὰ κόλαση νᾶβρη.

Ὁ Ζαφεῖρης εἶχε πέσει λιπόθυμος. Τοὺς διατάξανε νὰ τὸν σηκώσουνε ἀμέσως. Δὲν μπορέσανε νὰ τὸν συνεφέρουνε. Φωνάζανε γιατρό. Τὸν ἐξετάσανε. Δὲν εἶπανε τίποτα. Βιαστικοὶ τὸν φορτίσανε σὲ φορτηγό. Τὸν μεταφέρανε στὸ σπίτι του. Τὸν ἀφήσανε καὶ φύγανε. Οἱ δικοί του τὸν μεταφέρανε σὲ Νοσοκομεῖο στὴν Πρωτεύουσα. Ἔμεινε λίγες μέρες καὶ πέθανε. Εἰδοποιήσανε νὰ ἔρθουν νὰ τὸν πάρουνε. Ὑπῆρχε φόβος νὰ τὸν κουβαλήσουνε στοὺς ὁμαδικοὺς τάφους. Μὲ τὸ φορτηγό!

Ὁ πατέρας τοῦ Ἀντάρτη, μὲ τὴν καλή του φορεσιὰ στὰ χέρια, βγῆκε στὴ Δημοσιὰ νὰ βρῆ μέσο γιὰ τὴν Πρωτεύουσα. Εἶχε σταθεῖ στὴ μέση τοῦ δρόμου κλαίγοντας τὸ χαμένο παληκάρι. Περνοῦσε τὸ αὐτοκίνητο τοῦ Δεσπότη τῆς περιφέρειας. Τὸν πῆρε. Τὸν πῆγε μέχρι τὸ Νοσοκομεῖο.

Ἡ κηδεῖα τοῦ Ζαφεῖρη ἔγινε ἐδῶ τὴν ἄλλη μέρα. Ἐρημώθηκε ἡ Πόλη ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο. Κοσμοθάλασσα στὴν κηδεῖα τοῦ ἀγωνιστῆ. Κοκκίνησε ὁ τάφος λουλουδί κόκκινο.

Ἡ Ἀντίσταση ἔγραψε στὰ δεφτέρια τῆς προδότες καὶ προδότισσες. Ἐτοιμάζει τὴν ἡμέρα τῶν λογαριασμῶν. Πρέ-

πει νὰ πληρώσουνε κατὰ τὸ πρεπούμενο γιὰ τὰ ὅσα κακὰ πράξανε κατὰ τοῦ σκλάβου ἀδερφοῦ.

Ἀπὸ τὴν ὀμάδα τρεῖς μένουνε τώρα στὰ βασανιστήρια τοῦ Κλίτς. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν τὴν ἴδια σκηνὴ ἐχτέλεσης ἔπαιζαν καὶ σὲ ἄλλους κρατούμενους. Ἄν κρίνουμε ὅτι οἱ κρατούμενοι τοῦ στρατοπέδου δὲν εἶχανε νὰ ποῦνε κάτι παρόμοιο, ἴσως νὰ τὸ ἔκαναν μόνο στοὺς δικούς μας. Ἄν πάλι σημειώσουμε τὸ γεγονός ὅτι τοὺς κρατοῦσαν χωριστὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπανε ἐπικοινωνίες καὶ κουβέντες, ἴσως νὰ χρησιμοποιοῦσαν τὴ σκηνὴ τῆς ἐχτέλεσης, γιὰτὶ ὅπωςδήποτε πολλὰ μπορούσαν νὰ βγάλουν στίς τόσο δύσκολες στιγμὲς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Παπαπέτρος δὲν γιαιτρεύεται μὲ τίποτα. Ὁ Ἀλέκος κουβαλάει κάθε πρωτὶ τὸν ἀδερφοῦ ἀπὸ τὸ κελλὶ στὴ «Βίλλα» καὶ ξανὰ πίσω. Ὁ δύστυχος ἀδερφοῦ προσπαθεῖ νὰ γίνετα ἔλαφρότερος ἀλλὰ οἱ πόνοι ἀβάσταχτοι. Φαίνεται ὅτι δὲν κατοποιοῦσανε πολὺ τὸν Μπαρμπαθανάση, γιὰτὶ τὸν ἔβλεπεσ πὸν βοηθοῦσε κι αὐτὸς μὲ τίς φτωχὲς του δυνάμεις τὸν Πέτρο στὸ σῦρε κι ἔλα ἀπὸ τὸ κελλὶ στὴ «Βίλλα». Οἱ ἄλλοι κρατούμενοι παρακολουθᾶνε τὸ καθημερινὸ μαρτύριο. Δὲν μποροῦν νὰ βοηθήσουν στὸ παραμικρό.

Ὁ Ἀλέκος κάνει καὶ ἄλλη ἀπόπειρα γιὰ τὸν Τσαντίλλα. Μάταιος ὁ κόπος καὶ ὁ κίντυνος. Ὁ Πέτρος, πληγὴ ὀλόκληρος, τρέχει κίτρινο ἔμπιο πὸν βρωμάει. Ὁ Μπαρμπαθανάσησ σέρνετα μὲ τὰ τέσσερα καὶ ὁ Παπαπέτρος συνεχίζει νὰ ζητᾶ νὰ μαρτυρήσουνε καὶ χτυπᾶει τίς πληγωμένεσ σάρκεσ.

Στὴν ἀπέναντι πτέρυγα τοῦ στρατοπέδου, βρίσκοντα μερικοὶ δικοὶ μας ἀπὸ προδοσία δικῶν μας. Φαίνεται ὅτι εἶχανε πέσει σὲ μαλακώτερο βασανιστή. Μπορέσανε καὶ εἰδοποιήσανε ἔξω, γιὰ τὸ μαρτύριο τῶν ἀδερφῶν καὶ τοῦ γέρου. Τονίσανε ὅτι εἶναι μετρημένεσ οἱ μέρεσ τους καὶ ὅτι θὰ τοὺς ἀποτελειώση ὁ Παπαπέτρος.

Ἡ Ἀντίσταση ἔβανε σκοπὸ νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ μέση ὁ Παπαπέτρος.

Καὶ τὸ πέτυχε.

Υποστηρίζονται δύο τρόποι πού πιάστηκε ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση ὁ Παπαπέτρος. Καὶ οἱ δύο πηγές υποστηρίζουνε τὴν ἀποψή τους. Δὲν ἔχει βέβαια σημασία ὁ τρόπος, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ δύο περιπτώσεις παρουσιάζουνε ἐνδιαφέρον, τὶς παραθέτω ἀκριβῶς.

Στὴν πρώτη περίπτωση, υποστηρίζεται, ὅτι τὸ πράμα ἔγινε ἔτσι: Ὁ Ὁρέστης ὁ Καπετάνιος στὸ Ἀντάρτικο, πού γνωρίζτανε καλὰ μὲ τὸν Παπαπέτρο, τοῦ ἔγραψε ἓνα γράμμα. Τὸν καλοῦσε νὰ πάη κοντά του καὶ τοῦ ἔδινε ὑπόσχεση στὴν τιμὴ του, ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῆ κανένα. Θὰ ἔδειχνε τὴν ἐπιστολὴ του αὐτῆ, θὰ τὸν ἔφερναν σ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα θὰ ἔκανε αὐτὸς κουμάντο. Ὁ Παπαπέτρος πῆρε τὴν ἐπιστολὴ —δὲν ξέρω μὲ ποιὸ τρόπο— τὴν πίστεψε καὶ ἀποφάσισε νὰ ἀλλάξῃ δρόμο. Ξεκίνησε, ἔπεσε στὰ χέρια τῆς Ἀντίστασης, τὸν ὀδηγήσανε πρὸς τὸ Ἀντάρτικο. Ἐδειξε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ὁρέστη καὶ ἦτανε πλέον βέβαιος ὅτι θὰ τὸν παρουσίαζαν. Στὸ Ἀντάρτικο ὅμως τὸν σκοτώσανε.

Ἄν καὶ οἱ συνοδοὶ εἶναι γνωστοί, ἐν τούτοις δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν ὠρισμένα σημεῖα πού παρουσιάζονται ἀόριστα στὴν ἐκδοχὴ αὐτῆ.

Πιστεύω μᾶλλον στὴ δευτέρῃ. Νὰ πῶς ἔγινε.

Ἡ Ἀντίσταση θέλει νὰ τὸν βάνη στὸ χέρι. Στέλνει ἀνθρώπους τῆς γιὰ κατασκοπεῖα γύρω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. Διάλεξε μερικοὺς πού γνώριζαν τὸν προδότη. Μετὰ τρεῖς μέρες στενὴ παρακολούθηση, παρατηρήθηκε ὅτι ὁ Παπαπέτρος εἶχε βγεῖ στὸ Δημόσιο δρόμο, σταματήσε ἓνα φορτηγὸ δικό μας μὲ πορεία πρὸς τὴν Ἀθήνα, ἀνέβηκε καὶ ἔφυγε. Σημειώθηκε ἡ ὥρα. Πέντε ἀπόγευμα. Τὸ ἐπόμενο ἀπόγευμα, ἓνα φορτηγὸ (τῆς Ἀντίστασης) ἔχει σταματήσῃ στὸ δρόμο καὶ ἀλλάζει λάστιχο». Νύχτωσε καὶ κανεὶς δὲν φάνηκε. Τὴν ἄλλη μέρα, λίγο πρὸ κάτω, ἄλλο φορτηγὸ. Τώρα ἔχει πάθει βλάβη ἢ μηχανή. Ὁ βοηθὸς γνωρίζει τὸν προδότη στὴ φάτσα.

Σὲ μὴ στιγμῆ τοῦ πέσανε τὰ κλειδιά ἀπὸ τὰ χέρια.

— Θανάση ἔρχεται. Αὐτὸς ὁ ψηλὸς εἶναι!

... Ὁ ὁδηγὸς δένει βίδες. Μαῦρα τὰ χέρια. Τώρα μαζεύει τὸ αὐτοκίνητο.

— Παιδιά πάτε γιὰ τὴν Ἀθήνα; Μπορεῖτε νὰ μὲ πάρετε;

Ὁ Παπαπέτρος εἶχε πέσει στὴν ἀπόχη.

— Μετὰ χαρᾶς φίλε. Ἄφου πᾶμε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Πέντε λεπτὰ μόνο.

Γρήγορα μαζεύονται κλειδιά καὶ κατασβίδια καὶ τὸ φορτηγὸ μὲ τὸ πολύτιμο φορτίο ξεκινάει. Ὁ προδότης ἔπιασε τὴ θέση τῆς πόρτας. Τὸ φορτηγὸ πρέπει νὰ χαλάσῃ κοντὰ στὸ Ὀβυδουργεῖο, πρὶν ἀπὸ τὸ Μπλόκο. Ὁ ὁδηγὸς θὰ κατέβῃ, θὰ δῇ τὴ μηχανὴ καὶ θὰ πῆ στὸν προδότη ὅτι θὰ ἀργήσῃ πολὺ, ἢ μᾶλλον θὰ τὸ ἀφήσῃ γιὰ τὴν ἄλλῃ μέρα.

Ἔγινε ὅπως εἶχε συμφωνηθῆ. Ἐπαιρνε νὰ νυχτώνῃ. Ὁ Παπαπέτρος τὸ ἔφαγε. Θὰ πήγαινε μέχρι τὸ Μπλόκο μὲ τὰ πόδια καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ εὔρισκε.

Λίγο πρὸ κάτω, ἡ Σωτηρία μὲ μιὰ φιλενάδα τῆς παρασταίνουνε τὶς γυναῖκες τοῦ ἔρωτα. Τοῦ ρίχνονται. Ὠραία ἡ Σωτηρία. Ὁ Παπαπέτρος θαμπώθηκε. Ὅλα συμφωνηθήκανε μὲ νοήματα. Ἡ φιλενάδα ἐξαφανίστηκε. Ὁ Παπαπέτρος ἦτανε βιαστικός.

— Ὅχι ἐδῶ. Παπαρακολουθᾶνε οἱ καραμπινιέροι καὶ θὰ ἔχουμε μελάδες. Ξέρω ἓνα θαυμάσιο μέρος... Ἐδῶ κοντά. Πίσω ἀπὸ τὶς γραμμὲς τοῦ τραίνου. Τοῦ ξέφυγε χαριτωμένα. Μπροστὰ αὐτῇ, ἀπὸ πίσω ὁ προδότης, μέχρι ποῦ τὸν ἄρπαξε ἡ τανάλια τῆς Ἀντίστασης.

Τὸ τέλος γνωστό.

Δυὸ μέρες τώρα, ἄφαντος ὁ Παπαπέτρος ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. Δυὸ μέρες χωρὶς βασανιστήρια οἱ τρεῖς φίλοι. Γιὰ τρίτη φορὰ κιντυνεύει ὁ Ἀλέκος καὶ παρακαλᾷ τὸν Τσαντίλλα νὰ τοὺς παραλάβῃ αὐτός. Τὸ σκέπτεται. Μπαίνει στὴ μέση ἕνας ξανθός, νιτρέκι πραγματικό.

— Ἀφῆσέ τους σὲ μένα. Θὰ τοὺς περιποιηθῶ ἐγὼ πρὸ καλὰ ἀπὸ τὸν Παπαπέτρο.

Εὐκαιρία γύρευε ὁ Τσαντίλλας. Βρέθηκε.

Καὶ ἀρχίζει πάλι τὸ μαρτύριο τῆς «Βίλλας» κάθε πρωΐ. Ὁ καινούργιος βασανιστὴς κλειδώνει πόρτες καὶ ἀνοίγει τὰ ψηλὰ παράθυρα. Τοὺς διατάζει νὰ φωνάζουνε ὅλοι μαζί μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη, ὅπως ὅταν δέρνεται ἕνας ἄνθρωπος. Ὁ ἴδιος φωνάζει καὶ ἀπειλεῖ, χτυπάει τοίχους, ξύλα, τὰ παράθυρα.

— Μαρτυρῆστε κερατάδες, μαρτυρῆστε πούστηδες.

Καὶ χτυπάει τοίχους, πόρτες, τραπέζια, παράθυρα, ἐκτὸς ἀπὸ ἀνθρώπους! Ἕνας χαλασμὸς κόσμου γίνεται στὸ κλειδωμένο βασανιστήριο. Ὁ βασανιστὴς ἐτοῦτος, ἢ ἦτανε τρελλός, ἢ ἔπαιζε θέατρο. Οἱ κρατούμενοι ἦτανε περισσότερο τρομοκρατημένοι. Περιμένανε κάτι χειρότερο.

— Σταματήστε. Βραχῆτε ὅλοι. Χύστε κάτω νερά. Ὅλοι κάτω. Ἀναίσθητοι. Ἄνοιγε ἔπειτα τὴν πόρτα καὶ ἕναν ἕνα τοὺς τραβοῦσε ἔξω, στὸ διάδρομο.

— Ραμένο τὸ στόμα. Κάνετε τὸ σκοτωμένο.

Μουσικέμενους ὅπως πρῶτα τοὺς παίρνει ὁ σκοπὸς, καὶ σούρνωντας, ἀπὸ τὴ «Βίλλα» στὸ κελλί.

Οἱ μέρες περνᾶνε. Τὰ στόματα δὲν ράβονται. Ἡ φήμη πουπούλιασε, ἔκανε ὕστερα φτερά, μπόρεσε καὶ πέταξε. Στὴν ἀρχὴ εἶπε, ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Παπαπέτρου, σκυλὶ ἀνήμερο καὶ λυσσασμένο. Μὲ τὸν καιρὸ ἔστησε αὐτὴ νὰ ἀκούση κρυφόλογα τῶν κελλιῶν. Ἀφουγκράστηκε προσεχτικά. Δὲν πίστευε στ' αὐτιά της. Τὸ νέο ἦτανε ἀναπάντεχο. Γιὰ καλὸ τῶν πιασμένων ἔκρυσε τὴ λαλιά της, βάλθηκε νὰ ράψῃ τὸ στόμα. Ἄμυαλη ὅμως ἡ φήμη, κρυφογέλασε ἀπὸ χαρὰ, γιὰ τὸ πὸν ἔμαθε ὠραῖο νέο καὶ γιὰτὶ θὰ σωθοῦνε ἀπὸ τὸν ἀφανισμό τὰ παιδιὰ. Εἶχε μάθει τὴν κωμωδία τοῦ νέου ξανθοῦ βασανιστῆ. Δὲν ἤθελε περισσότερα. Ἄρκεϊ πὸν ὅσοι πέφτανε στὰ χέρια του, δὲν βασανίζονται.

Χρυσάφι πάντα ἢ σιωπὴ. Ἡ φήμη τὴν ζήλευε. Εἶπε νὰ κάψῃ τὰ φτερά της, μὴ ἄθελά της τὸ νέο φτάσῃ στὰ αὐτιά τοῦ καταχτητῆ. Πρόφτασε τὸ νέο στὴν Ἀντίσταση κι ὕστερα δάγκωσε κι ἔκοψε τὴ γλώσσα.

Τὸ περίεργο βασανιστήριο κράτησε μερικὲς μέρες. Οἱ

τρεις φίλοι προσπαθούνε να παίζουνε σωστά τὸ ρόλο τους. Ἡ Ἀντίσταση ἄκουσε τὴ φήμη. Δούλεψε μὲ περίσσια προσοχή. Φοβήθηκε μήπως ἦτανέ κόλπο τοῦ κατακτητῆ, νὰ τὴν κἀνὴ νὰ πλησιάσῃ τὸν περιέργο βασιανιστῆ. Εἶχε πιστέψει ὅτι τὸν ἔβανε γιὰ δόλωμα νὰ ψαρέψῃ Ἀγωνιστές. Καὶ πρόσεχε σὲ κάθε τῆς κίνηση.

Εἶχε κινητοποιήσει πολλὰ σημαντικὰ πρόσωπα τῆς Πόλης ὑπὲρ τῶν ἀδερφῶν. Οἱ περισσότεροι κουνηθήκανε. Μερικοὶ εἶδανε τὸν Ἀρχιεπίσκοπο. Γίνανε προτάσεις στοὺς γερμανοὺς τῆς Πρωτεύουσας καὶ τονίστηκε ἡ ἀδικία. Ἡ Κατίνα ξανακουνήθηκε στὴν κυρία Ἐλίζ. Ὁ Διευθυντῆς τῆς Φάμπρικας τοῦ τσιμέντου μίλησε κι αὐτός.

Χωρὶς νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἀξιακριβωμένο, μερικοὶ λένε, ὅτι ὁ παράξενος ξανθὸς βασιανιστῆς πληρώθηκε χρυσὲς λίρες. Ἄν καὶ τὸ περιστάτικὸ δὲν προσθέτει, οὔτε ἀφαιρεῖ τίποτα ἀπὸ τὴν ὅλη ἱστορία, πὺ γιὰ κεντρικοὺς ἥρωες ἔχει τοὺς πωλημένους δικούσ μας, τὸ σημειώνω. Μποροῦσε νὰ ἔχη συμβῆ, γιὰτὶ βρέθηκαν πολλὲς φορὲς γερμανοὶ πὺ πληρωθήκανε χρυσάφι γιὰ κάποια παράχώρηση ὑπὲρ τοῦ σκλάβου καὶ ἐναντίον τους. Πολλοὶ κλέψανε δικὰ τους καὶ τὰ πούλησαν σὲ μᾶς, παίρνοντας χρυσὲς λίρες. Γιὰτὶ νὰ μὴν πληρωνώτανε καὶ ὁ ξανθὸς βασιανιστῆς νὰ βοηθήσῃ τοὺς κρατούμενους; Ἦτανε ἓνας ἀπὸ τοὺς πὺ ἐπικίντυνους χειρισμοὺς. Ἄν τὸν μεταχειρίστηκε ἡ Ἀντίσταση ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος χωρὶς δυσάρεστα ἐπακόλουθα, εἶναι μιὰ ἐπιτυχία.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι οἱς ἀπανωτὲς ἀνακρίσεις πὺ χρησίμευε ὁ βασιανιστῆς σὰν διερωμηνάς, προσπαθοῦσε νὰ ἐλαφραΐνῃ τὴ θέση τους, ἀφοῦ τοῦ πέρναγε ἡ κουβέντα. Αὐτὸ τὸ βλέπανε καθαρὰ οἱ κρατούμενοι.

Ἦστερα ἀπὸ ἓνος μηνὸς βασιανιστήρια πὺ τοὺς καταντήσανε μισοὺς, τοὺς μεταφέρανε ξανὰ στὴν κουμαντατοῦρα ἐδῶ. Ἡ μεταβολὴ εἶναι καλὸ σημάδι. Τοὺς ἔχουνε κρατούμενους. Τοὺς ἐπιτρέπουνε νὰ κυκλοφορᾶνε στὸ δρόμο τοῦ Φρουραρχείου, σὲ ἀπόσταση μέχρι ἑκατὸ μέτρα. Κάθε ὥρα, παρουσιάζονται στὸν Ἀξιωματικὸ καὶ δίνουνε παρόν.

Τότε συνέπεσε τὸ ἐξῆς περιστατικό. Κάποιος συγγενῆς τῆς προδότρας Μαρίας ποὺ εἶχε φορτηγό, κατάφερε καὶ πήρε μιὰ ἄδεια ἀπὸ τὸ Φρουραρχεῖο, ποὺ μ' αὐτὴν μπορούσε νὰ περάσει στὴν Πελοπόννησο. Αὐτὸ ἦταν ἀπόλυτα ἀπαγορευμένο. Στὸν ἰσθμὸ πιάσανε τὸ φορτηγό. Εἶδανε τὴν παράξενη γερμανικὴ ἄδεια, ὑπογραφές, σφραγίδες. Τὴν πήρανε, τὸν γυρίσανε πίσω. Τελικὰ διαπιστώθηκε ὅτι ἦταν ἔργο τῆς προδότρας Μαρίας, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἦτανε καὶ πλαστογράφος.

Ἡ θέση τῆς εἶχε κλονιστῆ πολὺ. Λίγο ἔλειψε νὰ τὴ βροῦνε χειρότερα. Τὴν χρειάζονταν ὅμως ἀκόμα. Δὲν ἦρθε ὁ καιρὸς ποὺ ὁ ἴδιος ὁ κατακτητὴς θὰ σκοτώσῃ τοὺς προδότες. Ὅσο νᾶναι ὅμως, εἶχε βελτιωθῆ πολὺ ἡ θέση τῶν ἀδερφῶν γιατί ὁ κατακτητὴς ἄρχισε νὰ πιστεῦῃ στὴν ἀθωότητά τους.

Μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες τοὺς λευτερώσανε. Ἄλλὰ νὰ μὴν φύγουνε ἀπὸ τὸ σπίτι τους.

Ἡ προδότρα εἶδε πὼς κιντύνευε. Φορτώνει νέες κατηγορίες στὴν πλάτη τῶν ἀδερφῶν. Ὅτι τάχα τώρα τὰ ἀνακάλυψε. Δὲν προφτάσανε οἱ δυστυχισμένοι νὰ χαροῦνε τὸ σπίτι τους καὶ ξανά, ὕστερα ἀπὸ μιὰ δυὸ μέρες, τοὺς πιάσανε καὶ τοὺς χώσανε στὸ ὄγδόντα ὄχτω οἶκημα τοῦ Ἀεροδρομίου, ποὺ εἶναι φυλακὴ.

Ἐδῶ, γιὰ βασανιστῆ τους, ὀρίσανε τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα. Τοὺς ἔχουνε κλεισμένους σὲ ἓνα κελλί, δύο ἐπὶ δύο, μαζί μὲ τὸν Παπαδόπουλο, ποὺ τὸν κατηγοροῦσανε ὅτι φυγάδευε Ἴταλους στρατιῶτες στὸ Ἀντάρτικο.

Τὸ μαρτύριο τῶν ἀδερφῶν ἔχει συγκινήσει καὶ τὶς πρὸ σκληρὲς καρδιές. Ὅλοι γνωρίζουνε τὴν αἰτία τῆς κακοτυχίας τους. Εἶναι ἡ προδοσία τῆς Μαρίας. Ὅλοι, τοὺς πιστεύουνε γιὰ ἀθῶους. Ὡς καὶ οἱ ἀντίθετοι, αὐτοὶ ποὺ βρῆκανε κατάλληλο τὸν καιρὸ νὰ κάνουνε δουλειές μὲ τοὺς γερμανοὺς καὶ νὰ κερδοσκοπήσουνε, συγκινηθῆκανε. Φίλοι τοῦ κατακτητῆ, ἀντίθετοι τῆς Ἀντίστασης. Μίλησε μέσα τους μιὰ ἄλλη φωνή. Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Ἑλληνα, ἢ ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δρᾶμα τῶν ἀδερφῶν, εἶχε ξεπεράσει τὰ ὄρια τῆς

ἀγάπης τους πρὸς τὸν κατακτητὴ καὶ τοῦ μίσους πρὸς τὴν Ἐπίστασιν. Στάθηκε ψηλότερα. Κυριάρχησε μέσα τους οὐκ ἄριστον ἰδέα καὶ ἀποφασίαν ἀπομόνοι τους νὰ βοηθήσουνε.

Καὶ φτάσανε σὲ πράξεις καὶ κατορθώματα, πὺν ποτὲ τῆς Ἐπίστασιν δὲν θὰ μπορούσε οὔτε νὰ τὰ σκεφτῆ, πολὺ περισσότερο νὰ τὰ κάνη πετυχημένη πράξη.

Μέσα στὸ Ἀεροδρόμιον, ἔχουνε πάρει διάφορες ἐργολαβίες οὐκ ἄριστον ἐργολάβοι, ὁ Κώστας καὶ ὁ Σταῦρος. Ἔχουνε τὰ συνεργεῖα τους, πολλοὺς ἐργάτες, εἶναι γνωστοὶ στοὺς γερμανοὺς, ἔχουνε τὰ πάσα τους καὶ μπορούνε νὰ κυκλοφοροῦνε ἐλεύθερα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Ἀεροδρομίου.

Τὰ κελλιά τῆς φυλακῆς τοῦ ὀγδόου ὀκτωβρίου, εἶναι πολλὰ καὶ σὴν σειρά. Ἔχουνε τὴν πόρτα τους πρὸς μιὰ ἐσωτερικὴ αὐλὴ καὶ ἀπὸ τὸ ἀντίθετο, πρὸς τὰ ἔξω, ἀπὸ ἕνα μικρὸ σιδερόπλεκτο φεγγίτη τὸ καθένα. Ὅλα τὰ φεγγιτάκια, βλέπουνε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Ἀεροδρομίου σὲ ἐλεύθερο κῶρον.

Οἱ δύο ἐργολάβοι, βάνανε στὸ μυαλό τους νὰ βοηθήσουνε τὰ δύο ἀδέρφια. Στὴν ἀρχὴ ἐπισημάνανε μὲ γερμανικὴ προδοσία τὸν φεγγίτη τοῦ κελλιοῦ τῶν παιδιῶν. Πήρανε κουραμάνα, τὴν τρίψανε τρίματα. Καὶ ἕνα παγούρι νερό. Φτάσανε κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν φεγγίτη πὺν θέλανε. Ὁ φεγγίτης εἶναι κάπου δυόμισον μέτρα ψηλά. Ὁ Κώστας πὺν εἶναι γερὸς καὶ σωματώδης, οκὺβει καὶ κάνει πλάτη. Ὁ Σταῦρος πὺν εἶναι λεπτὸς καὶ ἀλαφρὺς, σαλτάρει σὴν πλάτη τοῦ φίλου, φτάνει στὸ φεγγίτη καὶ κοσκινίζει τὰ τρίματα τῆς κουραμάνας ἀπὸ τὴς μικρὲς τρύπες τοῦ σιδερένιου φεγγιτοκόσκινου πρὸς τὰ μέσα, κύνοντας καὶ τὸ νερὸ τοῦ παγουριοῦ. Στὴν τύχη. Ὅπου πέσει.

Οἱ κρατούμενοι μαζεύουνε τρίμα τὸ τρίμα τὴν κουραμάνα, καὶ γλύφουνε μὲ τὴ γλώσσα τὴς σταγόνες νερό, ὅπου καθήσανε. Στὸ πάτωμα, στοὺς τοίχους, παντοῦ! Μὲ τὴ γλώσσα!

Ἡ ζωὴ μπαίνει ἀπὸ τὸ σιδερένιον φεγγιτοκόσκινον. Τὴν στέλνουνε ἔχτροι στοὺς ἔχτρούς. Πόσα περίεργα κι ἀνεργή-

νευτα. Πόσο ανεξερεύνητη ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου! Ποῦ ἐντοπίζεται τώρα ἡ ἔχτρα;

Ἐπὶ τὴν ἔχτρα ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τῆς ἀδυναμίας του. Εἶναι τότε ποὺ σκοπεύει στόχους ὠραίους, μάχεται νὰ τοὺς φτάσῃ καὶ τὸ πετυχαίνει. Εἶναι τότε ποὺ λευτερώνεται. Θὰ χρειαστοῦνε αἰῶνες ἀκόμα ὡς ποὺ νὰ φτάσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ πετύχῃ αὐτὸ τὸ στιγμιαῖο καὶ φευγαλέο ὕψος, σταθερὴ καὶ μόνιμη πανανθρώπινη κατάκτηση.

Ἐπρεπε τὸ περιστατικὸ νὰ σημειωθῆ. Εἶναι ἓνα φωτεινὸ σημάδι ποὺ γίνεται φωτεινότερο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κώστας καὶ ὁ Σταῦρος ὄχι μόνον δὲν εἶχανε καμιά σχέση μὲ τὴν Ἀντίσταση, ἀλλὰ ἀντίθετα τῆς στάθηκαν ἐχτροὶ σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ. Τώρα ποὺ ὁ λόγος γιὰ προδότες καὶ προδοσίες, γιὰ ἐχτρότητες καὶ μίση, πόσο ὠραῖο τὸ φῶς τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Στὴν περίπτωση αὐτῆ, ὁ Κώστας καὶ ὁ Σταῦρος, εἶναι ὁ καλὸς Σαμαρεῖτης τῆς παραβολῆς τοῦ Χριστοῦ.

Ἐεγλύστρησε ὅμως τὸ περιστατικόν. Ἡ χαρὰ τῆς ἐπιτυχίας ἔκανε τοὺς ἐργολάβους νὰ μιλήσουνε. Ἴσως ἢ πρώτη ἐπιτυχία νὰ τοὺς ἔκανε τολμηρότερους καὶ δὲν φροντίσανε νὰ παίρνονε μέτρα. Εὐτυχῶς δὲν πιαστήκανε πάνω στὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ. Χάσανε ὅμως τὶς δουλειῆς τους μέσα στὸ Ἀεροδρόμιο.

Πολλὲς μέρες πείνας καὶ δίψας περάσανε μέσα στὸ στενὸ κελλί τοῦ ὀγδόντα ὀκτώ. Ἐνα πρωῖ, τοὺς κουβαλήσανε στὸ σπίτι τους. Γιὰ νὰ πεθάνουνε ἐκεῖ. Τοὺς διατάξανε νὰ μὴν ξεμυτίσουνε. Εἶχανε ἄμεση ἀνάγκη ἀπὸ γιατροὺς καὶ φάρμακα. Ὁ Πέτρος κιντυνεύει νὰ χάσῃ τὰ πόδια του ἀπὸ τὶς ἀνοιχτὲς πληγὰς ποὺ βρωμᾶνε. Μείνανε λίγες μέρες κλεισμένοι στὸ σπίτι. Τὸ κακὸ χειροτέρευε. Φύγανε κρυφὰ γιὰ τὴν Πρωτεύουσα. Γιὰ νοσοκομεῖο.

Ἡ προδότρα Μαρία βρῆκε νέα εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν κλονισμένη τῆς θέσῃ στὸν ποὺ δεύλευε κατακτητή.

— Τὰ ἀδέρφια τὸ σκάσανε ἀπὸ τὸ σπίτι. Πᾶνε Ἀντάρτες. Σᾶς τόλεγα.

Γιὰ ἀντίποινα οἱ γερμανοί, πιάσανε τὴ Μάννα τους καὶ τὴν κλείσανε στὸ ὀγδόνητα ὀκτώ. Μόνον αὐτὴ ἔμενε ἀπὸ ὀλη τὴν οἰκογένεια. Ὁ μικρὸς ἀδερφὸς Σωτήρης, στὴ γερμανία οὐ καταναγκαστικὰ ἔργα.

Ἡ Ἀντίσταση προφταίνει τὸ νέο στὰ ἀδέρφια ἀμέσως καὶ τὴν ἐπόμενη, κουτσοὶ καὶ οἱ δύο μὲ τους ἐπίδεσμους καὶ τὰ φάρμακα στὸ χέρι, παρουσιάζονται στὸν Γκαϊρμπερ στὴν κουμαντατουῖρα γιὰ νὰ τοῦ παραπονεθοῦνε ὅτι εἶχανε πάει στοὺς γιαιτροὺς νὰ γιαιτρευτοῦνε, γιὰ τὸ πῶς ἄδικα καὶ ἄπρεπα τοὺς κατανήσανε. Ὡς γιὰ τὸ Ἀντάρτικο πού τοὺς κατηγοῤανε, τί νὰ τοὺς κάνουνε τοὺς σακατεμένους οἱ Ἀντάρτες; Σκοπὸς τους δὲν εἶναι νὰ φύγουνε. Εἶναι ἀθῶοι καὶ δὲν βλάψανε κανένα.

Ὁ φρούραρχος, φαίνεται πῶς αὐτὴ τὴν ἡμέρα —πολὺ περίεργο— ἔβλεπε σὰν ἄνθρωπος. Διάκρινε μαῦρες σκιὲς δυστυχίας καὶ ὤκεανὸ πόνου, στὰ πρόσωπα. Ἰσως νὰ ἦτανε ἡ πρώτη φορὰ πού εἶδε τὸν ἀνθρώπινο πόνου τὸ τέρας. Ἀμέσως ἔδωσε ἐντολὴ νὰ λευτερωθῇ ἡ Μάννα τους.

— Ἔσεῖς νὰ πᾶτε στὸ σπίτι σας. Θὰ εἶναι ἡ Μάννα σας ἐκεῖ. Μὴν ἀνακατευτῆτε πουθενά. Θὰ σᾶς παρακολουθοῦμε. Φύγετε τώρα. Καὶ ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε.

Ἡ Μάννα, μόλις εἶδε τὰ παιδιὰ της, σάλεψε τὸ μυαλό της. Ἐέκοψε ἀπὸ τὸν κόσμου τὸ λογικὸ της καὶ ἔμεινε ἔτσι παρμένη, μέχρι τὸ θάνατό της, πού τῆς ἦρθε εὐτυχῶς γρηγορα. Γιὰ νὰ μὴν πῆ τὸ πὸ μικρὸ φαρμάκι τοῦ χαμοῦ τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ Σωτήρη.

Ἡ ζωὴ τους εἶναι μετρημένη. Αἰσθάνονται ἀνοιχτὰ τὰ προδοτικὰ μάτια, νὰ παρακολουθᾶνε τὴν κάθε τους κίνηση. Τὸ ξέρει καὶ ἡ Ἀντίσταση καὶ γιὰ προστασία, τοὺς κρατᾶει σταθερὰ σὲ ἀπόσταση.

Τὸ ζήτημα μὲ τὴν προδότρα Μαρία, ἦτανε σοβαρὸ γιὰ τὴν Ἀντίσταση. Σίγουρα καὶ ἄλλοι θὰ πληρώσουνε τὰ ὅσα δεινὰ, χωρὶς αἰτία τραβήξανε τὰ ἀδέρφια καὶ ὁ Μπαρμπαθανάσης. Ἡ προδότρα προγράφηκε. Πρέπει νὰ λείψη. Εἶχε μεταβά-

λει σὲ κατοικία τὴν γερμανικὴν κουμαντατοῦρα καὶ πρόδινε δικούς μας.

Τὰ ἀδέρφια κυκλοφορᾶνε στὴν Πόλη. Ὁ Πέτρος, σακάτης, χωρὶς ἐνδιαφέρον. Ὁ κατακτητὴς δὲν τὸν φοβάται. Ἔπαψε νὰ κρατᾷ τὰ μάτια πάνω του. Ὁ Ἀλέκος κάπως κρατιέται. Ἔχει κάπως συνέλθει. Ἡ Ἀντίσταση τὸν προστατεύει ὅπως ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν περίσταση. Μερικὲς φορές δὲν κοιμᾶται στὸ σπῆτι του. Μὲ τὸν καιρὸ, ὅταν κάπως ξεχάστηκε τὸ πράμα κατάληξε στὸ καλυθόσπιτο τῆς γρηᾶς Κορδόσαινας. Ἦτανε μιὰ ἀνιτρόγρηρα, ἔξυπνη καὶ ἀδείλιαστη. Ἀγράμματη ἀλλὰ μυαλὸ καθαρὸ, ξάστερο. Πρὸ παντὸς λεύτερο καὶ γεμᾶτο Ἀντίσταση.

— Ἄν εἶχα δόντια, θὰ τοὺς ἔτρωγα τοὺς κακούργους. Ἄν εἶχα δύναμη, θὰ γινόμουν Ἀντάρτισσα. Ἄν τὸ καλέση ἡ περίσταση, θὰ σκοτώσω κανένα.

Στὸ καλύβι της, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ ὑποψιαστῆ κανένας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἔπαιρνε αὐστηρὰ μέτρα, γιὰ τὸ μάτι της ἔκοβε γερὰ τὴ νύχτα, ἔκρυβε πολλοὺς παράνομους. Κατοικοῦσε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη σὲ ἀγροτικὴ περιοχὴ. Εὐκόλο νὰ φτάνη κανένας, ἀθέατος νύχτα στὸ καλύβι της καὶ νύχτα νὰ φεύγῃ. Τοὺς δεχότανε ὅλους. Ἐτοίμαζε ἀριστοτεχνικὰ τὸ δρόμο τοῦ ἐρχομοῦ καὶ τοῦ φευγιοῦ.

Μὲ προθυμία δεχότανε τὸν Ἀλέκο στὸ καλύβι της. Γνώριζε τὸ τί εἶχε τραβήξει ἐξ αἰτίας τῆς προδότρας. Τὴν ἤξερε καλὰ ἀπὸ μικρή. Ἦτανε γεπόνισσά της. Ἡ γρηᾶ εἶχε βγάλει ἀπόφαση νὰ τὴ σκοτώσῃ. Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἀλέκου, ἄλλαξε γνώμη. Κατάστρωσε σχέδιο. Τοῦ τὸ εἶπε. Καὶ κάποιον βράδυ ποὺ ἡ προδότρα εἶχε πάει νὰ δῆ τὴ Μάννα της στὸ πατρικὸ σπῆτι, ἡ Κορδόσαινα ποὺ τὰ κατασκόπευε ὅλα, ἔβγαλε ἀπὸ τὸ χωργιάτικο μακροφούστανό της ἓνα περιστροφὸ γιομᾶτο, τὸ πρόσφερε στὸν Ἀλέκο.

— Πήγαινε τώρα στὸ σπῆτι της. Εἶναι μέσα. Καὶ ἡ Μάννα της θέλει. Μουντζούρωσε τὸ σπῆτι. Τώρα εἶναι καιρός. Ἐσένα σοῦ πέφτει. Πάρτο. Κάνε ὅ,τι πρέπει. Ἔλα ἐδῶ. Δὲν θὰ σὲ δῆ κανένας. Θὰ σὲ ἐξαφανίσω ἀμέσως.

— "Οχι θείτσα Κορδόσινα. "Ας τὸ βρῆ ἀπὸ ἄλλον. Ὑπάρχουνε πολλοί. Ἐγὼ δὲν θὰ λερῶσω τὰ χέρια μου μὲ μιὰ τέτοια.

— Τότε πάω ἡ ἴδια. Μάζεψε τὸ μακροφούστανο κι ἔκανε νὰ φύγη βιαστικῆ. Ὁ Ἄλέκος τὴν μπόδισε.

— Οὔτε σὺν θείτσα. Εἶσαι γρηά. Δὲν θὰ ἀντέξεις τὰ ὕστερα. Ἐξ ἄλλου, εἶσαι πολὺ χρειάζουμένη γιὰ ἄλλες πιδ σοθαρὲς δουλειές. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶσαι γρηά. "Ἄλλοι εἶναι γι' αὐτά. Οὔτε εὐός, οὔτε ἐγῶ.

Αὐτὸ τὸ βράδυ δὲν πέθανε ἡ προδότρα.

Λένε πῶς ἡ Μάννα τῆς εἶχε ἀποφασίσει νὰ γίνη Μήδεια. Φαίνεται πῶς τὸ ζήτημά τῆς, πῆρε διαστάσεις. Ἡ καταδίκη κυκλοφόρησε. Καὶ πρωτοῦ ἡ Ἀντίσταση προχωρήση περισσότερο, πρόφτασε ἕνα ἀδερφικὸ χέρι καὶ ξέπλυνε τὴ ντροπὴ τῆς ἀδερφῆς.

Εἶναι φρικτὸ νὰ βλέπῃς νὰ σὲ σκοτώνῃ ὁ ἀδερφός. Φριχτώτερο σὲ μιὰ Μάννα νὰ βλέπῃ τὸ ἕνα τῆς παιδί νὰ σκοτώῃ τὸ ἄλλο. Ποῦ νὰ σταθῆ τώρα ἡ ἄμοιρη Μάννα; Νὰ κλάψῃ τὰ σκοτωμένα νειάτα; Νὰ καταραστῆ τὸ φονιά; Ἀπὸ τὸ ἴδιο τῆς αἶμα φονιάς καὶ θύμα. Πόσο θὰ καταράστηκε τὴν ὦρα ποὺ ἔγινε Μάννα!

Ἐπιβάλλεται νὰ σταθῆς μὲ σιωπὴ μπροστὰ στὶς τρεῖς αὐτὲς τραγικὲς ὑπάρξεις. Μὴν τολμήσης νὰ κρίνης κανένα. Βλέπε μόνο. Μὴ μιλήσης. "Αφησε τὴν καρδιὰ νὰ μιλήσῃ. Οἱ καρδιές, διαθέτουνε μιὰ γλώσσα διαφορετικῆ. "Ἰσως ἡ γλώσσα τῆς καρδιάς μπορεῖ νὰ βρῆ κάποια ἄκρη στὸ φοβερὸ αὐτὸ περιστατικὸ. Ἐμεῖς, ἄς σταθοῦμε ἄνθρωποι. "Ἰσως αὐτὸ νὰ ἀποτελῆ τὴν πιδ σωστὴ τοποθέτησή μας μετὰ ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἔγινε τόσο παράξενα. "Ἄλλωστε ὁ χρόνος εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ κἀνῃ νὰ κατασταλάξῃ ἡ σωστὴ θέση.

Ὁ ἀδερφοφονιάς βγῆκε Ἄντάρτης. Σὲ μιὰ μάχη μὲ τοὺς γερμανοὺς σκοτώθηκε. "Ἰσως νὰ τὸ ἐπεζήτησε ὁ ἴδιος. "Ἰσως νὰ ἤτανε νὰ γίνη. Ποιός ξέρει;

Ἐκκληρίζονται οἱ ἄνθρωποι, γιὰτὶ μολύνονται μερικὲς ψυχές καὶ χάνουνε τὸν ἴσιο δρόμο. Τὸ κακὸ ἔρχεται στὸν ποὺ

πράττει τὸ κακό. Ἡ ἀρρωστημένη ψυχὴ, ἀφοῦ ἀπὸ τύφλωσὴ τῆς χάνει τὰ χνάρια τῆς, χτυπιέται στὸ τέλος ἀπομόνη τῆς.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, γίνεται πολλὰς φορὰς παράδοξο παραμῦθι. Ἀπίστευτα τὰ γυρίσματά τῆς. Ἄν τὰ πῆς γεγονότα, θὰ σὲ ποῦνε ὄνειροπαρμένο.

Ἄς ἀκολουθήσουμε ὅμως μὴ ἄλλη ὑπαρξῆ. Εἶναι γιὰ τὸν Τσαντίλλα.

Κυκλοφορεῖ λεύτερος. Ὁ τρόμος τῆς περιφέρειας γύρω. Προσθέτει κατηγορίες στοὺς Ἀγωνιστὲς τῆς Ἀντίστασης καὶ τρομερὰ βασανιστήρια. Ἡ Ἀντίσταση στήνει τὰ δίχτυα τῆς ὅπου μπορεῖ. Τὸ ψάρι, ἔξυπνο. Δὲν πιάνεται. Πληθὸς οἱ πατριῶτες στεναζοῦνε στὶς φυλακὲς ἐξ αἰτίας του. Πολλοὶ στὴ γερμανία, δὲν θὰ δοῦνε ξανὰ Πατρίδα, δικούς τους. Μερικοὶ στὸ ἀπόσπασμα καὶ τὸ κακὸ πληθαίνει. Εἶναι ντυμένος γερμανικὴ στρατιωτικὴ στολὴ καὶ καθὼς εἶναι ξανθὸς καὶ αὐτός, καθόλου δὲν μπορεῖς νὰ τὸν ξεχωρίσης. Κάθε θυσία γιὰ τὸ χαμό του, ἀξίζει.

Ἦτανε νὰ γίνῃ μὴ ποδοσφαιρικὴ συνάντηση κάποια Κυριακὴ ἐδῶ στὸ γήπεδο μὲ Ἕλληνας καὶ γερμανούς. Ἡ Ἀντίσταση ἐτοιμάζεται γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. Στόχος ὁ Τσαντίλλας. Ἄν ἔρθῃ στὸ γήπεδο, εὐκαιρία νὰ δράσῃ. Ὅριστηκε ἡ ὁμάδα κρούσης, γύρω κλιμάκια φυγάδευσης. Ὅλοι ὅσοι τὸν γνωρίζουνε πήρανε μέρος. Πρὶν ἀπὸ τοὺς πρώτους, πρὸ πρώτη ἡ Ἀντίσταση στὸ γήπεδο καὶ σὲ ὅλη τὴν γύρω περιοχὴ. Ὁ κόσμος μαζεύεται. Ἀνάκατοι Ἕλληνας καὶ γερμανοί.

Στὸ Δημόσιο δρόμο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Μεγάλου Πεύκου φάνηκε ὁ προδότης μὲ παρέα δύο γερμανούς. Ἡ ὁμάδα κρούσης πήρε θέσεις. Δὲν μπήκανε ὅμως στὸ γήπεδο. Λοξοδρομήσανε μέσα στὴν Πόλη. Τραβήξανε στὸ Ξενοδοχεῖο. Ἴσως γιὰ κανέναν ἔρωτα. Ἡ ὁμάδα ἀλλάζει θέσεις. Τοὺς ἀκολουθεῖ. Οἱ δρόμοι πρὸ ἔρημοι. Εὐλοκώτερο τὸ κάθε τί. Τὴν τελευταία στιγμή τὰ παιδιὰ κιοτέψανε. Δὲν χτυπήσανε. Ἡ ἐπικουρικὴ ὁμάδα τοὺς εἶδε. Ἔμαθε τὴν αἰτία. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς θύμωσε.

— Δὲν κάνει νὰ ἀφήνουμε τοὺς προδότες νὰ μᾶς σκοτώνουνε.

Ἄρπαξε τὸ μπιστόλι ἑνὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ ξαφάνιστηκε. Πῆγε ὅπου νόμιζε πὼς θὰ τοὺς συναντήση. Κατασκόπεψε, τίποτα. Ρώτησε. Τραβήξανε κατὰ τὸ γήπεδο. Τρέχει. Τοὺς πρόφτασε κοντὰ στὸ γήπεδο πάνω στὸ δρόμο, σιγοπερπατώντας. Γνώριζε καλὰ τὸν προδότη. Κατάστρωσε ἀμέσως τὸ σχέδιό του. Ἄρπαξε ἓνα ποδήλατο ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀραγμένα ἐκεῖ. Πῆρε τὴν κατεύθυνσή τους. Τοὺς προσπέρασε καὶ ἀπομακρύνθηκε. Γύρισε τὰ μπρὸς πίσω γιὰ νὰ ἔχη ἀντίθετη πρὸς αὐτοὺς πορεία, νὰ τοὺς βλέπη. Καβάλα στὸ ποδήλατο. Τὸ τιμῶνι μὲ τὸ ἓνα χέρι. Τὸ ἄλλο τὸ περιστροφὸ στὴν τσέπη. Καὶ ὅταν ἔφτασε μπροστά τους ἀπὸ δυὸ τρία μέτρα ἀπόσταση, τραβάει καὶ ρίχνει καταπάνω στὸν προδότη! Μὲ τὴν πρώτη μπιστολιά, ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο γερμανοὺς πέφτει στὸ χαντάκι τοῦ δρόμου. Ὁ Ἀσημάκης ξαναρίχνει καὶ χάνεται ἀντίθετά τους, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Πόλης.

Μὲ τοὺς πυροβολισμοὺς, ξεσηκωθῆκανε τὰ γερμανικὰ μπιστόλια. Βροχὴ τὸ καυτὸ μολύβι κατὰ τοῦ ποδηλάτη ποὺ τρέχει κατὰ τὴν μεργιά τῆς Ἡλεκτρικῆς. Χώθηκε στὰ χαμόσιπτα τῆς ἀπάνω Πόλης. Χρειάστηκε νὰ πετάξῃ τὸ ποδήλατο. Ἔδινε στόχο. Μπῆκε σὲ ἓνα σπῆτι στὴν τύχη. Τὸν δεχτήκανε. Ἡ περιοχὴ ζώνεται. Πισοτήκανε μερικοί. Ὁ νέος ἀλλάζει ροῦχα. Ἡ περίσταση ἀξίωνε νὰ ἀλλάξῃ καὶ σπῆτι πηδόντας μαντρότοιχους. Ὁ κάθε ἄνθρωπος προστάτης του καὶ ὁδηγὸς πρὸς τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Δὲν ἔπεσε στὰ χέρια τῶν γερμανῶν.

Ἡ Ἀντίσταση, δύχτι ἀπλωμένο, νὰ τὸν σώση. Ὅταν βράδυασε καὶ ἔδειξε πὼς εἶχε πάψει τὸ ἀνθρωποκυνηγητό, ἔστειλε ἢ Ὀργάνωση τὴν Σωτηρία στὸ σπῆτι ποὺ κρυβότανε καὶ ζευγάρι ἡσυχὸ καὶ ἀθῶο, φανερὰ στοὺς κεντρικοὺς δρόμους, τὸν ἔφερε στὸ σπῆτι του. Ἐτοιμάστηκε. Πῆρε τὸ δρόμο κατὰ τὸ βουνό. Ἡ πόλη δὲν τὸν κρατοῦσε ἄλλο.

Ὁ προδότης τὴν γλύτωσε. Μόνο μὰ σφαῖρα τὸν πῆρε ξιστὰ στὸν ὦμο. Ἡ ἐπίθεση, ἔπεσε σὲ ἀτυχία.

Τίποτα δὲν μιοδίζει τὸ σκλάβο, ὅταν πρέπει νὰ πληρώσῃ ὁ προδότης ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ αἷμα του. Ὁ κατηχητὴς θαύμασε τὸ τόλμημα. Ζήλησε καὶ φοβήθηκε.

Κανένας δὲν πλήρωσε γιὰ τὴν ἀποτυχημένη ἐπίθεση.

Θὰ ἔπρεπε νὰ τελειώσω ἐδῶ τὴν ἱστορίαν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς προδοσίας. Ἴσως ἀργότερα σημειωθοῦνε καὶ ἄλλοι, παρόμοιοι. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσω μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς περιπέτειας τῶν ἀδελφῶν Πέτρου καὶ Ἀλέκου καὶ τοῦ γέρου Μπαρμπαθανάση, κάτι σχετικὸ μὲ τὸν παράδοξο ξανθὸ βασανιστὴ τοῦ Μεγάλου Πεύκου ποὺ διαδέχτηκε τὸν Παπαπέτρο.

Μήπως εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐδῶ πληρώνονται ὅλα; Ὅτι ἡ ζωὴ τίς ποὺ πολλὰς φορὰς, ἴσως πάντοτε, κυλάει μὲ συνέπεια; Σὲ πληρώνει γιὰ τὸ κακὸ, κακὸ καὶ σὲ ἀνταμοίβει γιὰ κάθε καλὸ ποὺ ἔπραξες;

Ἄλλὰ ἄς συνεχίσουμε.

Ὁ κατακτητὴς ἔφυγε ἀπὸ τὴ Χώρα. Ἄφησε ψυχὰς ρειμάδια, μῖσος ἀδελφὸς τὸν ἀδερφό, χαλάσματα σπίτια, δρόμους, γέφυρες, τραῖνα καὶ οἰκογένειες γεμάτες πείνα καὶ δυστυχία. Ἀπὸ στρατόπεδο καταναγκαστικῶν ἔργων τῆς γερμανίας, γύρισε κάποιος δικός μας. Ζήτησε καὶ βρῆκε τὰ ἀδέρφια Πέτρο καὶ Ἀλέκο. Τοὺς ἔδωσε τὴν ταυτότητα, τὴ φωτογραφία καὶ κάτι μικροπράματα τοῦ ἀδερφοῦ τους Σωτήρη. Τοὺς εἶπε ὅτι εἶχε σκοτωθεῖ μὲ ἄλλους κρατούμενους σὲ στρατόπεδο κοντὰ στὴ Βιέννη. Ὁ Σωτήρης ἦταν φίλος του. Ἀφοῦ αὐτὸς σώθηκε, πῆρε τὰ θυμητάρια τοῦ σκοτωμένου καὶ τοὺς τὰ ἔφερε.

Ὁ Ἀλέκος ἐπιστρατεύτηκε μὲ ἀτομικὴ πρόσκληση. Βρέθηκε στὴν Αἴγυπτο στὸ Ναυτικό. Στὴ βάση ἦρθε σῆμα ποὺ ἔλεγε ὅτι ὁ ναύτης Ἀλέκος, ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως στὴν Ἑλλάδα. Θὰ παρουσιαζότανε σὲ μιὰ ἐγγλέζικη στρατιωτικὴ Ὑπηρεσία, ἀπὸ αὐτὲς ποὺ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση γέμιζε ἡ Χώρα.

Φύλλο πορείας στὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν παράξενη ζωὴ. Ἔρχεται στὴν Πατρίδα. Τὸν περίμενε τάχα νέο κακὸ; Κυ-

ριαρχείται από φόβο. Παρουσιάζεται ο ναύτης στον πού διατάχθηκε να παρουσιασθή, με τὸ φύλλο πορείας στὸ χέρι.

Τὸν δέχτηκε ὁ Ἑγγλέζος σὰν αὐστηρά. Ὁ Ἄλέκος περιμένει. Χτύπησε κάτι κουδούνια, ἤρθανε καὶ ἄλλοι. Μιλήσανε κάτι Ἑγγλέζικα. Ἔνας, στὰ Ἑλληνικὰ τοῦ δήλωσε αὐστηρὰ ὅτι θὰ ράψη τὸ στόμα του καὶ μόνον ὅταν αὐτοὶ τὸν ρωτήσουνε θὰ ἀπαντήση. Δὲν θὰ κάνη κανένα μορφασμὸ στὸ πρόσωπο. Θὰ τὸν ὀδηγήσουνε σὲ ἓνα δωμάτιο. Θὰ δῆ κάποιον πού εἶναι μέσα. Δὲν θὰ πῆ τίποτα ἀπολύτως. Δὲν θὰ κάνη κανένα νόημα. Θὰ βγῆ ἔξω καὶ θὰ τοὺς πῆ ἀμέσως ἂν τὸν γνωρίζη καὶ ποῦ τὸν γνώρισε.

Ὁ Ἄλέκος τὰ ἔχει χαμένα. Ἔχει ὅμως ξεθαρρέψει λίγο. Τοὺς ζητάει μερικὲς ἐξηγήσεις, μήπως μπορέση καὶ τοποθετηθῆ καλύτερα. Δὲν τοῦ προσθέσανε τίποτα νέο. Μόνο τὰ ἴδια, κοφτά, ἀπότομα καὶ μὲ κάποια ἀπειλή.

— Ἄν τὸν γνωρίσω, θὰ σᾶς πῶ ὅτι τὸν γνωρίζω. Ἄν ὄχι, θὰ σᾶς πῶ ὄχι. Δὲν πρόκειται νὰ σᾶς πῶ ψέματα. Ἀφήστε λοιπὸν τίς αὐστηρότητες.

Μετρήσανε τὰ λόγια του. Τὸν διαβάσανε καλά. Διακρίνανε ἀμέσως στὸ πρόσωπό του, ἓναν ἄνθρωπο σταθερό, ντόμπρο καὶ λεύτερο. Τοὺς εἶχε νικήσει.

Τὸν ὀδηγήσανε σὲ μιὰ κλειστὴ πόρτα. Ἄνοιξαν. Βλέπει ἓναν ἄντρακλα, ὄρθιο. Εἶναι δεμένος. Σιδερένιο κοντρὸ βραχιόλι στὸ ἀριστερὸ χέρι μὲ ἀλυσίδα πού τελειώνει σὲ χαλκὰ, καρφωμένη στὸν τοῖχο γερά. Τρόμαξε ὁ Ἄλέκος. Τὸν παρατηράει δυνατὰ. Τὸν τρώει μὲ τὸ μάτι ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Ὁ δεμένος τὸν βλέπει. Δὲν πρόφτασε περισσότερό. Τὸν ἀρπάξανε ἀπὸ τὸ μανίκι καὶ τὸν φέρανε ἔξω. Ἡ πόρτα ἔκλεισε ἀμέσως.

— Κάπου τὸν ξέρω. Δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ.

Τὸ γραφεῖο ἀναστατώθηκε. Ἦρθανε καὶ ἄλλοι γαλονάδες. Κάνανε οὐσκειψη στὰ Ἑγγλέζικα. Οὔτε λέξη νὰ καταλάβη ὁ Ἄλέκος. Φαίνεται ὅτι ἀποφασίσανε νὰ ἐπαναλάβουνε τὴ σκηνή. Πάλι ὁ ναύτης κατάφατσα στὸ δεμένο. Τὸν βλέπει μὲ τεντωμένα μάτια, ἀλλὰ τὸ μυαλὸ τοῦ Ἄλέκου, δὲν μπορεῖ

νά γεννήση τίποτα. Στὸ πρόσωπό του διακρίνουνε καθαρά τὴν ἀμφιβολία. Τὸν ἀρπάξανε ξανά καὶ τὸν βγάλανε ἔξω.

Αὐτὴ τὴ φορά, ἀπὸ τὸ δεσμοτήριο, ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ δεμένου.

— Λυπήσου ἐμένα καὶ τὰ παιδιά μου.

Αὐτοσιγμὴ ὁ Ἀλέκος πετάχτηκε στὸν ἀέρα.

— Ὁ «βασανιστὴς» τοῦ Μεγάλου Πεῦκου. Ἀπὸ τὴ φωνὴ τὸν γνώρισα. Αὐτὸς εἶναι.

Γιὰ τοὺς Ἑγγλέζους, αὐτὸ ἦτανε περισσότερο ἀπὸ πεποίθησι. Εἶχε περάσει ἀρκετὸς καιρὸς. Ἡ κατάστασι τοῦ δεμένου ἦτανε φυσικὸ νὰ τοῦ εἶχε ἀλλάξη τὴ μορφή. Ἡ φωνὴ ὁμως δὲν ἀλλάζει εὐκολα. Οὔτε μὲ τὸ χρόνο καὶ τίς κακουχίες.

— Πρόσεξε. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, ὅσα καταθέσεις θὰ τὰ καταθέσης ἐγγράφως καὶ μὲ ὄρκο.

— Χίλιες φορές.

Τρέμει ἀπὸ συγκίνηση. Τὰ μάτια του βουρκώσανε. Ὁ Λόκληρη ἢ περιπέτειά του ἀναζωντάνεψε καὶ τὴν ζοῦσε. Ξαναεἶδε στὸ πρόσωπο τοῦ δεμένου, τὸν βασανιστὴ προστάτη του. Ἐνα γυάλισμα ἰδρώτα στὸ κούτελο.

— Μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα σᾶς δηλώνω ὅτι τὸν γνωρίζω. Εἶναι ὁ σωτήρας μου, τοῦ ἀδερφοῦ μου Πέτρου καὶ τοῦ Μπαρμπαθανάση, ὅταν μᾶς εἶχανε κρατούμενους οἱ γερμανοὶ στὸ Μεγάλο Πεῦκο. Μέχρι τώρα τὸν νόμιζα γερμανό. Ἐσωσε κόσμο στὸ στρατόπεδο τοῦ Κλίτς. Ὅσοι πέσαμε στὰ χέρια του σωθήκαμε. Παράσταινε τὸν βασανιστὴ.

Κατάθεσε μὲ κάθε λεπτομέρεια γιὰ τὴν περιέργη δραστηριότητα τοῦ δεμένου καὶ κατάληξε:

— Ὁ Θεὸς τὸν ἔστειλε γιὰ νὰ σώσῃ ἐμᾶς καὶ πολὺν κόσμο.

Κατάθεσε καὶ ὑπόγραψε.

Μέχρι τώρα τὸν πίστευε δικό μας ἢ γερμανό. Σήμερα μαθαίνει ὅτι εἶναι Ἑγγλέζος. Ὅτι ἦτανε στὴν Ἑγγλέζικη κατασκοπεία καὶ τὸν κατηγοροῦσε ἡ Ἑγγλέζικη ἀντικατα-

σκοπεία, ὅτι πῆγε στοὺς γερμανοὺς καὶ ἔγινε βασανιστῆς τῶν δικῶν μας.

Οἱ ἀνακριτὲς ἀπορήσανε μὲ τὴν συγκεκριμένη ἔνορκη κατάθεση τοῦ Ἀλέκου. Τὴν βρήκανε σωστή. Ἴσως νὰ εἶχανε καὶ ἄλλα στοιχεῖα ὑπὲρ τοῦ δεμένου καὶ ἡ κατάθεση τοῦ Ἑλληνα ναύτη, βγαλμένη ἀπὸ γεγονότα ποὺ δὲν δέχονται δούλεμα, νὰ τὰ ἔδεσε. Ὁ Ἑγγλέζος ἀποκαταστάθηκε.

Ὁ Ἀλέκος δὲν θυμᾶται τὸ ὄνομά του νὰ τὸ σημειώσω ἐδῶ. Θὰ ἄξιζε.

Μὲ καιρὸ ὁ Ἑγγλέζος προσπάθησε καὶ βρῆκε τὸν Ἀλέκο. Σκοπὸς του, νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ.

Μήπως ὅμως ἦταν μικρότερη ἢ ὑποχρέωση τοῦ Ἀλέκου ἀπέναντί του; Εἶπε τὰ νέα στὸ Μπαρμπαθανάση. Ὁ γέρος σούβλισε ἕνα ἀρνί. Ζεστὸ τὸ πήγανε πεσκέσι στὸν Ἑγγλέζο γιὰ ἀνταμοιβὴ τῆς συμπεριφορᾶς του σὲ μιὰ περίσταση πολὺ μεγάλης δυστυχίας.

Περίεργες οἱ στροφὲς τῆς ζωῆς! Ἀλλὰ πόση ἁρμονία. Πόση ἀναλογία μὲ τοῦ καθενὸς τὴ διαγωγή!

Μήπως ἔχουνε δίκην οἱ ποὺ ὑποστηρίζουνε ὅτι στὴ ζωὴ σου ἐδῶ κάτω, γίνεται ἡ κρίση σου καὶ πληρώνεις ἀνάλογα; Μήπως ἐδῶ ἡ κόλαση καὶ ἡ παράδεισος;

Ἴσως...

Τί νὰ πῆ κανεῖς!...

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τί εἶν' τὸ κακὸ πὸν πλάκωσε πάλι τὴν Οἰκουμένη;
 Ξανθιά σκυλιά κυμήξανε μὲ ἀτσαλένια νύχια,
 φωτιά ἀπ' τὸ στόμα βγάζουνε κι' ὅθι περνοῦνε καῖνε,
 σκορποῦν φωτιά, θανατικό, γκρεμίζουν Πολιτεῖες,
 ἀνθρώπους σφάζουνε σωρό, χιλιάδες σκλαβωμένοι,
 τοὺς κλείνουν οὐ τρατόπεδα τοὺς καῖνε μέσ' τοὺς φούρνους!
 Οἱ λύκοι κατηφόρισαν, σίδερα φορτωμένοι,
 σαρώσαν τὰ Βαλκάνια, πατήσαν τὴν Ἑλλάδα!
 Ὁ Ὀλυμπος ἐσείστηκε, ἄστραψ' ὁ Παρθενώνας!
 — Ἐδῶ γεννήθηκε ἡ λευτεριά, πᾶρτε τὸ δρόμο πίσω!
 Οἱ βάρβαροι δὲν ἄκουσαν, λεηλατοῦν τὴ χώρα.
 — Ἐμπρὸς ἀδέρφια σι' ἄρματα, ἔμπρὸς εἰς τὸν ἀγῶνα
 νὰ διώξουμε τὸν τύραννο νὰ ξεβρωμίση ὁ τόπος
 νὰ μὴ μολύνη ὁ φασισμὸς Ναοὺς Δημοκρατίας.
 Καὶ σεῖς τοῦ Κόσμου οἱ Λαοί, δεῖτε κι' ἀκολουθήστε,
 σκυλιά εἶναι καὶ γαυγίζουνε, ζωσιτῆτε τ' ἄρματά σας
 γιὰ νὰ τοὺς δώσουμε φευγιὸ μέχρι τὴν σκυλοτρύπα
 ν' ἀφανιστῆ ὁ φασισμὸς, ντροπὴ τῆς ἀνθρωπότητος.
 Ἡ Χώρα ἄστραψ' ἀπὸ φῶς ἀπ' τὴ φωνὴ τοῦ ἡλίου!
 Ἐντιβουῖξαν τὰ βουνά, σειοῦνται οἱ Πολιτεῖες.
 Σηκώθηκε Ἀντάρτικο, Λαὸς ἐλευθερίας
 Ξεθαρρευτῆκαν οἱ Λαοί, κᾶναν κι' αὐτοὶ τὸ ἴδιο.
 Οἱ λύκοι εἶδαν τὸ σεισμὸ καὶ δὲν τὸν λογαριάσαν.
 Χώθηκαν μέσ' τὰ σίδερα, ξερνοῦν φωτιά, μπαρούτι
 κι' ἀντίς νὰ δοῦν θανατικό ὅπως τὸ περιμέναν,
 ὁ κόσμος κάστρα ἄπαρτα, ξερνάει ἀστροπελέκια
 πὸν σπᾶνε τὰ κανόνια τους, τοὺς ρίχνουν τ' ἀεροπλάνα.
 Εἶδαν οἱ λύκοι, λούφαξαν! Τοὺς ἔπιασε τρομάρα
 κι ὡς νὰ προφτάσουν στὸ φευγιὸ μέχρι τὴν σκυλοτρύπα
 χάος ἡ Γῆ! Τοὺς ρούφηξε ἡ κόλαση κι' ὁ Ἄδης.

Βαγγέλης Π. Λιάπης

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΙΠΠΟ-
ΚΡΑΤΟΥΣ 58 — ΑΘΗΝΑΙ, ΤΗΛ.
624-728, 627-413 ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ ΤΟΥ
1975 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΦΙΛΟΤΕΧΝΗΣΕ
Ο ΓΛΥΠΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΚΛΟΥ-
ΒΑΤΟΣ

